OKTAY AKBAL

Önce Ekmekler Bozuldu

Bütün Öyküleri - I

Türk Edebiyatı - Öykü

Oktay Akbal, 1923’te İstanbul’da doğdu. Salih Şehabettin Bey’in oğlu, ilk gerçekçi Türk romancılardan Ebubekir Hâzım Tepeyran’ın torunudur.

Saint Benoit Fransız Lisesi’nde başladığı ortaöğrenimini, 1942’de İstiklal Lisesi’nde bitirdi. Bir süre İstanbul Üniversitesi Hukuk (1944) ve Edebiyat (1946) fakültelerine devam etti, ancak yüksek öğrenimini yarıda bırakarak kendini yazarlığa verdi.

Edebiyat ve gazetecilik dünyasına *Servet-i Fünun* dergisinde sekreterlik yaparak adım attı. *Vatan* gazetesinde sanat yazıları, kitap eleştirileri yazdı. 1969-1991 arası *Cumhuriyet* gazetesinde fıkra yazarlığı yaptı. 1992-1999 yılları arasında *Milliyet* gazetesinde köşe yazarlığı yaptıktan sonra yeniden *Cumhuriyet* gazetesine döndü. Gazetecilikle birlikte başladığı öykü yazarlığının ürünleri edebiyat dergilerinde yayımlandı. Daha çok öykücülüğüyle tanındı. Ancak roman, deneme, söyleşi, anı kitapları, günce türlerinde de eserler yazdı. *Suçumuz İnsan Olmak* ile Türk Dil Kurumu 1958 Roman Ödülü’nü, *Berber Aynası* ile 1959 Sait Faik Hikâye Armağanı’nı, bütün yapıtlarıyla 2000 yılı Orhan Kemal Roman Ödülü’nü kazandı. *Suçumuz İnsan Olmak* 1986’da Erdoğan Tokatlı yönetmenliğinde filme çekildi.

Oktay Akbal, 28 Ağustos 2015’te Muğla’da vefat etti.

Önce Ekmekler Bozuldu

DOĞAN KİTAP TARAFINDAN YAYIMLANAN DİĞER KİTAPLARI:

https://www.dogankitap.com.tr/yazar/oktay-akbal

Önce Ekmekler Bozuldu
Bütün Öyküleri - I

Oktay Akbal

Editör: Sevengül Sönmez

Türkçe yayın hakları: © Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
Dijital yayın tarihi: /Kasım 2020 / ISBN 978-605-09-4863-9

Kapak tasarımı: Geray Gençer
Kapak fotoğrafı: Cengiz Kahraman Koleksiyonu

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. AŞ
19 Mayıs Cad. Golden Plaza No 1, Kat 10, 34360 Şişli - İstanbul
Tel: (212) 373 77 00 Faks: (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Önce Ekmekler Bozuldu

Bütün Öyküleri - I

Oktay Akbal

Doğan Kitap

Önce Ekmekler Bozuldu

Bu da son önsöz

Benim bir parçam mı? İstesen de ondan kopamazsın. Yirmili yaşları anımsamak bile olanaksız. Bir resim duruyor karşı duvarda, yıllardır bakar durur! Kasketli bir liseli! “Beni oralarda bırakıp çekip gittin” dercesine!..

İşte o günlerde yazmıştım bu öyküleri. Ben mi, bir başkası mı? Zaman zaman bir başkası değil miyiz? Ne ilgisi var benimle? Bıraktığım yerden nasıl yürüyüp geldiler bugüne bu öyküler? Yadsıyamazsın, senin hepsi; kaleminle, daktilonla, sözcük sözcük canlandırdığın insanlar, olaylar, aşklar... Kendi paranla bastırdığın küçük bir kitap! Güzel eleştirilerle yazma savaşına böyle atılmadın mı?

“Önce Ekmekler Bozuldu” diye bir başlamışsın, sürüp gitmiş. Sonunda da “Her şey ekmekle başladı, ekmekle bitecek” demişsin. Bitti mi, bitecek mi? Ekmek her dönemde aslan ağzında! Ekmek, yoksulun, güçsüzün, direnişin, vb. başkaldırmanın silahı... Kırklı yıllarda fırın önlerindeki itiş kakışta, kadın erkek çoluk çocuğun yaşadığı, bugünlerde de güncelliğini yitirmeyen kutsal değer.

“Önce Ekmekler Bozuldu”da bir gerçeğin düşünü, bir düşün gerçeğini vermek istedi o kasketli lise öğrencisi!.. Şimdi yeni okurlara verecek mi yeni bir şeyler!..

Kaçıncı baskı, belki onuncu, belki daha çok... Edebiyat dünyasında kendine bir köşe bulmuş ya, daha ne ister? Yazarlar gider; kalırsa şiirler, öykülerdir kalacak, kalabilecek.

Hepsi bu...

Eylül 2008

Önsöz

Bütün bunları ben mi yazdım? Bir yazar yetmiş beş yaşına geldi mi o güzel çocukluk, ilk gençlik günlerine yabancı mı olur? Anılar da eskimez mi? Hiç değilse biçim, anlam değiştirmez mi? Ama yazılmışsa, basılmışsa, o günlerde herkese sunulmuşsa ister istemez bir şeyler kalacaktır yaşanmış, duyulmuş anılardan.

Önce Ekmekler Bozuldu, 1946'da yayımlanan ilk kitabım. Annemin sattığı Tophane'deki evin parasıyla bastırmıştım. İki yüz liraya bin beş yüz tane. Her biri altmış kuruş. Kendim dağıtmıştım. Şehzadebaşı'ndaki tütüncü altmış kuruşu çok görmüştü. "Kim alır bu paraya?" demişti, yine de hatır için camın önüne koymuştu. Kapağını Fahir Onger çizmişti, *Yenilikler* dergisinin ilk yayını, ikinci kitap Samim Kocagöz'ün *Sığınak*'ı oldu. Hepsi bu kadar; Necatigil, Birsel, Tirali ve benim ortak dergimiz ancak dört sayı yaşayabilmiş, yayıncılık ise bir düş olarak kalmıştı.

Önce Ekmekler Bozuldu, daha kalın olabilirdi, ama dergilerde çıkmış başka öyküleri, düzyazı parçalarını kitaba almamıştım. Kendime göre bir seçme yapmıştım. Şimdi bu kitabın arka bölümünde "Diyojen Kendini Arıyor" adlı yarım kalan romanımın parçalarını da bulacaksınız. On sekiz-yirmi yaşlarındaki genç bir yazarlık heveslisinin duygusal seslenişleri. Tam altmış yıl önceden...

Bu *Önce Ekmekler Bozuldu*'nun yeni bir basımı. Günümüz okurlarına bir şeyler duyurabilecek mi? Hiç değilse 40'lı yılların bir belgesel anısı sayılsın isterim. O İkinci Dünya Savaşı'na girdik gireceğiz kuşkuları içinde çırpınan bir İstanbul'da yazmak, yaratmak tutkusuna kendini kaptırmış on sekiz-yirmi yaşlarındaki bir gencin yaşantıları, düşleri, aşkları, umutları...

1998

Önsöz

Bir yazar kendi kitabından söz eder mi? Alışılmadık bir şey... *Önce Ekmekler Bozuldu*'nun yeni basımını gözden geçirirken yıllar yıllar önceye gittim. Gitmek istedim. Ne var ki günümüzün içine demir atmışız, kıpırdamak olanaksız. Geçmiş, geçmişte kaldı. Anılar da eskidi, tükendi. Bambaşka biçimler aldı hepsi. "Önce Ekmekler Bozuldu" öyküsünü yazdığımda tam 21 yaşında idim. Yıl 1944... Savaşın en korkunç zamanı... 1941'de liseyi bitirmiştim. Okullar nisanda tatil edildi. İstanbul boşaltıldı. Trenler, kent halkını Anadolu kasabalarına indirimli taşıyordu, İstanbul'da evler, eşyalar ucuz ucuza satılıyordu. Alman orduları Balkanlar'a inmişti, Yunanistan düşmüştü. Bulgaristan Nazilerle işbirliği yapmıştı. Türkiye kuşatılmıştı. Karartma gecelerinde, vesika ekmeğiyle "kendi" savaşımızı yaşıyorduk.

"Önce ekmekler bozuldu, sonra her şey" diye başlar, "çünkü dünyada savaş vardı, insanlar sebeplerini bilmeden, düşünmeden ölüyor, öldürüyorlardı" diye sürer o öykü. Bir yabancı gibi okuyorum kendi yazdıklarımı şimdi. Nerde yirmi yaşın kişisi, nerde şimdiki kişi! 1944'ten 1979'a otuz beş yıl var. Kişi olarak karşılaşsak geçmişimizin "insan"ı ile, ne yapardık acaba? Bugün karşılaştığım genç yazarlarla, yirmisindeki yazın tutkunlarıyla konuşurken kendi yansımamı bulmak istediğim olur arada. "Böyle miydim ben de?" derim. Eski resimler de bir anlam taşımaz. Yirmili yaşlar! Dünyayı egemenliğimize alacağımızı sandığımız bir dönem! Yarınlar bizim olacak! Hep yarınlar, yarınlar!..

"Bizler okulu bitireli yıllar oluyor, ihtiyarladığımızı bile duyanlarımız var. Savaş, en iyi yıllarımızı elimizden aldı, bizde en kutsal olan şeyleri yok etti. Sabah akşam işimize gidiyor, geliyoruz. Yüksekokula girenlerimiz de oldu. Onlar da gençlikten çıktılar. Hepimizi kötü düşünceler, çirkin duygular kapladı. Barış günlerinin insanları artık yok. Nice tanıdığım insanların şimdi hepsi bana yabancı

geliyor, iyileri kötü, cömertleri hasis, duyguluları katı yürekli oldular. Ah, o ekmeğin bozulması, insanların mayası muhakkak ki ekmektir.”

Bağışlayın beni, kendi yapıtımdan söz ettiğim, alıntılar yaptığım için... Ne var ki bir kuşağın, bir çağın yaşamıdır, duygulanmasıdır, yitirdiği değerli zamana acınmasıdır bu biraz da. Bu yüzden değil mi “Önce Ekmekler Bozuldu”nun öykü olarak, hiç değilse bir ad, bir simge olarak bunca yıldır etkisini sürdürmesi... Yaşamdan, insan gerçeğinden koparılan bir parça, bir kesit, bir duyarlılık, bir anı olarak...

İlk öykülerimle son yazdıklarım arasında bir ayrım varsa yılların kazandırdığı belirli bir ustalığın ağır basmasıdır. Yoksa ben o gençlik öykülerimin insanıyım yine. Ama bugün bu denli içten olamam, bu denli yalın, bu denli açık, bu denli arı... Gençliktir, gençliktedir en büyük güç. Ozanların, öykücülerin, sanatçıların gençlik yapıtlarına bakın. Hep bu tazeliği, bu yeniliği, bu içtenliği, bu bozulmamışlığı göreceksiniz... Sonraları, zaman bizi yoğurur, evirir, çevirir, bir şeyler öğretir, birçok şeyleri de silip kazır üstümüzden, başka bir insan yapar bizleri... Daha düzgün, daha başarılı, daha etkileyici, daha sağlamdır olgun yaş yapıtları. Ama gençliğin havası yoktur artık. Ne yapalım, “Yaşadık işte, suçumuz bu mu?” diye sorar kişi ilk gençlik yıllarının ürünlerine bakarken, “iyi ki yazmışım, iyi ki yaşadıklarımdan bir şeyler koparmış, ak kâğıtlara koymuşum” der; pek de boşuna geçmemiş o yıllarım diye sevinç duyar. “Her şey ekmekle başladı, ekmekle bitecek” diyen yirmi bir yaşın insanına teşekkür etmek istiyorum sizin önünüzde. O kişi, “ben”le ne denli ilişkili ne denli yakın ne denli benzer, orası hiç mi hiç belli değil!..

1979

Önce Ekmekler Bozuldu

Önce ekmekler bozuldu, sonra her şey... Çünkü yeryüzünde savaş vardı, insanlar sebebini bilmeden, düşünmeden ölüyor, öldürüyorlardı. “Savaş” kelimesi dünyanın her yerinde en çok kullanılan söz olmuştu. Radyolarda marşlar, nutuklar şaşkın insan sürülerinin üzerine savruluyor, gazeteler korkuyla okunuyordu. Tramvaylar, vapurlar sabahları, akşamları tıklım tıklım, daima aceleci, sinirli, telaşlı bir kalabalığı şehrin bir ucundan öteki ucuna taşıyıp duruyorlardı.

İnsanlar kitle halinde olduğu gibi, kişi olarak da başkalaştılar. Mesela savaştan önce bir insan, işine gitmek için tramvay caddesine çıktığı zaman ilk olarak gökyüzüne bakar, mavi olduğunu görünce sebepsiz bir sevinç duyar, vakti varsa ağaçlar altından yürümeyi düşünür, adımları kaldırımlarda gezerken birtakım hayaller kurardı. Şimdiyse insanlar göğün mavi ya da siyah olmasına aldırış bile etmiyorlardı. Hepsi yalnız kendini düşünüyordu. Hayal kurmak artık geçmişte kalmıştı. Savaş zaten ilk önce hayalleri yok etti.

Ben barış günlerinde lise öğrencisiydim. Günün erken saatlerinde kalkmam gerekirdi. Bense her sabah geç uyanırdım. Acele acele kahvaltımı eder, giyinir, sokağa fırlardım. Caddeden gitmek hoştur, insan başkalarını seyreder, tramvayların gidiş gelişlerini görür, vitrinlere bakar, gazetelerin başlıklarına, dergilerin kapaklarına göz atar. Ama ben kestirme olduğu için arka sokaklarına gitmek zorundaydım. Okul zaten uzakta değildi. Büyük kapıdan geçer geçmez kapıcı başını sallardı, zil henüz çalınmıştır, anlardım. Hemen merdivenlerden tırmanıp sınıfa koşardım. Biraz sonra öğretmenimiz cebir dersine başlardı. Günün ilk dersi iyi dinlenir, cebir de olsa... Teneffüslerde arkadaşların ellerinde resimli, bol sayfalı dergiler görülürdü. Sinemadan, güzel kızlardan, iyi cins bacaklardan bahseden yazılar okunur, resimlere bakılırdı. Haftanın maçları üzerinde bahse girişilir, Fener’in mi, Galatasaray’ın mı kazanacağı üzerinde

tartışılırdı. Neler düşünürdük? Neler hayal ederdik? Tabii herkesin hayali boyuna bosuna göredir. Bizler lise öğrencileriydik, hayallerimiz vardı elbette. Dünyayı anladığımızı, her şeyi bildiğimizi sanıyorduk. Hele aşk, her zamanki gibi içimizdeydi. Zaten günler, aşkın yeryüzünde saltanat sürdüğü günlerdi. Aşkın gene var olduğunu söyleyenler var, ama yalan. Aşk artık yok. Aşk yeryüzünden kalktı. O, kurşuna dizilen rehineler, üssüne dönmeyen pilotlarla beraber dünyamızdan uzaklaştı.

Evet, işte o günler aşkın içimizde var olduğu mutlu bir çağdı. Hepimiz kendimize göre aşklarımızı yaşıyorduk. Mesela arkadaşım iki sınıf aşağıda bir kızla konuşuyordu. Ben de bazı akşamüstleri şehrin geniş caddelerinden birinde bir kızı beklemeye giderdim. O bazen gelir, bazen hiç görünmezdi. Ama ben her defasında eve mesut dönerdim. Gelirse biraz dolaşır konuşurduk. Bana nelerden bahsederdi; biraz her şeyden, sinemadan, dersten, aşktan, insanlardan. Gelmezse hava kararıncaya kadar beklerdim, etrafı, geçip dönenleri, gelip giden insanları seyrederdim. İri bir bulut gökyüzünü örtünce gece oluverirdi. Cadde birden kalabalıklaşır, sonra birden boşalıverirdi. Kepenklerin indirildiği saatte dönerdim ve canım hiç sıkılmazdı, iyi şeyler düşünmesini bilirdim. Evde annem sofrayı hazırlamıştır, bol ekmek dilimleri, çeşitli yemekler vardır. Annem bana fasulyenin kilosundan, pirincin fiyatından, esnafın tersliğinden hiç bahsetmezdi.

Hele barış çağı dersleri... Onlar şimdikinden çok farklı mıdır? Bugün gene kimya, cebir öğretmenleri aynı formülleri göstermiyorlar mı? Gene edebiyat öğretmenleri Namık Kemal’in, Hâmid’in neden büyük olduklarını anlatıncaya kadar ter dökmüyorlar mı? Gene psikoloji öğretmeni “his”lerden bahsetmiyor mu? Bugün “his”ten ne kadar uzakta yaşadığımızı bay öğretmen bilmez mi? Sanmam, ders kitapları değişmedi. Kâğıt, mürekkep, insanlardan daha da dayanıklıdır. Öğretmenlerle öğrenciler değiştiler. Kitaplar, sınıflar, karatahta, tebeşirler hep eskisi gibi... Bizim sınıf yine o siyah, üzerinde imzalarımızı taşıyan sıralarla kaplı, penceresinde çatlamamış tek cam bulunmayan sınıftır. Yalnız şimdiki öğretmenler ve öğrenciler bizim bildiklerimiz, tanıdıklarımız değil, başkaları.

Okulda ders öğleyin kesilir, çocuklar yemeğe evlerine koşarlardı. Bense caddedeki fırına gider, beş kuruşa koca bir francala alır, içine de yüz liralık peynir doldurturum, sonra tekrar sokağa çıkardım. Sinemaların karşılıklı sıralandığı cadde avareler içindir. Vakit geçirmek isteyen insanlar resimlerin önlerinde toplanmışlardır. Bu resimlerde neler yoktur ki! Korkunç, koskoca şapkalı haydutlar, elleri tabancalı polisler, bacak sallayan kızlar... Her hafta birbirinden heyecanlı filmler gösteren sinemanın önü hiç mi hiç boş değildir. Orada sık sık üç saat süren filmler oynatılırdı. Sinemaların önlerinde bir boy dolaşır, etrafa bakar, okula döneceğime, şu karanlık salonlara dalıversem, diye düşünürdüm. Tabancalı resimler karşısında vakit çabuk ölürdü. Okula dönmek saati gelirdi.

Saat dörtte çantalarımız koltuklarımızda, aynı semtte oturan sekiz-on arkadaş güle konuşa yürürdük. Şehir bu saatlerde kendine vergi olan bütün güzellikleri gösterir. Sevinçli insanlar, kahkaha atan erkekler, sevimli kızlar gelip geçerlerdi. Dükkâncılar, esnaflar öyle fazla gazete okumazlardı. Beş kuruş verince iki cebimiz sıcak sıcak kestanelerle dolardı.

Mahallede akşamüstlerinin değişik canlılığı görülürdü. Annemi penceresinde sokağı seyrederken bulurdum. Beni görür görmez inip kapıyı açardı. Yemeğimi yer, gazeteyi okumaya dalardım. Gazetede çok defa aşk yüzünden işlenmiş cinayet haberleri olur, bazen koskoca bir resmin yanında yabancı bir devlet adamının sözleri görülürdü. Hiddetli sözler söylerdi. Radyo yalnız şarkı çalan, sevinçli bir aletti, ara sıra kısa haberler verir ve sadece “söz”leri naklederdi.

O günlerde ne güzel şeyler düşünürdük! Belki de hiç düşünmezdik. Kötü şeyler aklımıza gelmezdi ki! Yeryüzünde kötü şeylerin varoluşundan bile habersizdik, denebilir. Kötü, bizim için filmdeki çirkin katil ve okuldaki sıfırı bol fizikçiydi.

Lisenin ilk yılları böyle geçti. Yavaş yavaş farkına varmadan büyüyorduk. Kelimelerimiz, hislerimiz, hareketlerimiz, kılığımız değişiyordu. Daha ciddi, ağırbaşlı olmaya başlıyorduk. Önceleri gibi heyecanlı filmlere değil, ağır, “hissi” tabir edilen filmlere gitmeyi âdet ediniyorduk. Yeryüzü nimetlerini tatmaya çalışıyorduk. Dünya hâlâ

masmavi, hayat tozpembeydi.

Ne olduysa o sonbaharda oldu. Birden “Savaş başladı” dediler: Okul savaş gürültüsü içinde açıldı. Arkadaşlar ve öğretmenler aynıydı. Ama bir başkalık, bir heyecan göze çarpıyordu. Hiç gazete okumayanlar bile her sabah bir gazete alıyorlardı. Hocalar eskisi kadar sakin, yumuşak değillerdi, derste en küçük harekete kızıyorlardı; hepsi sinirliydi, bir tek öksürük asaplarını bozuyordu. Ödevler de gün geçtikçe güçleşmeye başladı. Öğrenciler okuduklarını kolay kolay anlayamıyorlardı. Herkesin ağzından savaş sözü düşmüyordu. Bahçede, evde, sınıfta, sokakta, tramvayda, vapurda, her yerde, her yerde hep savaş vardı.

Savaş gazeteleri de ne korkunç oluyor! Kalın siyah harflerle büyük başlıklar diziliyordu. Aşk romanları yavaş yavaş azaldı, fıkralarda, hikâyelerde, mahallelerde, hep savaştan söz açılıyordu. Önce ekmekler bozulmuş, ardından her şey de bozulmuştu. Dünyanın tadı kaçmıştı. Her şey birden değişivermişti. Ekmek, su, hava, deniz, sokaklar, meydanlar, radyo, gazeteler, kitaplar. Hele insanlar... Onları kim tanıyabilirdi? Bizim iyi insanlarımız; şehrimizin güler yüzlü insanları... Onlar şehirden sanki ayrılmış, yerlerine bu abus çehreli, aksi insanlar gelmişlerdi. Adım başında rastlanılan kadın-erkek bu şehrin insanları bir tuhaf olmuşlardı. Korkulu, düşünceli, ürkektiler – bu bizim insanlara hiç yakışmıyor, tereddüt, şüphe içindeydiler. Caddeler askerlerle doluydu. Sınırların ardından kan ve ateş yağmuru sağanak gibi boşanmaktaydı. Biz, her ne pahasına olursa olsun savaşa hazırdık; gazeteler böyle yazıyordu. Radyonun düğmesini her oynatışta odaya hain, kin dolu sesler doluyordu. Hatta birçok şehirli, canlarından çok sevdikleri mavi şehirlerini bırakıp uzaklara, tenha köy ve kasabalara göç ediyorlardı. Evler boşalıyor, eşyalar arabalara yükleniyor, trenler dolu dolu, yurdun bin bir bucağına şehrimizin insanlarını götürüyordu.

Önceleri savaş insanlara bir yabancı gibi geldi, yadırgandı. Her yenilik gibi savaş çağının âdetlerine de güç alışıldı, garipsendi. Ama o, kendine bizi öyle bir alıştırdı ki hepimiz şaştık. O daima yanı başımızda, aklımızda, hayalimizdeydi. Gözümüzün önündeydi.

Barış insanları savaşa güç alıştılar, ama alıştılar. Savaş içinde doğan

çocuklar artık yürüyorlar, hatta konuşuyorlar. Biz barışta kaldık, yani vücutlarımız barışta kaldı, fakat ruhlarımız şehit düştü. Kalpleri olanlar savaş yıllarında kalplerini kaybettiler. Savaş haberlerine, yüz binlerce insanın bombalar altında yok oluvermesine, her gün kurşuna dizilen rehinelere alışıldı. Kahkahalarla, radyoda okunan ölü listeleri birbirine karışmaya başladı.

Bizler okulu bitireli yıllar oluyor. İhtiyarladığını bile duyanlarımız var. Savaş en iyi yıllarımızı elimizden aldı, bizde en kutsal olan şeyleri yok etti. Sabah akşam işimize gidiyor, geliyoruz. Yüksekokullara girenlerimiz de oldu. Onlar da gençlikten çıktılar. Hepimizi kötü düşünceler, çirkin duygular kapladı. Barış günlerinin insanları artık yok. Nice tanıdığım insanların hepsi şimdi bana yabancı geliyor, iyileri kötü, cömertleri hasis, duyguluları katı yürekli oldular. Ah, o ekmeğin bozulması; insanların mayası muhakkak ki ekmektir.

Şu dünya bir kere daha değişecek... Belki eski halini almaz, ama zarar yok, gidenler gitti, gelenler gelsin, insanlar gülmesini, ağlamasını yeniden öğrensin. Sırasında ağlamasını veya gülmesini bilmeyene insan denemiyor. Bizler, yarı barış, yarı savaş insanları umutlarımızı kaybetmedik. Dünyanın iyi bir dünya olabileceğine, insanın mavi gökyüzünü, denizi, ağaçları seyretmekle mutluluğu yaşadığı anlara kavuşacağına inanıyoruz. Her şey ekmekle başladı, ekmekle bitecek.

1944

Semt

Ben bu semti rasgele tanımadım. Kucağında gözlerimi açtım. İlk defa bu semtin göğüne hayran oldum, kadınları ve erkekleri birbirinden ayırmayı bu sokaklarda öğrendim, tozlu arsalarda çocukluğumun sayısız oyunlarını oynadım, meşin bir topun ardı sıra sebebini bilmeden tekme savurdum, ter döktüm.

Yıldan yıla, boyumla beraber dünyayı görüşüm de değişti. Pantolonumun boyu uzadı. Geceleri de semtin sokakları bizim olmaya başlamıştı. Köşe fenerlerinin azalıp çoğalan ışıkları altında çocukluğumuzun pembe hayallerini üç dört arkadaş kafa kafaya vererek kurduk, ilk olarak “aşk” kelimesini bir bahar akşamı işittik. Mahalle çocuklarından biri bize aşka tutulduğunu bildirmişti, bakkalın üstündeki evde oturan kızı seviyordu. Bu haber bizi epey güldürdü. Bu işi hayli gülünç bulmuştuk. Ama o gün hayatımızda yeni bir yol açılmıştı. Kalplerimize bir tohum düşmüştü. Gün geçtikçe bu tohum gelişecek, dal budak salmaya başlayacaktı. Öyle de oldu. Aşkın ne olabileceğini bilmek hevesine kapıldık. Bu, nasıl bir şey olabilirdi? Acaba gözle görülür, elle tutulur bir şey miydi?

Semtin çocukları artık bu düşüncenin elindeydi. Akşamüstleri çayırın sonundaki ceviz ağacının altında toplanır, bu konu üzerinde konuşurduk. Her birimiz fikrini çekinmeden ortaya atardı, birtakım tartışmalar olurdu. Aşka tutulan çocuk büyük bir insan gibi bizi etrafına toplar, derin bir “ah”la beraber “ne dese anlamayacağımız” bu garip nesneyi anlatmaya çalışırdı. Ona göre aşk bir kızın penceresinden gülüp içeriye kaçması, saçlarını eliyle düzelterek selam vermesiydi. O anlattıkça önümüzde bilmediğimiz birtakım yeni hisler, düşünceler, olaylar yaprak yaprak açılır, bizi henüz yabancısı olduğumuz âleme doğru sürüklerdi. Gene de bir türlü bunlardan hiçbir şey anlayamazdık.

Aşk kelimesi bizim için yepyeni bir âleme açılan kapı oldu. O

günden sonra aşk avcılığına çıktık. Bu garip şeyin nereden doğduğunu, nerede olduğunu ezberimize almıştık. Aşk, kızların gözlerinde parıldayan bakışlarındaydı. Her gördüğümüz kızın ardından dakikalarca gidiyor, garip garip bakıyorduk. Böyle yapmakla bilinmedik birtakım duyguları keşfetmeye çalıştığımızı sanıyorduk.

Ben de aşk ardında, semtin her mahallesini, her sokağını dolaştım. Günler günleri kovalarken birden aşk denilen nesnenin içime düştüğünü anlayıverdim. Bu, nasıl olmuştu? Nereden gelmişti? Anlayamadım, fazla da düşünmedim; elime geçen bu bilinmedik şeye sımsıkı sarıldım. İlk heveslerimi telaşla çıkarmaya koyuldum. Cadde boyunca piyasa vakti, bakışlarımız semtin her kumral, esmer kızı üzerinde dolaştı. Her kıvrak bacaklı kız bizi üzdü. Okul dönüşü yolumuz üstündeki evlerin pencerelerinden bizim için çeşitli kumral, esmer kız bakışları sarkıyor, umut veren bakışlardan payımıza düşeni alıyorduk.

Artık gecelerimiz de elimizden gitmişti, rüyalarımız çalınmıştı, onlara sahip değildik. İlk önceleri rüyalarımız bir tek kimsenin malı olmadı, boyuna sahip değiştirdi. Değişik yüzler birbiri ardına geçti, gitti. Ama bir gün bunlardan biri bütün arzularımızı, düşüncelerimizi elimizden çekip alacak, rüyalarımıza temelli yerleşecekti.

Bizler, bu semtin çocukları artık yeni bir hayatın eşiğine varmıştık, en ihtiyarından yeni doğan bebeğine kadar her insanla aşinalığımız vardı.

Günler geçtikçe bu semt bize yetmemeye başladı. Yeni keşifler ardında uzaklara doğru açıldık. Yakın semtleri, yeni insanları, tanımadığımız kızları ve kadınları gördük.

Her şeyimiz birden büyüdü. Semtin çocukları birbirini kaybetti, kimi çok uzaklara gitti, bazıları taşındı. Bir iki ev halsizlikten çöküverdi, birkaç sokağın kaldırımları tamir edildi, yeni binalar yükseldi, cadde boyunca dikilen ağaçlar gökyüzüne sevinçle boy attı, yeni dükkânlar açıldı, tanıdığımız kızlar yerlerini tanımadığımız kızlara terk etti; üstelik semtin göbeğinden bıçak gibi geçen asfalt yol bir hayli kurban aldı. Semtimiz eski aşinalarınca bile kolayca tanınmaz bir hale girdi. Sanki bu yerleri bir sihirbaz değneği değiştirivermişti. Her şeye

rağmen bu semti kendime yakın bulmakta ısrar ettim. Onu bir yabancı olarak kabul etmedim. Yeni kıyafeti, yeni sokakları, yeni evleri ve yeni insanlarıyla onu sevdim. Seviyorum da.

* * *

Sabahları semtin birbiri içine karışmış daracık sokaklarından çıkan insan yığınları, caddeye doğru akar. Penceremden bu akışı seyretmekle eşsiz bir zevk ve heyecan duyarım. Günün ilk saatlerinde karşımızdaki evin üst penceresindeki perdeleri ihmalci bir el sıyırır. İki uykulu göz, sokağı, gökyüzünü süzer. İri bir ağız açılıp kapanır. Bu, komşularımdan bir memurdur. Âdeti üzere, bütün mahalleliden önce uyanmıştır. Bakışlarımı pencereden içeri gönderirim, o odaya dalarım sanki.

Komşum artık elini yüzünü yıkayıp odasına girmiştir. Yavaş, sessiz adımlarla yürür, elbiselerini giyer, saçlarını tarar. Tekrar pencereye yaklaşır, camın buharını eliyle siler, açılan berrak delikten pencereme bakar, bazen beni görürse güler. Geri çekilir, kaybolur. Bakışlarım sokak kapısı önünde onu beklemeyi âdet edinmiştir. Az sonradan kapıdan çıkacağını, sağa ve sola giden yola bir göz atıp önce sağa doğru birkaç adım attıktan sonra vazgeçip geriye döneceğini, köşe başına kadar hızlı adımlarla yürüyeceğini, elektrik direğinin dibinde cebinden mendilini çıkarıp bir kere sümkürdükten sonra caddeye doğru akan insan seline katılacağını bilirim.

Merak içinde her günkü gibi davranıp davranmayacağını seyretmek için heyecanla beklerim. Her zamankinden ayrı bir hareket yapsa, mesela aşağı yola gitmeyip öte tarafa doğru ilerlese veya köşe başında burnunu silmese muhakkak ki üzüleceğim, buna bir sebep bulmak için saatlerce kafa yoracağım. Fakat adını bile bilmediğim dostum beni üzmez, kapıyı çeker kapatır, her günkü gibi yürüyüp gider.

O kapıyı kapattıktan birkaç dakika sonra, yandaki apartmanın orta katından bir pencere açılır. Esmer liseli kız kollarını açarak, bütün vücuduyla gerinir, esner. Kendisini benden başka kimsenin görmeyeceğini bilir. Esmerliğinden, güzel vücudunu iki derli toplu

bacak üzerinde taşıdığını bildiğinden şımarıktır. Sabahlığının önünü ihmalci bir elle kapar, yatağına döner, uzanır, yattığı yerden pencereme bakar, perdenin ardında onu seyreden olup olmadığını anlamaya çalışır. Tekrar kalkar, masadaki saate bakar. Masadan tarağını alır, küçük aynasının karşısında birkaç dakika siyah saçlarını tek tek dağıtır, toplar, dağıtır. Bu hareketi yaparken göğsü kabarır, alçalır.

Artık fabrika düdükleri semtin bütün sokaklarında inlemeye başlamıştır. Semt isteksiz, fakat çabucak uyanır. Sokaktan irili, ufaklı, kısa ve uzun boylu erkek işçiler, memurlar, dükkânlarını açmaya koşan tüccarlar; okula telaşlı ya da telaşsız giden önlüklü, çantalı, kasketli çocuklar, kızlar, delikanlılar akın halinde geçer. Karşıki kız da giyinmiştir, penceresinde sokaklık elbisesiyle bana bir daha görünür. Biraz sonra apartmanın kapısından çıkarak yürür, kol saatine bakar, sonra hızla koşarak arkasına bakmadan köşeyi döner.

Güneş pencerelere bir perde gibi inmektedir. Sokak bir müddet sahipsiz kalır. Önce az, sonra sürekli surette geçen satıcıların, meyvecilerin, karpuzcuların avaz avaz bağırışları veya zil sesleri semtin evlerine dolar. Ev kadınları çarşıya pazara çıkar. Sokaklar, mahalleler, evler bütün semt boşalır.

Şimdi her şeye can sıkıntısı hâkimdir. Benim gibi yalnızlığın acısını çeken insanlar, dertlerini unutmak için türlü çareler ararlar. Mesela ben, bir müddet kitap okur, bir fasıl hayale dalar, bazı insanları odama hayalen davet eder, bu hayali misafirlerimle dereden tepeden konuşurum. Bütün bu anlamsız şeylerin boşluğunu anladıkça üzüntüm çoğalır. Kendime bir iş güç ararım, masa başına geçip birkaç satır yazmak isterim, fakat yerinde durmayan kırık masa bütün isteğimi yok eder, can sıkıntısı odaya tekrar dolar, çaresiz kendimi güneş batıncaya kadar ona teslim ederim.

Güneş, ışıklarını yeryüzünden yavaş yavaş çekerken semt yeniden dirilir, yaşamaya başlar. Ben nasıl olduğunu bilmeden kendimi sokakta bulurum. Tenha sokaklardan semtin ağaçlı caddesine doğru yürümeye başlarım. Her köşe başı bana birçok şeyler hatırlatır; her sokağın kaldırımında, her eski duvarda, her arsada çocukluk günlerimden izler aramak âdetimdir. Mahalle aralarındaki yaşlı aktar beni tanır, hatırımı

sorar. Böylece çeşitli, tatlı, acı engelleri aşa aşa, ilk rüyalarıma giren kızın yüzünü, saçlarını büyük konağın pencerelerinde boşuna arayarak geçer giderim.

Derken semte dönen ilk kafile görünür, okul öğrencileri çantalarını sallayarak, birbirleriyle itişerek, küfürler savurarak yanımdan geçerler. Arkadan fabrikadan çıkan işçi kızlar kahkaha yığınlarını ve bütün hoppalıklarını etrafa saçarak karşıma çıkar, bazıları beni göstererek ötekinin kulağına bir şeyler mırıldanır, gülüşürler; ben aldırmadan geçerim.

Ağaçlı cadde bana kollarını açar. Köşedeki tütüncü selamıma karşılık verir. Yol boyunca ellerim cebimde yürürken, eski arkadaşlarımdan birine rastlar, halden, geçmişten, kadınlardan, kızlardan, savaştan, hayat pahalılığından konuşuruz. Birkaç dakika sonra elimizde konuşacak bir şey kalmaz, işte bizim bekâr memur elinde paketle gelmekte. Yanımdan geçtiği halde beni tanımaz. Bu sırada arkadaşım, ilerden geçen bir çifti gösterir. Kadına bakar, tanırım. O bize aşkı ilk tanıtanlardan biridir. Derhal başkaldıran eski hatırlamaların dizginlerini tutar, onları sustururum.

Biraz sonra bana her sabah bir serüven yaşatan liseli esmer kız elinde çantasıyla belirir. Karşı kaldırımdayken arkadaşlarını bu tarafa, ağaçlı yola doğru sürükler. Gözlerim ona takılır, yanımdan geçerken bir şeyler söylemek isterim, beceremem. O, bunu anlar, ağır ağır uzaklaşır, bizim sokağın yolunu tutar.

Karanlık, semti istilaya başlamıştır. Kahveye girer, kâğıt oyunlarının hepsini sırayla oynayan işsiz güçsüz, isteksiz, hayalsiz insanları seyrederim. Saatlerini sineğin kızı için harcayan bu insanlar bana üzüntü verir; masamda dünyayı istediğim şekilde yeni baştan kurar, çeşitli düşüncelere dalarım. Gece eve dönerken bir iki sarhoşa yollarını gösterir, bir sokak dönemecinde karşılaştığım Mardinli emektar bekçiyle bir apartman kapısına çömelip “ikiz” sigarasını karşılıklı içerek, siyasetten, dünyadan bahseder, bazen fikir çarpıştırır, tartışmalara girişiriz. Sonunda ben ıslık çalarak yoluma devam ederken, o da aksi yönden düdüğünü öttürerek gider.

Semtin sokakları boş ve kimsesizdir. Tanıdığım bütün evlerin

lambaları sönmüştür. Sokağımıza varınca liseli kızın penceresine bakışlarım tırmanır, gecenin sessiz karanlığında onu penceresinin önünde bulurum. Odama girip de yatağıma uzanınca, şimdi onun da yatağına yattığını, bazı tatlı hayallere, umutlara daldığını düşünür, ben de aynı şeyleri canlandırarak hayale dalarım.

Rüyalarım da bu semtin uzağında değildir. İnsanları, evleri, sokakları, caddesi, çocukları, kızları, kadınlarıyla o, rüyalarıma da taşınır. Orada da bekçi, kahveci, tütüncü, liseli kız, bekâr komşu, sarhoşlar vardır. Orada da bütün bu insanları sever, tanır, onlarla selamlaşırım. Orada da geçtiğim her sokağın evlerinden benim için çeşit çeşit yüzler uzanır, bana güler, oradaki semt de bana yabancı değildir, onu iyi tanırım. O da beni iyi tanır.

1943

Sahil Kahvesi

Bu kahvede, akşamüzerleri insanı çileden çıkaran hüzünlü plaklar çalınır. Boylu boyunca denize yaslanmış olan bu toprak parçası, günün yirmi dört saatinde çeşit çeşit insan görür. Sabahtan güneş batıncaya kadar en durgun anlarını gün ışığı altında yaşar. Gece yeryüzüne bir mendil gibi düştüğü zaman sahil kahvesinin dünyası başlamıştır.

Bir körfez gibi içerlek olan sahil, dört bir yanından türlü boyda kahvelerle, içkili gazinolarla doludur. Her kahvede birkaç hoparlör hava dalgalarını birbirine katarken, yanındaki içkili gazinolarda kurbanlık koyunlar gibi sahneye sıralanmış şarkıcıların sesleri birbiriyle boğuşur; ses, ahenk, söz allak bullak olur. Garip bir gürültü çağlayanı göklere doğru boşanırken ufacık bir yıldızın bu işkenceden kurtulmak için bilinmez bir yöne doğru kaçıp gittiği görülür.

Kahvenin akşama kadar geçen hayatı, nerden çıktığı bilinmez bir can sıkıntısından ibarettir. Hoparlörler dilleri tutulmuş gibi susarlar, yalnız ara sıra kahveci çırağı canının sıkıntısını dağıtmak için gizlice “ah”lı “of”lu bir plağı gramofona koyar, bir iki cızırtıdan sonra yükselmek arzusu gösteren feryadı ağzı açık dinlemek ister, fakat ustası bu açık ağzı bir şamarla kapatmasını bilir. Ses can çekişir. Saatlerce süren, sonu gelmez gibi görünen sessizliği arada bir cansız ve isteksiz çıkan “şekerli bir” ve “gazoz” sesleri bozmaya boşuna çalışır.

Ben bu kahveyle rasgele tanıştım.

Bir akşamüzeri ağaçlı yol boyunca sadece saçlarının ardından koştuğum bir kız, beni bilmediğim, tanımadığım sokaklardan geçirmişti. Ardı sıra niçin olduğunu bilmeden yürümüştüm. Onunla konuşacak mıydım? Kim bilir... Belki bir an için karanlık bir köşede yolunu kesip birtakım saçma laflar mırıldanabilirdim.

Uzun, ağaçlı bir yoldu. Kız yavaş yürüyordu. Arada bir dönüp geriye bakması, arada bir duraklaması, benden bir şey beklediğini göstermekteydi. Hızlı adımlarla yanına varmış, hatta onunla yan yana

birkaç adım da atmıştım. Kız başını bana doğru çevirmişti. Ama ben, nedense adımlarımı birden hızlandırıp kızın önünden geçip ilerlemiştim. Başımı döndürmeden yürümüş, yürümüş, sokakları, yolları aşmıştım. Böyle perişan ve dağınık ilerlerken, birden eski bir şarkı beni kendine çekmeye başladı. Her şeyi unutup, bütün dalgınlığımdan sıyrılıp bu sesi aramaya çıktım. Sokak sokak ardından koştum. Her an biraz daha yaklaşıyordum. Şarkının son kelimesi kulağımda erirken sahil kahvesiyle tanışmış oldum.

Geceleri sahil kahvesi dolar taşar. Masaların etrafında her cins insan yer almış, iki kapı bütün cömertliğiyle gelenlere yol vermekte... Radyo heyecanlı bir sesle son ajans haberlerini yaymakta... Gene de kimse kendi âlemlerinden uzaklaşmak niyetinde değil. Ajans bitince plak çalmaya başladılar. Sağdaki soldaki kahvelerde de çeşit çeşit şarkılar çalınıyor. Her biri ayrı ayrı dünyalara sesleniyormuş gibi.

Bense oturduğum sandalyede, ellerim masaya dayalı birçok şeyi düşünüyor, benden bir türlü ayrılmayan sebepsiz bir sıkıntıyı silkip atamıyorum. Kendi kendime bazı kararlar veriyor, bu kararları nasıl yerine getireceğimi düşünüyorum, bir sürü tahmin karşısında kafam karmakarışık bir bocalamaya düşüyor. Bu anda her şey benden uzak... Buraya niçin geldim? Kabuğumun içinde didinip durmanın ne değeri var? Etrafta bitip tükenmeyen bir canlılık, sevimli ve sevimsiz bir kalabalık, bir insan sergisi.

Bakışlarım dümdüz uzandı. Ufka kadar gitti. Denizin yüzü, sayısız sandal dolu; kapkara deniz yer yer küreklerle delik deşik ediliyor. Bazı ehlikeyifler çilingir sofralarını sandalların içlerine kurmuş, kadehlerini kocaman bir bulutun sakladığı mehtap şerefine kaldırıyorlar, iri iri fenerleri sandalların başına ve arkasına asmış balıkçı kayıkları yine bu sahillere uğramayı unutmamışlar.

Nerden gelirler, nerelere giderler, kimseler bilmez... Bazen bu sahillerde görünürler, denizi karış karış paylaşırlar. Denizin göbeğinde yan yana sıralanır, geniş ağlarını suya sarkıtır, kısmetlerini beklerler. Her gece ayrı bir yerde konaklarlar, durmadan dolaşırlar. Bütün kahvenin gözü üzerlerinde. Kadın erkek, birbirini dürterek onları seyrediyor.

Balıkçı kayıkları fenerlerini sallaya sallaya, denizin yüzüne sayısız ışık kırıntıları serpe serpe, çeşitli şekiller işleyerek ufka doğru ilerlemeye başladılar. Birkaç dakika sonra denizin ortasında bir dizi halinde sıralanmışlardı. Kısa aralarla fenerler titreşerek parlıyordu. Sanki koca denizin üzerinde bir anda aydınlık bir köprü kuruluvermişti. Sahil kahvesinin üç hoparlörü biraz sonra yeniden canlandılar ve bütün kuvvetleriyle boşanıverdiler. Masalarda tutulan tempolar, hafif el şakırtıları, musikiye uydurulmak istenen sesler, iç çekme fasılları, masadan masaya uzanan sipsivri bakışlar, sersemce cümle kırıntıları, sağdan soldan fırlayan tedbirsiz kahkahalar, masaların arasından vücutların bütün hatlarını erkeklerin gözlerine en küçük teferruatına kadar doldurmak niyetinde, malum kadınlar...

Evet, sahil kahvesi yaşamaya başlıyordu.

Bu sırada bakışlarım bir demet kumral saç yığınına, ardından renkleri belli olmayan iki göze çarptı. Birkaç masa ötede anası, küçük kardeşiyle oturan bir kız bana hiç de yabancı değil. Onu muhakkak bir yerden tanıyorum. Ama nereden? Evet, bu belki de sahil kahvesini keşfetmeme sebep olan o güzel saçlı kızdır.

Bacaklarını birbirinin üstüne atmış, etekleri kısa, diz kapaklarına güç erişiyor. Onu inceliyorum. Bacaklarından yukarıya bakışlarım tırmanıyor. Dudakların kıvrıntısından gözlerinin bilinmez rengine kadar... Kız da benimle ilgileniyor, beni belki de tanıdı. Belli ki o da her kız gibi kendisine gösterilen ilgiyi sevinçle benimsiyor.

Artık benim için her şey darmadağın. Ne sahil kahvesi, ne insan kümeleri ne de beni saatlerdir rahatsız eden düşünceler. Şimdi yalnız bu kumral kızın saçları ve bacakları var...

Delice bir aşk şarkısı son nefesini vererek birden duruverdi. Biraz sonra hoparlör yeni bir şarkıya başladı. Kız birden sevinçle annesini dürttü. Bir şeyler söyledi. Belki de bu sevdiği şarkıydı. Plak dönüp duruyor, tepemdeki hoparlör bağırıyor: “Bunca diyar gezdim gözlerin için.”

Bu, benim de şarkım olabilir. Dinliyorum; bestesi güftesinden kötü olan şarkı beni kendine bağlayıveriyor. Bende yaşamaya koyuluyor. Kız da dünyayı unutmuş bir halde dinliyor. Şarkı sona erdi. Plak

tersine döndü. Kız bakışlarını bana çevirdi. Bu bakışlarda her şey var; umut, istek, bekleyiş, çağırış... Aydınlıkta kıvılcımlanan bu gözler, hafif rüzgârda uçuşan bu saç demeti beni eski günlere doğru sürüklüyor, bana sevdiğim bir insanı hatırlatıyor.

Sahil kahvesinden birden nefret ettim. Geldiğime pişman oldum. Gözlerimi kumral kızın bulunduğu yana çevirmeye cesaret edemedim. Ayaklarım, kahveye veda etmek için sabırsızlanıyordu. Yarı yarıya boşalmış masaların arasından geçerek ilerlerken, kumral kıza bir defa daha bakmak cesaretini kendimde bulamadım.

Ağır, sarsak bir yürüyüşle ilerleyip bana yüklenen hayal ve düşüncelerden kendimi kurtarmaya çalışırken, içkili gazinolardan yakalarını güçbela sıyırmış bir yığın sarhoş, daracık sokakların kaldırımlarında düşe kalka, birbirlerinin kollarında yürümeye umutsuzca çalışıyor, ele avuca sığmayan küfürleri birbirlerinin yüzlerine boşaltıp dünyaya, insanlara ait düşüncelerini sarhoşça, ama insanca çekinmeden ortaya atıyorlardı.

Kadın erkek çiftlerin her gece kol kola, omuz omuza, yanak yanağa tek bir vücut halinde geçtikleri bu sokaklardan tek başıma, umutsuz, hayalsiz geçtim.

Uzaktan sahil kahvesinin üç hoparlöründen yeniden sesler geliyordu. Hem de kumral kızı sevindirmek ister gibi, bana bir anda tesir eden o hüzünlü şarkıyla başlamışlardı. Plağın gıcırtısıyla karışık bir bayat ses; sokakları, yolları, evleri, rüzgârları aşıyor ve adımlarımın boyunu, şeklini, sayısını ölçtüğüm ağaçlı yola kadar varıyordu.

Biraz sonra, kendimi şarkıya kaptırdığımı anladığım zaman, aldırmadım, boş verdim. Dudaklarımın arasında saklamaktan usandığım bazı arzuları bu şarkının bir tek mısrasında dile getirerek bazen yavaş, bazen hızlı; ağaçlı yol boyunca mırıldanmaya başladım. Sahil kahvesinden gelen ses her zaman var olacaktı. Çünkü onun bir tek mısrasında ben bütün hayatımı yaşamıştım:

“BUNCA DİYAR GEZDİM GÖZLERİN İÇİN.”

1943

İstasyon

Dostum; pazar günlerinden nefret ediyorum.

Bu günlerde bana garip bir sıkıntı, belirsiz bir korku, tuhaf bir üzüntü çöküyor. Elim kalem tutamıyor, fikirlerim darmadağınık, düşüncelerim bozuk bir saat...

Sokağa çıkınca, ne yaptığını bilmez bir kalabalık beni çevreliyor; dükkânların inik kepenkleri hüzünlü bir görünüş!..

Sinema vitrinlerindeki resimlere hayran hayran bakan, çıplak bacak afişlerinin önlerinde türkülerini yutan insanlar, kahvelerin dumanlı havası, kalabalığı, her gün görülmez yüzlerin belirişleri, mahalle aralarında tatil gününü topaç çevirmekle geçiren küfürbaz çocuklar; tramvayların acıklı hali, yer yer duyulan sevinç kahkahaları... İşte bütün bunlar bana üzüntü veriyor.

Dostum, ben pazar günleri yaşamak istemiyorum.

İşte bugün gene pazar. Ben gene evde, penceremin önündeyim. Canım hiçbir şey istemiyor. Ne okumak, ne yazmak, ne sokaklarda dolaşmak ne de bir kızın ardı sıra yürümek...

Güneşin ağız dolusu öptüğü sokağımızdan kol kola geçen, haftada bir gün olsun serbest olmanın tadını duymak isteğiyle avare adımlarla gölgelerini sürükleyen bu insanları bıkmadan, usanmadan seyrediyorum. Yeni ayakkabılarını, elbiselerini üzerlerine geçirmiş bu insanlar, haftada bir ellerine geçirdikleri pazarın sevincine ortak olmak için gezmeye çıkmışlar.

Onlara gülerek, içimden ağlayarak, bakmaktayım.

Dostum; pazar günleri bütün istasyonların her zamankinden daha kalabalık olduğunu, sen benden iyi bilirsin.

Şimdi gene o istasyonu düşünüyor, bazı eski hatıraları tazeliyorum. Pazar olmayan bir günün akşamı seninle o istasyona gitmiş, sırtımızı demir parmaklıklara vererek uzun uzun konuşmuştuk. Bana büyük davalardan, basit düşüncelerden, kısacası her şeyden bahsetmiştin.

Düşüncelerini, arzularını, umutlarını, acılarını, paketten sigara uzatır gibi, birer birer sunmuştun. Hayallerimizi rayların üzerine yerleştirip onları arzuladığımız yerlere, insanlara doğru yola çıkarmıştık. O gece istasyon kalplerimiz kadar tenhaydı. Bense bu tenhalığı saatin geç ya da erken oluşuyla ölçmek istemiştim. Kibrit kutusu dizisi bir tren harekete hazır, sık sık küstah çığlıklar atıyor, insanları çağırıyordu.

İşte şimdi aynı istasyon, gözlerimin önünde; saati, lokomotifi, vagonları, düdüğü, bekleme sıraları, yolcuları, kampanası, olanca hüznüyle olduğu gibi kurdum.

Bu istasyonu dolduran kalabalığın arasında seni bulmaya çalışıyorum. Yığın yığın insan, gişelerin önlerinde dalgalanırken sen ellerin cebinde, dudaklarına yapışmış bir sigarayla, bir kompartıman penceresini gözlüyorsun. İçinde bir kararsızlık var. Trenin ilk düdüğü sana bütün düşüncelerini unutturuyor veya yeniden hatırlatıyor. Kalkmak üzere olan tren sanki seni bekler gibi hareketini geciktirmekte... Sen ne yapacağını bilmeden, trene binip binmemeyi düşünüyor, bu güç meselenin hallini, son düşündüğünün sende uyandıracağı ani bir tesire bırakıyorsun.

Birden silkiniverdim. Bir ürperti vücudumu kapladı. Gözlerimin önünde kurduğum istasyon bir hayal bulutu olup kayboldu. Senin o trene binip binmediğini görmedim. Şimdi düşünüyor ve bunu tahmine boşu boşuna uğraşıyorum. Acaba trene atlayıp hayal ettiğin yerlere vardın mı? Yoksa onun uzaklaşmasını, hayalinden mendil sallayarak mı seyrettin?

Dostum; pazar günlerini ne yapsam sevemiyorum, elimde değil. Pazarları derin, eşsiz bir hazan elbise gibi beni baştan başa ısırıyor. Mümkün olsa bütün pazarları takvimlerden teker teker koparıp atardım. Bütün bu saçma, anlamsız gibi görünen fikirlerim karşısında kim bilir neler düşüneceksiniz. Ama bugünün pazar olduğunu hatırla! Dün, kumral saçlı, o rüyalarımızın kızını gördüm.

Trende karşılıklı oturmuştuk. Onu, erişilmesi uzak, elle dokunulmaz bir varlık gibi seyrediyorum. İstasyona ineceğimiz sırada yanındaki arkadaşına şöyle dediğini duydum: “Oh, neyse yarın pazar. Seninle 11 treninde buluşalım. Şehre inip *Aşkın Sonu* filmini seyre gidelim. Zaten

haftada bir gün yaşıyoruz.” Sonra benim yüzüme tatlı bir gülüşle bakarak, sözünü tamamladı:

“Unutma, yarın sen ve ben, saat 11 treninde... Pazar günü.”

O rüyalarımızın kızı, o kumral saçlı, elle dokunulmayacak kadar değerli yaratık, kalçasını oynatarak istasyona indi, yürüyüp gitti.

Dostum; bugün her zamankinden beter bir haldeyim sebepsiz. Gözümün önüne bin bir yönden gelen rayları bir noktada birleştirmiş, hüzünlü bir istasyon geliyor...

Saat on iki... Tren perona şimdi girdi. Kumral saçlı kız aşağı atladı. Etrafına bakındı. Beni görmeyince nasıl şaşıracak. Ama üzülmez, canı bile sıkılmaz. Elimi sallasam ellisi, diye düşünür, gene öyle yürür, gider.

Dostum, pazarları hiç olmazsa kendi takvimimden bir kalemde silip yok edebilsem!

1943

Yağmur Altında İnsanlar

İnsanlar yağmur altında da aynıydılar, hiç değişmemişlerdi. Yollar, sokaklar boyunca gidip geliyorlardı. Her zamanki gibi çeşit çeşit, boy boydular. Kısaları, uzunları, acelecileri, sakinleri, sıkıntıdan patlayanları, işsiz güçsüzleri, avareleri... Hepsi birbirine benziyordu. Güneş altında nasıllarsa öyleydiler. Gene acele adımlarla işlerine koşuşuyorlardı; gene elleri ceplerinde, dudaklarında gelişigüzel bir ıslıkla, ağır ağır, hiç telaş etmeden kaldırımlar boyunca dolaşıp duruyorlardı... Yağmur insanların kayıtsızlığına karşı ara sıra isyan ediyor, şiddetleniyor, bir iki şimşekle dişlerini gıcırdatıyordu. Bütün bu arzusuz, aşksız insanlar ahmakıslatanı can sıkıntılarına karşı bir silah gibi kullanabilmek fırsatını ele geçirmiş bulunmanın verdiği sevinçle göğüslerini yağmur rüzgârına vermiş, kollarını sallaya sallaya sinema vitrinleri önünde birkaç dakika durup çıplak bacak afişlerini seyre dalıyorlardı. Yağmur onları tepeden tırnağa kadar ele geçirdiğini sanmakla yanılıyordu, çünkü insanların saatlerini boşu boşuna harcamalarına engel olamıyordu. Hiçbiri yağmura aldırış etmiyordu; gökten düşen bu damlalar onlar için ancak bir değişiklik, bir yenilikti. Sanki gökten su değil damla damla avuntu yağmaktaydı.

Adımlarım şehrin uzak bir semtinden en kalabalık caddesine kadar beni götürmüştü. Yağmur ise beni yalnız bırakmamış, şehrin bütün yol ve caddelerinde adım adım arkamdan gelmişti. Ahmakıslatan altında insanları, şehri seyretme hevesine kapılmıştım. Onları biraz değişmiş göreceğimi ummuştum, ama yanılmışım, insanlar kolay kolay değişmiyorlardı. Hayatın çeşitli yüklerine katlanmayı öğrenmişlerdi. Yağmur gibi bir tabiat olayı, üzerinde düşünmeyecek kadar basit bir şeydi onlar için. Hiçbiri farkında değildi.

Şehrin en büyük caddesi bana kollarını uzattı. Burada yağmur daha da önemini kaybetmiş, sesi bile kısılmıştı. Sağdan soldan duyulan ses, gürültü, kahkaha ve bağrışma, iki kulağım arasında kısa bir bağ

kurabiliyor, sonra dağılıyordu. Ağır ağır kaldırımlarda yürüyordum. Herkes kendi âleminde, herkes kendi işiyle gücüyle, derdiyle, zevkiyle meşgul... İnsanların telaşlıları, telaşsızları burada yan yana görülebiliyor, çabuk veya yavaş adımlarla yürüyenler var.

Mavi renge boyanmış pastanenin camı önünde, sarı saçlı bir kızla beraber oturan delikanlı yağmuru aklından bile geçirmiyor. Kolunu sandalyenin arkasına atmış, dudakları durmadan kıpırdıyor. Kim bilir ne diyor, ne anlatıyor? Bakışlarım son olarak genç kızın eline değdi, masa üzerindeki çay bardağının kulpuyla oynuyordu. Belli, delikanlının güzel sözlerinden parmakları da memnun oluyor, hoşlanıyor, hatta bazen de utanıyor.

Yolumu büyük bir sinema afişi kesti. Yağmur suları altında boyalar, meşhur yıldızın dudaklarından aşağıya akıyor; jönprömiyenin baygın gözlerinden renkli yaşlar durmadan dökülmekte. Sinemanın antresi hayli kalabalık, gişeden bilet almak için insanlar sıra sıra bekleşiyorlar. Kadınlı erkekli hepsi de karanlığın boynuna bir an evvel atılmak için sabırsızlanmakta. Bir kenarda şaşı gözlü bir kadın, kim olduğunu, ne istediğini vücudunun kıvrılışlarıyla belli ediyor; sağa sola savrulan bakışları bir kitap gibi okunabilir. Ellerini arada bir saçlarına götürüyor, saçları sırılsıklam, elbisesine sular damlıyor. Her gördüğü erkeğe gülümseyerek bakmak onun âdetinden, fakat kimse farkında değil. O, kadınla erkeğin birbirinin kolları arasında ecel teri döktüğü anı temsil eden kocaman bir afişin önünde duruyor. Beni bakışlarıyla yakaladı, kendisine baktığımı nasıl anladı, hayret; muhakkak ki onda herkeste olmayan bazı sezgiler var. Bakışlarımı bir türlü ondan ayıramıyorum, bunu sezen kadın şimdi değişti, nazlanıyor sanki. Bakmıyor gibi yapıp camdan bana doğru bir göz atmayı da unutmuyor. Bir iki adım attı, saçlarını tekrar düzeltti.

Antre, yağmurun elinden kaçanları bağrına bastı. İki genç kız gişeye yaklaştılar, biletlerini alıp kapıya doğru giderlerken arkalarından iki delikanlı da biletlerini sallayarak koştular; kızların ardından karanlık salona girerken dirsekleriyle birbirlerini dürtüyorlardı. Gişedeki kırmızı dudaklı matmazel paralarını saymakta, istif etmekte. Arada bir küçük penceresinden dışarıya bakıyor, sonra tekrar işine dönüyor.

Başımı öte yana çevirdim; işte şaşı kadın, siyah paltolu bir adamla konuşuyor. Heyecanlı bir konuşma başladı. Çekişe çekişe pazarlık ediyorlar, beş aşağı beş yukarı, olur, olmaz... Siyah paltolu adam bir adım geri çekildi, kadının bacaklarına, kalçalarına, kabarık göğsüne alıcı bir gözle baktı, boyunu bosunu bakışlarıyla yokladı. Eh, kadın pek de fena değil; yüzü çiçekbozuğu, gözleri şaşı, önemli olan hesapta uyuşmak gerek. Kadın inatçı, dediğim dedik, arada bir uzaklaşır gibi yapıp başkalarına bakıyor, o zaman siyah paltolu adam onu kolundan çekiyor, bir şeyler söylüyor. Kadın sonunda razı oldu, adamla beraber sinemanın iç kapısına doğru yürüdü, orada durdu, bekledi. Adam gişeden bir loca istedi, paraları birer birer sayarken gözleri kendisini bekleyen kadına ilişti, onu bir defa daha baştan aşağı süzdü, bir hayal anı geçirdi, paralarını yere döktü, eğildi topladı.

Gene kadınlar, gene kızlar, gene delikanlılar. Gözlerim insandan insana sekiyordu. Güzelleri çirkinleri, bıyıklıları bıyıksızları, kısaları uzunları birbiri ardı sıra geçip duruyordu. Her biri ötekinin kopyasıydı, pek az farklarla birbirlerinden ayırt ediliyorlardı. Bazısının burnu büyük ya da küçük, kılığı iyi ya da kötü, gözleri mavi ya da siyahtı; ama hepsi de aynı cinsten birer kalp, birer beyin, ikişer kol ve bacak, belirli sayıda kemik, sinir ve etten kurulmuştular. Arzuları birdi, hayalleri aynı. Hepsi de isteklerini, aynı şekilde elde ediyordu. İnsanları birbirinden ayıran şeyin sadece dış görünüş olduğuna inandım. Esasında yeryüzünün bütün insanları, zengin, fakir, çirkin, güzel, her yerde, her zamanda, adı, dini, milleti ne olursa olsun birbirlerinin eşiydiler.

Garip düşünceler içinde yan sokağa saptım. Tenha bir yola çıkmıştım şimdi. Evler, apartmanlar bayramlık elbiselerini giymiş gibi sevimliydiler. Şehrin kiri temizlenmişti, ahmakıslatanın bütün zaferi bundan ibaretti. Yağmur dindiği zaman kendimi şehrin büyük bir meydanında buldum. Burada insanların uğultusu ve gürültüsü korkunçtu. Sağ tarafta sokağın başında bir genç duruyordu. Acaba yolun öte yanından beliren her gölgeyi, işitilen her ayak sesini kendinin mi sanıyor? Onunla bir an konuşup dostluk etmeyi şiddetle istedim. Yolu gözlüyor, elindeki gazeteyi bükmüş sallayıp duruyordu.

Birden yüzünün çizgileri değişti, hızlı hızlı yürümeye başladı. Bir kız geliyordu karşıdan. Onların birleşmesini, gülüşerek konuşmalarını, uzaklaşmalarını, yolun sonunda ufala ufala kayboluşlarını seyrettim. Tam kendimi eski bir hatıranın akışına kaptıracağım anda alnıma düşen iri bir yağmur damlası beni kurtardı. Gök birden şiddetle homurdandı, çatırtılarla bir sağanak yeryüzü üstüne boşandı.

Kaldırımlar her zamanki gibi yağmurun kamçısına boyun eğdi, evlerin açık pencereleri görünmez bir elle derhal kapandı. Bir an o iki genç insanın bu yağmur altında nasıl telaşa düşeceklerini, nasıl koşuşacaklarını hayal ettim. İnsanlar hızlı adımlarla sağdan soldan geçmeye başlamışlardı. Şapkamı alnıma doğru çektim, ceketimin yakasını kaldırdım, koşar adımlarla ilerlemeye başladım. Yağmur yalnız ahmakları değil, en akıllıları bile rezil rüsva edebileceğini ispat etmek istiyor gibiydi. Beş dakika içinde yağmur selleri bütün şehri baştan başa aşmak üzere her zamanki yollarına koyulmuşlardı.

1944

Köprü Üstü

İki değişik dünyayı birbirine bağlayan bu Köprü'nün her saatinde çeşitli insanlar vardır. Ben onun akşamüstlerini ve gece yarılarını biliyorum. Sabahlarını hiç görmedim, yalnız hayal ettim. Kim bilir bu kaldırımlar üzerinden her sabah kaç yüz kişi geçer, kaçı kadın, kaçı erkektir, neler düşünürler, nerelere giderler?

Bu Köprü'nün insanları her yerde görülenlerden değil, onları başka tarafta bulmak imkânsız. Her geçişimde yeni yeni yüzler tanırım. Yakınlarda birçok fabrika, bir de tersane bulunduğundan işçilerle denizciler sabah akşam bu Köprü'den geçerler. Kestirme yol olduğundan küçük memurlar da Köprü'nün kalabalığına karışır. Akşamüstleri bütün bu insanlarla karşı karşıya gelirim.

Bir yelpaze gibi açılan sokaklardan yığın yığın insan, yorgun argın Köprü'ye dökülür, kiminin elinde birtakım paletler, çantalar vardır; kimi elini kolunu sallayarak yürür. Kızlar saçlarını itinalı ve son modaya uygun taramışlardır. Gülüşerek, rüzgârda kısa etekleri açılıp kapanarak Köprü'ye koşuşurlar. Öteden deniz erleri çıkar, beyaz pantolonlarının ceplerine ellerini sokmuş, dudaklarına bir sigara yerleştirmişlerdir, yüzlerinde sevinç okunur, izinli oldukları bellidir; birkaç saati nasıl geçireceklerini düşünür, hayaller kurarlar. Köprü üstüne doğru adımlarını atarken önlerinde, arkalarında yürüyen işçi kızlardan biriyle ahbap olup bir iki tatlı saat geçirmek umudunu taşırlar.

Köprü'nün iki başlangıç yerinde işlerinden dönen bütün bu insanları bekleyenler dizilmiştir. Bunlar sucu, leblebici, fındık fıstık, karamela satan ufak çocuklarla ihtiyar kâğıthelvacıdır. Hepsi de güneş, şehrin tepesinden çekilmeye yüz tuttuğu an ortaya çıkarlar. İhtiyar kozhelvacı ise günün her saatinde oradadır. Köprü'den her geçen onu bir gölge altında, ayakta ya da çömelmiş görür. Onsuz bu Köprü düşünülemez, sanki o, Köprü'ye ait bir parça olmuştur.

Sağdan soldan dökülen insanlar Köprü'nün iki kaldırımından şehrin öte yanındaki fakir insanlar semtine doğru yola çıkarlar. Her kaldırımın kendine mahsus yolcuları vardır; denizciler daima sol kaldırımdan, esnaflar, küçük memurlar sağdan giderler. İşçi kızlar çok havaidir, onlar hiçbir zaman kesin bir karar veremezler, bir gün sağdakini, bir gün soldakini seçerler. Bense daima sol kaldırımda gider gelirim. Beni buraya alıştıran nedir, bilmem. Belki ayak alışkanlığı, belki de bu tarafta şehrin seyredilmeye değer birçok yeri görülüyor da ondan; mesela küçük vapur iskeleleri, balıkçı motorları, ufacık sandallar, sıra sıra mavnalar, geçip dönen bücür vapurlar, dolmuş kayıkları, şehrin en uzak semtlerine kadar birbiri ardına sıralanmış minareler dizisi, en uzakta beyaz mezar taşları...

Köprü üstünün akşamüstleri hali böyledir. Bir de gece yarıları var. O zaman Köprü'nün insanları başkalaşıyor. Günün öbür saatlerinde görülmeyenler buradan sallanarak, şarkı söyleyerek bağıra çağıra yürüyorlar. O saatlerde Köprü'nün sahipleri sarhoşlardır. Kaldırımlardan en az ikişer ikişer geçerler, tek başına bir sarhoş hiç görülmemiştir. İki kişi kol kola, yan yana, bazen konuşarak, bazen parmaklığa dayanıp karanlık denizi seyrederek, sırasında şarkı söyleyip sırasında küfür savurarak bir semtten öteki semte geçerler. Sinemalardan geç vakit çıkanlar da hızlı adımlarla buraya koşarlar. Bazı çiftler karanlığın ağından sıyrılıp Köprü üstünün yer yer ışıkları altında belirir, kaybolurlar. En tenha, en karanlık yerlerden yavaş yavaş geçerler. İşim olmadığı zamanlar, avarelik olsun diye Köprü'ye doğru giderim. Ağır ağır, hiç acele etmeden, denizi, insanları seyrederek bir iki tur yapar, alacakaranlıkta, upuzun minarelerden yükselen sesleri dinler, Köprü'nün öbür ucunda korkunç bir haşmetle yükselen büyük kuleyi, apartmanları seyre dalarım.

İşte o gün de öyle oldu. Yokuş aşağı iniyordum. Sıra sıra apartmanların pencerelerine, balkonlarına bakışlarım uzanıyordu. Kapılarının önüne sandalye atmış, örgüleri ellerinde Rum kadınları, sokak köşelerinde gülüşerek konuşan kısa etekli kızları seyrederek yürüyordum. Adımlarım çok ağırdı, herkes beni geride bırakıyordu. Bir kadın yanımdan geçip gitti, ardından bir erkek. Köşeye varıp

dönüverdiler. Ben de hızlı adımlarla köşeye vardım. Erkek kadına yetişmiş, kolundan tutmuş. Kadın silkindi, kolunu kurtardı. Erkek sakin bir sesle anlatmaya koyuldu. Beraberce yürümeye başladılar, Köprü'ye doğru ilerlediler. Erkek boyuna anlatıyor, kadın dinliyor, hiç konuşmuyordu. Yanlarına vardığımda erkek sustu, sadece kadının sözlerini rüzgâr bana kadar getirdi: "Artık her şey bitti, anlıyor musun, beyhude uğraşma." Başımı geri çevirmeye sıkılıyordum. Acaba ne olmuştu? Neden bahsediyorlardı? Bunu anlamayacak ne vardı sanki, bu da kadın ve erkek arasında geçen herhangi bir hayat ve insanlık olayıydı. Bir an bulutları seyrederek yürüdüm. Sonra durdum, başımı geri çevirip baktım. Erkek geliyordu. Yalnızdı, kadın da yoktu.

Sırtımı Köprü'nün parmaklığına dayadım. Geçen bir kamyonun rüzgârını savdıktan sonra paketimden kalan son sigarayı çıkardım, dudaklarıma yerleştirip bir kibritle yaktım. Dumanları havaya savrulurken o da bana yaklaştı. Parmaklarında bir sigara tutuyordu. Fakat yakmamıştı. Bana doğru geldi, sigarasını kaldırarak, "Müsaade eder misiniz?" dedi. Sigaramı verdim, bir eliyle dudaklarındaki sigarayı tuttu, öbürüyle benimkini yaklaştırdı, bir türlü ikisini denk getiremedi, biraz uğraştı. Yüzünü seyrediyordum, gözleri adamakıllı çökmüştü, iri bir çizgi yanaklarından aşağı iniyordu. Ceketinin boyu kısa, pantolonu ütüsüzdü. "Eyvallah" deyip yürüdü.

Başka insanlar da geçiyordu. Akşamın ilk karanlığı gene basmıştı. Küçük vapurlar altımızdan gidip dönüyorlardı. Fabrikaların düdükleri hep birden inlemeye başladı. İki kaldırımın sahipleri çok geçmeden göründüler. İşçi kızlar tereddüt içinde bir o kaldırıma, bir bu kaldırıma geçip duruyorlardı. Ameleler ellerinde günlük kazançlarının mahsulü olan yiyeceklerini tutuyorlardı. Memurlar koltuklarında paketleri, başlarında soluk şapkalarıyla bitkin yürüyüşlerini tutturmuşlardı. İzinli denizciler gene ortalıktaydı. Sol kaldırım yalnız onlara aitti.

Yürümeye başladım, önümden bir deniz eri geçti. Hızlı hızlı gidiyordu, dudaklarında mırıldanmakta olduğu şarkıyı bana bırakıp ıslık çalmaya başladı. Adımlarına uymadığını fark edince vazgeçti, eski şarkısını yeniden mırıldanmaya başladı.

Uzakta, bambaşka bir ülkeye aitmiş gibi öteki köprü görünüyordu.

Tramvaylar, otomobiller, insanlar, oyuncaklar gibi gidip geliyorlardı. Denizde kayıklar, mavnalar, motorlar dolaşıyordu. Dört bir yandan, binlerce ses, bağrışma geliyordu. Yanım sıra yürüyen iki delikanlının konuştukları kelimelerden birkaçı bende kaldı:

“Kızı gördün mü?”

“Gördüm, gelecek.”

Köprü üstünden sel halinde insanlar bir kıyıdan ötekine akın ediyorlardı. Sanki bir semt, öteki semti istila ediyordu. Gülünüyordu, bağrışılıyordu; sanki herkes hayatından memnundu, herkes mutluydu.

Karşı kaldırımdan saçları biçimli, ince belli, kısa etekli bir grup kız kahkaha savurarak yürüyordu. Bir an saçlarından bacaklarına, beline, kalçasına kadar hepsi, bende yaşadılar.

Yalnız Köprü üstünde rastlanan bir rüzgâr bütün yolcuların saçlarını karmakarışık ederek geçip gitti. Güneş bir bulutla kapanmıştı. Birazdan karanlık, sanki denizden yükselip Köprü üstünü örtüverecekti. Her taraf sessiz, boş ve tenha olacaktı. İşsiz güçsüzlerden, avarelerden, sevgililerden başka geçip dönen bulunmayacaktı.

Ta gece yarısına kadar...

1945

Meydan

Bu meydan şehrin göbeğine bir leke gibi yapışmıştır. İlk bakışta, gökten düşmüş dercesine bir taşın açtığı bir boşluk hissini uyandırır. Çünkü meydanın etrafını çeviren çeşit çeşit bina arasında ne ölçü ne benzeyiş vardır. Daracık dükkânlarla geniş mağazalar yan yanadır; boylu boslu bir apartman sırtını bir konağa dayamıştır. Bütün bunlar meydanın etrafına darmadağınık bir şekilde serpilmiştir.

Oturduğum yerden bütün meydan boydan boya bir görülüyordu. Bir saat önce cansız olan meydan yavaş yavaş kıpırdanmaya başlıyor, otomobiller, tramvaylar telaş içinde bir aşağı, bir yukarı koşuşmaya başlıyorlardı.

Hele insanlar... Ben öteden beri onların niçin böyle sağa sola atıldıklarını, koşuştuklarını merak eder, bu sona ermeyen telaşlarına bir sebep ararım. Acaba bir amaç, bir düşünce uğrunda mı bütün kuvvetlerini harcarlar? Hiç sanmam.

İnsanlar kaldırımlara sığmamaya başladı. Tramvay durağı alabildiği kadar doldu. Yan sokaklardan oluk oluk bir sel caddeye boşanıyor. Nerden gelip nereye gidiyorlar? Ne isterler, ne ararlar? Telaşlarının sebebi, çabuk çabuk yürümelerindeki gaye nedir?

Ne yaptıklarını, neden telaşlandıklarını kendileri de bilmezler. Bütün inkârlarına rağmen bütün insanlar muhakkak ki birbirine benzerler. Mesela bütün bu acayip düşünceleri bir türlü kovamayan ben bile, şu anda, bu kahvenin topal iskemlesinde neden oturduğumu, meydanı niçin merakla seyrettiğimi bilmiyorum. Çünkü ben de her insan gibi gelişigüzel yaşamakta, bir hiç için kendimi feda etmekteyim.

Meydanın orasına burasına bakışlarımı dağıttım. Her insan benim için üzerinde önemle durulacak bir bütündü. Gelip geçen tramvaylar, yer yer duyulan mutlu kahkahalar, radyonun avaz avaz bağırışı, insanı önüne geçilmez bir dağınıklığa sürüklüyordu.

Gözlerimi meydanın yan tarafında bulunan parkın kapısına doğru

çevirdim. Kapının önündeki kaldırımda bir erkek, daha ötede bir kadın duruyordu. Kadın her zaman her yerde görülen belirli kimselerdendi. Giyinişi, kişiliğini az çok belirtiyordu. Gözleri meydan saatinde... Birkaç adım atarak sağa sola gidip gelmekte. Bir beklediği vardı muhakkak. Biraz ötede duran kahverengi elbiseli adam da ceketinin düğmelerini açmış, kendini esen ılık rüzgâra vermiş, elindeki zincire havada taklalar attırıyor, ikisi de birini bekliyorlardı.

Meydandaki saatin akreple yelkovanı bir türlü olduğu yerde duramadı. Küçüğü ağır ağır yoluna devam ederken büyüğü şaşmayan bir hızla dört dönmeye başladı. Yeniden bakışlarım parkın önündekilere değdi. Onlar oradaydılar. Hâlâ bekleşiyorlardı. Adam sanki görünmek istiyor. Bazen yürüyor, bazen ıslık çalmayı deniyor, ara sıra da saate kaçamak bakışlar fırlatıyor. Bir aralık geçen gazeteciyi çağırarak bir gazete aldı. Baş sayfaya bir göz attı, sonra cebine soktu. Fakat biraz sonra tekrar çıkardı, elinde sallamaya koyuldu. Arkasını gene parmaklığa verdi, gazeteyi bir daha açtı. Orta sayfalarda göz gezdirdi, ilan sayfasına baktı. Sonra birden gazeteyi buruşturuverdi, bir topaç yaptı, ilerideki çöp kutusuna tıktı. Ellerini ovuşturdu, döndü, yürüdü. Bir ara gözleri yandaki kadına ilişti. Kadın meydan saatinden bakışlarını hiç ayırmıyordu. Fakat hareket yapmıyor, sakin sakin duruyordu. Fakat birden canlandı, birkaç adım ilerledi. Yaklaşanlara dikkatle baktı, sonra geri döndü.

Zaman bir sel gibi aktı, meydan bir fabrika gibi işledi. Sinema önlerinde insanlar küme küme birikip resimlere hayran hayran bakmaya koyuldular. Güneş insanlarla birçok defa saklambaç oynadı. Sonunda kara bir bulutun arkasına gizlendi.

Onlar hâlâ yerlerindeydi. İkisinin de sabrına hayran oluyordum. Adam, muhakkak bir kadınla buluşacaktı. Ama kadın onu aldattı. Belki de beklediği şu anda başka bir erkeğin yarımda. Adam telaşlı bir hareketle cebinden saatini çıkardı. Kadın da bakışlarını saatten uzaklaştırdı. Sağa sola uzanan caddeye baktı. Sonra adama doğru döndü. İki bahtsızın bakışları birbiri üzerinde bir müddet kaldı. Derken kadın parkın kapısına doğru yürüdü. Biraz tereddütten sonra içeri girip kayboldu. Adam onu gözleriyle takip etmedi değil... O da bu tarafa bir

iki adım attı. Sonra tekrar geri döndü. Cebinden paketini çıkardı, bir sigara aldı, dudaklarına götürdü, bir kibrit çaktı, yaktı. Bir kararsızlık anını yaşıyordu. Başını son defa meydana döndürdü. Gelip geçenleri, büyük saati süzdü. Sonra sigarayı ani bir kararla yere fırlattı. Hızlı hızlı parkın açık kapısına doğru yürüdü. İki adımda içeri daldı, gözden silindi.

Merak içinde bekliyordum. İkisini de kendime yakın bulmuştum. Oturduğum yerde onların hayatlarına, yaşayışlarına dair türlü türlü hayaller kurdum, sonra beğenmeyerek hepsini yıktım. Bu insanlar herkesten farksızdılar. Adım başında rastlanan, her köşede burun buruna gelinen insanlardandılar. Ama ben onlara ısınmıştım. Çünkü onlar bana yakındı, benden bir parçaydı; benim kahramanlarım, benim insanlarımdı.

Dakikalar hızla geçti. Parkın kapısından birçok insan girip çıktı. Meydan kararmaya yüz tutmuştu. Kahvenin tahammül edilmez radyosunun gürültüsüne onların hatırı için katlanıyordum. Tramvaylar tıklım tıklım gidip dönmekten usanmamışlardı. Tek tük sarhoşlar daha şimdiden, birbirlerinin kollarında dünyayı arzu ettikleri şekilde seyre başladıklarını yüksek sesle bildirmeye koyulmuşlardı.

Sonra parkın kapısında iki gölgenin belirdiğini fark ettim; onlardı. Kadın erkeğin koluna bütün vücuduyla asılmış, dudaklarında geniş bir gülümseme... Erkek, ceketinin düğmelerini iliklemiş, yürüyüşüne bir biçim vermişti. Gülerek konuşuyorlardı. Kim bilir nelerden bahsediyorlar? İlk tanışan kadın ve erkek birbirine ne der? Keşke yanlarında olup sözlerinin bir kısmını duyabilseydim.

Sevinçli adımlarla meydana doğru yürüdüler. Bütün hınçlarını çıkarmak ister gibi meydanı tam ortasından yararak girdiler. Onlar birbirlerinin kolunda cadde boyunca giderlerken, arkalarından koşmak için çırpınan hayallerimi durdurdum. Onları, bana yakın olan bu basit insanları –benim insanlarımı– kendi hallerine, kendi dünyalarına gönderdim.

Karanlık yavaş yavaş yeryüzüne iniyordu. Artık meydanda istedikleri gibi at koşturacak olanlar, gece avareleriyle şarkıları paramparça eden sarhoşlardı.

Meydan tilki uykusuna yatmıştı.

1943

Kibrit Alevi

Sıkıntılı bir düşünceden, silkinerek kurtuldum. Gün sona eriyordu. Güneşin son kırıntılarını da, karanlık, teker teker yuttu. Dakikalardan beri içinde bulunduğum bu küçük bekleme kulübesiyle üstünde oturduğum tahta kanepe bana gittikçe daha sıkıntı vermeye başlamıştı. Bileğimden saatimi çıkardım. Kulübenin içine, pencereden ince bir dal gibi uzanıp kalmış olan son güneş ışığının altında, zamanı anlamaya gayret ettim. Zahmetim işe yaramadı, saat durmuştu. Canımın sıkıntısı bir basamak daha yükseldi. Karanlık, pencerelerden dolmaya başladı, kulübeyi ağzına kadar doldurdu; hatta kapıdan dışarıya bile taştı. İskele üzerinde ne bir çımacı ne de bir memur... Uzaklarda, ıslıkla çalınan beylik bir şarkı... Karanlıkta boğuldum. Bu renk değişmezliği bana çekilmez, dayanılmaz gelmeye başladı, içime, tahlil etmekten korktuğum hisler birikti. Ayağa kalktım. Birkaç adımda dışarıya çıktım; iskelenin yanındaki rıhtım boyunca dolaşmaya koyuldum.

Etrafta bir insan görebilmek için karanlığı gözlerimin keskinliğiyle delmeye çalışıyordum. Küçük Boğaziçi köyü, durgun bir sonbahar uykusuna yatmıştı. Denizde, karanlık daha da korkunçtu. Her dalgayla sanki sarsılıyordu. Bir ayak sesiyle başımı döndürdüm. İskele memuru... Ben ona ne soracağımı düşünürken, o hiç yürüyüşüne ara vermeden, “Son vapur kırk dakika sonra” dedi, yürüdü gitti. Bir an, vakti nasıl öldüreceğimi düşündüm. Sonra, uzak ufuklardan kopup gelen nemli rüzgâra göğüs gererek durdum. Tekrar bekleme yerine girdim. Pencerenin yanındaki kanepeye oturdum. Yüzümü dışarı döndürerek karanlığa kendimi bıraktım. Ara sıra, uzaklardan geçip giden vapur projektörlerinin ürkek ışıkları yüzüme çarpıp geçiyordu.

Vakit, hiç ilerlemiyormuş gibiydi. Başımı içeriye çektim. Koyu karanlık içinde kulübenin bir tarafına –hiçbir şey göremediğim halde– bakmaya başladım. Karanlık, baktıkça daha koyulaşıyor, yoğun bir hal alıyordu... Dakikadan dakikaya bu renk içime doldu, taştı. Korkmaya

başladım. Çünkü, o anda, beni yerimden dehşetle sıçratan bir şey oldu. Kulübenin içinde bir alev parlayıp yükseldi.

Bir kibrit çakılmıştı. Kibriti çakandan önce karanlığın perişan surette kaçışmasını gördüm. Karanlık, bir anda çözülüverdi, parça parça oldu. Küçük küçük kara parçalar, duvar diplerine, tavan köşelerine, kanepe altlarına güçlükle kendilerini attı. Her şey bir anda bambaşkaydı.

O zaman bakışlarım kibriti elinde tutan insana saldırdı. Işığın titreyişleri altında bir insan yüzü, en keskin hatlarıyla ortaya çıktı. Basit bir kibrit ışığı, en usta bir ressam gibi, üç beş çizgi, iki üç dalgalı alev, birkaç gölgeyle, bir insan yüzünün bütün gerçeğini belirtmişti. İki göz, ışık altında, iri ateşböcekleri gibi parıldıyordu. Adam, sigarasını birkaç kere aleve dokundurdu. Dumanı iyice çekti, sonra ağzından, burnundan dalga dalga çıkardı. Birden yüzünün çizgileri dağıldı; bakışı dumanlandı, yanması sona ermek üzere olan kibriti bana uzattı. Beni görmüştü herhalde. Soluk pembe iki kalın et parçası, birbiri üzerine birkaç defa konup indi:

“Affedersiniz... Bir sigara içmez misiniz?”

Eliyle paketi bana doğru uzattı, bekledi. Hiç cevap vermeden, kolum uzandı, aldığım sigara dudaklarıma yerleşti. Sonra tükenen kibriti attı. Karanlık tekrar eskisinden daha hırslı, odaya doldu. Çok geçmeden yeni bir kibrit alevi odayı aydınlatınca, karanlık yeniden dağıldı. Adam kibriti uzattı, sönen sigaramı yaktı. Bu sefer aydınlıkta onun yüzünü daha iyi görebildim. İri bir burun gölgesi duvara vurmuştu. Kalın kaşları, hafif ışık altında iki misli büyümüştü.

Dudakları memnunlukla bükük, gözleri gülümsüyordu:

“Vapur bekliyorsunuz, değil mi?”

Sesi kibrit alevini dalgalandırdı. Işık odanın tavanında sallandı, çalkalandı.

Ben cevap vermeden, o devam etti:

“Telaşlısınız. Halinizden belli. Vapur beklemek sıkıntılıdır. Acele ediyorsunuz. Evde sizi bekleyenler olmalı. Karınız veya ananız. Her kimse, biri... Biraz geciktiğiniz için üzülüyorsunuz şu anda, değil mi? Siz hiçbir şey söylemeyin, ben tahmin etmeye çalışayım. Sevdiklerinizi özlediğinizi anlıyorum. Rica ederim, siz hiç

konuşmayın! Böyle daha iyi... Hem ona lüzum da yok. Bırakın, ben istediğim gibi düşüneyim. Yanlış, doğru...”

Kibrit alevi sönmüş, oda yeniden göz gözü seçemez bir hal almıştı. Karanlık arasında sadece onun sesi. Birden, nereden çıktığı anlaşılmayan bir projektör, makas gibi odayı bir anda ikiye bölerek kayboldu. Adam konuşuyordu. Benimle değil, kendi kendisiyle konuşuyordu. Benim ona muhatap olmamın tek sebebi, tesadüfen karşısında bulunmamdı.

“Bir insanı seven ve bekleyen, her hareketi üzerinde düşünen başka insanların varlığı... Pencereden yolu gözleyen, sizi arayan bakışlar... Her kelimenizden mana çıkaran kimseler... Bu insan elbette mutludur. Ama çoğu zaman bunun değerini bilmez. Siz, belki de onlara, yani sizi sevenlere layık değilsiniz. Ben de bir vakitler sizin gibiydim. Beni de sevenler, arayanlar vardı. Benim de yolum beklenirdi. Şimdi o anları düşünerek üzülmüyorum. Beni seven o insanların kayboluşlarından kederli değilim. O zaman ben, yalnız beni seven insanlara karşı sevgi duyardım. Bu, küçük, basit bir sevgiydi. Karşılıklı bir alışveriş gibi bir şey... Şimdi o zamanki aptalca düşünüşümü hatırlayarak kendime acıyorum. Artık gerçek sevginin, büyük aşkın ne olduğunu anladım. Şimdi bütün sevgim, insanlara; tanıdık ve yabancı, daha çok yabancı insanlara ait. Ben insanları seviyorum. Seni, onu, şunu... Mutluları mutsuzları, birbirinden ayırmıyorum. Onların ağlamaları, gülmeleri karşısında kayıtsız kalamıyorum, bütün insanları kendime yakın, ta içimde buluyorum; babam, annem, kardeşim, oğlummuşlar gibi... Kısa boylularını kısa, uzunlarını uzun oldukları için; bıyıklılarını bıyıksızlarını, kadınlarını kızlarını, gençlerini çocuklarını, hepsini, hepsini seviyorum. Ben onlar için yaşıyor gibiyim.”

Bir an sustu.

“İnsanoğlu hiç bilinmiyor” dedi. “Birbirlerini de tanımıyorlar. Kimse de onları tanımıyor, anlamıyor. Büyük adam denilen kimselerin, ciltlerce kitaplar dolduran yazarların, insanların üzerine ortaya attıkları fikirler, kanaatler, hep yalan. Hepsi, insanların haris olduklarını kim söylemiş. Bunlar, insanlara tepeden bakan sersemlerin lafları. Onları tanımaya yanaşmayan bu kimseler hiçbir zaman insanları

anlayamamışlardır. İnsanlar bütün söylenenlere rağmen çok az şeyle yetinirler. En küçük şeyler onları sevindirmeye yeter. Şu mutluluk sözünün ne boş şeylere dayandığını bilirsin. İnsanları mutlu kılmak kadar kolay bir şey yoktur. Yalnız onlara istedikleri küçücük şeyleri verelim, onlardan bunu esirgemeyelim. Bu sözlerimi bilerek söylüyorum! Çünkü bütün insanlara sevgim var. Hepsini seviyorum. Hepsi bana yakın... Hepsi benden... Sanki hepsi de benim...”

Çok yakından geldiği belli olan bir vapur düdüğü, yalnız pencereden değil, dört duvarı yerinden sarsarak içeri girdi. Son vapur iskeleye yanaşıyordu. Projektörün ışığı odayı parçaladı. Kanepeler, karanlık, karşımda oturan garip adam, her şey birbirine karıştı. Dışarıdan tek tük sesler gelmeye başladı. Ayağa kalktım, memurun açtığı kapıya doğru ilerledim. Birden yolumu kesti, paketini, bir sigara daha almam için uzattı:

“Hiç konuşmayın” dedi. “Bırakın adınızı bile bilmeyeyim. Yüzünü bile hatırlamayacağım. Ama siz bende, her zaman yaşayacaksınız. Kim olduğunuzu bilmek istemem. Onu siz gittikten sonra düşünür, bulmaya çalışırım. Ardından sizin için hayal kurar, sizin hesabınıza birçok şey düşünür, evde şu anda sizi bekleyenler kadar ben de üzülürüm. Bana bu yeter.”

Bir kibrit çaktı, sigaramı yakmak için alevi yüzüme yaklaştırdı. Işık ikimize de dağıldı. Aynı ışıktan payımızı aldık. Ona bakarken, aynada kendimi seyrediyormuş gibiyim. Vapurun düdüğü çınladı. Alevi yüzümden uzaklaştırdı:

“Sizi hiçbir zaman unutmayacağım” dedi, “hiçbir zaman... Daima düşüneceğim. Karanlık bir gecede bir vapur iskelesinin tahta kanepesinde, bütün düşüncelerimi önüne serdiğim insanı hep hatırlayacağım. Sizin hayatınızı adım adım –kendi dünyamdan– takip edeceğim. Siz bende her gün, her gece var olacaksınız. Çünkü siz benim insanlarımdansınız.”

Kibriti pencereden gelen rüzgâra tuttu, söndürdü. Çıktı, gitti.

İskele memuru vapurun uğrayacağı bir düzine iskeleyi, kimsenin duyup duymadığına aldırmadan bağırıyordu.

Kendimi güvertede bulduğum zaman vapur epey yol almış, iskele

gerilerde sönmek üzere olan bir kibrit başı kadar küçülmüştü. Şu anda onun nerede olduğunu ve ne düşündüğünü merak etmekteydim. Doğrusu onun düşüncelerini, hayallerini kıskanıyordum.

Belki de şimdi kıyı boyunca ilerlerken, bir kibrit alevinin soluk ışığında ahbaplık ettiği insanı düşünüyordu. Hakkımda çeşitli düşünce, fikir ve hayallere ayrı ayrı yer veriyordu. O, artık istediği gibi düşünebilir, en olmaz hayalleri seçebilirdi. Bu onun elindeydi. Çünkü artık ben, dünyasındaki kahramanlardan, gece gündüz beraber yaşadığı her boyda, her yaşta çeşitli insandan bir tekiydim.

1943

Gölgeli Durak

Kirli bir camın ardından sokağı seyre dalmışım. Geniş yapraklı çınarın gölgesi altında tramvay bekleyen insanları seyrediyorum. Renk renk arabalar birer ikişer geçip gidiyor. Her birinin penceresinde birbirlerine hiç benzemeyen, gözleri, ağızları, burunları, elbiseleri değişik, çeşit çeşit insanlar var. Biri geliyor, yolcularını indiriyor, yenilerini alıp tekrar yoluna koyuluyor. Tramvayların geçmediği zaman otomobiller, atlı arabalar, kamyonlar, güneş altında mendiliyle terini kurutarak yürüyen şişman kadınlar, küçük çocuklar, erkekler, genç kızlar, delikanlılar görüyorum.

Gölgeli durağa iki genç kız geldi. Deminden beri orada bekleyen deniz teğmeniyle sevgilisinin yanı sıra durdular. Üzerlerinde ipek giysiler var. İkisi de birbirlerine benziyor, sadece saçlarının rengi, taranışı değişik. Rüzgâr saçlarını, eteklerini uçurmak için esmeye başladı. Oldukları yerde boyuna kıpırdaşarak çevrelerini seyrediyorlar. Bazen bakışlarını bana döndürüyorlar; kim bilir bu kirli camın ardında, bir masa başında oturan insanı, dağınık saçları, sarı yüzüyle nasıl görüyorlar? Ama çok bakmadılar, bir tramvay geldi, geçti, aldırış etmediler. Deniz teğmeniyle sevgilisini o tramvay aldı götürdü. Şimdi çocuğu kucağında soluk mantolu bir kadın, bastonuna dayanan bir ihtiyar, pipolu bir delikanlı var. Tramvaylar gelip geçiyor; nice insan yüzleri gördüm, nice kadınlarla, erkeklerle, genç kızlarla göz göze geldim. Kimini tanır gibi oldum, kimini hiç tanımadım; aralarında bir iki söz konuşmak için çok şey feda edebileceklerim oldu.

Dünyayı, insanları kirli bir kahve camının ardından seyretmek ne tuhaf. Bazı anlar, bu durak yerini, bekleşen insanları, üzerine gölgesi vuran çınarı, saçları uçuşan genç kızları, bastonlu ihtiyarı, pipolu genci gerçekte yok, yalnız benim hayalimde yaşıyor sanıyorum. Elimi uzatsam dokunamayacağım onlara, birdenbire uçup gidecekler, toz olup dağılıverecekler. Sanki hepsi bir rüya içinde tanışılan, görüşülen

başka bir dünyanın yaratıkları.

Bir tramvay gürültüsü hülyamı ortasından kopardı. Çocuklu kadın, pipolu genç, bastonlu ihtiyar arka kapıdan girdiler. Genç kızlar durakta yalnız kaldılar. Çınar ağacının gölgesi üzerlerine düşüyor. Kumral saçlısı, gözlerini bu yana çevirdi. O an gözlerinin rengini düşündüm. En çok hangi kelimeleri kullanıyor, nasıl konuşuyor, sesi nasıl, nerden gelip nereye gidiyor? Şu kumral saçlı başını sallayarak konuşan beyaz roblu kız için ne çok hayal kurabilirim. Onun bütün hayatını, serüvenlerini bir an içinde yaşayabilir, onun için ağlayabilir, gülebilir, üzülebilirim.

Sen, İstanbul'un herhangi bir gölgeli durağında tramvay bekleyen! Şu kirli camın ardında, açık kapısında bir kedi gibi pinekleyen, ufacık kahvede, mermer masa başında sıkıntıdan patlayacak hale gelmiş olan genç adamı görüyor musun? Evet, beni gördün, ama sonra ötelere geçtin. Sen hiç önem vermeden bana baktın, sonra bakışlarını başka yana döndürdün. Ben senin o anda neler düşündüğünü anlamadım mı sandın? "İşte, işsiz güçsüz, avarenin biri" dedin, o kadar. Biliyorum daha fazlasını hayal bile edemezsin. Mor gömlekli, uzun dağınık saçlı kahve insanını işe yarar bir şeye benzetemezsin. Benim de kendime ait bir hayatım olabileceğini; benim de başımdan aşklar, serüvenler geçebileceğini; gülebileceğimi, ağlayabileceğimi düşünemezsin. Beklediğin tramvay seni alıp götürürken sebepsiz bir üzüntü duyacağımı, seni bir daha görememenin sıkıntısının yüreğime çöküvereceğini umamazsın. Sen o durduğun çınar dibinde etrafını seyrediyor, kahvenin camı ardında bir tahta iskemleye oturmuş, seni, sokağı seyreden birini, gidip gelen kahveci çırağını, durağa doğru yaklaşanları, gelip geçen kamyonları, gazete satıcılarını görüyorsun. Bütün bunlar arasında hiçbir ayırma yapmadan, hayalini yormadan olduğun gibi duruyorsun. Birazdan bu gölgeli durak yerinden uzaklara da gideceksin. Belki şu kırmızı tramvay veya arkadan gelen yeşili, seni alıp bilmediğim bir yere götürüp bırakacak. Sen hiçbir zaman şu anda kazandığın değeri bilmeyeceksin; o mor gömlekli genç insanın senin için üzüleceğini, hayaller kuracağını düşünemeyeceksin, ona bir an içinde yaşadığı bir dünya verdiğini aklına bile getirmeyeceksin. Ben

senin için adım başında rastlanan herhangi bir insanım; bir defa bakılıp geçilen sarı benizli, uzunca boylu, bu şehrin herhangi bir insanıyım.

İşte beklediğin tramvay geldi, arkadaşınla arka kapıdan girdin. Arkandan durakta bütün bekleyenler de içeri girdiler. Zil çaldı, sen kalabalık arasında kayboldun, son olarak saçlarını ve gülümsemeni görüyorum.

Şimdi çınarın gölgesi artık boş. Sen bana bir dünya taşıyan insan değilsin. Bu kalabalık şehrin herhangi bir kadınından farksızsın. Çınarın gölgesinde rüzgârla etekleri uçuşan beyaz roblu kız kayboldu. Şimdi o yerde başka genç kızlar, delikanlılar var. Sen belki de hiçbir zaman o durakta tramvay beklemedin, sen bu yeryüzünde asla yaşamadın. Benim bu kirli camın ardından gördüklerim hiçbir zaman var olmamıştı; bu kirli cam bana hiçbir şey göstermedi. Ben dakikalardır yalnız kendimi aldattım, kendi sıkıntım içinde dünyayı, insanları istediğim gibi gördüm.

Hayatı ve insanları kirli bir kahve camından seyretmek hoş değil. Hayalsiz, umutsuz, düşüncesizim. Artık çınar gölgesindeki insanlara bakamıyorum.

1945

Son Vapur

Vapur kalkınca iskeleyi seyrettim. Bekleme odasının soluk ışığı, vapurdaki birisine elleriyle birtakım işaretler yapan iskele memurunun üzerine düşüyordu. İskele çok geçmeden bir kibrit ışığı kadar küçüldü. Hava sıcak. Arada bir, ılık bir esinti yüzümü okşayıp geçiyor. Güvertedeki yolcuları parmaklarımla sayabilirim. Oturduğum kanepede benden başkası yok, karşımda denize bakan orta yaşlı bir adam, iki kanepe önde uyuklayan bir ihtiyar, birkaç sıra arkamda cam bölmenin dibine sığınmış, yüzü gözü karanlıkta kaybolmuş bir çift, daha öndeki sıralarda iki genç kadın, onların önünde bir yüzbaşı, bir de yaşlı bir adam.

Gece yarısı vapurunun güverte yolcuları bunlardı. Olsa olsa ikincinin güvertesinde birkaç kişi daha... Kamaralar boştur, bu sıcakta nefes bile alınmaz.

Karanlığı deliyoruz. Koyu, kesif, baktıkça sanki artan bir renk. İki yanımızda uzanan kıyıda ara sıra yer yer ışıklar görülmekte, bazen son müşterilerinin keyifli hallerini görebilecek kadar yakından geçtiğimiz içkili gazinolar... Işıkları denizin üzerinde kırışıklıklar yapıyor. Tek tük çalınan plakların sesleri kırık dökük titreşimlerle bize kadar uzanıyor.

Vapur durup durup birden acı acı bağırıyor. Uyuklayan yolcuları ürkütüyor. Karşımdaki adam elini kanepenin kenarına dayayıp başını avuçlarının içine almış. Gözleri denizde, dakikalardan beri. Uyuyor mu? Bence uyumuyor, sadece keyfi istediği için öyle duruyor. Belki düşünüyordur, çünkü böyle daha iyi, daha rahat düşünebilir insan. Yüzünü bir türlü göremiyorum. Güvertenin ışıkları ölgün, üstelik bir kısmı da hiç yanmamış. İki kanepe ötede uyuklayan ihtiyar, pabuçlarını çıkarıp ayaklarını almış altına, kanepeye yarı yarıya uzanmış. Deliksiz bir uykuya dalacak neredeyse. Gerimde oturan kadınla erkeğin konuşmaları kulağıma kadar geliyor. Kendilerinin bile zor duyabileceği bir sesle konuşuyorlar. Ama sessizlik o kadar derin ki,

sinek kanadının sesi bile duyulabilir. Gözlerimi arkaya döndürmeden birkaç sıra gerimde olup bitenleri, bir aynadan seyredermişçesine canlandırabiliyor, görebiliyorum. Kadın bir şeyler anlatıyor erkeğe. O da kadını ağzı açık dinliyor. Onun her hareketine, her kelimesine ilgi gösteriyor. Şimdi, gözleri karşılaştı. Elleri birbirini buldu. Bütün bunları arkamdan gelen mırıltıların kesildiği anlarda hayal ediyordum. Başımı çevirsem onları düşündüğüm gibi bulacaktım. Ama herkesi kendi âlemlerine bırakmak en doğrusudur. Ben de onları kendi dünyalarına terk ettim, düşüncelerimden uzaklaştırdım. Öteki iki genç kadından birinin elinde kâğıt bir külah var, bir şeyler çıkarıp atıştırıyor, galiba şamfıstığı. Çenesi durmadan oynuyor, kabukları denize fırlatıyor. Arkadaşının elinde bir kitap, hem fıstık yiyor hem heyecanla okuyor. Nasıl bir kitap acaba elindeki? Aşk romanı olmalı diyorum. Mehtapta yaşanan yasak geceler, çam altında sevişmeler, balolar, çaylar, şatafatlı bir nikâh töreni, hepsi hepsi vardır içinde. Kitaptan ayırmıyor gözlerini, arada bir durup arkadaşına kitabı uzatıyor. Birlikte okuyor, hafifçe gülümsüyorlar. Biri kitabı okumaya koyulur, öteki bir fıstığı kabuğundan ayırırken romanda geçen o anı yaşamaya başlıyorlar. İki üç dakikada bir aynı şeyleri tekrarlıyorlar. Ne fıstıklar bitiyor ne romanın sayfaları. Subayla yaşlı adam da kendi âlemlerindeler. Yaşlı olanı –ki emekli subay olduğunu tahmin ediyorum– durmadan anlatıyor, sesi yükseldiği anlarda bana kadar erişiyor. Heyecanlandığı sıralarda ayağa kalkıyor. Herhalde, eski savaş hatıralarını anlatmaktadır. Öteki hep dinliyor. Yaşlı adama eliyle hareket yapıyor, havada daireler çiziyor, görünmeyen bir silahı patlatıp bilinmedik bir düşmanı yerlere seriyor. Elleri daha güzel konuşuyor kendisinden.

Vapur ise boyuna ilerlemekte. Bazen beni yerimden korkuyla sıçratacak kadar habersiz bir sesle düdüğünü öttürüyor. Hep dağılmayan, sona ermeyen, parçalanmayan bir siyahlığı deliyoruz. İki yanımızda ışıklı gazinoları, bulvarlarıyla kıvrıntılı bir kıyı... Gökyüzünde tek yıldız yok. Ay bile saklanmış. Vapur yavaşladı, galiba bir iskeleye geldik. Yanaşıyoruz. Yarı loş bir iskele bu. Halat açıldı, çımacı iskeleye çıktı. İskele memuru gözüktü: “Son vapur, doğru

Köprü!” diye bağırdı. İçeriden iki delikanlı çıktı. Hafifçe sallanarak vapura bindiler. Sonra tekrar yola koyulduk. Bunlar olup biterken güvertedeki yolcular kendi âlemlerinden biraz uzaklaşmışlardı. İhtiyar adam uyuşmuş bacaklarını kımıldatmış, iskeleye bir göz attıktan sonra, boylu boyunca kanepeye uzanıvermişti. Yaşlı adam subaya eliyle karanlık içinde bir yer tarif ediyordu. İki genç bayan bir iki dakika yanaştığımız küçük Boğaz köyünü, evlerin pencerelerinden sızan aydınlıkların altında beliren insan gölgelerini seyretmişlerdi. Hâlâ fıstık yemekteydiler. Karşımdaki adam başını bir aralık yukarı kaldırdı, yan tarafa dönüp kıyıyı seyretti. Vapur kalkınca kolunu kanepenin kenarına dayadı, başını avuçları içine aldı, öyle kalakaldı.

Her şey eskisi gibi. Gene arka taraftan sesler duyuyor, geçen anları, dakikaları sessizlik içinde hissediyordum. Kadın nasıldı, güzel mi; ya erkek, uzun mu kısa mı? Nece konuşuyorlar? Rüzgârın bana taşıdığı kelimeler hiçbir dile ait değil sanki. Bunlar o kadınla erkeğin kendi özel lügatlerine aitti, onlardan başkası anlayamazdı. Bir ara dayanamadım, başımı arkaya çevirdim. İki gölgenin derhal birbirini terk ettiğini gördüm. Bakışlarımı hemen denize doğru çevirdim.

Arkadan gene hafif sesle konuşmalar geliyordu. Çok geçmeden ince bir kadın sesi, neşeli bir şarkıya başladı. Erkek de ıslıkla aynı şarkıyı çalıyor, ayaklarıyla da tempo tutuyordu. İnce, hafif bir ses gecenin içine yayıldıkça yayılıyor, her kelimesi, melodisi havada dağılıp binlerce parçaya bölünüyor, o ince sesin titreşimleri esen rüzgâra bir tatlılık veriyordu. Vapurun dalgaları yarmasından çıkan şırıltı, makinelerin kendilerine vergi gürültüsü, ince bir sesin söylediği Rumca şarkı, beni bir külüstür vapurdan alıp bambaşka bir ülkeye sürüklüyordu. Esen ılık rüzgâra karışan sözlere, bazen kulaklarım kapanıyor, onları o zaman ellerimle yakalamak istiyordum. Duyabildiğim Rumca kelimelerin her birine binlerce mana veriyordum. Her biri bende değişik şekillere bürünerek karşıma çıkıyorlardı. Adeta ben o kelimelere maddi bir kılık, bir insan hayatı veriyorum.

Kimse bu yeni olayın farkında değildi. Yeni binen iki delikanlı karşılıklı kanepelere uzanmışlar. Kim bilir şimdi hangi rüya

âlemlerindeler? Belki bir tanesi vapurun iskeleye vardığını, öteki fırtınanın koptuğunu, vapurun batmak üzere olduğunu görüyordur rüyasında. Sessiz sessiz uyuyorlar. Belki de heyecansız bir rüya içindedirler. Yanlarında sevdikleri insanlar vardır. Bir kadın, bir genç kız... Bir tanesi ayak ayak üstüne atmış, öyle uyukluyor, öteki pabuçlarını çıkarmış. İki genç kadın ellerindeki kitabı elden ele geçirmeden bıkmıyorlar. Karşımdaki adam düşünüyor mu, uyukluyor mu belli değil; subayla emekli arkadaşı daha heyecanlı bir konunun içindeler, bu sefer subay anlatıyor. Ama onun eli kolu konuşmuyor, başı sağa sola sallanıyor, bazen ayağa kalkıp oturuyor.

Ben bir sigara yaktım. Rüzgâr, dumanları ağzımdan alıp kaçırıyordu. Şarkılar birbirini kovaladı. Her biri ötekinden güzeldi. Ben de becerebildiğim kadar, gayet alçak sesle, adeta kendi içimden söyler gibi, o şarkılara iştirak ettim. Her şarkı bitince bir başkasının bir an önce başlaması için sabırsızlanıyordum. Yol böylece geçti. Son şarkı, bir Rumca tango, kadının dudaklarından çıkarken, son vapur da son iskeleye, Köprü'ye vardı.

Işıl ışıl Köprü bana hiç bilmediğim, tanımadığım, bambaşka bir dünya gibi göründü. Sanki onu daha önce hiç görememiştim. İlk defa görüyordum. İçimde bir an önce ona kavuşmak, kaldırımlarına ayaklarımla basmak, o ışıkların altında dolaşmak arzusu uyandı. Bu muntazam aralıklarla dikili elektrik fenerlerinin yuvarlak aydınlıklarının düştüğü, bir sürü otomobil, tramvay, sayısız erkek, kadın, bir yığın insanın geçip döndüğü bir masal köprüsü üzerinde sanki ilk defa yürüyecektim.

Şarkılar da bitti. Karşımdaki adam başını kaldırdı. Köprü'den güverteye düşen aydınlıkta yüzünü bir an gördüm. Derin bir üzüntü, yüzünde kaba çizgiler halinde duruyordu. Kalktı, şapkasını başına geçirdi, ceketini düzeltti. İki genç kadın da kalktılar. Erkek hâlâ ıslık çalıyordu. Önümden geçerlerken göz ucuyla seyrettim. Sarışın bir kadındı, erkekse esmer bir delikanlı. Güverte boşaldı, en son ben kalktım.

Sarışın kadının dudaklarından son çıkan şarkı bir ıslık halinde dudaklarımda yerleşmişti. Onların ardı sıra ben de Köprü'ye çıktım.

Tanımadığım insanlar etrafımı almıştı. Kadınlar, erkekler, serseriler, polisler, herkes acele acele gidip geliyordu. Bizim güverte yolcuları görünürde yoktu. Her biri bir yana gitmişti. Şehrin kalabalığı onları yutmuştu. Ama ben onların, ayrı ayrı yollarda, kendi düşünce, hayal, üzüntü ve sevinçlerini içlerinde taşıyarak yürüdüklerini görüyordum.

1944

Diyojen Kendini Arıyor

H. Her şeyden önce kendini tanı. Ama hiçbir zaman olduğun gibi gösterme. Kolay ve kısa zamanda her şeyleri anlaşılan insanlardan hoşlanmam. Onlar bana kolay çözülen çocuk bilmecelerini anımsatır, insanlar çabuk anlaşılmamalıdır. İnsan, üzerinde düşünülecek, düşündürecek bir varlıktır.

Hiç seni kimse olduğun gibi bilmesin, tanımasın. Bekle, bir gün seni olduğun gibi keşfedecek biri çıkacaktır.

Bilmiyorum beni anlayabiliyor musun? Şu köhne yeryüzünde en zor anlaşılacak olanlardan biriyim ben. Herkes beni yanlış tanıdı. Dostlarım, yakınlarım. Herkes beni başka bir insan olarak gördü. Belki ben de başkalarına öyle göründüm. Hep gizli kaldım. Değişik, bana uymayan rolleri oynadım. Neler neler dediler, aldırmadım. Çünkü ben de kendimi tanıyamıyordum.

Uğraştım, didindim, düşüncelerimi, duygularımı elekten geçirdim, görüşlerimi, anılarımı tek tek inceledim. Kendimi bulacağımı sanmıştım, ama sonunda ben yine yoktum. Birçok insan çıkmıştı ortaya, ama ben yine yoktum.

Belki bir sen anlayabilirdin isteseydin, belki sen! Oysa ben neler yapıyordum tam tersini düşünmen için.

Örneğin günlerdir aradığım halde sokakta karşılaşınca niye görmezlikten geliyordum? Kalabalıkta gözlerimiz aynı noktada düğümlendiğinde seni tanımaz gibi davranıyordum. Bütün acayiplikleri belki sen anlayabilirsin. Kendimi bulmam için senin yardımın gerek! Yoksa yaşam boyu Diyojen gibi elimde fener olmadan aranıp duracağım. O, başka insanları aramıştı. Bense, kendimi.

Canım sıkılıyordu. Mektuba birkaç satır daha eklemek istedim, olmadı. Ne selam ne de başka şey... Şimdi güzel bir yazıyla süslenmiş zarf önümde... Gidip postaya atmalı. Kalkıp giyindim, saçımı taradım. Yine masanın önüne çöktüm. Önünde mektubun değişik karalamaları,

acayip küçük resimler, kalmış bir kitap, yarım kalmış şiirler bütün hüzünleriyle darmadağınık... Az sonra mektubu cebime koyup sokağa çıkacağım. Her günkü ayak izlerine yenilerini ekleyerek hep aynı yollardan geçeceğim, kimi pencerelerde perdeler daha kalkmamıştır, çocuklar ellerinde çantaları, genç kızlar ceylan yürüyüşleriyle sağımdan solumdan geçecekler; köşedeki evin penceresindeki genç kadın beni görünce saçlarını dağıtır gibi yapacak, bütün vücuduyla gülümseyecek. Ona ya bakacağım ya da şimdiki gibi bakmadan uzaklaşacağım. Sonunda ana cadde, gürültüleri, insan selleri, taşıtları, tramvayları ile beni karşılayacak.

Köşedeki postanede çalışma yeni başlamaktadır. İnce, uzun boylu posta müdürü kara bıyıklarını tararken ben elimdeki mektubu üzüm gözlü memur bayana uzatıp “Şehir” diyeceğim.

* * *

Hisya... Bu adı ben buldum. Belki çocuklara bu adı verecekler bir gün. O, bu adı beğendi mi, bilmiyorum. Daha onu iyice tanımadığımdan. Bir düğüm!.. Ama bir gün çözeceğim bir düğüm.

Saate bakmak... Arıyorum. Kâğıtların altında mı? Ceplerimde, çekmecelerde de yok. Birden anımsadım, tamirciye vermiştim. İnsanlar da saat gibi arada onarıma giderler mi? Herhalde yedi buçuktur daha! Derken, radyonun saniye şaşmaz gongu sekiz buçuğu vurdu. Anı defterimi çıkardım. Bugün, hangi gün? Günlerdir deftere bir şey yazmamışım. Acaba salı ne yaptım? Anılarımı yitirmem, unuturum, birden gündeme geliverir.

Ama bugün ne? Gazetelere saldırdım, aynı tarih, aynı günler. Bizim sokaktan haftada bir geçen kalın sesli gazete satıcısı önemli gerçeği bana öğrettin, bugün pazar. Radyo sekiz buçukta yayına başlamakta haklıymış! Karşımdaki kız belki yeniden yatağına girdi. Güneş bol ışınlarıyla yeryüzünü kucaklıyor. Pazar sabahı bütün güzelliğiyle ipek bir perde gibi indi.

Üzüm gözlü kız yirmi beş kuruşun üstünü verdi. Pulları tek tek yapıştırdım. Zarfın üstündeki adı yan gözle okudu mu, niye

gülümsercesine bakıyor? Mektubu uzatınca “Lütfen kutuya” diyecek. Ama bana kalmış bir şey bu, ya kutuya atarım ya atmam. Üzüm gözlü kızın bakışları altında sıkılarak kendimi birden dışarı atabilirim.

Elim şakağımda bütün bunları bir film gibi seyrediyordum. Karşı penceredeki kız, gülüşlerini sabaha mı armağan ediyor, yoksa bana mı? Rüzgâr ağzından daha çıkmamış sesleri bile bana getiriyor sanki! O beni görmüyor, oysa ben onu görüyorum. Ne zaman gelmişti bizim mahalleye? Bu kızla tanışmalı. Hemen pencereyi açtım. Ama birden perdeyi çekiverdi. Sabahın serinliği yüzümü tokatlıyordu. Ben de pencereyi kapattım, ama biliyorum perdenin altından beni gözetliyor. Şu mektubu H. yerine ona göndersem, ne der, ne düşünür? Ama H.’nin mektubu yalnız onundur...

1942

Anıların Aynası

Önümdeki defterin yapraklarını çeviriyorum.

Uzun zamandır el sürmediğim bir küçük not defteri çekmecenin kuytu bir köşesinde kalmış, unutulmanın tozlarıyla kaplı... Bir üfleyişte tozları yok ettim. Yakın geçmişimin anıları bu yapraklarda... Birbiri üstüne devrilen bu sayfaların her birinde yaşantımdan parçalar var.

Bir aynada kendimi seyrediyorum sanki!

Bu defter bir ayna; sevinçlerimi, üzüntülerimi, gözyaşlarımı değiştirmeden saklamış. Şimdi hepsini yansıtıyor yeniden.

Anılarımın aynası dakikalar geçtikçe saydamlaştı. Daldım geçmişin seyrine.

Bu aynadaki ben miyim? Öteki insanlar bana yabancı! Hepsi, olaylar, kişiler hiçbir zaman yaşanmamış bir düş gibi.

İşte, bir sayfada bir genç kızı Aksaray'a kadar izlediğim, sonunda onunla konuşmayı başardığım, ertesi gün için buluşma sözü aldığım yazılı...

Şaşkınlıkla okuyorum, birçok tuhaf, şimdi bana çok gülünç gelen şeyler...

Bütün bunları ben mi yaşadım?

Hisya hep var, her sayfada "H" harfi!..

Onunla karşılaşıp da tek söz edemediğim gibi!..

Bazı anlar elle dokunacak kadar diriliyor. Bir gün sinemada o ön sıradayken filmden çok onu seyredişim... Cumartesi günlerini iple çekerek onu görmek isteyişlerim... O arkadaşlarıyla Milli Sinema'nın balkonuna gelirdi, ben de iki buçuk matinesinde orada hazır beklerdim.

Hisya, kimi cumartesiler erkenden gelirdi, filmin başlamasından önce kız arkadaşlarıyla gülüşerek bir şeyler konuşurdu. Bazen film başlar, göremezdi, bense beyazperdeden çok kadife perdeli giriş kapısını gözlerdim. Kapının açılışında salona bir ışık dalı düşer, o

kısacık aydınlıkta onun kumral saçlarının titreyişini fark ederdim.

Artık perdedeki hayallerden bir şey anlamaz, yalnız onu kurardım yeni bir senaryo yazarcasına.

Bir kez önümdeki koltuğa oturmuştu. Arkasında oturanın ben olduğumu karanlıkta anlayamadı. Yakından görmek istediğim gözlerini arkadaşlarına çeviriyor, filmin akışına göre ya kahkahalar atıyor ya sessizce iç çekiyordu. Film bitene kadar elimle saçlarını okşamamak için kendimi zor tuttuğumu yazmıştım. Yoksa okşamış mıydım kumral bukleleri de deftere yazmamış mıyım?

Arkadaşım Tuğrul birden önümüzde oturan kızları gördü. Ama H.'yi tanımıyordu. Ben de ona H.'nin yıllardan beri sevdiğim, ama bir eski kızgınlık yüzünden konuşmamakta anlamsızca direndiğim kız olduğunu söylememiştim. Tuğrul, Don Juan rolüne çıkmaya heveslenen bir çeşit Don Kişot'tu. Her gördüğü kıza takılmayı bir üstünlük sayan, beylik cümlelerle arkadaşlık kurmak isteyen bir tip!

Kolumu dürttü.

"Şu bebeklere bak" dedi.

Sesini yükseltip kızların duymasını istiyordu. Hisya (daha o günlerde ona bu adı takmıştım), başını birden geriye çevirince karanlıkta göz göze geldik. Beni tanımıştı. Bir şeyler söylemek gerekiyordu, ama ben birden Tuğrul'a dönüp bir şeyler söylemeye başladım.

Ne yapacağımı şaşırmıştım, Tuğrul'a kolaylıkla anlamayacağı şeyleri anlatmaya çalıştım.

Sinemadan çıkarken yan yana düştük. Ama ben bir yabancıymış gibi başımı öte yana çevirdim. İstiyordum ki önce o bana gelsin, benimle ilkin o konuşsun!.. Bu, bir türlü olamadı, ikimiz de epey gururlu imişiz!..

Bir gün de bir kız arkadaşla sinemaya gitmiştim, uzaktan beni görmüştü ya da ben öyle sandım. Öyle şaşırmıştım ki, yanımdaki kızın sorularına yanıt bulamamıştım.

Akşamüstleri sokaklar okullardan boşanan öğrencilerle dolup taşınca ben de caddelere sığmayanlardan biri oluyordum. Geçeceği yolları ezberlemiştim. Kaldırımları, arkadaşlarından ayrıldığı köşe başını... Genç kızlar özgürlüğe kavuşmuş kuş sürüsü gibi heyecanla

dağılırlarken, yol üstündeki kahvede onun görünmesini bekliyordum. Kahvedeki dostları görmez oluyordum. Buğulanan camda adının baş harflerini parmağımla çizerek hayallere dalıyordum.

Sokakta birkaç arkadaşıyla yürürken görünce karşı kaldırımdan yürüyor, yol boyunca onu kovalıyordum. Evlerine giden sokağın başında uzaklaşmasını seyrediyordum.

1942

Yağmur Ahmakları Islatıyordu

Yağmur ahmakları ıslatıyordu. İnsanlar da gerçekten ahmaktı! Yollar, sokaklar boyunca kendilerini sellere kaptırmışlardı. Gökten düşen damlalar kentin kirini pasını alıp götürmek hırsındaydı. Yine de insanlar koşuşmadan, telaşsız yürüyorlardı. Yağmur göklerden avuntular yağdırıyordu. İnce ince, tekdüze. Sessizce... Bir sevgili elinin hafif dokunuşları gibi...

Ben de görünmeyen gölgemi peşime takmış ne olduğunu bilmediğim bir şeyleri aramaya çıkmıştım. Yağmur damlaları yüzüme her düşüşünde eski anılarım canlanıyordu. Hava kapalı, pencereler inik, sokaklar her zamanki gibi insan sergisiydi. Gülen, konuşan, tartışan sesler...

Yandaki içkili gazinonun sazı, duygusal dinleyicilerin gözlerinden inciler döktürüyordu. Ötedeki kahvedeki Ankara Radyosu'nda Beethoven'in *Beşinci Senfoni*'si tavla, domino, "şekerli bir" sesleri arasında kendini duyurmaya çabalıyordu. Yağmurun sinsi sinsi yağması kimseyi ilgilendirmiyordu.

Yağmurda eski anıları mı arıyordum? Evler, caddeler bayramlık giysilerini giymiş gibiydiler. Düşüncelerimin sisleri arasında bir ışık parladı, bir genç kız yüzünü ortaya çıkardı. Yağmur damlaları anı duraklarına götürüyordu.

Anlamsız bir sıkıntı yakama yapışmak üzereyken kendimi zor kurtardım. Önümdeki yazıyı bir kez daha okudum, düzeltmeler, eklemeler yaptım. Kahveci bir gazoz getirdi. Dışarısı çok güzel görünüyordu. Belki Hisya durağa birazdan gelir! Çevredeki insanlar büyük bir özenle beyaz kâğıtları kirlettiğimi görerek şaşıyorlardı. Kim bilir yazarken ne kadar garip davranışlarım oluyor. Birden kahvenin eski duvar saati dördü vurdu. Hisya, şimdi yoldadır; arkadaşlarıyla, belki de tek başına yokuşu tırmanıyordur. Aşağıdaki kalabalığı inceliyor, onu arıyordum. Yoktu görünürde. Az ötedeki şairi hafif bir

selamla atlattım. Kimse olmasın yanımda, yalnız o ve onun durağa geliş anı!..

Sanki görüp de ne olacak? Gidip konuşacak mıyım? Hem nelerden? Havadan, sudan, şiirden, derslerden, liseden... Söylenecek başka sözler var, ama onlar her yerde söylenmez!

* * *

Birden onu gördüm, bir durup bir yürüyor, durmadan konuşuyor. Masaya bir on kuruş bırakıp kalktım, merdivenlerden inip sokağa çıktım. İşte orada tramvay bekliyor. Benim gelişimi görmüyor, bense sanki onu görmemiş gibi ellerim cebimde dolaşıyorum. İstiyorum ki önce o fark etsin, yanıma koşup gelsin. Ama bir türlü görmedi ya da görmezlikten geldi. Gelip geçen tramvaylar aramızda engeller oluşturuyordu, korkum bunlardan birine atlayıp gözden kaybolmasıydı! Birden karşı tarafa geçtim, göz göze geldik. Dudaklarından şu sözcükler döküldü:

“Nerden böyle Orhan?”

“Ya sen?”

“Şişli tramvayını bekliyorum! Okuldan çıktım.”

Hep beylik sözler. Beylik konuşmalar. Ne diyeceğini bilememek!..

Vazgeçti tramvaya binmekten. Gezi Parkı’na doğru yürümeye başladık. Hangi soruları soracağımı bilemiyordum. Yağmur da hızlanıyordu.

“Mektubumu aldın mı?”

Kibrit alevi gibi gözleri bir an parladı.

“Evet” dedi. “Ama hiçbir şey anlamadım ya da bir şeyler. Bilemiyorum doğrusu. Şiirlerinden birini mi gönderdin yoksa?”

“Beğenmedin mi?”

“Güzeldi, ama...”

Amalar uzadıkça uzadı. Konuyu değiştirmeliydim.

“Bunları bırakalım.”

Okulundan, felsefe dersinin zorluğundan, nişanlanacağı konusundaki söylentiden. Sinirlendim, ama belli etmemeye çalıştım, dudaklarıma

sahte bir gülümseme takarak dinledim.

Neden bunları anlatıyordu, bilerek, isteyerek, beni en duygulu yanımdan vurmak mı istiyordu?

Gazetemizi sordu, neler yazdığımı, ama ben bambaşka şeyler düşünüyordum. Ona her şeyi anlatmak, bağırmak, yalvarmak istiyordum. Gizli, gizemli karışık şiirlerle mektuplarla kendimi anlatmak boşuna mıydı?

Harbiye'ye varmıştık. Elimi sıkıp uzaklaşmasını, insanlar arasında yitip gitmesini seyrettim. Öyle olduğum yerde çakılı kalmışken alnıma düşen iri yağmur taneleri beni gerçeğe çağırdı. Gök birden coşmuştu, öfkelenmişti, çatırtılar birbirini izliyor, şimşekler üst üste çakıyordu. Gökten kovalarca su dökülüyordu. Sokaklar yağmura boyun eğdi, evlerin açık pencereleri hemen kapandı. Tramvaylar daha hızlı geçmeye başladı. Kaldırımda elektrik direği gibi durduğum için gelip geçenler acayip bakışlarla beni süzüyorlardı.

Şapkamı alnıma çektim, trençkotumun yakalarını kaldırdım. Yağmur artık yalnız ahmakları değil en akıllı geçinenleri bile rezil rüsva edebileceğini kanıtlamak ister gibiydi.

1942

Şeytan Geçti

Sokaklarda şeytanlar dolaşıyor. Bütün kenti sessizlik geniş bir örtü gibi kaplamış. Yan mahallede dolaşan bekçi köpeğinin hırıltıları bile işitiliyor.

Penceremden karanlığı delmeye çalışıyorum. Karşıdaki kız işte yine belirdi. Yarı açık geceliğinden sıyrılan esmer kollarını cama dayamış düşünüyor. Oysa baktığı yer burası!

Ona belki de şair olduğumu söylediler, o da şair ne biçim şeydir diye meraklanmıştır! Kim bilir belki de 18. yüzyılın düşüncelerini taşıyor, adına akrostişler, şiirler yazılmasını düşlüyor. Adını bilsem istediklerini yapardım.

“Bitmemiş Senfoni”, odanın havasını sarhoş ederek bitti. Belki de gerçekten bitmiş değil! Kaba bir ses son savaş bildirilerini okuyor, düğmeyi hemen çevirmeli. Oda sessizliğe büründü. Dışarıda içeride çıt yok! Bütün kent şimdi şeytanın egemenliğindedir. Karşıki kız lambasını söndürdü. Soğuk yatağına titreyerek gitmiştir. Benimse gözlerimde uyku yok. Gelmesini beklesem hiç gelmez. Zaten insan beklediği, özlemini duyduğu şeylere zor kavuşur! Yarım bıraktığım başka bir yazıyı anımsadım. Hisya... Onu unuttum mu?

Yok! O, yıllardır bende yaşayan bir varlık...

“Kendimi terk edilmiş bir köy gibi hissediyorum. Her yeri boş, kimsesiz buluyorum. Önceleri sevdiğim yerleri sensiz hiç de güzel bulmuyorum. Bir zamanlar düşlerime giren sokaklar ne kadar anlamsız. Pencereler, caddeler, ağaçlıklı yol, deniz kıyısı, meyhaneler içindeki insanlara karşın boş, bomboş... Hisya, bende yalnızlığın kalabalığı var. Bazen direnmenin son basamağına çıkıyor, oradan kendimi atmak istiyorum. Kendimin hamalı olmaktan bıktım! Yük gittikçe artıyor, bir gün şişirilmiş bir balon gibi söneceğim. Kendimi taşıyamaz oldum. Oysa sen varsın. Kim bilir şu anda sen, sen de acılarını kahkahaların perdesinde gizlemektesin.”

Kalemin ucu kırıldı. Jilet, çakı aradım bulamadım. Bu kadarı da yeter, dedim, kestim. Onunla mutlu olabilirdik! Ama yazgının ne getireceğini kim bilebilir.

Şeytan odama girmiş olmalı. Düşüncelerin ormanı kapkara. Yoksa yatağa da mı girdi? Gözlerime siyah bir perde indi. Uyku gözkapaklarımı tırmıklıyor. Bütün duygular düşünceler uçup gitti, şeytan alıp götürdü. Evet, az önce odamdan şeytan geçmiş.

1942

Herkes Gibi Bir İnsan

Sabah, yatak beni bırakmıyor. Yorganı burnuma kadar çekmiş, oradan oraya uçan sineği gözlerimle izliyorum. “Şimdi ampule konacak, şimdi pencereye gidecek.” Sinek gelip burnuma konmaz mı? Sonra gitti defterin üstüne çıktı.

İnsan garip yaratık, insanla böcekleri birbirinden ayıran bir fark var mı? Sineğin nereden gelip nereye gideceğini hesaplamak insana vergi mi? Ya sinek bizim için ne düşünüyor acaba?

Dün de erkenden kalkıp bir yerlere gitmek istemiştim. Bugün de... Dün de belki bu sineğin uçuşunu izlemiştim, bugün de. Öyleyse, dünle bugünü ayıran sınır nerede? Niye ona dün, buna bugün adını veriyoruz? Yarın, öbür gün, bir ay sonra, bir yıl, on yıl sonrası içindir. Yaşadığım şu andan ne kadar farklı olabilecek? Geleceğin neler getireceğini önceden bilmek, yeni yeni bilmeceleri çözmek isterdim.

Sinek, gece yarısı masanın üstünde bıraktığım fındık parçacıklarını ısırmakta, bense başucumdaki not defterimin yapraklarını karıştırmaktayım. Geçmiş günlerde yazdıklarım. Bomboş iki sayfa... Bir şeyler çiziktirdim o iki günü anımsamış gibi!

Kalkıp giyinmeli. Sevdiğim bir aşk şiirinin hecelerini saya saya mırıldandım. Değişik biçimlerde söyledim şiiri, bambaşka anlamlar çıkararak.

Annem bir bardak çay, iki bisküvi getirdi. Elinde de bir mektup.

“Postacı attı, Eskişehir’den.”

Çaydan önce mektubu içercesine okudum. Bir dosttan gelen iki satır yakınlık kişiyi kısa sürede de olsa mutlu kılıyor. Kemal de üzüntü ve yalnızlık alevleri içinde... Ben de öyleyim, ama onunkiler gerçeklerden kaynaklanıyor, bense onları kendim yaratıyorum. Hemen yanıtlamalıyım. Sonra vazgeçtim.

* * *

Karşıki kızın penceresine baktım. Oradaydı. Okulu asmış demek. Beni görünce güldü, sağ elini siyah saçlarına götürdü, parmaklarıyla bukleleri dağıttı. Gözlerinden bu yana oklar düşüyordu. Bu bir işaret mi, dedim. Adını bile bilmediğim komşu kızının pencereden sarkan dolgun vücudu, iri göğüsleri açlığımı canlandırdı. En yakın zamanda onu bulmalıyım, konuşmalıyım. Ben de herkes gibiyim. Aşka, sevişmeye, ilgiye susamış biri.

Yine de penceresinin önünden geçerken başımı o yana çevirmekten çekindim. Ağır adımlarla köşeye vardım, sonra sanki evde bir şey unutmuşum gibi geri geldim. Dayanamayıp penceresine baktım. Bir an bakışlarımız karşılaştı, birbirimize çok şeyler anlatıyor gibiydik. Sonra eve girmekten vazgeçip caddeye doğru yürüdüm. Bakkalın önünde durarak bekledim, içmediğim halde bir Yenice aldım, birini dudaklarıma sıkıştırdım. Yolu gözlemeye koyuldum. İşte, işte geliyor! Ona doğru yürüdüm. Birkaç adım daha...

Yan yana idik. Bir söz söylemeden anlaşmış gibiydik.

Şu cümle ile her şey belirlendi:

“Sizden bana çok bahsettiler.”

Acaba kimler? Sormadım. Biraz yol boyunca yürüyerek, oradan buradan, okuldan, derslerden konuşarak... Gerçekte söylemek istediklerimi saklayarak... Beş on dakikada onu avcumun içine almıştım. Öğleden sonra buluşma sözü vererek ayrıldık. Seke seke geriye döndü.

Öğleyin eve gitmedim. Kahvede saatleri saydım. Tavla, pişpirik oynayanları seyrederek vakit öldürdüm. Her zaman sinirime dokunan cızırtılı radyo bile hoşuma gitti. Feci biçimde âşık olan bir arkadaşın yüreğindeki duyguları onun adına bir mektupta dile getirdim. Öyle dalmışım ki az daha imzayı atıyordum. Arkadaşım gülerek,

“Bari imzayla sevgilim benim olsun” dedi.

Öğle saati geçiyordu, ikide Beyazıt Meydanı’nda buldum kendimi... Acaba gelmeyecek mi? Adı da neydi ki? Bir bir bugünkü kadın adlarını düşündüm. Sonunda beylik bir ad dilime takıldı: Suna. Belki de Necip Celal’in tangosundan...

Sağa sola bakınırken, siyah saçlar, ince vücut görünüverdi. Bakıştık,

gülüştük. Fazla söze gerek yoktu. Onun niye geldiği, benim niye beklediğim ikimizce de biliniyordu. Yan yana yürürken çevremdekilere anlamlı anlamlı bakıyor, onların da bakışlarından bayağı seviniyor, bir çeşit gurur duyuyordum.

Çünkü şu anda ben de herkesten farksızdım. Dünyayı dolduran iki milyar insandan biri... Her gün selamlaşmadan yanımdan gelip geçen insanlardan biri... Artık ben de herkes gibi bir insandım.

Azak Sineması'nın karanlığı bizi kucakladı, Suna yastığa dayanır gibi kendini bıraktı. Yavaş yavaş buralara neden geldiğimiz daha belli oluyordu. Ellerim vücudunda dolaşırken kısa sesler çıkardığını duyuyordum. Sinema bir şair cebi kadar tenhaydı. Beyazperdede ara sıra bir aydınlanma olduğunda ya da film koptuğunda bizim gibi sinemaya gelenlerin amaçları ortaya çıkıyordu. Geri sıralarda bizim gibi iki çift fısıl fısıl söyleşiyorlardı. Ön sıralarda dersten kaçan kabak kafalı yumurcaklar ikide bir bizlere gülerek bakıyorlardı. Suna arada ellerimi avcuna alıyor, garip garip bakıyordu karanlıkta... Böyle sinema saatlerine alışık biri miydi? Yoksa ilk kez mi bir gençle böyle bir serüvene kalkışıyordu?

Dakikalar her zamanki gibi büyük bir hızla geçti. Perdedeki hafiye kızı atına attı, dağlara doğru götürdü. Suna kendini iyice kollarıma bırakmıştı. Ne istesem olacaktı, belki de onun istediği olacaktı! Bir bağlanma, bir geriye dönememe, özgürlüğü yitirme!..

Bir başkaldırı duydum içimde, belki de kendimden, Suna'dan bir tiksinti... Yaşamak perdedeki film kadar, yanımdaki kız kadar anlamsız göründü. Sonra da unuttuğumu sandığım duygular canlandı. Hisya, sanki arkamdaki koltukta beni izliyordu. Yanındaki kızlara eliyle gösterip gülüyor, eğleniyor. Başımı geriye çevirdim, bir kadın vardı, saçları onunki gibi, ama neyse ki o değil, bir başkası.

Artık dayanamıyordum. Hemen kaçmak, içimdeki, çevremdeki pislikten arınmak...

"Ben şimdi geleceğim" dedim.

Suna'nın ateş gibi ellerinden zor kurtuldum. Bir anda kendimi Gedikpaşa Yokuşu'nda buldum. Az önceki sahneleri yaşamamıştım. Yeniden Beyazıt Meydanı'ndaki o bildik akşam saatlerine dönmüştüm.

Akşamın loşluğu Laleli göklerinden iniyor, eskimeyen anılar bir bir dinliyordu. Eğri büğrü sokaklara saptım. Sonra caddeye döndüm. İnsanlar ağaçlı yolda gelişigüzel dolaşıyor, delikanlılar kısa etekli, bereli kızlara ucuz sözlerle takılıyorlardı.

Bütün çabalamam boşunaydı. Hiçbir zaman şu sokakları dolduran insan kalabalığından bir parça olamayacaktım. Her adım bana herkes gibi bir insan olmadığımı, olamayacağımı anımsatıyordu.

1943

Sineğin Kızı ve İnsanlar

Mavi bir gök, altın bir güneş, pazar gününün sevincini bir kat artırıyor.

Ağaçlı yol boyunca ellerim cebimde yürürken yarısını anımsamaya uğraştığım bir şiirin birkaç dizesi var. Günlerdir dilime yapışmış...

Bu pazar beni cebi boş buldu. Gidilebilecek tek yer bizim emektar kahvemiz... Çünkü orada beş kuruşa beş saat oturabilinir.

Adımlarımı hızlandırdım. Sol köşedeki dükkândan bir gazete aldım. Ama ilk sayfadaki kara başlıklar beni ürküttü, katlayıp hemen cebime soktum. Karşı köşedeki posta kutusuna evde pullanmış mektubu attıktan sonra suç işlemiş gibi hemen oradan uzaklaştım.

Bizim kahve, günlerini beş kuruşa satanların yuvasıdır. Dertlerini avutamayan insanlar kahvenin önünden geçenleri bir bir sayarak vakit öldürürler. Sigara dumanları tavanda rumba oynar. Bu kahveyi tenha gören yoktur, hep tıka basa doludur.

Yaşlı emekliler pencere kenarındaki, kendilerine özel masalarında siyasal söylevler çekerler. Tek uğraşları bütün gazeteleri, evlenme ilanlarına kadar okumaktır.

Kahveci Ahmet sormaya gerek duymadan sade nohutlu kahveyi, ardından yarım düzine eskimiş gazeteyi önlerine sürer.

Öteki müşteriler öğrencilerdir. Gençler tüm günlerini burada öldürürler. Yine de felsefeyi okuldaki filozofi kitabından daha iyi burada öğrenirler.

Kahvemizin arka kapısı her zaman açıktır. Herhangi bir baskında öğrenci arkadaşlar kolaylıkla sıvışıp yakayı kurtarabilirler. Gürültü içinde sıkıntıdan patlayanlar ayaklarıyla step yapar, moda bir film şarkısını dudaklarından düşürmezler.

Bazı canından bezmişlerin gözü duvardaki saattedir. Onlar yalnızca vakit geçirmek için akreple yelkovanın birbirini kovalamasını seyrederler.

Çoğu kez bir kemancı yeni çıkmış bir alaturka şarkıyı çalıp yanık bir sesle söylediğinde romantik yaradılışlıların gözleri pırıldar, sigara dumanı kaçmış gibi yüzlerini saklarlar. Sonunda zavallı kemancının topladığı para on beş-yirmi kuruşu geçmez.

* * *

Kahveden adım atar atmaz birinin şiir okuduğunu gördüm. Bu bizim Esat'tı, Arap Esat...

Masaya yanaştım. Dağınık saçlarını toplayarak, "Dostlara şiir okuyordum" dedi.

Önünde bir kâğıt, üstünde özenli kalemle çiziktirilmiş dizeler.

"Ne haber Orhan?"

"İyilik, ne olsun."

Hepsi bu kadar. Bakışlarımız düşüncelerimizi bir anda aktarmıştır. Ben onun kimi düşündüğünü, içinde kopan fırtınanın nedenini anlarım.

Öteki masada tavla oynayan Mehmet atıldı:

"Nasılsın Orhan, ne haberler var?"

Sonra yanıt beklemeden gelen iki bire küfrü bastı.

Esat mektubunu yazmaya başladı, yazdı yazdı, çizdi çizdi, imzaladı. Sonra da yırtıp attı. Saçlarını yeniden karıştırdı, bana dönüp yeni bir şiir yazıp yazmadığımı sordu. Ona cebimdeki tomardan bir kâğıt çekip uzattım. Mehmet de yenilgisini unutmak için masamıza geldi. Uzun bir tartışma sakız gibi uzadıkça uzadı, sonunda koptu.

Esat yeni şiirlerini okudu. Saatler akıp geçti. Sokağın görüntüsü değişti, gölgeler görünmez oldu. Radyoda gong yine vurdu. Emekli amcalar gözlüklerini dikkatle taktılar, cep saatlerini ayarladılar. Sonra hepsi yemeğe yetişmek için evlerine gitti. Bekâr emekli ise, "Kılıbıklar" diye arkalarından eğlendi. Şimdi elinde *Haber* gazetesi var.

Esat yavaşça, "Evlenme ilanlarını okuyor" dedi.

Belki de adamcağızın içinden tatlı hayaller geçiyordu. Kahve dakikalar geçtikçe boşalıyordu. Kahveci Ahmet, para vermeden sıvışanları yakalamak için çırağını kapıya nöbetçi dikti.

Derken bir şangırtı, bir küfür! Sonra sessizlik...

Kahvenin önünde işinden dönenlerin resmi geçidi başlamıştır. Bekâr emekli, kadınların etekleri, bacakları, vücutları üzerine bir konferansa girişti... Duvarın dibinde saatlerini sineğin kızından ayırmayanlar, kâğıtlarını masaya bir bir fırlattı...

Gece, yağmur, karanlık...

Şimdi beş kuruşa mezara itilen günün üstüne son toprak atılmaktadır. Bizim bütün dostlar gözlerden silinmişlerdir.

Ne yapmalı? Kahveyi, sineğin kızına tutulanları, oksijeni tükenmiş dumanlı kahveyi, delik deşik olmuş beylik gazeteleri, mermer masalara dayanmış uyuklayan işsiz güçsüzleri, tavlaların tekdüze şıkırtısını bırakıp sokağa çıkıyorum.

Sinema ilanları, afişleri beni beklemektedir. İşte avare, başıboş insanlar bu film fotoğraflarında kendilerine bir dost, bir avuntu aramaktalar. Muhallebicinin önünden geçerken saate bir göz attım. On olmuş.

Akreple yelkovanın yarışı hiç sona ermiyor.

1943

Sen, Uzaktaki

Sen uzaktaki insan, şu anda bana o çok sevdiğim gelişigüzel halinle görünüyorsun. Mavi bulutlu bir kentten, aramızdaki mesafeleri aşarak seninle buluşuyorum. Seni olduğun gibi, bu kentteki saçların, dudakların, gözlerin, yürüyüşün, konuşuşun, sigara içişinle canlandırıyorum.

İşte şu anda, kapıdan içeri girdin, masanın önündeki iskemleye oturdun, karşılıklı bir sigara yaktık, dumanları havaya savura savura konuşuyoruz. Birdenbire aklına gelen bir şeyi kendine özgü sözlerle anlatmaya başlıyorsun. Ben de güya seni dinliyorum. Gözlerim sende. Seni seyrediyorum. Her sözcükle duruşu, biçimi, kıvrıntısı değişen dudaklarını, açılıp kapanan kirpiklerini, sigara dumanını içine çekişini... Bakışlarım yüzündeki küçük ayrıntılarda dolaşıyor, inişlerden, çıkışlardan iniyor, çıkıyor, dudaklarının ürperişinde, gözlerinin renginde kendimi kaybediyorum, sonra saçlarının dağılışı... Niye hep dağınık onlar, rüzgâr mı onları perişan eden?

Bir kahkahanla yüzün başkalaşıyor, saçların bile renk değiştiriyor. Hep anlatıyorsun: Tramvayda gördüğün bir kadını, onun konuşuş, gülüş biçimini, sonra yaşlı bir emeklinin biletçiyle kavga edişini...

Şimdi de seninle, mavi kentimizin herhangi bir sokağındayız. Vitrinlerin önünde durup en basit şeyleri bile seyretmekten hoşlanıyoruz. Çarşı pazar dolaşıp kalabalığı, o kadınları, erkekleri görmek, sonra Eminönü Meydanı’ndaki kuşlu niyetçiden geleceğe ait iyi müjdeler almak bizi bir anlığına da olsa mutlu kılıyor. Sıra sıra kitapçılar, dükkânlar, işportacılar... Yokuş aşağı inerken bakışlarınla çevreyi süzüyorsun.

Derken kırık masalı köftecinin önündeyiz. İstersen içeri girip karnımızı doyurabiliriz. Paramız yeterse kentin en gürültülü sinemalarından birine girip otuz kısımlık serüven filmini heyecanla seyretmek, bir paket sigarayı o karanlıkta gizli gizli içmek de var.

Sonra ağaçlı yol boyunca en uzak bir semte kadar yürür, her adımda bir şeyler keşfederek, sevdiğimiz şairlerden dizeler okuyarak, dünyaya aldırış etmeyerek, fındık üzüm atıştıra atıştıra yürüyebiliriz. Yağmur da başladı galiba, saçların ıslandı. Ceketimin yakasını kaldırıyorum. Bak insanlar koşuşmaya başladılar. Galiba ıslanmaktan çekiniyorlar. Bizse göğsümüzü gere gere rüzgâra karşı direniyoruz. Koşarken ayağı kayan şişman adama ağız dolusu gülüyoruz.

Birden güler yüzlü güneş ortaya çıktı. Ağaçlı yol ne çabuk sona erdi. Tütüncünün köşesi göründü. Benden ayrıldığın bu köşe başına ne kadar kızıyorum. Ayrılıyoruz burada. Sağa sola, geriye bakışlar atarak el sallıyorsun. Köşede durup insanlar arasında kaybolmanı bekliyorum. Ta uzaktan bile tanınıyorsun. Beyaz elbisenle... Derken silinip gittin.

Aynı yoldan boş hayallerle dönmek üzücü. Yine de o ağaçlı yol boyunca yanımdasın. Her tarafta izin, kokun var. Her kaldırımda, her ağaç altında sen varsın. Evet, şimdi bütün bu anları yaşıyorum uzaktaki insan!.. Yine de benimlesin. Uzaklarda, bambaşka dünyalarda, dağlar denizler ötesinde, bir tekinin bile beni tanımadığı, benim de tanımadığım insanların karlı kentinde değilsin, bizim mavi kentimizdesin!.. Sen o gelişigüzel kişiliğinle bendesin. Evet uzaktaki insan, sen bende, sokaklar boyunca sigara içerek, arada bir gülüşerek dolaşan halinle benimle yaşıyorsun...

1943

Aşksız İnsanlar

Önsöz Gibi
Yaşam Bir Öykü mü?

Öykü yazmak...
Çocuk Sesi, Afacan, Çocuk Duygusu, Binbir Roman...
İlkokul öğrencisi Oktay Akbal'ın ilk öykü denemeleri...
Çevreye bakış, kendine bakış.

Şehzadebaşı'ndan Suadiye'ye uzanan bir çocukluk, ilk gençlik, gençlik...

İkdam, Yeni Sabah gazetelerinde yayımlanan ilk öyküler. Günün ünlü yazarlarına öykünerek.

1939'un 19 Mayıs günü "Ana Katili" adlı öykümün *İkdam* gazetesinde yayımlandığını görmek... Sonra ardı ardına gazetelere öyküler göndermek. Ama ortaya çıkmayarak, gizli, sanki bir suç işler gibi...

Hep böyle başlar bir yazarın yaşamı...

Ben sanki yazı makinesiyle birlikte doğdum büyüdüm.

Yetmiş yıl mı?

Sait Faik'i, Sabahattin Ali'yi, André Gide'i, Anton Çehov'u, Katherine Mansfield'i okumak, daha sonra öykünün, romanın öncülerini...

Yazdıklarımla, yazılmış olanları karşılaştırarak. Arayarak, kendimi bulmak isteyerek tüm öykülerde... Dost olsun olmasın...

Sonra birbiri ardınca çıkan kitaplar: *Önce Ekmekler Bozuldu*'dan *Tarzan Öldü*'ye, *Yalnızlık Bana Yasak*'tan *Mahmut Bey'in Gazetesi*'ne, *Aşksız İnsanlar*'a, daha daha ötekilere...

Bir yandan gazetecilik, gece sekreterliği, yazı sorumluluğu, köşe yazarlığı.

Vatan, Cumhuriyet, Milliyet, Barış gazeteleri.

Gazetecilik yazarlığı öldürür mü? Belki öyle, belki değil. Binlerce gazete yazısı boşa mı gitti? Bütün bunlar öykülerimi zenginleştirmedi mi? Belki de gazete yazarlığını bir çeşit öykü yazarlığına çevirme başarısıyla...

Ben bunları diyorum. Kendime, size de... Okurlara, okurlarıma. Yaşamın bitiş çizgisine yakın bir adam olarak! Yaşlı adam genç olmak isteyen! Cumhuriyet Kitapları'nda tüm öykülerimi birkaç ciltte toplamanın tadını duyarak...

Hepsi var bu kitaplarda. Yalnız *Önce Ekmekler Bozuldu*'yu bulamayacaksınız. O tek başına ayrı bir dünya. Yazarlığımın kanıtı bir ilk çalışmanın ürünü... Benim yaşantımda apayrı bir yeri var. Ötekiler hepsi bir arada. Bir kardeş, bir dost topluluğu gibi.

Öykülerim artık yaşamın içinde. Daha doğrusu zamanın içinde. Zamanın avucunda. Zamanın tutsağı. Ne desem boş. Ne desem anlamlı ya da kendince anlamsız...

Öykülerimi sevmişlere, okumuşlara, okuyacaklara, seveceklere, sevmeyeceklere, sevgiyle, dostlukla...

Şubat 2010

Aşksız İnsanlar

Uzun zaman aşksız yaşadım. Bu, mevsimin sonbahar olması ya da havaların yağmurlu gitmesinden değildi. Sadece eski bir aşktan kurtulmuş, bir yenisine başlayamamıştım. Aşk benim alışık olduğu bir şeydi. Aşksız bir insan nasıl yaşar, nasıl yer, nasıl dolaşır, neler düşünür, diye merak ederdim. Herhalde böyle bir insan şehrin uçsuz bucaksız caddelerinde gölgesini arkasına takarak dolaşmaz, Unkapanı Köprüsü'nden mavnaları seyretmez, parklarda avarelikten hoşlanmaz, aşk filmlerini sevmezdi. O, işini gücünü bilen, caddelerde hep hızlı hızlı koşan tramvayları doldurup taşıran, ayakları çıplak çocuklara sadaka vermeyen bir insandı. Yalnız kendi için yaşar, başka bir şey bilmezdi.

Çoğu defa bir tramvay durağında veya bir dörtyol ağzında cigaramı yakmaya çalışır, bir insanın gözükmesini beklerken, o aşksız insanlarla karşılaşırdım. Hepsinin yüzü asıktı. Gelen tramvaylara saldırırlar, insanları iterler, çiftlerin resimlerine bakmazlardı. Arabalar gelip geçer, otomobiller feryadı basar, insanlar koşuşurken, ben bu dudakları gülümseme bilmeyen, hayalleri ışık görmemiş, hatıralarında aydınlık bir yüz, dağınık bir saç bulunmayan aşksız insanları düşünürdüm. Bazen elleri cebinde, şapkasız, yüzünün çizgilerinde bir ferahlık okunan sevimli biriyle göz göze gelirdim. İki aşina gibi bakışırdık. Onu sanki yıllardır tanırdım. Bir arada dertleşmiş, Gülhane Parkı'nın denize bakan bir kanepesinde uzun uzun konuşmuş olduğum bir insandı sanki. Onun da avarelik edilecek yerleri, dert dökmeye en uygun köşeleri, düşünceye düşünce katan uzun tenha yolları bildiğine inanırdım. Derken bir apartman penceresinden bir sarışın baş sarkar, bir balkondan ötekine bir kadın seslenir, yanı başımdan şarkısını mırıldanan bir delikanlı geçerdi. Bakışlarım sokak dönemecine koşardı. Sigaramı atıp iki adım yürürdüm. Biri omzuma çarpardı, aldırmazdım. Aşkla doluydum. Bilirdim ki dünyada benim gibi olanlar

da vardı. Bu yeryüzünü daha güzel yapacak insanlar bunlardı. Bir insanı seven, onun gülüşü, ağlayışı, adım atışıyla ilgilenen yeryüzü sakinleri, bu dünyanın elbette ki daha iyi, daha güzel olmasını isterlerdi.

Çokluk bu hayaller akşamüstleri kurulurdu. İnsanlar işlerinden çıkmış olurlar, okulların boşalma saati gelmiş bulunurdu. İşte bu saatlerde aşksız ve aşkla dolu insanları teker teker seçerdim. Bu hiç de tahmin olunduğu gibi olmazdı. İnsan çok defa yanılabilirdi. Fakat ben hiç aldandığımı sanmıyorum. Seven insan, öteki insanları daha iyi tanır. Şu kendi halinde yürüyen, başı yerden kalkmayan henüz bir aşktan kurtulmuştur; şu elindeki çantayı sallayıp koşan kız aşkı hiç tanımaz; şu ıslığını unutanın halini Beyoğlu sinemalarına sormalı; şu sigara alanın serüvenini tanınmış bir hikâyeci kaç defa yaşamıştır; şu kahvenin içinde tavla oynayanların her zar atışta talihe meydan okudukları, aşktan habersiz oldukları belli; şu genç öğrenci birisini beklemekte; ilerden geçen, aşkı romanlardan ve filmlerden öğrenmiştir; ötekisi ise hiç bilmez.

Sokak dönemecinden kadınlar çıkar, çocuklar çıkar, aşksız insanlar çıkar, o görünmezdi. Bazı zamanlar yeşil mantosu ile belirirdi. Yanıma gelir, içime soğuk sular boşalıverirdi. Ağaçların gölgesinde yürürdük. Ben hep susardım, o konuşurdu. Gökyüzünde birden bulutlar dağılır, çiseleyen yağmur diner, güneş açardı. Her yan yana attığımız adımda içime taze sevinçler, yepyeni duygular dolardı. Arabalar geçer, insanlar bakar, tanıdıklar, göz kırpar, selam verirdi. Ama yol her zamankinden daha çabuk biterdi. O kısa süren anlarda, aşksız insanlara acırdım. Kış böyle geçer, bahar gelir, paltolar atılırdı. Ceketle sokağa çıkardım. Kadınlar, kızlar, o, çorapsız dolaşırlardı. Rüzgâr daha hafif, daha tatlı esmeye koyulur, kızların bakışları aydınlanır, onunkiler ise çakmak çakmak olurdu. Hep çabuk çabuk konuşur, bana eski sevgilisinden bahsederdi; ben gülmeye, kayıtsız görünmeye çalışırdım.

Sonra, aylar geçti; mevsimler birkaç kere değişti, paltolar tekrar giyildi, tekrar atıldı. Ve bir gün geldi ki, gökyüzü bana eskisinden daha karanlık, yağmur daha can sıkıcı, sokaklar fuzuli görünmeye başladı. Sokak dönemeçleri bir şey anlatmıyor, film afişleri bir anlam

taşımıyordu. Gülen veya gülmeyen insanlara hiç aldırış etmiyordum. Park kanepeleri, uzun tenha yollar, Köprü'de gece avarelikleri, bana eskiden görülüp şimdi hayal meyal hatırlanan bir rüya gibi geldi. Artık sigaralar tatsız, sular acı, hayaller darmadağınıktı. Günlerim sıcak, gürültülü kahvelerde, iskambil ve tavla başında geçiyor, başka bir şey beni ilgilendirmiyordu.

Bir rüzgârlı akşamüstü şehrin en kalabalık caddesinden geçerken bir mağaza vitrini bana ilk defa olarak yeni bir aşksız insanı tanıttı. Bu, hayalsiz, umutsuz, arzusuz, herhangi biriydi. Bir kaşı çatıktı, dudağında gülümseme silinmişti. Bu, bendim. Artık bütün şarkılar bana yabancıydı. Aşk şiirlerine düşmandım. Parklar serseriler içindir, diyordum. Hayal kurmak işsizlere mahsus...

1946

Mahmut Bey’in Gazetesi

Doğrusu bu hikâyeyi kimsenin duymasını istemezdim. Yıllardır o dar, tenha sokağın, o küçük ahşap evin, dostum Mahmut Bey’in serüvenini yalnız kendim için sakladım. Başkalarının ilgisiz bakışları altında eriyip kaybolacak bu hatıranın benim malım olmasını sevdim, onu yabancı gözlerden gizledim, kimseye anlatmadım.

Şimdi her şey o kadar uzak ve sisli ki, ben bile bu hikâyenin gerçek olup olmadığından şüpheliyim, bunun için anlatacağım şeylere kimsenin inanmayacağından korkuyorum. Ama buna da aldırdığım yok! Ben gördüğümü, tanıdığımı, bildiğimi sandığım bir olaydan bahsetmek istiyorum. Hikâyemi, bir masala, bir rüyaya benzetenler olabilir, ne olursa olsun, ben gerçeği hayallerimden uzakta düşünemiyorum.

Önce şunu söyleyeyim, şimdi o sokak, o ev ve belki de o insan yeryüzünde yoktur. Sokak kayboldu, ev yıkıldı. O ise kim bilir ne oldu! Geçen gün o taraftan geçtim de bunları hatırladım. Tanıdığım, sevdiğim yerler altüst olmuş, evler, apartmanlar silinmiş, bayağı üzüldüm. Oralarda ne çok dolaştığım, koşuştuğum anlarım olmuştu. Bunları düşünürken, o daracık sokağı hatırlayıverdim. Buralarda bir yerdeydi. Şu kaldırım taşlarının bittiği yerde, bir çeşmenin önünde başlardı, bir iki ev, bir apartman, sonra yine birkaç ev, nihayet tramvay caddesine çıkılırdı. Şimdi ise toz duman havalara yükseliyor. İşte o toz dumanı rüzgâr dağıtırken hiç de uzak olmayan o serüveni hatırladım. Hafızamın derin bir yerinde sıkışıp kalmış bu hatıra birden nasıl canlanıverdi! Sanki birdenbire yıllarca geriye gittim de kendimi o sonbaharki halimle, hafif bir yağmur içinde bir film afişinin önünde buluverdim.

Nerden aklıma esmişti? Herhalde o gün canım sıkılıyordu, kendime bir eğlence arıyor, bulamıyordum. Bir paket sigara bile almıştım, vakit geçirmek için... Ne aradığımı ne istediğimi bilmediğim, pek çok

bomboş günlerimden biriydi. Belki istediğim yazıyı yazamamıştım, belki beklediğim bir mektup gecikmişti veya bir arkadaşa küsmüş, güzel bir filmi kaçırmıştım. Ama önemli bir derdim yoktu; eğer olsa şehrin bu tanıdık semtinde işim neydi, daha ötelere, çok uzaklara, bilmediğim, bana yabancı olan yerlere gider, oralarda kaybolurdum. Sadece canım sıkılıyordu o kadar. Bunu yok etmek için ise bir neşeli yüz, küçük bir kelime, bir tatlı bakış yeterdi, ama nerde...

Birden o sokağa sapıvermişim. İki adım atar atmaz durakladım. Ben bu semtin insanıyım, burada doğdum, büyüdüm. Ömrüm bu sokak aralarında geçti, ama şaşılacak şey, bu daracık sokak bana yabancıydı. Tramvay caddesinin tam arkasına düşen bu sapa sokağa hiç yolum düşmemiş olmalıydı. Şaşırıp kaldım, burnumun dibindeki yerleri bile bilmiyormuşum, diye düşünüyor, etrafı seyrediyordum. Evlerin pencerelerine yağmur düşüyordu, bir apartmanın balkonunda çamaşırları unutmuşlardı. Biraz daha yürüdüm. Evler sıra sıra idi. Durup sönen sigaramı yaktım. Tam kibriti söndürürken o ufacık ahşap evi gördüm, donakaldım.

Ne pencerelerde bir görünen ne de sokakta benden başka kimse vardı. Etrafıma bakındım, sonra sigaradan bir nefes çekip iki adım geriledim, küçük eve bir daha baktım. Karşımdaki ufacık ev bir gazete sayfasına benziyordu. Hani şu akşam saatlerinde beş kuruşa satılan bol cinayet haberleri ile yüklü gazetelerden... Evin yüzü bir gazetenin ilk sayfası... Sütun sütun yazılar, manşetler, tefrikalar, fıkralar, haberler, nihayet ilanlar. Tebeşirle kocaman harflerle bir sürü yazı sıralanmıştı. Önce başyazıyı, sonra havadisleri ve tefrikayı “Devamı var” kelimelerine kadar okudum... Hani yağmur da yüzüme düşmese, ara sıra gök gürlemese, ayakta rüya gördüğüme inanacaktım. Yazıları bir daha bir daha okudum. Mizanpaja, yazılara, harflere dikkat ettim. Karşımda mükemmel bir gazete vardı, ev şeklinde bir gazete...

Son savaş durumunu –henüz ortalarındaydık– anlatan fıkra, iç havadisler; suiistimal ve hırsızlık, bir bakana yazılan açık mektup; içinde “haksızlık”, “iftira”, “otuz yıl hizmet” lafları geçen bir uzun yazı. Her yazının altında bir işaret vardı. Bunca yazı nasıl da sığdırılmıştı!.. Pencerelerin üstü, altı, kapının dört tarafı doldurulmuş,

hiç boş yer bırakılmamıştı, bir köşede de anlayamadığım bir resim. Şaşkınlığımdan yavaş yavaş sıyrılınca anlayabildiklerim şunlar oldu; bu garip gazetenin başyazarı eski bir devlet memuruydu, işinden atılmış, uzun zaman ünlü bir hastanede yatmıştı, uğradığı haksızlıkları millete anlatmak için en uygun vasıtayı seçmişti. Bir gazete çıkarmıştı, gelen geçen okusun, anlasın diye... Ama o sokaktan günde kaç kişi geçerdi ki!..

Köşe başına gidip caddeye çıkan kaldırımın kenarındaki kestanecinin önünde durdum, adamcağıza öyle acayip bakmışım ki elindeki maşayı sallayarak: “Şaştın mı beyim” dedi. Sonra sormadan anlattı. Zaten günde birkaç defa aynı şeyleri başkalarına da anlatıyormuş. Önce gazetenin başyazarının adını söyledi... Mahmut Bey imiş... Bu, gazetesinin bilmem kaçıncı sayısıymış. Daha önce de neler neler yazmamış! Tahmin ettiğim gibi Mahmut Bey’i işinden atmışlar, o da bir tuhaf olmuş, ünlü akıl hastanesinde tedavi altına alınmış. Aylarca orada kalmış. Sonunda karısıyla kızı onu eve getirmişler, ama başa çıkamamışlar. Önce pencereden halka nutuk vermeye kalkışmış, bu olmayınca bir sabah erkenden kalkmış, eve bir merdiven dayayıp, elinde tebeşirle veryansın etmiş yazıları, tefrikaları, açık mektupları... Sabah olunca karısıyla kızı hemen o yazıları silmişler, ama ertesi sabah aynı yazıları gene yerli yerinde bulmuşlar... Bir türlü başa çıkamamışlar. Haftada bir defa, pazartesi sabahları Mahmut Bey merdiveni dayar, gazetesini yazarmış, konu komşu gelip giderken okur geçerlermiş.

Kestaneci, “Mahmut Bey âlim adamdır” diyordu. “Bir haksızlığa uğramış biçare, ondan sonra böyle olmuş... Neler de bilmez. Her şeyden bahseder, ne iyi adamdır... Bakın, bakın işte penceresinin ardında... Şimdi sizi görmüştür... Zavallı ne sevinir bilseniz.”

Sahiden perdenin ardında beyaz saçlı bir baş görünür gibi oldu. Bir okuyucu bulduğu için ne kadar mesuttu! Onun sevincini anlıyordum. Kim bilir şimdi zihninden neler geçiyor, gelecek sayı için neler hazırlıyor, ne planlar kuruyordu.

Artık dünya benim için başka biçimdeydi. O günden sonra Mahmut Bey’in gazetesinin sadık bir okuyucusu oldum. Dudaklarımda sigara

dakikalarca karşı kaldırımda durup yeni yazıları, havadisleri, tefrikanın devamını okuyordum. O beni perdenin arkasından seyrediyor, gözlerinin parladığını görür gibi oluyordum. Her defasında da kestaneciden kestane alıyor, yeni haberler diliyordum: “Her gece şu kahveye çıkar, domino oynar emeklilerle... İyi de oynar hani... Aklı başında konuşurken onu bir dinleseniz. Kimseye gazetesinden bahsetmez, kimse de ona bir şey soramaz. Bakın bu sabah bu yazıları yeni yazdı. Kızı ile karısı da artık ona yardım ediyorlar, ne yapsınlar!.. Kızı merdiveni tutuyor, karısı da pencereden tebeşir yetiştiriyor. Bazen ben de yardımlarına koşarım... Başka çare yok!..”

Mahmut Bey’i yakından görmeyi ne kadar isterdim. Bir gece o kahvede domino oynar, kahvesini içerken ben bir köşeden onu seyretmeliydim. Pazartesi sabahı güneş doğarken o gazetesini çıkarmak üzere didinirken gidip yardım etmeliydim, hatta bir yazı da ben yazmalıydım. Bunları yapmayı ne kadar isterdim. Ama ben tuhaf insanım. Bir iki hafta sonra kanıksadım mı nedir, Mahmut Bey’in gazetesini ihmal etmeye başladım. Hayatımın akışı biraz değişir gibi olmuştu, küçük sıkıntılar geçmiş, yeni umutsuzluklarla, hayal kırıklıklarıyla karşı karşıya kalmıştım. Artık Mahmut Bey’in gazetesi bile beni avutamazdı.

Sonra neler, neler oldu! Savaş sona erdi, hayallerime bir aydınlık içime bir sevinç dolar gibi oldu, ama dolmadı. Ben yine böyle dalgın, avare, hayata Mahmut Bey’den daha uzak ve küskün kalmaktan kurtulamadım. Derken semti yıkmaya, bütün yakın ve uzak hatıralarımı taşıyan yerleri silip süpürmeye başladılar. Bir gün geldi, ne Mahmut Bey, ne kestaneci, ne ev, ne sokak kaldı. Bütün bu serüven uydurma bir masala benzedi.

Şimdi bile gerçekten bilmiyorum. Mahmut Bey ile gazetesi, sonbahar yağmuru altında dolaşan bezgin bir insanın, sıkıntısı içinde avunmak amacıyla yarattığı bir hayal miydi? Yoksa o, yaşadığımız yılların huzursuzluğunu kendi içinde duyup bunu bütün insanlara açıkça bildirmekten korkmayan, bir masal kahramanı mıydı? İşin içinden çıkamıyorum.

1948

Nuh’un Gemisi

Nuh’un Gemisi semtin o köşesine ne zaman oturdu, hatırlamıyorum. Herhalde uzun yıllar geçmiştir. Ben gözümü açtığım, dünyayı anlamaya başladığımdan beri onu yerli yerinde gördüm. Bunca zamandır yerinden kıpırdamadı, nasılsa öyle kaldı. Kim bilir ilk defa onunla nasıl tanıştım, unutmuşum. Ama çocukluğumun ilk hayalleri, ilk hatıraları arasında Nuh’un Gemisi’nin yeri oldukça büyüktür. Onun avluları, merdivenleri, koridorları, taraçası, çeşitli insanları hafızamdan silinmedi. Şimdi bile yolum düşüp önünden geçerken bir tuhaf olduğumu hissederim. İnsan hoşlandığı bu şarkıyı dinlerken, sevdiği bir şiiri okurken nasıl tarif edilemeyen bir şeyler duyarsa, ben de Nuh’un Gemisi’ni her görüşümde öyle olurum. Bir binanın insana neden böyle yakın olduğu ilk bakışta anlaşılmaz. Ama kişioğlunun canlı olmayan nesnelerle, mesela bir sokakla, bir kitapla, bir ceketle, bir ayakkabı ile dostlukları görülmüştür. Bunun açıklaması kendi içimizdedir. Anılarımızı biraz eşelemek yeter.

İşte Nuh’un Gemisi de benim çocukluğumun, ilk gençliğimin eşi bulunmaz bir yakını olmuştur. Kendimi kısa pantolonlu, bacak kadar; o merdivenlerden tırmanırken görüyor gibiyim. O zamanlar Nuh’un Gemisi demiyordum, orası benim için sadece eğlenecek bir yerdi. Köşe kapmaca, saklambaç, koşmaca için o büyük binaların ne uygun yerleri vardı! Hele taraçası! Bütün Marmara ayağınızın altındadır. Uzaktan bir geminin dumanı görünür. Bir tren Yenikapı’dan gelmiş geçmekte. Sonra ufukta sıralanan dağların hayalleri... Bulutlar ve yüzünüze çarpan rüzgâr... Başınızı biraz aşağıya çevirince semti görürsünüz. Tramvaylar geçer, insanlar dolaşır. Bizim ev ilerideki büyük binaların ardındadır. Şu apartman biraz kısa olsaydı, erik ağaçları görünürdü bile.

Dediğim gibi evimiz Nuh’un Gemisi’nden birkaç sokak ötedeydi. Arada büyük bir cadde, üç sinema vardı. Beş dakikada gidip gelinirdi.

Yazın sıcak günlerinde, karlı pazar sabahlarında oraya koşardım. Bütün apartman çocukları avluya fırlardı. Kartopu savaşı yapılır, çeşitli oyunlar oynanırdı. Nuh'un Gemisi'ndeki hayata bayılırdım. O büyük binalarda oturan insanlar bana çok mesutmuşlar gibi gelirdi. Onun en üst katındaki dairelerden birine yerleşmemizi isterdim. Bazen evimizdeki odamda, yatağımda hayaller kurardım. Bana koskoca evimiz, büyük bahçemiz, ağaçlarımız yetmezdi. Nuh'un Gemisi'nin insanlarını, çocuklarını, neşesini arardım.

Nuh'un Gemisi'ni tanıyanların çoğu ilk aşklarını orada yaşadıklarını hatırlarlar. O büyük, bol merdivenli binalarda edebiyata mal olmayan nice serüvenler geçmiştir. Nuh'un Gemisi'nde dünyaya gözlerini açan, büyüyen, gelişen, hayatı öğrenen, aşkı tanıyan delikanlıların ve genç kızların sayısını kimse bilemez. Her binasında, her katında birbirine benzemeyen, memur, esnaf, tüccar, serbest meslek erbabı insanların oturduğu bu büyük binaların bir ünü de aşklarının bolluğundandır. Bunu bütün semt insanları bilir. Kaç delikanlı kaç genç kızı, bir haziran güneşi veya bir eylül yağmuru altında ilk olarak o koridorlarda, o merdivenlerde görmüş, bir daha unutmamıştır! Kaç çift gece karanlığında ilk defa dudaklarını birbirine teslim etmiş, kaç aşk mektubu elden ele verilmiştir!

Kaç yıl geçti bilmiyorum. Yalnız bol hanımeli kokusu ile yüklü bir öğle sonunu hatırlıyorum. Henüz çocuk denecek yaştaydım. Gerçi uzun pantolon giyiyor, saçlarımı briyantinle taramaya başlıyor, aşk romanları okuyordum ama daha çocuktum. Tarih hocasının sert sesinin, kimyacının kırık notunun dünyada her şeyin üstünde sayıldığı günlerdeydi. Babam bir yıl evvel ölmüş, çocukluk hülyalarım uçmuş, ümitlerim bütünüyle kaybolmuştu. Kurduğum bir dünya çöküvermişti. Nuh'un Gemisi'ne yakın olan evimiz satılmış, uzak bir semte taşınmıştık. Artık eskisi gibi değildim. Daha ciddiydim, neşesizdim. Eski alışkanlıklardan, eski gülüşlerden, eski saadetlerimden uzaktaydım. Nuh'un Gemisi'ne uzun zamandır gitmiyor, oradaki küçük dostlarımı, ilk sevgililerimi, çoktan beri görmüyordum. Yalnız bazen Nuh'un Gemisi'ni, orada geçen saatlerimi, oynadığımız oyunları, uzun saçlı, hırçın bakışlı bir kızı hatırlıyordum.

Uzun zamandır görmemiştim onu. Nasıldı? Herhalde sesi biraz değişmiştir. Gözlerinin derinliği artmış, boyu biraz uzamıştır. Sesi gene heyecanlı, sinirlidir. O şımarık hallerini asla kaybetmemiştir. Daima güler, daima konuşur... Son defaki görüşmemizde biraz dargın ayrılmıştık, ama bu onun bende yaşamasına engel değildir. Artık bir gün Nuh'un Gemisi'ne gitmeden edemeyeceğimi anladım. O sırada kötü bir duruma düşmüştük. Babamın ölümü bizi perişan bir hale sokmuştu. Giydiğim elbise hayli yıpranmıştı. Aynada bana bakan bu gözleri, içindeki acıyı, üzerimdeki elbisenin aksinin hazinliğini uzun uzun seyrettim. Sanki aynadaki insan bir yabancıydı. Daralmış pantolon, dirseği çıkmış ceketle Nuh'un Gemisi'ne gitmem doğru muydu? Ama o iyiydi. İnsanları elbiselerinden ötürü sevmezdi.

Nuh'un Gemisi'ne o girişimi ve çıkışımı unutmayacağım. Gene eskisi gibi bol merdivenli ve haşmetli idi. Avluda çocuklar oynuyordu. Gözlerim onu aradı. İlerde oynayan çocukların yanındaydı. Beyaz bir robu, dalgın bir duruşu vardı. Uzaktan onu seyrettim. Neler düşünmekteydi, bense ne hayallerle boğuşuyordum. Birkaç adım atıp seslendim. İrkildi, bana baktı. Bir yabancıya bakar gibiydi. Yanındaki kızlar da oyunu bırakmışlar, beni seyrediyorlardı. "Tanımadın mı?" diye mırıldanmışım. İri gözlerini gözlerime dikti, kötü kötü baktı. Başını döndürüverdi. Çocuklar halimle eğleniyorlardı; hepsi kötü elbiseme, buruşuk pantolonuma, sarı yüzüme gözlerini dikmişlerdi. Nuh'un Gemisi o anda üzerime yıkıldı. Geri döndüm, koşar gibi kaçarken kapıcının sesi kulağımda kaldı: "Herkes kendi dengiyle, emsaliyle..."

Nuh'un Gemisi hâlâ eski yerinde. Gene aynı merdivenler, aynı bahçe, aynı koridorlar, koşuşan çocuklar, oynayanlar, bağrışanlar. Gene taraçadan Marmara görünür, dumanı tüten bir vapur gelir, Yenikapı önünden bir yelkenli geçer, trenin düdüğü duyulur. Semt insanları ağaçların altından gelir geçer, apartman sakinleri sabahla işlerine gider, ilk karanlıkla dönerler. Nuhun Gemisi'nde insanlar doğar ve ölür; kızlar büyür ve evlenir; delikanlılar askere gider, iş güç sahibi olur. Her gün yeni bir aşka başlanır, eski bir aşka son verilir.

Ben ara sıra Nuh'un Gemisi'ni hatırlar, o tarafa doğru bir uzanırım.

Büyük parmaklıklı kapısının önünde sigaramdan bir nefes çeker; buradan yıpranmış ceketli, ütüsüz pantolonlu, üzgün bakışlı bir çocuğun ümitle girişini, ümitsiz çıkışını görür gibi olurum. Sonra sigaramı yere atar, yıllar yıllar ötesinden, o eski günlerden gelmişe benzeyen eski bir şarkıyı düşünerek yürür giderim.

1947

Kadınla Erkek

Kadın yalnızdı. Kumral saçlarını rüzgâr ara sıra dalgalandırıyordu. Ayaklarını birbiri üzerine atmış, bir cigara yakmıştı. Tenha gazinonun kıyısında, bucağında gazete okuyan, denizde gidip gelen vapurları seyreden birkaç kişi vardı; ama hepsi de susuyor, kendilerini düşüncelerinin akıntısına terk etmiş bulunuyorlardı. Kadın gözlerini elindeki resimli dergiden ayırmıyor, boyalı tırnakları ile sayfaları birer birer çeviriyor, yazıları okuyordu. Garson gelip masanın üzerine limonatayı bırakıp gitti. Uzaktan kadını biraz süzdü. Çok geçmeden gazinonun gramofonu Alice Faye'in moda bir şarkısına başladıysa da birden susuverdi.

Uzun dakikalar boyunca hiçbir şey olmadı. Güneş gazinonun tepesinden sessizce geçti. Kadın derginin orta sayfasına varmıştı. Burada ünlü bir sinema yıldızının renkli fotoğrafı karşısında biraz durdu. Siyah bıyığı, piposuyla meşhur delikanlıya baktı. Kâğıt üzerinde cansız görünen gözlerinden tuhaf anlamlar çıkardı. Kravatını, ceketini, alaycı halini beğendi. Sonra sayfayı çevirdi, fakat hemen başka bir sayfa açtı. O siyasi yazı ile ilgilenmedi. Gazinonun ta dibindeki masada derse çalışan iki lise öğrencisinin sesleri arada bir yükseliyor, tartışıyorlardı, anlaşamadıkları herhalde bir cebir davası olmalıydı. Sesler yükselince kadın başını o yana döndürüyordu. Gene uzun dakikalar bir şey olmadan geçti. Bu sessiz dakikalardan birinde gazinonun kapısından genç bir adam girdi. Sıcaktan gömleğinin yakasını açmıştı. Önce etrafı seyretti, denize baktı. Kendisine yer gösteren garsona aldırış etmedi, dönüp gidecekti. Birden kadını görüverdi, gidip gitmemekte tereddüt ederek olduğu yerde kaldı. Elleri cebinde yürüdü, kadının tam karşısındaki masanın başına geçti, o da ayak ayak üstüne attı, bir cigara tellendirdi ve limonata ısmarladı.

Kadın derginin son sayfalarına varmıştı. Artık okuyuculara verilen cevapları okuyordu. Nerdeyse en son sayfa, bir dudak boyası ilanı da

bitecek, iç sıkıntısına kendini bırakacaktı. Erkeği daha kapıdaki gölgesi görünür görünmez fark etmişti. Onun tereddüdünü, kayıtsız görünmek isteyen halini anlamış, ona bakmadan birçok şeyler düşünmüştü. Bir aralık Alice Faye yeniden şarkısına devam etmek istedi, ama gene vazgeçti. Erkek limonatadan bir yudum içerek kadına baktı. Bakışları yüksek ökçeli iskarpinden, ufacık ayağa, ardından görünen topuğa uzandı; güneşin yaktığı esmer bacağa doğru tırmandı, dizlere kadar çıktı, burada biraz dinlendi; dizlerden öteye biraz çekinerek ilerledi, emprime roba atladı, yoluna devam etti, baldırlardan kalçaya kadar birkaç defa gidip geldi; oradan ellere atladı, parmakların ucuna kadar vardı, sonra tekrar vücuda döndü, dolgun göğsün yokuşunu terleyerek tırmandı, boyalı kıvrık dudakları, hafif pembemsi yanakları geçti, gözlerin derinliğine indi, saçların içinde kayboldu, dalgaları aştı; oradan uzakta, mavi denizin ortasında köpükler saçarak yol alan ufak Boğaz vapurlarından birinin güvertesine atlayıverdi.

Erkek bakışlarını bu uzun yolculuktan geri döndürdü, önündeki bardağa dikti. Kadın, genç erkeğin kendisini nasıl bir istekle seyrettiğini anlamıştı. Gözlerini ruj ilanından ayırmadan delikanlıyı seyretmişti. Yavaşça gözlerini çevirerek onun yanık simasına, siyah saçlarına baktı. Yakışıklı bir adamdı, onu elde etmenin hiç de güç olmayacağını düşündü. Bir an ikisinin bakışları havanın bilinmedik bir yerinde üst üste geldiler, bir an bütün arzularını birbirlerine anlattılar. Liselilerin sebepsiz kahkahaları bu hali bozdu, birden ikisi de gözlerini önlerine çevirip düşündüler.

Şu boylu boslu genç adama kadının tek işareti, bir kelimesi yeterdi... İkisi de yalnızlıktan bıkmış kişilerdir. Kadının kendini bu delikanlının kuvvetli kolları arasında hissetmesi hoş. Muhakkak tatlı bir sesi vardır. İlk buluşmalarına itina ile en iyi elbisesi ütülü olarak gelecektir. Bir müddet birbirlerinin olarak yaşayacaklar, erkek işsizse iş sahibi olacak, onun için çalışacak... Kadın akşamları onun penceresinde görünmesini bekleyecek... Kapı önünde adımlar, onu kollarına alır, elleri sıcaktır.

İkisi de hayalleriyle iyiden iyiye anlamışlardı. Yüzlerine sevinçli, rahat bir gülümseme yayılmıştı. Henüz uzakta olan saadetlerinin huzurunu şimdiden hissediyorlardı. Gözleri bir ara gene birleşti. Bir an

içinde her şeylerini birbirlerine aktaran bu bakışlar kopuverdi, ikisi de biraz önceki tatlı hayallerini yarıda bırakmak zorunda kaldılar. Nasıl da unutuvermişlerdi? Bunca yıldır büyük bir şehirde yaşamışlardı, o kadar tecrübeleri, hatıraları vardı. Nice hayalleri yarım kalmış, nice saadetleri başladığı anda bitmiş, ellerinden gitmişti. Onların hayalleri artık gerçekten bir parça olmalıydı.

Şimdi yüzlerindeki gülümseme silinmişti. İkisi de biraz önceki mesut hülyalarını tamamlamaktaydılar. Bütün saadetleri yarım kalmıştı; bu da öyle olacak, yavaş yavaş hayatlarında tatsızlıklar baş gösterecek, ya erkek başka bir kadına tutulacak ya kadın dostunu aldatacaktı. Kavgalı, gürültülü bir hayattan ikisi de usanacaklar, günün birinde böyle bir gazinoya, sıkıntılarını, üzüntülerini yok etmeye gelecekler, maceradan uzak bir hayat özleyecekler, karşılarına çıkan ilk insanla bol ümitli bir rüyaya dalacaklardı. Bütün aşklar böyle bitmişti, böyle bitecekti.

Artık ikisi de düşünmüyorlardı. Bir daha birbirlerine bakmadılar. Erkek düşünceleri içinde kaybolmuştu, kadın da kayboldu. Yüzlerinde, gözlerinde, değişik anlamlar vardı. Yepyeni insanlar olmuşlardı. İkisi de hayatın tokadını yiye yiye büyümüşlerdi, bin bir tecrübe geçirmişler, hayat insanları olmuşlardı. Bu kadar kolay ve ucuz hayaller onları elde edemezdi. Her şeyin başını, sonunu evvelce görülen bir macera filmi kadar biliyorlardı. Çabucak silkinerek bu tatlı rüyalardan kurtulmak istediler, bütün hayallerini uzakta giden küçük vapurun dümen suyu ardından yolladılar.

Kadın dergiyi katladı, hızlı adımlarla gazinoyu terk etti. Erkek ona bakmadı bile, yalnız burnuna konan bir sineği kovdu. Yarım saat karşı sahilin fakir evlerinde yanmaya başlayan solgun ışıkları, gelip geçen vapurların sulara vuran aksini seyretti. Sonra kalktı, ellerini cebine soktu, gazinonun bütün lambaları yanmış olan kapısından çıktı. Başlamayan bir aşk böyle sona erdi.

1944

Ahşap Ev

Ahşap evi bir haziran yağmuru altında terk edişimizi hatırlıyorum. Yıllarca, yıllarca önceydi. Babam ölmüş, evimiz satılmış, hayatta annemle yalnız başımıza kalıvermiştik. İyi gün dostları birden etrafımızdan çekilmişler, bizi kendi felaketimizle baş başa bırakmışlardı. Parasız, üzüntülü, bezgindik. Henüz ilkokul öğrencisi olduğum halde, evin erkeği gibi düşünüp davranmak zorunda kalmıştım. Birkaç gün içinde beş-on yıl yaşlanmış gibiydim. Sanki hayat bir tokatla beni çocukluktan uzağa fırlatıvermişti.

Babam bize para pul bırakmadan öldü. Yalnız çocukluğumu geçirdiğim erik ağaçlarıyla dolu bahçesiyle o büyük ahşap ev kaldı. Evimiz Bizans'tan kalma büyük surların bittiği yerde inşa edilmiş, ailemizin beş neslini içinde büyütmüştü. Geniş sofaları, taşlıkları, panjurları inik büyük odaları, kat kat dolapları ile çocuk dünyamın bütün zenginliğini içine alan bu ahşap evin her köşesinde yığınlarca hatıram gizliydi. Babamın ölümüne kadar bu evin başkalarının olabileceğini, bizim bir başka evde oturabileceğimizi aklıma bile getirmemiştim. Benim bütün hülyalarım, dünyamın hudutları bu evin içi ile bahçesinden ibaretti. Sokağa bakan pencereden, komşunun duvarı dibinden bekçinin sokaktan geçerken öttürdüğü düdük, kapının çalan zili, taşlıkta inleyen ses, kışın karla dolan bahçeye surun üzerinden düşen kocaman taşlar, yazın erik ağaçlarının çiçek açışı, meyve verişi, bütün bunlar çocuk hayallerimi besleyen şeylerdi. Fakat artık ahşap ev satılmış, yeni sahibi bize evden çıkmak için bir hafta müddet vermiş, bir hafta geçmişti.

Ahşap evde geçirdiğim son gece çok defa rüyalarıma girmiştir. Bütün gece eşyalarımızı toplamakla uğraşmış, sandıkları, sepetleri doldurmuş, yükleri yapmış, ancak gece yarısına doğru yatabilmiştik. Bir türlü uyuyamıyordum; gözlerimi kapıyor, uyumaya çalışıyordum, olmuyordu. Aklıma korkunç düşünceler, acayip hayaller geliyor,

odanın her köşesinden üzerime birtakım garip şeyler fırlayacakmış gibi ürperiyordum. Dışarıda sinsi bir yağmur bahçeye düşüyor, erik ağaçlarının en yüksek dalları pencereye vuruyordu. Yorganı başıma kadar çekmiştim. Gözlerimin önüne yarın bir daha hiç gelmemek üzere terk edeceğimiz ahşap ev geliyor, onun her yanını, izbesinden tavan arasına kadar hayalimde ürpererek dolaşıyordum.

Sabah erkenden iki araba geldi. Eşyalarımızı yüklettik. Annem mantosunu giydi, eline çantasını aldı. Ben iki elimde birer büyük bavulla sokak kapısından son olarak çıktım. Yağmur hâlâ yağıyor, atlar soğuk damlalar altında kişniyordu. Evden ayrılışımız merasimsiz ama hazin oldu. Annem kapıyı kilitledi, anahtarı komşuya bıraktı. Ben kapı önünde üstünden yağmur suları akan penceremi seyrettim. O camın ardında bana selam veren, gülümseyen bir çocuğu görür gibi oldum. Annem kolumdan çekti. Atlar bir kamçı darbesiyle yürüdü, tekerlekler döndü. Başımı döndürüp döndürüp ayrıldığımız eve ve sokağa bakıyordum. Ama ağlamıyordum, bu aklıma bile gelmiyordu, hem artık koskoca adam olmuştum, gözyaşı bana yasaktı.

Önde eşya yüklü iki araba, arkada biz ana oğul, sinsi bir yağmur altında mahallemizi sessiz sedasız gerimizde bıraktık. Bir gök gürültüsüyle kendimizi caddede yeni bir hayata, yeni bir savaşa doğru ilerliyor bulduk. Ardımızda kalan evle hatıraları mazi olmuştu. Sokağımızdan caddeye olan mesafeyi sanki bir yılda almıştık, her şey o kadar yeni ve değişikti.

Ahşap evden şehrin en uzak semtlerinden birindeki kira katına böyle taşınmıştık. İki ufak odamızdan biri caddeye, öbürü arka arsaya bakardı. Çok zaman annemle ben caddenin ışıklarını gören pencereden gelip geçen tramvayları, ağaç altında dolaşan insanları seyreder, bıraktığımız ahşap evde unuttuğumuz bir şey olup olmadığını düşünürdük. Bazen koskoca dolaplardan birinde bir şey unuttuğumu sanır, dakikalarca ne olduğunu araştırırdım, bulamazdım. Ama o evde tasasız, şen, masmavi hayallerle dolu, bir daha karşılaşmama imkân olmayan küçük bir çocuğu bıraktığımı bilirdim.

Yavaş yavaş o ahşap evde bir zamanlar yaşadığımdan bile şüphe etmeye başladım. Bana sanki yarı mesut yarı korkulu bir rüya

görmüşüm de birden dürtülerek uyandırılıvermişim gibi bir his geldi. Bazen filmlerde görüp de kendi hayatımıza, hayallerimize elimizde olmaksızın karıştırıverdiğimiz, kendimize mal ettiğimiz bir rüya parçasına benzedi.

Yıllar yılı o ahşap eve giden sokağın önündeki caddeden geçtim, bir defa bile oraya sapmadım. Yeni hayatıma, yeni kişiliğime, yeni evime alışmıştım. Başka bir insan olmuştum. Büyük dolaplarda saklanan, erik ağaçlarına tırmanan, sur dibindeki mağarada Bizans'tan kalma hazineleri arayan çocuk değildim artık. İçimde uyuyan eski bir aşiyana can vermek istemiyordum. Mazi sadece gelmiş geçmiş zamandı. Hatıralar da insanı üzen boş şeylerdi.

Günler, aylar, yıllar her zaman olduğu gibi farkına varılmadan geçip gitti. Çocukluğumun bütün şarkıları değişti. Biz birçok evlere taşındık durduk. Ben her yıl biraz daha dünyayı, insanları tanıdım. Yeryüzünün kaç bucak olduğunu öğrendim. Ama her şeye rağmen ahşap evin sokağından geçmekten kaçındım.

Neden sonra bir gün yolum düştü. Sevdiğim bir arkadaşla o civardan geçiyorduk. Dostum bana bir şeyler anlatıyor, ben sözde onu dinliyordum. Tam sokağın köşesinde, uzun zamandır içimde uyuklayan ahşap evle evin içinde unuttuğum çocuk birer hayalet gibi canlanıverdiler. Şimdi ahşap ev kim bilir ne hale gelmiştir, bahçe kapısı kırılmış, çiçek tarhları bozulmuştur; içinde oturanlar kaç defa değişmiş, her yeni gelenle o odalardaki izlerimiz, hatıralarımız yok olmuştur, belki görsem de tanımam, içimde kurduğum âlem yıkılır, diye düşünüyordum. Gene de kuvvetli bir his beni o sokaktan geçmeye zorluyordu. Arkadaşıma, "Şu sokaktan geçelim" dedim. Şimdi, çocukluğumun uzun yılları ardında kalan, yağmurlu bir sabah son defa olarak çıktığım o sokağa girecektim. Kaldırımlarında oynadığım, uçurtma uçurduğum, cam kırdığım sokak; ilk arkadaşlık, ilk tatlı hayaller, ilk aşk, ilk umutsuzluk, hayatın ilk tokadı... Hepsiyle yeni baştan tanışacaktım. Bir masal dünyasına açılan kapının önündeymişim gibi tereddüt içindeydim. Bir iki adım sonra, bende yaşayan bir âlem ya yıkılacak ya devam edip gidecekti.

O sırada arkadaşım kolumdan çekip, "Bırak şu tozlu sokağı,

caddeden gidelim” dedi. Böylece yıllardır bende kutsal bir emanet halinde yaşayan o ahşap evi temelinden sarsarak yıktığını, çocukluğumdan yadigâr olarak kalan o masal dünyasını bir cümlede paramparça ettiğini bilemedi.

1946

Haliç İskelesi

İnsana yalnızlığını büsbütün hissettiren bir İstanbul akşamıydı. Parasızdım, sıkıntılıydım. Şehir bana o gün her zamankinden daha küçük görünmüştü. Birtakım yollardan geçmiş, dik yokuşlardan inip çıkmış, sinema afişlerine bakmış, kitapçı vitrinlerinde kendimi seyretmiştim.

Köprüye vardığımda akşamın rengi şehrin üzerine çökmüştü. Şehrin en kalabalık saatinin hemen ardından en tenha saatleri gelmişti. Herkes işinden gücünden evine dönmüş, yemek masasına oturmuş olmalıydı. Bunca insanları, otobüsler, tramvaylar, şehrin dört bucağına taşımışlar, vapurlar tıklım tıklım yola çıkmışlardı.

Akşamın ilk karanlığının şehre nasıl birdenbire çöktüğüne şaştım. Köprü altına girdim. Kadıköy iskelesinden en kalabalık vapurlar gitmiş, geç kalanlar şimdi iskelede bezgin adımlarla dolaşıyor, kitapçının vitrindeki gazetelerin resimlerine bakıyorlardı. Ellerim paltomun cebinde, etrafı seyrediyordum. Boğaza doğru açılan vapurlar ara sıra projektörlerini etrafta gezdirip karanlığı delik deşik ediyorlardı. Yanımdan geçen kadın ve erkeklerin yalnız sesleri ve hafif kahkahaları bende kalıyordu. Şu anda koca şehirde yalnızdım. Ne bir anlayanım ne bir tanıyanım vardı. Şapkasız, uçuşan saçlarım, eski paltomla bu nemli şubat akşamında bir başımaydım.

Bir cigara çıkardım, Haliç iskelesine geçen ara köprüye doğru ilerledim. Tramvayların, arabaların gürültüsü tepeden korkunç bir şekilde aşağıya aksediyordu. Haliç iskelesinde bekleşenler daha çoktu. Küçük bir vapur yanaşmış, Balat'tan, Eyüp'ten, Kasımpaşa'dan daha bir sürü ufacık Haliç iskelelerinden gelenleri köprüye çıkarmaktaydı. Önümde başları örtülü, yeşil, mavi, kırmızı mantolu, düzgün bacaklı kızlar, delikanlılar geçiyor, merdivenlerden tırmanıyorlardı. Küçük vapur yolcularını boşalttı, yenilerini aldı ve yola çıktı.

Cigaram dudaklarımda iskelenin demir parmaklığına dayanmış ışıl

ışıl parlayarak uzaklaşan gemiyi seyre dalmıştım. İskelede kimseler kalmadı. Herkes vapura binmiş, gişe kapanmış, çımacı cigarasını yakmıştı. Bir ben ağzımda cigaram, ellerim cebimde, oradaydım. Biraz ilerideki kanepeye gidip oturdum. Oturduğum yerden Haliç uyuyan mavnaları, motorları ile önümdeydi. Bu yan yana sıralanmış duran, her biri ayrı ayrı tuhaf adlar taşıyan mavnaların ve motorların yıllardır yerlerinden hiç kıpırdamadıkları sanılabilirdi. Sanki öteden beri burada sessiz sessiz durmuşlar, hiç yer değiştirmemişlerdi. İnsana bu Haliç tablosunu tamamlamak için mahsustan bir köşeye sıkıştırılmışlar gibi geliyordu.

Cigaram bitti, külleri hep üstüme döküldü. Ama yalnızlığım sona ermedi. Bu gece yeryüzü üstünde benden, daha dertli, daha yalnız bir insan olamazdı. Derdim neydi, ne düşünüyordum, niye yalnızdım? Bunlar bir sigara içimi zaman boyunca düşünülemeyen, yalnız sızısı hissedilen birtakım şeylerdi. Üstelik gök yıldızlarla doluydu, ay tabak büyüklüğünde Süleymaniye minarelerinin arasında beliriyordu. İskelenin tenhalığı tam benim içindi sanki. Ayak ayak üstüne oturmuş kollarımı arkalığa dayamıştım. Çok geçmeden gişe açıldı, biletçinin başı hafif aydınlıkta belirdi. Tek tük yolcular görünmeye başladı. Oturduğum sıra doldu, iki genç adam sağıma oturdu. İşten çıkmışlardı, biri paralarını saydı, diğeri elindeki balık paketini gözden geçirdi. Sonra birer cigara yaktılar. Bir Yahudi madam çocuğu ile solumda yerleşti. Çocuk ağlamaya başladığı an, gişenin aydınlığı altında kızıl saçlı bir kız gördüm. Gölgesi denize düşüyordu. Ağzında çiklet vardı, ayağının biri olduğu yerde boyuna kımıldıyordu. Hafif çilli yüzü ile parlak gözleri Haliç'e dönüktü, denizi süzüyor, vapur bekliyordu. Herhalde bir mağazada tezgâhtar veya bir terzide çırak olmalıydı. Her sabah ilk vapurla Balat'tan Köprü'ye geliyor, yeşil mantosuna bürünmüş, ayağında ince ipek çorapları ile Beyoğlu'ndaki işine koşuyordu. Sabahları ve akşamları vapurda ona laf atanlar, kalabalık arasında sıkıştıranlar vardı. Semtinin belki en güzel kızıydı. Onun için deli olanlar, her gece penceresi altından geçenler, yolunu bekleyenler olabilirdi. Onun da kendi dünyası, kendi hayalleri... O da büyük şehir içinde üzüntülü ve yalnızdı belki de.

Elimi uzatsam ona dokunacaktım. Sakız çiğnemekten vazgeçmiş, bana bakıyordu. Birden laf olsun diye:

“Affedersiniz, saat kaç?” dedim.

“Saatim yok” dedi.

“Sizi bir yerde gördüğümü hatırlıyorum.”

“Olabilir, her akşam bu iskelede.”

Hafif ışık altında onun hakiki olup olmadığından şüphelendim. Karşımdaki bir hayal de olabilirdi. Elimi uzatıp eline dokundum. Kaçmadı, canlı ve sımsıcaktı. Bu bir rüya değildi. Kızıl saçları, çilli yüzü, sakızı, elindeki çantası düzgün vücudu ile yanı başımdaydı. Gözlerimin içine bakıyordu. Öteki insanlar kendi âlemlerindeydiler.

“Vapur ne zaman gelir?” dedim.

“Şimdi” dedi.

Sonra elini uzattı:

“İşte geliyor.”

O Balat’ta oturuyordu. Her sokağında yüzlerce çocuğun sabahtan akşama kadar oynadığı, pencerelerden çifter çifter kadın ve kız başı sarkan, İspanyol tangolarının söylendiği, dünyanın en bol çocuklu mahallelerinden birinde oturuyordu. Ben de onunla bu bol yıldızlı mavi gökyüzü altında, ufacık bir vapurla binip bilmediğim bir semte doğru yola çıkmak istiyordum. Ona, bana hiç yabancı gelmediğini, muhakkak bir tarafta karşılaştığımıza emin olduğumu söyledim. Belki bir sinemada yan yana oturmuşuzdur, dizlerimiz birbirine temas etmiştir. Belki de işlek bir caddede yanımdan geçerken başımı döndürüp ona defalarca bakmışımdır. Onun bir Hollywood filminden ayrılarak yeryüzü insanları arasına düşmüş olması da mümkündür.

Ona bunların hiçbirisini anlatmadım, yalnız bazı şeyler geveledim. Gözleriyle gülümsedi. O sırada gene o ufacık vapurlardan biri iskeleye yanaşmıştı. Yolcular gürültüsüzce iniyorlardı. Biz sessiz düşünüyor, telaşlı yürüyen kalabalığı seyrediyorduk. İskele dolmuş, parmaklığın ardına insanlar birikmişti. O birdenbire yanımdan uzaklaştı, yaklaşan esmer bir delikanlıya gülerek atıldı. Kol kola konuşa konuşa önümden geçip vapura girdiler. Bir defa bile başını döndürmedi. Vapur iskeleden kalkıncaya kadar bekledim, hiç görünmedi. Yavaş adımlarla Köprü

üstüne çıktım. Şimdi Haliç ve ufak vapur ayağımın altında parıl parıl yanıyordu. Işıkları görünmeyene, ta öteki köprünün altında kaybolana kadar vapuru gözlerimle takip ettim.

Sonra, birden Köprü'nün gürültüsü, telaşı, aceleci insanları ortasında kendimi yapayalnız buluverdim. Onun parlak gözlerini, çilli yüzünü görmek, sıcak ellerine dokunmak için bir daha Haliç iskelesine adım atmayacağımı biliyordum. Etrafımdaki kalabalık her geceki hayatını yaşamaya hazırlanıyordu. Gülenler, gülmeyenlerden fazlaydı. Şimdi sinema önlerinin kalabalığını, meyhanelerin benim gibi sıkıntılarla dopdolu olduğunu düşünüyordum. Her insan bu ıslak şubat akşamının hüznünü dağıtmak için ya yeni bir aşka başlıyor ya kendini sarhoş ediyor ya bir genç kızı kucaklıyor, kısacası gününü gün etmeye uğraşıyordu.

Bense o avare çocuğun, kim bilir hangi bezgin anında söylediği bir mısraı hatırlıyordum:

"Gerçek hayat bu gördüğümüz değil."*

1946

---

* "La vraie vie est absent" (Rimbaud).

Yağmur Rüzgârı

İnsanın canını sıkmayan bir yağmur yağmalıydı. Sen saçlarını ıslak rüzgâra vermeliydin. Gözlerinde bu kış gününün bütün hüznü bulunmalıydı. Bir pencere camına, bir sokağa, bir meydana düşen damlaları seyretmeliydin. O uzun, kalabalık yol boyunca başka yağmurlar altında yürüyüşlerini, o serin akşamüstü bir kıyıda dalgalara karışan yağmuru seyredişini hatırlamalıydın. Sonra geçmiş gölge gibi geçen sarı benizli çocuğu düşünmeliydin. Bu sessiz, gürültüsüz düşen sular senin hatıralarında bir sel gibi akmalıydı.

Ben yüzlerini ilk defa gördüğüm insanlar arasında, bitmemiş aşklarımı düşünerek dolaşmalıydım. Şehrin içinde yalnız yağmurlu gün sonları görülen o heyecanı, o sessiz telaşı görmeliydim. Beyazıt Meydanı'nda yanımdan geçen iki liseli kızdan biri bana gülümsemeli, ötekinin bakışı bende kalmalıydı. Üç adım önümde gidenin adım atışını, saçlarına yağmurun düşüşünü görmek için dakikalarca ardı sıra gitmeliydim. Dopdolu, dumanlı kahvelerde genç avareler kâğıt oynar, zar atarken, ben bu buğulu camlar ardındaki tanıdık âlemi seyretmeliydim. Bir sinema afişine, tütüncünün vitrinindeki gazetelere, bir caz plağının sesine, tramvayların, otomobillerin, insanların gürültüsüne aldırış etmemeliydim. Yağmur rüzgârı yol dönemeçlerinde yüzüme çarpmalı, ıslaklığın kokusu içime dolmalıydı. Yanımdan geçenler bana yabancı olmamalıydı. Her delikanlı ile sanki ortaokuldan arkadaştım, her genç kız benim ilk sevgilimdi. Sanki şu esmerle bir tren istasyonunda tanışmıştım, sonra gölgesi bütün bahçeyi kaplayan bir ağacın altında buluşmuştuk. Başka biri ile şehri tepeden seyreden gazinonun bir köşesinde dertleşmiştik. Böylece insanlara içimdeki âlemde bir yer vererek, onları hayatımın filminde çeşitli rollerde görmeliydim. Arada bir seni hatırıma getirmeliydim. Şimdi şu sokaktan, şu dükkândan çıkıvereceğini düşünerek ürkmeliydim. Yağmur altında yürüyüşünü, bana doğru gelişini elinle saçlarını

düzeltişini hayal etmeliydim.

Ufak, dar yollarda geniş caddelerde dolaşmalı, Köprü'den geçmeli, iskeleden kalkan vapurları, dumanlarını, köpüklerini, yağmur damlaları altında uzaklaşmalarını seyre dalmalıydım. Bazen bir mısra hatırlamalı, eski bir şarkı mırıldanmalıydım. Yüksek Kaldırım'ı, yağmurlu günlerdeki halini, mahzunluğunu bir daha görmeliydim. Sonra kendimi şehrin en kalabalık, en şiirsiz caddesinde bulmalıydım. Burada tanıdıklar daha çoktur, her adımda şapka çıkarmak, sağa sola gülümsemek lazımdır. Büyük sinemalar, geniş vitrinler, güzel kadınlar vardır. Meyhaneler insanı çağırır. Hafifmeşrep kadınlara aşina gözlerle bakarak dolaşmalıydım. Bir köşeden bir paket cigara almalı, ötede eski bir dostla iki üç kelime konuşmalıydım. Yağmur hâlâ dinmemiş olmalı, bir sinemada korkunç bir film muhakkak bulunmalıydı. Resimleri insanı ürpertsin yeterdi. Ben, yürümeliydim. Her yer, her isim, her insan, her sokak, bana yeni şeyler hatırlatmalı, başka tesirler uyandırmalıydı.

Sonra yavaş yavaş karanlık basmalıydı. İnsanların önce gözleri, sonra bütün simaları görünmez olmalıydı. Işıklar yanmalı, yağmur sokak fenerlerinin yanına düşerken tek tek görünmeliydi. Meyhaneler tıklım tıklım olmalı, kadehler boşaltılmalı, bir yanda bir radyo alabildiğine bağırmalıydı. Biri bir yalpada sokağa fırlamalı, bir feryat basmalıydı. Ellerinde kadehlerle gülüşenler, konuşanlar, hepsi benim insanlarımdı. Sevgilisinin kolunda sinemaya, bara, gazinoya gidenlerin, sevişmeye koşanların hepsi tanıdıktı, dosttu. İnce, uzun, sarışın kadınla gezen kumral delikanlı ben olabilmeliydim. O mavi gözlüye bir romanda okuduklarımı anlatmalı, bir film insanı gibi konuşmalı, hareket etmeliydim. O da benim hoşuma gidecek şeyleri söylemeliydi, beraber yağmurlu gece içinde tenha bir sokağa sapmalıydık. Bana anlatmalıydı, ne anlatırsa anlatsın, razıydım. Ben yalnız onu seyretmeliydim, düşünmeliydim, hiç konuşmamalıydım. Bir aralık, dudağını kulağıma yaklaştırmalı, bir şeyler fısıldamalıydı. Gezmeliydik, bir yerlere girip çıkmalıydık, aramızda bir şeyler olmalıydı. Elimi saçlarına değdirdiğim zaman parmaklarım ıslanmalıydı. Bir an seni, saçlarınla, gözlerinle içimde hissetmeliydim.

Bana gülüşünle, alaycı halinle, bu karanlık, bu dar sokakta canlanıvermeliydin. Birden dünyadan, insanlardan, yağmurdan nefret etmeliydim. Yanımdaki sarışın, bana bir filmden aşırılmış gibi gelmeli, ondan bir silkinişte kurtulmalıydım. Tek başıma, hayalsiz, karanlık bir âlemde yürümeli, dert ortağı geceyle dost olmalıydım. Koca şehrin teslim olduğu o yağmurlu gece içinde insanlardan uzak, bilmediğim yerlerden geçmeli, bir şeyler aramalıydım. Sonunda elleri boş, hayalleri tükenmiş, içi yağmur rüzgârıyla dolu genç bir adam evine doğru yürümeliydi.

1946

Yandan Çarklı

Sabahın sisi içinde iskelenin yolunu tutardım. Asfalt cadde boyunca yürür, panjurları inik köşklerin, tek katlı sayfiye evlerinin önünden geçerdim. Koskoca yol ıslak parlaklığıyla önüm sıra uzanır, sisin içinde fazla ilerisi görünmezdi. Ara sıra bir tramvay sabah havasında ince bir ses yayarak geçip giderdi. Sahile giden o uzun yol ilk bakışta hiç bitmeyecek gibi görünür, insan bir sigara yakmak ihtiyacını duyardı. Denize doğru atılan her adımla birlikte serinlik çoğalır, bir nem kokusu gelirdi.

Çok defa iskeleye ilk gelen ben olurdum. Daha gişe açılmadan, memur gelmeden, sahile varır, rıhtımdaki tahta kanepeye oturur, denizi seyre dalardım. Günün ilk aydınlığında bir balıkçı kayığının sisten sıyrılıp iskeleye yanaştığı görülürdü. Yelkeni indirir, demir atardı. Bazen üç kişilik tayfası arasında kavga çıkar, küfürler savrulurdu. Ben gözlerimi, dağılmaya başlayan sis tülünün ardında beliren beyaz yalının her zaman kapalı duran üst kat panjurlarına çeviririrdim. Bu pencerenin ne zaman açılacağını, açılınca orada kimin belirivereceğini düşünürdüm. Uzaktaki adalar, yavaş yavaş şekil almaya başlar, gökyüzünde bulutlar yağmuru bildirir, yüzüme çarpan rüzgâr içimi ürpertirdi. Hiçbir şeyi aklıma getirmeden, güzel veya çirkin hayaller kurmadan, etrafa bakar dururdum. Gözlerini ovuşturarak gelen iskele memuru ile selamlaşır, birkaç kelime konuşurduk; bana biletimi verirdi. Denize uzanan iskelenin üzerinde dolaşmaya başlardım. Sigaramın dumanı ağzımdan çıkan buhara karışırdı.

O eylül sabahları güneşin doğuşunu görmeden yataklarından fırlayan insanların uyku dolu gözlerini, donuk, mahzun yüzlerini seyretmek ne tuhaftı! İskelenin yavaş yavaş doluverdiğini fark etmezdim. Adım başında bir sigara dumanı gözüme, bildik sesler içime dolardı. O yaşlı yazarı, o bütün yaz mevsimi boyunca, sabah ve akşamları, güvertede karşılıklı oturduğumuz kötü kadın rolleri ile ün almış film artistini,

yakasına pembe bir gül takarak iskelenin üzerinde dolaşan esmer delikanlıyı görürdüm. İngilizce, Fransızca, Almanca konuşanlar, gözlük, pardösü, şapka taşıyanlar, ayakta durup kitap okuyanlar, benim gibi denizi seyredip kendi dünyalarını yabancı bakışlardan saklamak isteyenlerle karşılaşırdım. Hepsi de burnun ötesinde yandan çarklının dumanının görünmesini, sesinin duyulmasını beklerlerdi. Sis güneşin okları ile parçalanırken kirli bir gök tepemizde belirirdi. İskelenin ucunda parmaklığa dayanır, vapuru ilk gören, sesini ilk duyan insan olmak isterdim. Esmer delikanlı piposunu yakar, mevsim boyunca sayfiye gazinolarında moda olmuş bir şarkı mırıldanırdı. Şarkısını bitirmeden yandan çarklının beyaz dumanının gökyüzüne yükseldiğini görüverirdik. Kirli maviliğe doğru yayılan dumanın peşinden yandan çarklının düdüğü kesik kesik birkaç kere öksürürdü. Bekleşenler bu tanıdık sesle kendi dünyalarından uzaklaşırlar, her sabahki dostlarının dalgaları iki yana saçarak gelişini seyrederlerdi.

Kaç defa o rüzgârlı, yağmurlu, karlı güneşsiz sabahlarda, her gün tekrar edegelen bu hali gördüm! Şapkalar uçuran, etekler kaldıran, elleri yüzleri mosmor bırakan kış sabahlarında o insanlarla beraber denizi, gökyüzünü, yağmuru seyrettim. Şapkamı elimle tutarak, paltomun yakası kalkık olarak o çamurlu yoldan geçtim, o esmer güzelinin bir nefes ötesinde hayallerimi az mı yordum!

Vapurun iskeleye yanaşması, yolcuların binmesi, sonra çarklarını döndürerek uzaklaşması, bütün alışılmış şeyler gibi, farkına varılmadan olur biterdi. Sonbaharın soğuk olmayan günlerinde güverteye çıkardım. Ya bacanın dibinde ya da güvertenin gerisindeki kanepede otururdum. Marmara'nın sisli ufkundan serin bir rüzgâr gelir, arkadaki ufacık bayrak uçuşur, çırpınır, dumanlar şekilden şekle girerek ardımızda kaybolurdu. Yaz aylarında oturacak yer bulunmaz, eylülün son günlerine doğru güverte tenhalaşırdı; benim gibi boş hayallerden hoşlanan bir iki avareden başka kimse kalmazdı.

İşte o simsiyah saçlıyı serin sonbahar sabahlarından birinde tanıdım. Aradan bunca zaman, serüven, insan, karmakarışık olarak geçip gittiği halde birbirine benzeyen o güz sabahları içinde birini açık bir şekilde hatırlıyorum. Hafif bir yağmur altında gelmiş, iskelede bekleyen

vapura binmişti. Henüz eylülün ilk günlerindeydik, hava sıcak, yakalar açıktı. Güverteye çıkmış, en gerideki sıraya kadar yürümüştüm. O benden bir kanepe önde ve sol taraftaydı. Sahile o kadar yakın geçiyorduk ki, onun dağılan saçları beyaz yalının pencerelerine sürünüyor gibiydi. İlk bakışta onun profilini sahilin evleri, bahçeleri, ağaçlarından ibaret bir fon üzerinde keskin çizgilerle çizilmiş olarak görmüştüm. Bunca zamandan beri sahil bana böyle sevimli görünmemişti. Genç kızın sade bir robu, gözlerinde siyah gözlükleri, elinde ciltli kitabı vardı. Ayaklarını boyuna oynatıyor, sanki içinden bir şarkı söylüyordu. Güverteye baş taraftan gelen sabah rüzgârı saçlarını geriye uçuruyor, eteklerini kaldırıyordu. Gözlerim denize, ardımızda kalan köpüklere, yalıların yeni kalkan panjurlarına, dumanın havada kayboluşuna, martıların kanat çırpışına, uzaktan geçen bir balıkçı kayığına dalıyordu. Onu ilk görüşümden hatırımda bunlar kaldı. Sonra onu her sabah aynı yerde görmeye başladım. Hep yalnızdı. O bir kanepe önde ben gerisinde oturuyorduk. Uçuşan saçlarını, yanık yüzünü görürdüm. Gözlerinin rengini düşünür, bizi tanıştıracak bir tesadüfü beklerdim. Vapur köprüye gelinceye kadar onun, hayatına, kişiliğine kadar bütün hikâyesini içimde yaşatıyordum.

Yandan çarklının sesi, dumanı, köpüğü arasında, sabahın hafiflemeye başlayan sisi içinde yol alırdık. Ona bakardım. Başını oynatsa ayağını kımıldatsa, öksürse, içini çekse, kitabını kapasa dikkatimi çekerdi. Onun bu dünyaya aldırış etmeyen hali, gelişigüzel bakışı için insan deli olurdu.

Yandan çarklı uzaktan kim bilir ne güzel görünürdü! Sesi sahil evlerinin sakinlerinin içine nasıl bir acı tatla dolar, kaç genç kız ve delikanlı hayallerini bölen bu aşina sesi uykularına karışıvermiş bulurlardı. Beyaz yalılar, ağaçlı bahçeler güneşin ilk ışıkları altında yıkanırken vapurumuz sahil insanlarının rüyalarından geçerdi.

Yandan çarklıya, insanlarına, düdüğüne dumanına, sahillere, esmer güzeline öylesine alışmıştım ki bir gün bütün bunları kaybedeceğim aklıma bile gelmiyordu. Önce karın yağmasıyla güvertenin tadı kalmadı. Dar, dumanlı bir kamarada sabahları gazete okuyarak şehre inmek sıkıcı bir hal almıştı. Sahili, bulutları seyredemiyor, o eser

güzelini göremiyordum. Birdenbire yok oluvermişti. Vapurun en alt kamarasında şehre doğru yol alırken onun ne olduğunu uzun uzun düşünürdüm. Bana öyle bir yaratık hiç yaşamamış gibi geliyordu. Onu sanki ben yaratmıştım. Bir yağmurlu sabah yeryüzüne inmiş, sonra günün birinde uçup gitmişti. O, siyah saçları, kayıtsız duruşu ile bana Marmara'nın sabah bulutlarının, sisli sahilin, martıların getirdikleri sonra da alıp kaçırdıkları bir rüya insanıydı. O esmer güzeli, gerçek olmaktan çok, yalnız bir insanın, yağmurlu günlerinin hüznü, sıkıntısı içinde yaşamış, sevmiş, hayallerini altüst etmiş, birçok hatıralara, üzüntülere sebep olmuş, el ile dokunulmaz, okşanmaz, öpülmez, rüyalardan kaçmış bir yaratıktı.

Şimdi, uzun yıllardan sonra yandan çarklıyı hayallerimi yıkan bir düşman olarak hatırlıyorum. Sanki benim bütün güzel anılarımı, o güz sabahlarının hüznünü, bu dünyanın insanı olmayan o esmer güzelini yüklenip uzak denizlere açıldı, bir daha da geri getirmedi.

1947

Dondurmalı Sinema

Hikâyemin bugünün insanlarına bir masal gibi geleceğini biliyorum. Ama ben bu masalın içinde yaşadım. Hiç de uzak olmayan o barış günlerinin serüvenleri, sisli, karışık anılar arasında kaybolmuş, sanki o beyaz pantolonlu çocuk yaz öğlelerinin sıcağı, durgunluğu, neşesizliği içinde sinemaların karşılıklı sıralandığı sokakta dalgın, avare dolaşmamış, bol haydutlu, gürültülü bir filmin heyecanını resimlerini seyrederken yaşamamış.

Benim masalımda şehzadeler, peri kızları, bir dudağı göğe varan Araplar, zengin saraylar, uçan halılar, bir kılıç darbesinde ejderhayı öldüren kahramanlar, korkunç süpürgeli cadılar yok. Masalımı dinleyenleri hayalin en uzak ufuklarına, sisli mesafelerin ötesine sürüklemeyeceğim. Sadece, şimdi kahramanına bile olmamış, yaşanmamış gibi gelen ve savaştan önceki yılların kayıtsızlığı içinde eriyip kaybolan bir gerçek serüvenden bahsedeceğim.

Benim uzun savaş yıllarında; karanlık gecelerde, ekmek fırınlarının önünde, insanlardan, onların büyüklüğünden, iyiliğinden ümidimi kestiğim, yaşamaya olan sevgimin eksildiğini duyduğum anlarımda; geçip gitmiş uzak günlerin izlerini taşıyan çocukluğumun renkli dünyasında yer etmiş büyük balkonlu o geniş sinemanın hatırası ile avunduğum oluyordu.

Bu sinema çocukluğumun eski bir aşinasıydı. Evimizin üst kat pencerelerinden damı görülürdü. Bilhassa tatil aylarında haftada bir defa, evimizi caddeye bağlayan, etrafı eski zaman evleriyle kaplı, tozlu yolu aşıp sinemanın, resimlerle süslü camlı kapısına varırdım. Her hafta değişen bu resimlerdeki insanlar benim en yakın dostlarımdı. Binbir tehlikelerle dolu bir adada dövüşen denizcilerin yanında bulunur, uçurumlardan atımı aşırır, son hızla giden otomobili ben sürerdim. Sinemaya girince en arkadaki tek koltuğa yerleşir, kendi hayallerimle, düşüncelerimle yalnız kalmak isterdim. Dakikalarca

bekledikten sonra film başlar, bir sürü kavgalardan, silah seslerinden sonra biterdi.

O yaz ayları, nasıl korkunç derecede sıcaktı. İnsanlar ceketleri kollarında, beyaz mendilleri ellerinde dolaşıyor, sucu dükkânlarına, şerbetçilere koşuyorlardı. Sinemalı sokak gitgide tenhalaşıyor, gelenler azalıyordu. Ama ben, öteki mahalle çocukları, semtin sinema delisi birkaç hizmetçi kızı, şımarık evlatlıklar, birkaç avare, eskisi gibi gidip gelmekteydik hâlâ. Otuz kısımlı filmler her zamanki gibi salonu dolduran yirmi-otuz kişiye gösteriliyordu. Boş bir sinemada film seyretmek hiç de hoş bir şey değildi. Buck Jones'un yapıştırdığı yumruklar boş yere harcanıyor, Tarzan arslanları lüzumsuz yere öldürüyordu. En heyecanlı sahnelerde bile ses seda çıkmıyordu. Böylece sinema gitgide tadını kaybetti. Koskoca bir salonda yalnız başıma film seyretmek içimde bir korku yaratmaya başladı. Bu da büyük sinemaya birkaç hafta uğramamam için bir sebep oldu.

Uzunca bir ayrılıktan sonra bir gün sinemaya koştum. Biletimi alıp salona girerken duraklayıverdim. Bir dondurmacı kapının iç tarafına sandalye atmış, külahları, bardakları önündeki ufak masaya dizmişti. Beni görünce: "Kaymaklı mı vişneli mi?" diyerek bir külah çekip iki kaşık dondurma doldurdu, elime tutuşturdu. Hayret içinde bir köşeye çekilip beyaz önlüğü, neşeli sözleriyle hoşuma giden dondurmacının hallerini seyre dalmıştım. Her gelene bir külah dondurma uzatıyor, komik sözler söylüyordu. Sinema o gün de tenhaydı. Bir köşede birbirine sokulan bir çiften başka herkes dondurmasını yalamakla meşguldü. Hepsinin yüzünde bir sebepsiz sevincin izlerini görmüştüm. O sıcak yaz günlerinin birbirine benzeyen akışı içinde birden sanki her şey değişivermişti. Dondurmalı sinema içime bir huzur, hayallerime bir gençlik getirmişti.

Artık her hafta filmin değişmesini sabırsızlıkla bekliyordum. Her çarşamba günü, kapı önünde insanlara neşe ve saadet dağıtan babacan adamın elindeki vişneli kaymaklı dondurma külahını kaptığım gibi salondaki yerimi alıyor, perdedeki olayların akışına, dostlarımın saadetlerine kendimi kaptırıyordum. O sıralarda kimse dondurmalı sinemanın farkında bile değildi. Hava sıcak, güneş yakıcıydı, insanlar

rahat günlerin kayıtsızlığı içindeydiler. Biz semt çocuklarından, üç beş avareden, birkaç tembel evlatlık ve hoppa hizmetçi kızdan, askeri okul öğrencileri ile flörtlerinden başka bu eşsiz saadeti duyan yoktu. Bunların çoğu da bir masal içinde yaşadıklarını bilmiyor, yıllarca sonra bir masal kahramanı halini alacaklarından habersiz bulunuyorlardı. Ben bu yeni saadet duygusunun kapı önündeki babacan adamın dondurmasından geldiğini, o zaman anlamıyordum. Yalnız bu sıkıntılı, uzun yaz günlerinde farkına varılmayan bir sebeple, bol hayallerle yüklü bir sevincin içime düşüvermiş olduğunu hissediyordum.

Ama ne yapsalar ne etseler olmadı. Aksine havalar ısındıkça ısındı. Kimse sinemalı sokaktan geçmez, aşklı dövüşlü filmlerin semtine uğramaz oldu. Gene dondurmalar dağıtılıyor, biz çocuklar, işsizler, serseriler, hizmetçi kızlar sinemayı doldurmaya devam ediyorduk. Hatta üç beş kişi daha aramıza katılıyor, sokak boyunca en çok müşteri toplayan bizim dondurmalı sinema oluyordu. Koskoca salonda yirmi-otuz kişinin bulunduğu görülüyor, bir iki locanın loşluğunda insanlar olduğunu, babacan dondurmacının tepsisiyle dondurma bardaklarını o tarafa taşımasından anlıyorduk. Sinemacı bu kalabalığa memnun, arada bir sokağa çıkıp öteki sinemaların adamlarına caka satıyor, sigarasının dumanını o tarafa doğru üflüyordu.

Şu var ki, bu hal çok sürmedi. Karşıki ufak sinema da parlak bir şey düşünmüş, bulmuştu. Bir gün sokak boyunca dolaşırken ufak sinemanın önünde bir kalabalığın biriktiğini gördüm. Bir sokak şerbetçisi güğümünün başına geçmiş, masanın üzerindeki bardaklara vişne şurubu dolduruyor, çatlak sesiyle bağırıyordu: “Giren içiyor, giren içiyor... Maşallah, şerbete bak. Buz gibi buz.” Gerçekten şuruplar bardakta öyle güzel görünüyordu ki seyircilerden birkaçı dayanamadı, birer paradi bileti alıp bardakları diktiler. Tabii ben de o gün ufak sinemaya girmeden, o buz gibi şurubu içmeden duramazdım.

Böylece başlayan rekabet gün geçtikçe hızlandı. Dondurmalar daha bol, şerbetler daha lezzetli olmaya başladı. Karşılıklı bağrışılıyor, müşteri tavlamaya çalışılıyordu. Biz semt çocukları, işsizler, avareler, evlatlıklar ve hizmetçi kızlar şaşkına dönüyorduk. Bir heyecandır gidiyordu. Ama dediğim gibi bu maceradan kimsenin haberi yoktu.

Herkes başka âlemlerdeydi. Burunlarının dibindeki, gözlerinin önündeki bu saadet kaynağını göremiyorlardı. Yalnız bizler semtin avareleri, bu heyecanlı, eşsiz dünyada yaşadık. Her gün telaşla caddeye kadar koşar, dondurmacı ile şerbetçinin yeni buluşlarını görmeye, yeni nüktelerini işitmeye giderdik, ikisi de şen adamlardı. Öğleden evvel mahalle aralarında dolaşır, bir kahvede tavla oynar, ahbaplık ederler, öğleden sonra da işlerinin başına koşarlardı.

Eski zaman masallarının insanlarına benzeyen bu adamlar sonra birdenbire nasıl yok oldular, bunu bir türlü anlayamadım. Bu eşsiz serüvenin sonu, o günlerin telaşı arasında kayboldu. Okullar açılmış, gerçek hayat bizi bu şiir dünyasından çekip almıştı. İlk yağmurlarla beraber dondurmacı ve şerbetçi de sanki sellere kapılıp bilinmeyen yerlere doğru uzaklaşmışlardı. Eşsiz bir masalın yaşandığını, bittiğini bilmeyen insanlar sinemayı doldurmaya başladılar. Kimse, hiç kimse şehrin göbek yerinde, herkesin gözü önünde yaşanan bu ele geçmez hikâyeyi bilemedi, göremedi.

Öyle sanıyorum ki, bir biz, semtin haylaz çocukları, bir o işsiz güçsüzler, bir o kötü boyanmış hizmetçilerle, tombul göğüslü evlatlık kızlar bu hikâyeyi hatırlayacaklar. Ama hepsi de bir masal dünyasında yaşadıklarını, o yılların bir beyaz pantolonlu çocuğu için, eski zaman masallarının ahu gözlü sultanları, uçan halıları, gizli hazinelerinden farksız olarak uzun geceler boyunca onun hayallerinde yaşamış olduklarını bilmeyeceklerdir.

1947

Kendimden Söz Ediyorum

Tahta bir masanın başına oturmuştuk. Karşımda Sait Faik bir şeyler yazıyordu. Benim önümde beyaz bir kâğıt duruyordu. İçimde yaşayan, dirilmek için çırpınan yığınlarca hikâye kahramanı vardı. Ama sen hepsinden ağır basıyordun. Bütün düşüncelerim, bütün hayallerim yalnız senin içindi. Bir roman anlatacak kadar doluydum. Buna rağmen kalemim yalnız adını kâğıda çizebiliyor, yüzünü ve saçlarını gelişigüzel çizgilerle resmediyordu. Son sigaramı da içip bitirmiştim. Arkadaşımın sigarasının dumanı aramızda durmadan kımıldayan bir perde gibiydi. O, ufacık kâğıtlara ucu sivri bir kalemle bir şeyler yazıyordu. Ne olduğunu bilmiyordum, ama onun insanlardan, aşktan ve bir sürü avarelikten başka bir şey yazmadığına emindim. Ya Yüksek Kaldırım'dan, Galata Köprüsü'nden, ya Burgaz Adası'ndan söz edecekti. Güzel kadınları konuşturacak, güzel bacakları yürütecekti. Anlattığı, yaşattığı her insan; tanıdığı, sevdiği, kendinden, hayallerinden bir parça olacaktı. Bir an hikâyesindeki kahramanıyla merhabalaşacak, ayaküstü gevezelik edecek, güzel bir kızın ardından köprüyü geçecek, kalabalık caddelerin vitrinlerinde avuntu arayacaktı.

Oysaki ben önümdeki beyaz kâğıtta seni bile hayal edemiyordum. Artık gözlerinin rengini, saçlarının duruşunu, dudaklarının kıvrılışını hatırlayamıyordum. Aklıma sana ait hiçbir şey gelmiyordu. Sadece içimde tenha bir yerde yaşıyor, beni seyrediyor, elimde kalem, önümde boş kâğıtla, şu tahta masanın başında sevdiğim bir hikâyecinin karşısındaki ahmakça halimle eğleniyordun. Seni o gizlendiğin yerden çekip almak, şu kâğıdın içine oturtmak, sana bir şeyler anlatmak, bir şeyler konuşturmak, seni güldürmek, ağlatmak istiyordum. Ama aklıma hiçbir şey gelmiyordu. Yalnız önümde tahta masa, karşımda Sait Faik, ötede Kenan'ın çaldığı ıslık vardı. Hepsi bu.

Çok eski, uzak bir gün seninle böyle bir tahta masanın başına oturmuştuk. O gün de ben böyleydim. Düşüncelerim darmadağınık,

saçlarım perişan, halim avareydi. Önümde kâğıt, kalem, başımın üstünde bir lamba vardı. Kırık bir sandalyeye oturmuştum. Karşımda idin. Bir şeyler söylüyor, bir şeyler anlatıyordun. Bir an gözlerini, saçlarını, ellerini seyre dalmış, sonra gözlerimi kapamış, seni hayalimde olduğun gibi görebilmiştim. Şimdi de seni bir Yüksek Kaldırım hikâyesi yazan arkadaşımın oturduğu yerde görmek istedim. Sarı saçları, çocuk gözleri, konuşmayan dudakların, pırıltılı gözlerin, aydınlık saçlarınla sen yerine yerleştin. Tam söze başlarken, elini bana uzatırken o hikâyeci öksürüverdi. Artık sen yoktun. Ben, masa, Sait ve bol bol duman vardı.

Seni hayallerimden çıkarmak, aşktan uzak bir hikâye yazmak istedim. Bir ağaçlı yolu düşündüm, ama o ağaçların gölgesinde sen yürüyordun. Şehrin karanlık gecelerini yaşatan bir hikâyeye başladım, o siyahlık içinde sen belirdin. Yalnız kendimden bahsetmeye çalıştım, ilk cümleye adını yazdım. Kafamda yaşayan konuların içinden fışkırdın, açtığım her yeni kapının ardından göründün. Uzayan dakikalar boyunca önümdeki kâğıdı karaladım, karaladım durdum.

Sandalyemde ayak ayak üstüne atmış, kendimle boğuşurken dostum hikâyesine rahat rahat, huzur içinde devam ediyordu. O da belki kendi düşünceleri, hayalleriyle boğuşmuştu, ama onları susturmasını bilmişti. Onda da yaşayan bir genç kız bakışı, bir tutam saç kokusu yok muydu! Onda da şehrin herhangi bir ağaçlı yolu, gölgeli durağı, bir camlı gazinosu yaşamıyor muydu! O da akşamüstleri şehrin en uzun tramvay caddesinin ağaçları altında bir insanı içinde yaşatarak, yürüterek, konuşturarak, güldürerek dolaşmamış mıydı? Buna rağmen kalemi ne rahat, ne güzel işliyordu...

Sürü sürü insan daracık yokuştan aşağı inmekteydi. Muhakkak ki hepsi de kendi hayatını benim gibi, Sait gibi, Kenan gibi yaşamaktaydı. Kimse hikâye yazmasını, mısra düzmesini aklından geçirmiyordu. Bu yeryüzüne yaşamaya, sevmeye, sevilmeye gelmişlerdi. Delikanlılar genç kızları, genç kızlar delikanlıları düşünüyor, seviyor, öpüyorlardı. Birbirlerine gülüyor, el sıkıyor, dans ediyor, vapurlarda, tramvaylarda sevinç içinde gidiyorlardı. Başka bir dertleri yoktu. Öteki insanların derdi, aşkı, üzüntüsü, düşüncesi onları

hiç ilgilendirmiyordu. Kendi sevinçleri, acıları onlara yetiyordu. Bir biz, ufacık kalemin ucundan bir âlem yaratan Sait, ıslık çalıp dalgın dalgın düşünen Kenan, boş yere seni hatırlayan ben ve bizim gibiler, onların, bu her şeyden habersiz insanların dünyasında yaşamaya çalışıyor, bu insanlara taze şeyler söylemek için üzülüyor, kendi derdimize bütün insanların üzüntüsünü de yüklemeye çabalıyorduk.

Şu anda sen büyük bir yokuşu tırmanmaktasındır, elinde çantan, yanında fakülte arkadaşların, hayalinde son gördüğün filmin şarkısı, aklında kim bilir neler vardır? Genç bir yazarın senin için tek kelime bile yazamadığını aklına bile getiremezsin. Geçtiğin yerlerde onun nice defa dolaştığını, sana her benzeyenle beraber onun yüreğine nasıl soğuk sular boşandığını bilmezsin. Sen de bu gidip gelen insanlar gibi, yeryüzü üstünde yalnız kendi sevinci ve üzüntüsüyle yetinen bir insan ararsın. Senin istediğin, bu güzel mayıs gününde taranmış saçları, ütülü giysisiyle caddelerde dolaşan, kendisi için gülen, kendisi için ağlayan, herhangi bir insandır. Bizim gibi çarpık bir masa başında, loş bir köşede, temiz kâğıtları kirletenler değil!

Ben o gün hikâyeme başlayamadım. Yalnız seni düşündüm. Üstelik bunları da yazamadım. Gözlerini, saçlarını konuşturamadım. Seni içimden alıp kâğıdın göbeğine yerleştiremedim. Sadece bir sigara dumanının dağılışı içinde Sait Faik'in Arap harfleriyle anlamadığım bir şeyler karaladığı, dostum Kenan Harun'un alaturka bir şarkı mırıldandığı kısa bir an boyunca birtakım garip şeyler düşünür gibi oldum. Ama bunları da yazamadım.

Şimdi başka bir yerdeyim. Önümde ne kâğıt ne kalem, karşımda ne Sait ve sigarasının dumanı, ötede de ne Kenan ve şarkısı. Yalnız kulağımda, artık senin için hiçbir şey yazamayacağımı söyleyen sesin var. Bir de dünyanın derdini, kendi dertleri üzerine yüklenmiş genç, avare bir insan olan ben...

1946

Şimal Sokağı

Şimal Sokağı’na güneş girmezdi. Yalnız sabahın sisi içinde, gecenin yapışkan karanlığında yüzleri görünmeyen insanlar geçerlerdi. Bir adım ötesi görünmez, dar sokağın iki yanından yükselen uzun, kasvetli insanların hayaletleri seyredilirdi. Pencerelerden ışık sızmazdı, ara sıra perdelerin ardında silik gölgeler oynaşırdı. Gece yarısına doğru merdivenli sokaktan bir ayak sesi gelir, bir kapının kapandığı duyulur, sabaha kadar başka ses çıkmazdı. Odalarda yanıp yanmadığı belli olmayan ışıkların ne zaman söndüğü anlaşılmaz, sabahın gelişini herhangi bir şey bildirmezdi. Güneş doğar, çatılar aydınlanır, merdivenli sokağın biraz ışıklandığı görülürdü. Kapılardan zayıf kadınlar, biçimsiz vücutlu erkekler çıkardı, ama hiçbirinin yüzü görünmezdi.

O, bu sokağa gelişini karşıdaki kasvetli binanın penceresine bakarak düşünüyordu. Bu pencerenin bir kere bile açıldığını görmemişti. Perdesi hiç aralanmamış, bir insan yüzü değil, öyle tatlı bakışlı bir genç kadın yüzü, bir kocakarının buruşuk, yaşlı bir adamın pörsümüş suratı bile belirmemişti. Başını uzatıp sokağın başladığı noktaya baktı. O buradan girmiş, elinde bir valiz, kolunda eski pardösüsü ile bu ışıksız sokağa ilk adımını atmıştı. Önce karşısına dikilen koyu karanlığa bakmıştı. Bir kibrit çakmış, evlerin numaralarına bakmak istemişti. Rüzgâr ışığı söndürünce bir yenisini yakmıştı. Üçüncü kibritte aradığı yeri bulmuş, kapıyı yumruklamış, biraz sonra bir gölge kapıyı ona açmıştı. Bu bir kadındı, yalnız vücudu görülüyordu. Karanlık yüzünü silmişti. Boş odayı kiralamak istediğini söyleyince kadın onu içeri almış, bir merdivene doğru yürümüşler, tırabzansız, her adımda sallanan basamaklardan bir sofaya çıkmışlardı. Işıklar yanmıyordu. Bir aralık “Niye elektrik yok?” diye soracak olmuş, sonra vazgeçmişti. Kadın bir kapı açmış, içeri girmişlerdi. Burası daracık bir odaydı, bütün ev gibi kapkaranlıktı. Kadın elindeki mumu masanın

üstüne koymuş, ona karyolayı, sandalyeyi ve dolabı göstermişti. Para hususunda fazla konuşmamışlar, kadın kirayı alıp çıkarken “Birkaç gündür elektrikler bozuldu” demişti.

Mum ışığındaki odasında yalnız kalınca ilk olarak neler düşünmüş, ne yapmıştı? Galiba pencereye gidip perdeyi kaldırmış, karşı evlerin kapkara hayaletlerini görmüştü. Bazı pencerelerde soluk ışıklar vardı. Birkaç dakika sandalyesinde oturmuş, yolculuğunu, büyük şehre varışını, Şimal Sokağı’na gelişini düşünmüştü. Bir cigara içimi zamanda bütün serüvenlerini yaşamıştı. Sonra mumun solgun ışığında odasındaki eşyaların birer birer nasıl canlandıklarını seyretmiş, tavandan sallanan ampulün, dolabın karşı duvarına çarpa gölgesini görmüştü.

Kaç günden beri Şimal Sokağı’ndaydı! Birkaç defa sokağa çıkmış, gece yarısına doğru dönmüştü. Kapıyı hep o kadın açıyordu. Genç miydi, yaşlı mı, güzel mi, çirkin mi, anlaşılmıyordu. Gözlerini bir görebilse her şeyi anlardı. Ama karanlıkta bir şey belli değildi. Bir defa karşıki evden nasılsa sızan hafif bir ışık altında ellerini, uzun parmaklarını, mavi damarlarını görmüştü. O sinirli el, hayallerine karışıvermiş, rüyalarında yer almıştı.

Şimal Sokağı insanlarına birkaç defa rastladı, penceresinden onları gidip gelirken döndü. Her yerdeki insanlar gibiydiler. İki bacakları üstünde gidiyor, geliyor, kollarını sallıyorlardı. Yalnız üzgün, düşünceli bir halleri vardı. Çok defa evin öbür kiracılarını düşünürdü. O kadın en üst katta oturuyordu. Öbürlerini merdivenden inip çıkarken görüyordu. Ama kimlerdi, ne iş yaparlardı, hangi millettendiler, hiçbir zaman öğrenemedi. Biri bile ona “Merhaba” demedi. Uzun, sıkıntılı geceler boyunca Şimal Sokağı’na bakan penceresinde şehrin ışıklı caddelerini hayal ederdi. Bu merdivenli sokağın sonu büyük bir caddeye varırdı. Tramvayların, otomobillerin, insanların bol olduğu bir caddeye... Vitrinler aydınlık, sokaklar gürültülüdür, insan kendini yalnız hissetmez... Kime selam versen alır, hangi kadının koluna girsen kabul eder. İki kadehten sonra dünya senindir, o büyük sinema vitrinleri, çorap mağazaları, pastane vitrinleri insanın içini açardı. Dünya, Şimal Sokağı’ndan ötelerdeydi. Buraya adım atınca insan bütün sevinçlerinin

uçtuğunu duyuyor, o korku veren ölü camlar, dilsiz kapılarla karşılaşınca ürküyordu.

Neyse ki havalar henüz bozmamıştı, yağmur yağmıyordu. İnsan Şimal Sokağı'nın fırtınalı bir gecesini düşünmek bile istemiyor... Yağmurun kapkara bir yere düşüşü, gök gürültüleri içinde merdivenli sokağın arada bir aydınlanışı, binaların o ışık içinde bütün hüzünleriyle belirişleri, camlara vuran yağmur damlaları, rüzgârın çarptığı pencere... Böyle bir gecede insan neler düşünürdü. Bazen koskoca bir ay donuk ışığını sokağa düşürür, Şimal Sokağı'ndaki evlerin yarısı aydınlığa kavuşur, yarısı karanlıkta kalırdı. Ay ışığı merdivenli sokağa bir cinayet havası getirirdi. Sanki bir yerde bir insan bıçaklanacak, keskin bir kadın sesi sokakta inleyecek, polis düdükleri çınlarken, insanlar koşuşacak, bir gölge ay ışığında eriyip kaybolacaktı.

Genç adam yatağına uzanmış onu düşünüyor... Şimdi o yukarıdadır, tam üstteki odada. Ne yapar kim bilir? Onu kendi mahremiyeti içinde görmek istiyordu. Şimdi yavaş adımlarla merdivenlerden, basamakları hafifçe gıcırdatarak üst kata çıksa, onun kapısını aralasa, onu seyretse... Muhakkak bir petrol lambası vardır odasında, onun ışığında örgü mü örer, kitap mı okur? Belki de kiracılardan birinin dostudur, beraber yatmışlardır, başı omzunda, elleri boynundadır. Yalnızsa, sırtında ince bir geceliği varsa, ilk bakışta genç adam onun gözlerinde değişik ışıklar, anlamlar görürse, ne yapardı? Onun uzun parmaklı, mavi damarlı ellerinden tutar, kendine çeker miydi, o petrol lambasının ışığı altında oda birden nasıl görünürdü?

Bir ayak sesi duyuldu, bir kapı kapandı. Merdivenden biri iniyor, basamaklar gıcırdıyordu. Genç adam nefesini kesip, dinledi. Hafif bir ışık kapının altını sıyırıp geçti. Lambası elinde o merdivenden iniyordur, yüzü hafifçe aydınlanmıştır, belki gözlerinin bütün derinliği görülür... Yavaşça kapıyı açıp baktı, uzun bir boy, kara bir elbise görünüşü ile gençti, güzeldi. Bütün gece uykusu kaçtı. Şimal Sokağı'nı, evlerini, insanlarını, üst kattaki kadını düşündü.

Işıklı caddenin sıcaklığı, içinde soğumadan Şimal Sokağı'nda döndü. İlk adımını atar atmaz durakladı. Burası kendi sokağı olamazdı, aydınlık içinde bir yerdi. Pencerelerde ışıklar yanıyordu. Yalnız kendi

penceresi karanlıktı, bütün ev ışığa boğulmuştu. Sanki sihirbazın biri değneğiyle bir dokunuşta bütün sokağı nura boğmuştu. Aydınlıkta sokağı seyretti, binalar şimdi daha çirkin, sokak kambur, biçimsizdi. Işıl ışıl parlayan sokak fenerinin altında sigarasını söndürdü. Kapıyı vurdu. Şimdi kapı açılacak, o görünecekti. Fenerin ışığı hemen yüzüne vuracak, gözlerinin derinliği, saçlarının tazeliği, vücudunun sıcaklığı bir bakışta anlaşılacaktı. Yeni bir sigara yaktı. Heyecanını hiç belli etmemeliydi. Tam dumanları havaya bırakırken kapı açıldı, bir baş uzandı. Genç adamın gözleri önce siyah bir rob, ince bir vücut gördü. Sonra ışığın titreyişleri altında buruşmuş bir yüzle, çökmüş göz bebekleri, yaşlı bir bakışla karşı karşıya geldi; titreyiverdi. Cigarası dudaklarından düştü. Kadın geri dönmüş gitmişti. Merdivenden onun beş basamak gerisinden çıktı. Odasına kapandı, elektriği yakmadı, perdeleri kapadı, hiç düşünmek istemeden uyudu. Sabah erkenden kalktı, eşyalarını topladı, kimseye görünmeden, merdiven basamaklarını gıcırdatmadan, kapıyı hafifçe çarptıktan sonra sokağa çıktı.

Şimal Sokağı sis içindeydi. Evlerin üst katları görünmüyordu. Islak bir soğuk vardı. Pardösüsünün yakasını kaldırdı, sigarasını ikinci kibritte yaktı. Sokak sakinleri henüz yataklarında uyurken güneş binaların damlarını yalamadan buradan gitmeliydi. Uzun geceler boyunca çektiği heyecanları, ümitleri, korkuları bu sabah sisi içinde dağıtarak uzaklaşmalıydı. Sigarasından iki nefes daha çektikten sonra, merdivenlerden inmeye başladı. Şimal Sokağı'nın sisi içinde önce sigarası, şapkası, sonra da ayakları eridi.

1947

Soluk Resimler

Babam şimdi o soluk resimlerde yaşıyor. Ara sıra yırtık aile albümünü sandıktan çıkarıp sayfalarını çevirdiğimde onun Birinci Dünya Harbi'nin bıyıklı bir subayı olarak yahut siyah avukatlık cübbesiyle veya bir gazino sandalyesinde düşünürken, Tuna'da arkadaşlarıyla sandalda gezerken, yanında beyaz pantolonlu bir çocukla birlikte; çeşit çeşit fotoğraflarını seyrediyorum. Bu zamanın tokadını yiyen resimlerde onun bütün hayatının hikâyesini okur gibi oluyor, tam kırk beş yıl süren hayatı boyunca bir insanın serüvenini, mutluluğunu, sevinç ve acılarını hayalimde yaşatıyorum.

İşte onunla Çamlıca'da ailece çektirdiğimiz resim... Büyük bir ağacın altına bir hasır sermişiz, üstüne uzanmışız, solumuzda bir testi, bardaklar, sağımızda yemekler, meyveler... Babam, annem, ortada, ben önlerinde, ağabeylerim yanlarımızda kollarını kavuşturmuşlar... Mevsim besbelli yaz sonlarına doğru bir gün, ağacın yaprakları dökülmeye başlamış, güneş hafif, fotoğraf oldukça soluk çıkmış... Birer birer yüzlerimizi seyrediyorum. Annem başında krep örtüsü ile mahzun duruyor. Büyük ağabeyim kaşlarını çatmış, saçları taralı, tam Valentino neslinin bir örneği, hayal içinde, saçlarını rüzgâr uçuruyor, ben dünyadan habersiz bir gülüşle babamın kucağına başımı dayamışım, bir kuşun uçuşuna mı, toplanan dağılan bulutlara mı!.. Babamın resminde ilk göze çarpan gözleri. Her şeyi o parlak gözlerde okumak mümkün. Yanında karısı ve çocukları ile mesut bir anını yaşadığını fotoğrafta bütün huzuruyla göstermeye çalışmış, ama bu gözlerin derinliğinde, bütün hayatı boyunca bir sürü hayal yıkıntılarına uğramış bir iç âlem görünüyor...

Bu Çamlıca gezisinden hafızamın kuytu köşelerinden birkaç anı çıkarabiliyorum. Bir arabaya binişimizi, ellerimizde bir sürü paketler taşıyışımızı, o gazinoyu, alçak iskemlelerini, hasırları, buz gibi bir bardak su içişimi, ateş yakarak ağabeylerimle babamın kebap

pişirişini, annemin heyecanını görür gibi oluyorum. Bir aralık tek başıma ağaçların arasında dolaşmaya çıkışımı, uzakta oynayan kızlı oğlanlı bir sürü çocuğu seyredişimi, esen rüzgâra bağırışımı, Boğaz'a, geçen ufacık vapurlara şaşkın bakışımı hatırlıyorum.

Başka bir resimde babamla bir masa başındayız, kiraz yiyoruz. Sırtımda golf elbisem var, ayak ayak üstüne atmışım. Bir ötekinde uzun pantolonlu, mahzun bakmaktayım. Resimlerin tozunu siliyorum. Babam bu resimlerde bana yıllarca uzaktan gülüyor, hangi fotoğrafçı onu bu sevinçli anlarında yakalamış!.. Gene bir başka resim, bunda da bütün aile bir arada. Şimdi her biri ayrı ayrı yerlerde olan bu insanlar bir an süren birleşmelerinin huzurunu yıllardan beri ancak bu soluk fotoğrafların içinde devam ettirebiliyorlar.

Her resimle birlikte içimden hem gülmek hem de ağlamak geliyor. Yüreğimde bir ağırlık duyuyorum. Bir resmin karşısında ağlamak gülünçtür, diyorum, gülüyorum, ama bu gülüş ağlamaktan beter. Yaprakları çeviriyorum. Bu dağınık albüm ne kadar eskimiş!.. Her fotoğraf beni bir anı hazinesi ile karşılaştırıyor. Birer birer düşünüyor, hatırlıyor, üzülüyorum. Gülen, daima gülmek isteyen bir yüz... Neden hep gülümsemek istiyor? O acı tebessümü, hafif bıyıkların altındaki ince dudağa çizen nedir?

Bir keresinde onun öyle acı ve sert bakışlı bir resmi ile karşılaştım ki şaşırdım. Çok sevdiği o sahil gazinosunda, bir masa başında, yalnızken bu resmi çektirmiş... Etrafta kimseler yok, herhalde adamakıllı bir sessizlik vardı, çatlak sesli gramofon susmuştu. Yüzündeki derin iki çizgi acılı gözlerinden daha çok şey anlatıyor. O an neler kuruyordu kim bilir? Birkaç ay sonra ilkbahar bulutlarını, güneşi, ayı, yıldızları, her şeye rağmen sevdiği insanları, evine giden uzun yolu, çiçeklerini, erik ağaçlarını, karısını, çocuklarını, tavla oynadığı arkadaşlarını bırakıp gideceğini aklına hiç getirmemiş miydi? Senelerce arnavutkaldırımlarına basa basa sabah erkenden çıktığı, gece geç vakit döndüğü sokağını, eski zaman evlerini, komşularını bırakacağını; bir daha küçük oğlunu o merdivenli sokağın başındaki elektrik fenerinin altında beklemeyeceğini, her gün yeni ve taze hayaller peşinde koşamayacağını o mahzun fotoğrafı çektirdiği gün düşünmüş müydü?

Babamın şu son resmi o kadar çok şey anlatıyordu ki! O resme her bakışımda yeni, taze duyguların, içime dolduğunu hissederim. Babam için birkaç damla gözyaşını içime akıttım. Her defasında o mahzun yüz bana bir hayatın hikâyesini anlatır.

Çok zaman annemle beraber bu eski silik resimleri elimize alır, bakar ve susardık. Konuşacak tek kelimemiz olmazdı. Sayfaları çevirir, çevirir sonra albümü eski yerine koyar, aylarca bir daha kapağını açmazdık. Bu konuda hiçbir şey anlatmazdık. Bütün romanımızı ezbere bilirdik. Yalnız o resimler, mahzun halleri, soluk görünüşleri ile ta içimizde konuşur, söze gelmeyen nice şeyleri bir bir anlatırlardı.

1947

Bulvardaki Durak

Bilmem bu küçük otobüs durağını tanıyacak mısınız? Bazılarınız onu hatırlayacak, ama çoğunuzun aklına bile gelmeyecek. Dikkati çekmeden önünden geçip gidilen, ara sıra yağmurdan ve güneşten kaçıp sığınılan bu küçük durak yerini hatta o semt insanları bile bilemeyecekler.

Eskiden, yani birkaç yıl önce bizim taraflar böyle değildi. Daracık, karmakarışık sokaklar, bir sürü ahşap evle tıklım tıklım doluydu. İnsan biraz dalıverse yolunu kaybederdi. Bir yandan dar bir sokaktan girer on beş dakika sonra öteden kocaman bir tramvay caddesine çıkıverirdiniz. Arada yıkık çeşmeler, cami harabeleri, yarısı kopuk minareler, tozlu meydanlar vardı.

Şimdi her şey değişti. Bütün şehri boydan boya kesen geniş bir bulvar buraları alt üst etti. Yeşil ağaçlarla, çimenlerle süslü asfalt cadde, otomobilleri, gürültüsü ile semti tanınmaz bir hale koydu. İşte bu ufacık durak yeri de tam dört yol ağzına yerleştirildi. İlk önce durak yerinde bir tabela taşıyan uzun bir direk vardı, o kadar. Yağmur altında dakikalarca beklemek üzüntülü bir işti. Güneş açınca bekleşenler terler dururlardı. Çekilir gibi değildi. Neyse, akıl ettiler, buraya kapalı bir durak yapmayı düşündüler. Üç dört yağız amele tembel tembel çalışarak on gün içinde bu ufacık yeri kuruverdiler. Her gün orada otobüs beklediğimden durak yerinin nasıl yavaş yavaş boy attığını görüyordum. Bittiği zaman gölgesine sığınanlardan biri de bendim. Tertemiz, kutu gibiydi, iki yanı cam, iki yanı beyaz badanalı duvar. Akşama kadar dolar dolar taşardı. Geceleri ise otobüs seferleri durunca tesadüfen önünden geçsem ya bir dilenci çocuğunun kıvrılıp yattığını ya iki sevdalının titreşen karaltısını görür seçerdim.

Günler geçtikçe durak yeri de değişmeye başladı. Önce parlak camları tozlandı, sonra kirlendi, nihayet rengi değişti. Beyaz duvarlarda iri harflerle birtakım imzalar, müstehcen resimler yan yana

sıralanıyordu. Gün geçtikçe resimler ve yazılar duvarı kirletiyor, çıplak kadın resimleri daha açık saçık, küfürler daha çirkin oluyordu. Önceleri duvarlardaki bu resim ve yazıları siliyor, temizliyorlardı. Ama başa çıkamadılar. Bir müddet sonra, kimlerin ne zaman yaptığı anlaşılamayan bu resim ve yazıları yine duvarlarda görmeye başladık. Mektep helalarının duvarlarında görülen açık saçık yazılar ve garip garip şekilleri otobüs bekleyenler görmemek için o tarafa bakmaz oldular. Hele kadınlarla genç kızlar başlarını o yana döndürdükçe kıpkırmızı kesilirlerdi.

Vakit bulup da duvarları dolduran bu bir sürü yazıyı okuyamamıştım. Doğrusu herkesin önünde o tarafa bakmak bile insanı sıkıyor, utandırıyordu. Ama merak da ediyordum hani. İri harflerle bir beyit, bir küfür, bir imza ve acayip bir şekil görebiliyor, gelen otobüse atlayıveriyordum. Benim için bu pislikler saçma ve ayıp şeylerdi.

Ama bir gün işin rengi değişti. Hafif bir yağmur şehrin üstündeydi. O günkü yağmur şimşeksiz, gürültüsüzdü. Hain hain bulvara dökülüyordu. Günün ölü bir saati olduğundan durak bomboştu, bir ben vardım, bir de bir kızla bir delikanlı. Onlar bir yanda ben bir yandaydım. Otobüs geciktikçe gecikti. Kim bilir o koca sarı nesne şehrin neresindeydi, yol mu tıkanmıştı, bir arabaya mı çapmıştı, adam mı çiğnemişti, ne olmuştu bilmem ama, yirmi dakikadır görünürde yoktu. Elimdeki derginin ilan sayfalarına kadar gelmiştim. Nerdeyse can sıkıntısı yakama yapışacaktı. Ne yapmam gerek diye düşünürken, farkında olmadan güzelim duvarları kirleten yazıları seyre dalmışım. Bir köşede iri bir yürek resmi çizilmişti, altında kocaman bir yazı “Seni seviyorum Necla”, öteki bir kıta: “Yıkıldı meşrebi dünya – Gönül bir türbedar oldu.” “Muhabbet kandili söndü – Gönül bir türbedar oldu.”

Birden ilgileniverdim. Kurşun kalemi bu satırları yazarken muhakkak kırılmıştır diye düşünürken, öte tarafta gene acayip resimler ve anlaşılmaz satırlar gördüm. Bu sırada bir otobüs gelip gitti. Bense o sırada duvarda bir sıkıntılı, dertli dosta rastlamıştım, bir an içinde onun derdini, acısını ta içimde buluvermiştim. Kim bilir nasıl içi yanaraktan, sevdiğine şu kin taşan sözleri bağırıyordu.

“Bugün bana yolladığın ayrılık mektubu kalbime saplandı zehirli ok gibi. Dilerim o kolundaki bilezikler kelepçen olsun, evin bir hapishane, odan bir mezar, anan nöbetçin, baban mezarcın olsun. Ve mezar taşına yazılsın ki, yolcular Fatiha etmeyin, bilin çok felaket getirdi gençler başına.”

Artık gelen otobüs beni istediğim yere götüremezdi. Ne sinemaya ne kahveye gidebilir ne de avarelik peşinde dolaşabilirdim. Bu birkaç satır bana, tanımadığım, bilmediğim, ama bana yakın olan bir insanın iç dünyasını açmış, sonra kapanıvermişti. O gün bulvar boyunca bir serseri gibi gezip durdum. Bir kanepeye oturup onu, bu satırları yazan kimseyi düşündüm. Neydi, kimdi? Bunları ne zaman yazmıştı? Nasıl sevmiş, niçin sevdiğinden bu tarife sığmaz nefreti duymuştu? Bu satırları yazarken eli titrememiş miydi? Mutlaka bir sigara içmekteydi, gece olmalıydı; yalnızdı, belki de biraz sarhoştu. Benim gibi şu kırık kanepeye oturmuş karşıki evin ışıklı pencerelerine bakmış, bir yandan Haliç’i, öte yandan Marmara’yı seyre dalmış, bu arada neler neler düşünmüş, hatırlamıştı. Dostu, arkadaşı, bundan böyle sevgilisi yoktu. O ufacık durak yeri gibi yalnızdı. Bir başınaydı, dertleri, üzüntüleri, aşkı ve kiniyle. Dertleşecek kimsesi yoktu, konuştuğu insanlar ondan, onun yaşadığı serüvenden, nefes aldığı dünyadan uzaktaydılar. Ona, bu gece vakti onu bir insanoğlu anlayamaz gibi geliyordu. O da bu ufacık durağı kendine dost seçmişti. Başını duvara dayamış, bir kurşunkalem çıkarmış, içinden kopan bu kin duygularını titrek eliyle duvara yazmış, sonra imzasını atmayı unutarak, yabancı gözlere görünmeden bulvarın ışıkları altında gölgesini bir öne bir geriye ata ata silinip gitmişti.

Bulvardaki durak, duvardaki yazılarıyla bana bir dost gibi gelmeye başladı. Her gün otobüse binmeden önce, sıkılmadan, utanmadan duvarları araştırıyor, yeni bir itiraf arıyor, bulamıyordum. Çok kere durakta bekleşenleri incelediğim, ona buna dikkatle baktığım oluyordu. Şu ilerdeki dalgın delikanlı benim kahramanımdır diyordum, ama bir bakıyordum, o yüzündeki sert ifade veya sigarasını tutuşuyla bambaşka biriydi, benim tanımadığım dostuma benzemiyordu. Gelip geçen kadınlarda o hain kadını bulmaya çalışıyor, bir erkeğin kolundan geçen bilezikli, süslü bir kadın görsem yüreğim oynuyordu. Ama bu

tahminlerimde hep yanıldığımı biliyordum.

Ara sıra duvarda başka kalemlerden çıkan yeni yazılar, beyitler okuyordum. Bunların çoğu manasız, saçma şeylerdi. Ama hepsinde de bir dünya sıkıntısı, bir yaşama üzüntüsü, bir aşk özleminin izleri vardı. Bir defa güzel bir çıplak kadın resminin altında okunaklı şekilde yazılmış şu kıtayı okudum ve defterime not ettim: “Mademki güzelsin – Sokakta ne gezersin – Aşkından ölüyorum – Allah belanı versin.”

Ama benim duvarı kendine dost edinen aşksız dostumun yeni izlerine rastlamıyordum. Önceki yazdıklarının bir kısmını da karalamışlardı. Onun gene bir sıkıntılı anında, gecenin karanlığına gizlenerek, dudaklarında yarım bir cigarayla buraya geleceğini, yalnızlığının dertlerini o dilsiz, dost duvarlara dökeceğini umuyordum.

Çok geceler bulvar boyunca tek başıma dolaşarak kahramanımın belirmesini bekledim. Uzun zaman onun yeni satırlarını göremedim. Yoksa diyordum, ne oldu, sevgilisiyle barıştı mı, büyük nefreti söndü mü, onu kolayca affedebildi mi? Yoksa yeni bir aşka mı tutuldu?

Bir nisan akşamının ilk karanlığında bulvara çıkmıştım. Sigaram yoktu, elim cebimde eski, uzak birtakım hayalleri arıyor gibiydim. Birtakım günlük olayları aklımdan çıkarmıştım. Ekmek derdini, para sıkıntısını unutmak, eski aşklarımın geçtiği, kaybolduğu yerleri, bitmiş tükenmiş rüyaları, unutulan umut kırıntılarını bulmak istiyordum. Nasıl oldu bilmem, birden bizim ufacık durağı yanı başımda gördüm. Camın ardında bir gölge var gibiydi. Bulvar ay ışığında parlıyor, otomobiller tek tük geçip gidiyordu. Biraz yanaşınca birisinin cigara içtiğini fark ettim. Işığı bir yanıp bir sönüyordu. Bulanık camı silip içeri baktım, bir adam duvara bir şeyler yazmaktaydı. Öylesine dalmıştı ki yüzüne çarpan bir otomobil ışığı altında bir an şaşkın şaşkın bakakaldı. İşte o zaman yüzünü ve karanlık gözlerini seçebildim. Temiz giyinmişti, kravatlı ve şapkalıydı. Başını döndürünce beni gördü, ışıktan korkan vahşi bir hayvan gibi geri geri çekildi, sigarasını yere attı. Bir kedi gibi duvar diplerinden, bulvarın lambalarının ışıklarının düşmediği yerlerden, adeta kendi kendinden gizlenerek kayboldu. Ay ışığında görünmesini bekledim, belirmedi bile. Rüyalarımızda bir görülüp, bir kaybolan, gerçek olup olmadığından

şüphe ettiğimiz bir hayal yaratığı gibi ışıktan, yabancı gözlerden ürküp kendi dünyasına kaçıverdi.

Ertesi gün bulvara koştum. Sabahın ilk kalabalığını kocaman bir sarı otobüs alıp durağı boşaltınca hemen o duvarlarda bilinmedik, dostumun yazılarını aradım. Ve karşımdaki mısralarla, birden çok uzaklara doğru, yalnız bir insanın tenha ve ıssız âlemine doğru yol aldığımı hissettim:

Sevmiyorum bu dünyayı ben artık
Dahi başbuğ yapsalar
Ne malında gözüm var ne kahpesinde
Bana el değmemiş kederler lazım
Ölümden beter, ölümden öte.

Ben de güpegündüz, bulvarı dolduran bir sürü telaşlı insan arasında, gece yarısı duvar diplerine gizlenip, ay ışığından, yabancı gözlerden ürkerek, kendi tenha, kimsesiz dünyasına doğru kaçan, o tanımadığım, bilmediğim şair dostum gibi; gizlenecek bir karanlık duvar köşesi bulamadan, bir sürü yeryüzü yaratığı arasında durup onu kendimi ve daha anlayamadığım birçok şeyi düşünüyordum. Onun herkesten saklandığı karanlık geceleri, gizli dertlerini döktüğü duvarları, ölümden beter ve ölümden öte kederleri vardı; benimse beyaz kâğıtları bitip tükenmeyen üzüntülerim, hayallerim ve umutsuzluklarımla kirletmek alışkanlığım... Aramızdaki fark o kadar azdı.

1948

Bir Hastalıktan Sonra

Aylarca o daracık oda içinde nasıl çıldırmadan yaşadım, şaşıyorum. Ben, aynı iskemlede yarım saat oturamayan; akşamüstleri, gece yarıları arka sokaklarda dolaşmayı, insanları, bulutları seyretmeyi, yağmura elleriyle dokunmayı seven insan; kirli beyaz duvarın dibindeki yatağından aylarca çıkmasın, gökyüzü diye pencerenin üst köşesinden soluk bir leke görsün, günler ve geceler boyunca odasının içinde güzelliğini, çirkinliğini ezberlediği birtakım tanıdık eşyaları seyretsin, soluk pembe perdenin üzerindeki güllere dair hayaller kursun, tavandan sarkan ampulle, kırık sandalyeyle, masadaki kitaplarla dostluk etsin!

Bu odayı yıllardır tanır ve severdim. İçinde nice serüvenlerim geçmiş, nice üzüntülü ve sevinçli anlarımı yaşamıştım. Balkona, asmanın gölgesine sandalyemi çeker, kahve içer, sigara tüttürür, arka arsadaki çocuklara, göğe yükselen uçurtmalara bakardım. Geceleri büyük bir ay tepemde belirir, ışığı üstüme düşerdi. Gece yarıları ses seda kesilince kendi kendimle baş başa kaldığım olurdu. Bir insanın hayalleri, düşünceleri, umutları, umutsuzlukları ile yalnız kalması ne kadar hüzünlüydü, güzeldi! Şimdi ne balkonla, ne ay ışığıyla, ne asma yaprakları ile dostluğum var. Hepsi bitti. Sanki asma kurudu, balkon çöktü, ay ışığını söndürdü.

Hikâye şiddetli bir baş ağrısı ile başladı. Kendimi yatakta bulduğum zaman ateşten yanıyordum. Hastalığın o ilk günlerini iyice hatırlıyorum. Önce aldırış etmemiştim. Bir iki gün sonra sokağa çıkacağımı, denize bakan gazinoda dostların yanı sıra olacağımı sanmıştım. Tanıdık bir doktor gelmiş, bazı ilaçlar vermişti. Yatağa sırtüstü uzanmış eski dergileri karıştırmıştım. Sonra, günler ve geceler geçtikçe, olup bitenleri birbirine karıştırmaya başladım. O anlardan hatırımda kalanlar, yatağın karşısındaki pembe perdenin üzerinde renkten renge giren acayip hayaletler, elektrik ışığı altında yaşanan

kâbuslu rüyalar, annemin yüzümde dolaşan eli, ara sıra yatağımın üzerine eğilen tanıdık birkaç yüz...

Fırtınalı geçen gecelerimde hayatımdaki bütün hataları, attığım yanlış adımları, boş yere yaşattığım hayalleri hatırlıyordum. Unuttuğumu sandığım bazı şeyler gece vakti diriliveriyorlardı. Kaç gece o uzaktaki insanı yanı başımda sanmış, ona ellerimi uzatmıştım. Bütün söyleyemediklerimi, bütün konuşamadıkları anlatmıştım. Bunca zaman nasıl susmuşum, içimde kaynaşan bu sesleri nasıl da gizlemiştim! O sonu gelmez gibi görünen gecelerimde daha neler sayıkladım, neler düşündüm. Bunları yastığa, yorgana, sandalyelere, masaya ve kitaplara sormalı! Hastalığın bir devresini hiç hatırlamıyorum. Ateş 41'e çıkmış, eş dost ümidi kesmiş, annem çıldırmak durumuna gelmiş, mahalleliden beni sevenler Tanrı'ya dualar yollamışlar, ben kendimi kaybedip bitkin yatarmışım.

İşte o da bu sıralarda uzaktan gelmiş, yatağımın ucuna oturmuş, beni seyretmiş, eliyle alnıma, yüzüme değmiş; bunları sonradan öğrendim. Çok zaman onun bu hallerini, o ağustos sıcağında evin kapısını çalışını, merdivenleri çıkışını, beni seyredişini, üzülüşünü düşündüm. Acaba tek damla gözyaşını mendiliyle sildi mi? Bir an karşısında bitkin yatan insanın varlığı ile yokluğunun kendisi için bir anlamı olup olamayacağını hatırladı mı?

Başka bir gün gene gelmişti. Ateşim biraz azalmıştı, görebiliyordum, konuşabiliyordum. Hava ne kadar da sıcaktı, insan boğuluyordu. Pencereleri, kapısı kapalı bir odanın içindeydik. Güneş içeriye dolmuştu; küçük bir parçası da onun saçlarına çarpıyordu. Bana, bir şey okumaktaydı. O korkunç günler içinde yaşadığım en güzel anın tadını hâlâ duyuyorum. Sevdiğim bir hikâyeyi okuyordu. Sevgilisini bekleyen genç bir adamın macerasını. Bir aralık gülmüş, saçlarını geriye atmış, sonra bana bir limonata yapmıştı. Beraberce gülmüştük. Tadını ilk defa tattığım bir mutluluk içindeydim. Sanki içimi ılık bir su yıkamış, bütün kirleri, acıları, atmıştı. Bana öyle gelmişti ki bu an hep böyle devam edecek; o yanımda, elimle dokunacağım kadar yakında, rüyalara giren hayallere karışan aydınlık bakışı ve saçlarıyla bir adım ötemde olacak. O yazıyı okurken, üç odalı ufak bir evin, bir kumral

çocuğun, bakışı huzur ve saadetle parlayan genç bir kadının, işinden soluk soluğa dönen bir aile erkeğinin özlemini duymuştum. Hayat o kırk derece ateşle yattığım sıralarda ne kadar başka türlüydü! Bazen bütün hayatımın sona erdiğini; şu mavi şehirde yaşamış, caddelerinde gezmiş, denizlerini ağaçlarını, bulutlarını çocuklarını seyretmiş, bir gülüşü, bir bakışı, bir hali için bir kızı sevmiş, hayatta bir şeyler yapmak istemiş bir insanın son hayallerini kurduğunu sanıyordum. Bazı anlarda da her şey o kadar kolay, saadet öyle yakında idi ki! Yataktan ayağa kalkınca, odadan dışarı çıkınca, elbisemi giyince, sokakta bir iki titrek adım atınca her şey bitmiş, halledilmiş olacaktı.

En korkunç hayaller gece vakti doğuyordu. Karanlıkta neler akla gelmiyordu. En güzel ümitlerimi bu anlarda kaybediyordum. Dünyada yaşamak boşuna oluyordu. Saadet benden başkalarının malıydı. Günün doğuşunu perdenin altından sızan ışık bildirirdi. O günde doktor gelir, iki iğne yapar, sevdiğim bir arkadaş ya gelir ya gelmezdi. Kitaplığımın raflarında yıllardır elime almadığım kitapları sabırla okumaya başlamıştım. Artık kaç haftadır bu odada kapalı olduğumu hesaplamayı da bırakmıştım. Takvimi karşımdaki duvardan kaldırtmıştım. Günü, saati hiç merak etmiyordum. Sırtüstü yaşamaya alışmıştı. Kapalı kalmak eskisi gibi asabımı altüst etmiyordu. Yalnız kapının çalınması ile heyecanlanıyordum. Sevdiğim bir dostun, hele onun gelmesini istiyor; yatağımda onu görür görmez söyleyeceklerimi düşünür, ayağa kalkar kalkmaz yeni bir insan olacağımı sanıyordum. Sanki birdenbire eski tereddütlerden, alışkanlıklardan, umutsuzluklardan kurtulacaktım.

Odanın kapısı açılınca, o bir ışık gibi içeri doluyordu. Hasta hüznü taşıyan hava değişiyordu. Bana dışarıdaki âlemi, sokakları, kalabalığı, bir filmi anlatıyordu. Bir tren yolculuğundan, bir istasyondan, eski bir hatıradan bahsediyordu. İçimde çocukluğumun o uzak günlerini hatırlatan bakışı, gülüşü, konuşuşu ile bu nekahatli insanı ölüm düşüncesinden ötelere götürüyordu. Bu yakınlığına, bu içten haline, sesinin tatlılığına, eliyle yastığımı düzeltişine bir anlam vermiyordum. Doğrusu hiçbir şey düşünemiyordum. Dalıp dalıp gidiyordum. Kısaca, o beni yaşamaya bağlayan bir köprüydü. Sadece onun, uzaktan, sırtında sevdiğim robuyla yürüyüşünü, iki üç kelime koşuşunu

seyretmek için onun ufacık kafasının içindeki hayallerini, düşüncelerini gözlerine bakarak anlamak için; tek kelime ile ondan uzağa gitmemek için yaşamak istiyordum.

Böylece, ölümle günler ve geceler boyunca çarpıştım. An oldu ki yaşamaktan ümidimi kesmiştim. Her gece sabaha çıkamayacağım düşüncesi ile gözlerimi kapatamıyordum. Ölmek... Bu benim için, adım atmamak, kitap okuyamamak, bir film seyretmemek, sevdiğim insanların seslerini duymamak, onun ışıklı gözlerine dalıp gitmemekti. Mevsim sonbahara döndüğü günlerde ateşim düştü. Artık ne diyeceğimi, ne konuşacağımı iyice biliyordum. Doğrulup pencereden ağaçları, gökyüzünü, uçan kuşları seyrediyordum. Nekahat günlerindeki can sıkıntısı, dışarıdaki hayata hasret işte bu sırada başladı. Bol güneş altında caddeye çıkmak, bir otobüse binmek, kalabalık arasında dolaşmak, bir sinemaya girmek... Ya da onu bulmak, sarsak adımlarla gezmek, bir gazinodan denizi seyretmek, rüzgârda dağılan saçlarının tellerine bakmak, onları okşamak, öpmek...

Bir eylül akşamı ilk olarak sokağa çıktım. Elbisem öyle boldu ki içinde adeta kaybolmuştum. Köşebaşına gidinceye kadar komşulardan birkaçına rastgeldim, onların şaşkın bakışları altında üç beş adım attım. Yürümenin bir zorluğu olabileceğini hiç düşünmemiştim. Serbest adım atmanın tadına, sevincine ne kadar hasrettim. Vücudum her adımda iki yana sallanıyordu. Ayağıma çarpan her küçük taşla düşecek gibi oluyordum. O arka sokaktan caddeye olan yol bana nasıl da bitmez tükenmez gibi gelmişti. Yanımdan her geçen sanki bana bakıyor, her insanın rüzgârı beni sarsıyordu.

Dünyaya uzun bir ayrılıktan sonra kavuşan bir insanın mutluluğunu kimse anlayamaz! O cadde gürültüsü, insan sesleri, arabaları, dükkânları, ağaçları ile ne kadar güzeldi. Bir kenardan, önümde kaynaşan bu âlemi seyre dalmıştım. İnsanlar acele adımlarla gidiyor, tramvaylar dolup boşalıyor, ayakkabılar boyanıyor, çocuklar gazete satıyor, bir telaştır gidiyordu. Ben şaşırmıştım, bu insanlara ne olmuştu, telaşları neydi? Kim kaçıyor, kim geliyordu? Biraz yavaş yürüseler, bağrışmasalar olmaz mıydı? Sonra, ağaçların altından yürümeye başladım. Bir gazete aldım. Yanımdan geçen kızların hepsi

güzel, delikanlılar yakışıklı, çocuklar gürbüzdü. Dünya ne kadar iyi, rüzgârın esmesi, ağaçların kokusu, otomobil kornaları, çocukların sesleri ne tatlıydı! Semt sinemalarında gene o heyecanlı filmlerden biri vardı. Birkaç yumurcak birbirlerine resimler gösteriyor; başörtülü bir kadın onları dinliyordu. Caddede benden daha ağır yürüyen yoktu. Şehri ilk defa gören bir insan gibi her şeye, ayakkabı boyacısına, kambur simitçiye, çocukluğumun aşinalarından kapkara renkli sinemacıya ayrı ayrı sevgiyle, dikkatle bakakalıyordum. Yeni açılmış büyük cadde boyunca inerken geçen arabaların tozu, rüzgârı suratıma çarpıyordu; aldırmıyordum. Gökten geçen uçaklara uçurtma uçuran çocukların şaşkınlığıyla bakıyordum. Her şey; uzaktan gelen tren düdüğü, karşı apartman penceresinden sarkan genç kadın, kaydırak oynayan uzun saçlı kızlar, hepsi benim için bir yenilikti. Caddenin ağaçlarını, elektrik direklerini, apartmanları, evleri birer birer sayıyordum. Ölümü yenmiş bir insanın hayalleri, düşünceleri, avarelikleri arasında birden onu hatırlıyordum. Şuracıkta karşılaşıversek, diyordum. Onu yüksek bir pencere önünde, elinde kitabıyla görür gibi oluyordum. Sonra onu ilk görüşümde neler söyleyeceğimi, neler anlatacağımı bir bir düşünüyordum.

O gün her şey ne kolaydı! Uzun bir ayrılıktan sonra hayata ve insanlara dönen bir insanın hayalleri ne kadar aydınlık, umutları nasıl da taze idi! Ama şimdi o günkü, dünyayı, hayatı seven, aşka, umuda inanan saf insanı bir daha bulamayacağımı biliyorum. O içimde bir rüzgârdı, esti geçti.

1947

Kalabalıktan Biri

Tam köşe başında sigarasını yaktı. Yan sokaktan çıkan eşya yüklü bir arabanın geçmesini bekledi. Sinemaların karşılıklı uzandığı cadde boyunca dolaşan ve kahvelerin açık pencereleri önünde kâğıt oynayan tanıdıklara görünmemek için tozlu, tenha bir sokağa saptı. Kimse ile konuşacak tek kelimesi yoktu. Bu pazar gününün lüzumsuz telaşı ve boşuna sevinci içinde kaynaşan kalabalıktan kısa bir zaman için sıyrılması lazımdı. Kendi hülyası, düşünceleri ile yapayalnız olmalıydı. Toz içine gömülen ayakkabılarına bakarak yürüdü.

Bu binalar eskiden yoktu. Ne çabuk yerden bitivermişler. Yalnız şu apartmanı çocukluk senelerinden hatırlıyorum. Arka sokağa bakan penceresindeki camı topla kırmıştık. Belki hâlâ öyledir. İlerdeki büyük arsada futbol oynar, kavga çıkarırdık. O uzun saçlı da bir köşede dururdu. Mavi bir lastik topu vardı. Bir defasında çocuklar topu çalmışlardı da...

Ayağı bir taşa takıldı, düşmemek için sarsıldı.

Evet bu yol hiç de böyle değildi. Boş arsa da kalmamış. Hep yeni binalar göğe yükselivermişler. Eski günlerin, yıllar yıllar ötesinin insanları da artık yoktur...

Yepyeni, ona yabancı evlerin, insanların arasından geçti. Tramvay caddesine bakan büyük apartmanların yanındaki ufak evi uzaktan seyretti. Bahçe duvarı yıkılmış, ağaçlar kurumuştu. Kapının boyası sararmıştı.

Bu balkonlu odanın gece vakitlerindeki halini bilirim. Perdenin ardında kımıldayan gölgeyi, görünüp kaybolan o genç kız çizgilerini... O balkonlu odaya rüyalarımda hep girmiş çıkmışımdır.

Bu eski, kaybolmuş şeylere yeniden eğilmek boşunadır, dedi, sigarasından bir nefes çekip yürüdü. Tenha yolun ucu yine o büyük ve kalabalık caddeye çıkıyordu. Bir an sonra yeniden kendini o gürültülü, o telaşlı, o heyecanlı gidiş geliş ortasında buldu. Ağaçların gölgesi

altında arabalar, tramvaylar koşup duruyorlardı. Pastaneler, sinemalar dolup taşıyordu. Bir taraftan bir caz havası yayılıyordu. Pazar günü insanları caddeyi doldurmuştu. Ütülü elbiseleri, temiz gömlekleri, kısa ropları, çorapsız bacakları, kokulu saçları ile şehrin kalabalığı bütün baş döndürücü haliyle önü sıraydı.

Kendini bu âlemin akıntısına kaptırıverdi. O da tuhafiye mağazalarının vitrinlerine, ayakkabılarına, pastalara bakmaya başladı. Beş on kişi kaldırıma serilmiş akşam gazetelerinin etrafında toplanmışlardı. Çıplak ayaklı, kara bir çocuk boyuna bağırıyordu:

Son havadisler... Üçüncü dünya harbini yazıyor: Üsküdar'daki cinayet.

Gözleri iri başlıklara gitti. Kıtanın bilmem hangi ülkesinde yaşayan bir adamın söylediği korkunç sözleri okudu. Senelerdir duya duya, okuya okuya, yaşaya yaşaya bıktığı bu heyecandan başkaları hâlâ medet umuyor, aynı baş belaları, huzursuzluğu yeryüzünden uzaklaştırmayı düşünmüyorlardı.

Şu gazeteler niye bir gün de mesut, güzel, ferahlı duyuran bir havadis vermek istemezler? Hep cinayetler, harpler ardında koşarlar. Katillerin resimlerini ilk sayfalara basarlar da insanlığa güzel şeylerden, aşktan, saadetten, kardeşlikten bahsedenlere, şairlere, sanatçılara kızarlar, onlarla eğlenirler?..

Bir gazete aldı. Kalabalıkta ötekine berikine çarpa çarpa yürüdü. Yıllardır huzursuzluğu en yakın dost olarak bilmişti. Attığı her adımda şüphe, endişe, korku duymuştu. Şimdi arış gelmişti, gene aynı duygulardan, aynı ruh halinden sıyrılamayacak mıydı? Ama bu telaşlı haberlere aldırış etmeden geçenler daha çoktu. Onları seyredip sevindi. Hiç değilse kendilerini şimdiden üzmüyorlardı. Kol kola girmiş genç kızlar, delikanlılar gördü. Bir bakışı insanın ta içine işleyen genç kadınlar gördü. Sadece düzgün bir çıplak bacağın peşi sıra koşanlar gördü. Sinemalara, yazlık bahçelere, parklara, dansinglere, meyhanelere koşanlar gördü. Ama bu kalabalık cadde boyunca gazetesini açıp endişeli haberler okuyarak gülmesini unutan kendinden başka kimse görmedi.

Sonra sinema afişlerini, uçuşan saçları, kalkıp inen kısa etekleri,

omuzları kesik japone kolları yanık derileri seyretti.

Yarın onu göreceğim, daireden girer girmez beni selamlayacak. Belki de yolda tesadüfen karşılaşırız. O kendisine söylemek isteyip de söyleyemediğim şeyleri anlar, ama belli etmez. Şirketin işlerinden bahsederiz. Son dedikoduları anlatırız. Havadan sudan bahsederek merdivenleri çıkarız. Sonra o kendi işine ben kendi işime koyuluruz. Önümdeki kâğıtları akşama kadar doldurur dururken onun da içerde birtakım hesaplarla uğraştığını, benim gibi bu kâğıt yığınlarından, rakamlardan, kalemlerden, memurlardan, hademelerden uzak bir hayatı özlediğini düşünürüm. Koridorda arada bir karşılaşırsak gözlerimiz bir şeyler anlatır, dudaklarımız susar. Akşam da yine bir yokuştan inip tramvay durağında ayrı ayrı yönlere gitmek üzere ayrılırız. Onun arabası kalktıktan sonra ardından atlamak, ona yetişmek isterim, ama iş işten geçmiştir. Onun gülümseyişi hayalimde kalır, araba geçer, gider...

Az daha otomobil ona çarpıyordu. İriyarı bir adam kolundan çekip bağırdı:

"Hey, hangi dalgadasın delikanlı?"

Sarsıldı. Ona bakanlar vardı. Şoför durmuş küfrü basmıştı. Etrafta toplanan insanlara baktı, ama aldırış etmedi. Gene kendi hayalleriyle kalabalığa karıştı. Genç çiftlerin sarhoş bir saadetle geçip döndüklerini görmek onda bir tatlı hüzün uyandırıyordu. Sol eli cebinde bozuk paraları boyuna karıştırıyor, bir şeyler hesaplıyordu.

Ay başına daha bir hafta var. Ne çabuk para eridi? Ne olacak ufak bir memurun maaşı ay sonuna kadar yeter mi? Ömrüm boyunca şirketin basit bir memuru olarak mı kalacağım böyle? Her şeyden, her saadetten, her nimetten mahrum. 150 lira maaşlı bir memur. Yalnız bir hayat sürmeye mahkûm. Eve, anana, kardeşine bak, sonra da bir genç kıza tutul üstelik. Bu olur iş mi! O beyaz gömleği ile odadan odaya dolaşan esmer kıza bu durumda olan bir genç adam ne diyebilir? Derdini, aşkını nasıl anlatabilir? Hem sonra bu sıkıntı, bu huzursuzluk, bu saadet eksikliği, her gün yenileşen bu yeryüzü korkusu, yaşama neşesizliği, hedefsiz bir hayat belası...

Yeni bir sigara yaktı. Bir meydana çıkmıştı. İki delikanlı önü sıra iki

hoppa kızın peşinden geçtiler. Meydanın ışıkları birdenbire yandı, loşluk daha da arttı. İnsanların gölgeleri bir tuhaf oldu. Kalabalık bir türlü bitip tükenmek nedir bilmiyordu. Daima yeni, başka değişik yüzler, gözler, bakışlar vardı. Hiçbiri ötekine benzemiyordu. Çoğu gülümsüyor, pek azı mahzun görünüyordu. Akşamın ilk karanlığı bütün bu insanların gizli olan kederlerini, endişelerini ortaya çıkarmış gibi göründü. Gülüşerek geçenler, koşanlar, bağıranlar, içkili gazinolara gidenler, yalpalayarak dolaşanlar ya da sevgilileri, karılarıyla koklaşanlar; kısacası bütün bu kalabalığın insanları, az çok birbirine benzeyen düşüncelerle, tatsız hayallerle yüklüydüler. Hep aynı dertleri bölüşüyor, aynı çileyi çekiyorlardı. Görünüşleri başka, içleri birdi. Aynı üzüntülü hayatı yaşamışlar, birinin derdi hepsinin olmuş, hayalleri birleşmişti. Artık kalabalıktan biri, onun kendi derdi, kendi acısı, kendi sevinci, saadeti yoktu; aynı çileyi çeken, korkulu bir hayat serüvenini yaşayan bir insan kütlesi vardı. Ve o, bu kalabalık içinde yalnız başına değildi.

1948

Şehrin Işıkları Söndü

Artık şehrin ışıkları yanmıyordu. İlk karanlıkla beraber bütün kepenkler iniyor, daireler kapanıyor, pencereler sımsıkı perdelerle örtülüyor, caddeler boşalıyordu. Kuleleri, köprüleri, büyük binaları, bin bir hikâyesi ile bildik bir dünya birdenbire gözden siliniyordu.

Şehir insanları karanlıkta yaşamaya alışkın değillerdi. Daha güneş batmadan bir telaş başlıyor, mavi ışıklı tramvaylar dolup taşıyordu. Karanlık çöküverince sokaklarda tek tük işinden geç dönenlerden, geceyi sevenlerden, bekçilerden, başka kimseye rast gelinmiyordu. Sokak fenerlerinin solgun ışıkları köşe başlarına düşüyor, geçip dönen insanlar, acayip maskelere bürünen yüzleri, kapanık kepenklere, yıkık duvarlara çarpan garip gölgeleriyle bir görünüp kayboluyorlardı. Uzaktan karanlık içinden yaklaşan her ışık noktası, ağzında sigarasıyla bir insanın geldiğini anlatıyordu. Yüzü, elleri, vücudu gece içinde erimiş insanlar hayaletler gibi sağdan sola geçiyor, onları ya ayak sesleri ya sigaralarının ateşi ve dumanı belli ediyordu. Arada bir mavi ışıklı, ince sesi gecede yayılan bir tramvayın, koşan parlak bir böceği andıran otomobilin rüzgârı insanlara çarpıyordu.

Uzun geceler boyunca karanlıkla, yalnızlıkla, korkuyla dost gibi yaşadım. Işıkların söndüğü saatlerde ellerim cebimde semtin arka sokaklarında, ufacık ahşap evlerin pencerelerindeki kalın beyaz çarşaf perdelerin kenarlarından sızan ışık kırıntılarını, oynaşan gölgeleri seyreder, ev içlerinden gelen hüzünlü alaturka şarkıları dinlerdim. Her ev benim için bir kapalı kutuydu. Saadetle, acıyla, sevinçle ve üzüntüyle yoğrulmuş insanlar gün sonu olur olmaz birlikte yuvalarına çekilir, her biri kendine ait olan hayatı yaşamaya başlardı. Bekçi düdükleri arka sokaklarda inlerken tramvay yoluna çıkardım. Semtin ağaçlı caddesi, maskelenmiş, loş ışıklı fenerleri ile önüm sıra uzanırdı. Bütün kepenkler kapalı olur, kahvelerin açılıp kapanan kapılarının aralığından kalabalık, bol dumanlı, şiirsiz bir dünya belirirdi.

Şu büyük, her katında birkaç ailenin barındığı apartmandaki insanların bu karanlık gecelerde ne yaptıklarını, o esmer tenli ışıltılı bakışlarının odasının bir köşesinde ne düşüncelere daldığını, ince geceliğinin içindeki vücudunu, gözlerini dolduran hayalleri, bu kasvetli gecelerdeki halini merak ederdim. Kaç gece, kaç akşamüstü semt caddesinin uzunluğu boyunca bu ağaçların altında dolaşmış, upuzun göğe yükselen apartmanın üst kat penceresinden sarkan o uçuşan saçları ile delikanlıların diline dolaşan genç kızı güneş altında, penceresinin ardında, yağmurun yağmasını veya karın düşmesini seyrederken görmüştüm.

Onu bu ışıksız gecelerde penceresinin önünde bulmak imkânsızdı. Gözlerimi yüksek pencereye doğru kaldırır, ruhsuz bir vücut gibi sessiz ve hareketsiz duran iri binaya bakardım. Park tarafından gelen bir sigara ateşine çarpmamak için dikkatle yürür, gecenin rutubetli havasını içerek bizim küçük kahveye varırdım. Kahvenin ön kapısını kepenkle örterler, yandaki ufak kapıdan içeri girilirdi. Sokağın karanlığından kurtulup kahvenin dumanlı, aydınlık ve gürültülü havasına girivermek insanı şaşırtırdı. Bir adım atar atmaz dururdum. Bir köşede iki emekliyi tavla başında, kahveci çırağını radyoda Arap havaları ararken, şair arkadaşımı en dipteki masada sigarasını tüttürürken görürdüm. Bir sandalye çeker, dostumun son şiirini dinlerdim. Harpten, sefaletten, hürriyetten bahseder, kahvenin en dumanlı köşesinde saatlerce Whitman’dan, Péguy’den, Eluard’dan mısralar okur, iyi günlerin geleceğini umut eder, insanların hürriyetlerine kavuşacaklarına inanırdık.

Gece yarısına doğru emekliler onuncu tavla partisine başlarken dışarı çıkardık. Gecenin nemli havasını içimize çektikten sonra sinemaların karşılıklı uzandığı cadde boyunca yürümeye başlardık. Sinemalar dağıldığından bir aralık cadde kalabalıklaşır, sonra tenhalaşırdı. Adım başında birisiyle çarpışır, sigaralarımızın ateşini durmadan tazelerdik. Gecenin içinde tramvay yollarını tamir eden işçiler kırmızı ışıklar altında, korkunç yüzleri ve her an büyüyen elleri, kolları, korkunç gölgeleri ile çalışırlardı.

Bazen yan sokaklardan birinden bir kadın gölgesinin çıkıp daha

tenha ve karanlık bir yere sapıverdiğini görür, ardına düşerdik. Taşlara çarpa çarpa yıkık evlerin, duvarların, camilerin önünden, ahşap evlerle dolu, köpek ulumaları gelen daracık sokaklardan, yokuşlardan iner, çıkardık. Her soluk fener ışığı altında kadın durur, bizi beklerdi; o zaman biz de uzakta dururduk. Kadın tekrar yürüyünce biz de ilerlerdik. Çok dar, ıssız bir aralıkta, içimizde bir kahramanlık duygusu kabarır, birkaç adım atıp kadına yaklaşır, onunla konuşmaya başlardık. Onu kapkara sokaklardan geçirir, üzerimize yer yer, köşe başlarında bekçi fenerlerinin ışıkları düşerek, semtin en tenha yerlerinde, içimizde bir tuhaf korkunun biriktiğini hissederek dolaşırdık. Kadın bize en olmayacak şeyleri, gece vakti ne aradığını anlatmak ister, kolumuza girer, bizden isteğine uygun teklifler beklerdi. Oysaki biz öyle şeylerden bahsederdik ki, kadın anlamaz, aptal aptal gülerdi. Bazen bir bulut ayı sıyırıp geçer, o zaman soğuk bir ay ışığı altında kadının çirkin suratlı, incecik bacaklı, perişan kılıklı bir biçare olduğunu görürdük. Ama aldırmazdık. Ay kaybolunca, biz üç avare, üç terk edilmiş insan, gece içinde ne aradığımızı bilmeksizin, bir şeyler aramaya çıkardık.

Ben o çok sevdiğim sokakların kaldırımlarında, bazı evlerin karanlıktaki duruşlarını seyre dalardım. İçimde açılan bir pencereden eski zamanın rüzgârı dolar, şimdi ne olduğunu, ne yaptığını, ne düşündüğünü bile hayal etmekten çekindiğim, saçlarını, gözlerini unutmaya başladığım, bir insanın sesini, kendine mahsus halini hatırlayıverirdim. Belirsiz çizgilerle ufacık bir yüz gece içinde belirip kaybolurdu.

Neden sonra kendimizi yapayalnız bir meydanın havuzu başında buluverirdik. Kadın çoktan bir bahane ile yanımızdan sıvışmış olurdu. Kanepeye oturur, bir sigara yakar, ikimiz de kendi hayallerimizle uygun bir şarkı mırıldanırdık. Arada bir ışıklar gökyüzünde bir şeyler arar, tepemizden geçip dururlardı. Oturduğumuz yerden şehrin bu karanlık dünyasında neler olup bittiğini düşünürdük. Belki birkaç sokak ötede bir cinayet işlenmekte, ıssız bir köşede bir insan soyulmaktadır. Meydana bakan büyük binalarda, kaç çift dudak dudağa vermiş, bir vücut olmuşlardır.

Sigaramız sönünceye kadar susardık. Sonra kalkar, ayak seslerimizi dinleyerek yürürdük. İçimize, tramvay sesleri, sarhoş küfürleri ile birlikte acı bir hüzün dolardı. Şehrin üstüne çöken bu korkunç gece hiç bitmeyecekmiş gibi gelirdi. Sanki bir daha barış yeryüzüne dönmeyecek, bu siyahlık silinmeyecek, şehrin ışıkları her zamankinden parlak olarak bir daha yanmayacaktı. Dostum ve ben ışıkların söndüğü o gecelerde insanlığın bütün acısını ta içimizde bulurduk. Belki bir gün, bütün yeryüzü üstünden karanlıklar silinecek, insanlar sevinçli, mesut olacak, bütün kapalı pencereler sonsuzluğa açılacak, inik perdeler kalkacaktı.

O ışıksız geceler boyunca şehrin en arka sokaklarında, en ücra köşelerinde, tek masalı kenar mahalle meyhanelerinde, ıssız park kanepelerinde hep aynı şeyleri düşündüm. Barış insanları ve dünyası artık uçup gitmiş, içimizden yerine konulamaz bir şey kopmuştu. Ne bu ışıksız gecelerde ne de daha sonraları bu hüzünden kendimi kurtaramayacağımı anlıyordum.

1948

Saat Dokuzdan Sonra

Saat dokuzdan sonra yalnızlığım başlardı. O sıcak, rüzgârlı ağustos akşamlarının karanlığıyla birlikte içime bir sıkıntı, bir hüzün doluverirdi. Onun biraz sonra benden ayrılıp, şu yokuşun ya da köşenin başında kolumdan sıyrılacağını, apartmanların, evlerin sokağa vuran iri lekeler halindeki loş gölgelerinden sokak fenerlerinin ışıkları altında bir görünüp bir kaybolarak uzaklaşıvereceğini bilirdim.

Bir film mi seyrediyordum! Bir rüya içinde miydim! O geçtiğimiz yollar, bahçeler, bindiğimiz ufacık vapurlar, o tenha vapur iskeleleri, eski alaturka şarkılarını ezberlediğimiz gazino, her an insanlar arasında, heyecan içinde ara sıra birbirine değen ellerimizin ürpertisini duyarak dolaştığımız sokaklar, acele geçtiğimiz o meydan, o kalabalık yer, o köprü... Herkesin bakışları neden bizdeydi, neden gelen geçen bir sana bir bana bakar, bir şeyler fısıldaşırdı? O bakışlarda ne vardı bizi şaşırtan, heyecanlandıran? Vapurun güvertesine kendimizi atar atmaz kurtulduğumuzu sanır, ferahlayıverirdik. O ufacık vapurların isimleri ne tuhaf şeylerdi! En arka sıraya oturur, birbirimize tek kelime söylemeden, bu küçük vapurun bizi alıp götürmesini beklerdik. Ama gene etrafta o insanlar, bakışlar, konuşmalar, gülümsemeler vardı. Biz onlara değil, hep denize, bulutlara, şehrin haline, korkunçluğuna bakardık, arada bir gözlerimiz birbirine geçerdi, eriyip akardık. Vapur bir sürü iskeleye uğrar, kalkar, gene uğrar, yine kalkardı. Son iskelede iner, uzun sahil yolunda yürürdük, koluma girerdi, güler, konuşurdu. Uzaktan her beliren gölgeyi süzer, her yaklaşan ayak sesiyle susardık. Akşam karanlığı bir yolun bitiminde çöküverirdi ansızın. Bir tarafta oturacak iki sandalye bulurduk, bir gazoz içer, denizi, gözlerimizi, hülyalarımızı, aşkımızı seyreder, sonra kalkıp yine bir ufacık vapurla, akşamın ilk karanlığı içinde uzak ülkelere gidecekmişiz gibi heyecan, umut ve saadetle dolu yola çıkardık. Varacağımız yer sanki masallardaki gibiydi, oraya varınca yanımdaki insan bir buhar gibi

uçacaktı. Vapurun her bağrışında bir ihtar sezerdim. Kısa sürecek bu anların bir tekini bile kaybetmememi bana bildirir, kendi dilince bir şeyler anlatırdı. Bizse neler konuşmazdık! Rüzgâr hep şiddetli eser durur. Eteklerini tutar, saçlarını tutardı. Elini avcuma alır, ısıtırdım, parmaklarımız bir şeyler anlatırlardı. Etrafta başka insanlar olduğunu unutmak isterdim. Sanki vapur ikimiz içindi, büyük bir hayal okyanusunda bu küçük tekne içinde yapyalnızdık. Gene yalnız olacağımız boş bir adaya gidiyorduk, orada bizi bekleyen bir ev vardı, bir de büyük büyük ağaçlar... Yıllarca kalacaktık, onun saçlarını nasıl dağıtıp topladığını, uyurken aldığı nefesi, her günkü sevincini, üzüntüsünü görecek, kalbinin her çarpışını duyup sayabilecektim. Ama vapur hayali bir iskeleye, bir masal adasına değil, gider şehrin en işlek, en kalabalık bir iskelesine yanaşırdı. Bekleşen bir kalabalık görür, bağrışmalar, çirkin sesler, bir yerden kopup gelen kötü bir şarkının bitişini duyardık. Kalkar, iki kelime bile söylemez, elimi kuvvetle sıkar, benden evvel iskeleye inerdi, ardından atılırdım, birkaç adım gerisinden yürür, onun hızlı adımlarını, uçuşan eteğini, beyaz çantasını, ayakkabısını, karanlık içinde görürdüm, derken aramıza insanlar girerdi.

İşte o akşam masalın içinden çıkıp gerçekle karşı karşıya kalakalırdım. O semt tam da o saatte ne kalabalık, ne gürültülü olurdu! Ne çok telaşlı insan gelir geçerdi! Birtakım adamlar birtakım şeyler satarlardı gelene geçene... Hele bir mısır pişiren ihtiyar vardı, hep onu seyrederdim. Ufak bir mangalın üstüne eğilip o ağustos sıcağında mısırlarını kızartır, etrafında bekleşenlere verirdi. Çok defa ben de ondan mısır almak, o akşam kalabalığı içine elimde bir mısır koçanını kemirerek karışmak, onun evinin civarındaki bir yokuştan çıkmak, karanlık köşelerden kıvrılmak, şehrin yüksek bir semtinde, bir kanepeye oturup yalnızlığıma bir mısır koçanıyla karşı koymak isterdim. Ama cigara yalnızlığa daha iyi gelirdi. Bir paket sigara alır, birini yakar, karışık sokakların içine dalıverirdim.

O yaz akşamlarını, birdenbire çöküveren karanlığı, tek başıma oturduğum kanepeyi, ıslıkla film havaları çalan gece avarelerini, karşı sahilin fakir evlerinde yanan solgun ışıkları, bir paket sigarayı nasıl

ardı ardına içerek yarılayışımı hep hatırlıyorum. Onu düşünür, şimdi evindedir, yemeğe oturmuştur, annesi ve kardeşi ile yan yanadır, gizli bir heyecan içinde onları seyreder, birazdan odasına çekilip yatağına girecek, bir kitap okuyacaktır; belki bir an dalıverecek, bir şeyler hatırlayacak, şehrin o tenha köprüsünde benim yayan, hülya içinde geçişimi hayalinde görecektir.

Gerçekten ben bu hayallerle o oturduğum ağaç altındaki kanepeden kalkar, bir tramvaydan ötekine biner, sonunda bir yokuşun başında atlardım, yokuşun dibinde o tenha köprü başlardı. Eşit aralıklarla ışıklar parıldayan, bir ucundan bakılınca sonu gelmeyecekmiş sanılan, boş, kimsesiz bir köprü... Kaç defa mesut veya üzgün, sigaralı veya sigarasız, hayal içinde veya hayalden yoksun geçip döndüğüm köprü. Haliç'te büyüklü küçüklü gemilerin koyu gölgeleri aysız gece içinde belirirdi. Koyu bir derinlik içinde İstanbul tarafının bir sürü minaresi gökyüzüne çizgi çizgi yükselirdi. Çok ağır yürürdüm. Bir şeyler düşünür, ne olduklarını bilmezdim. Kafamın içinde yıkılan, kurulan dünyalar birbirine karışır giderdi. Bazı mısralar mırıldanır, bazı şarkılar hatırlardım. Her adımda bir hikâyeye başlamak arzusu içime dolar, bulvara varır varmaz o gürültülü küçük kahveye girip kaleme sarılmak aklımdan geçerdi. Oturup sayfalar, sayfalar doldurmalıydım. İçimde geçip dönen rüzgârları beyaz kâğıtlar üstünde estirmeliydim. Ancak ondan sonra rahat, huzur içinde yoluma devam edebilirdim. Ama köprü biter bitmez unuturdum bunu. Bilirdim, masa başına geçecek olsam, kâğıda yalnız birtakım başlıklar, insan adları, imzalar, resimler çizecektim... Bulvarın yer yer düşen ışıkları içinde, yürür gider, kâh adımlarımı sayar, kâh benden önde giden adama kaç adımda yetişebileceğimi hesaplar, bir fenerden ötekine kadar kendimle yarışır, Bizans surları üstünde bir gazino hayal eder, ilerden birbirine yapışmış geçen kadınla erkeğin benden, yaklaşan gölgemden kaçışmalarını seyrederdim. Bulvarın bittiği yerdeki ufak parkın çiçekleri, ağaçları arasındaki kanepelerde insan karaltıları görür, ben de onlardan biri olurdum. Ayak ayak üstüne atıp gelip geçen otomobillerle hayallerimi şehrin en uzak köşelerine kadar yollar, sigaramın binbir şekilde havaya karışan dumanı arasında karşı apartmanların pencerelerinde belirip

kaybolan insanları saymakla vakit geçirmeye, bir avuntu bulmaya çalışırdım. Erkenden eve, ufak odama, göre göre bıktığım eşyaya, hep aynı şekilde, aynı biçimde, aynı tozlar altında yatan kitaplara, el değdiremediğim defterlere, yarım kalan yazılarımın hazin haline gece yarısından önce tahammül edemeyeceğimi bilirdim. Saat on ikiye gelmeli, caddelerde kimseler kalmamalı, bekçi düdükleri işitilmeliydi sadece. Uykuya dalmış semt içinden, ağaçlar altındaki yoldan rahat rahat, yabancı gözlere görünmeden geçebilirdim. Bütün ışıklar sönmüş olurdu, rahatlardım. Bazen bekçi ile karşılaşır selamlaşırdık, bazen bir komşu penceresinden biri ardımdan dik dik bakar sanırdım. Sonra evin merdivenlerinden bir hırsız gibi yavaş ve çekinerek tırmanır, kimseyi uyandırmadan odama girer sabaha kadar uykusuzlukla uyku, eski hayallerle hayalsizlik, umutlarla umutsuzluk, sevinçle neşesizlik arasında başlayacak sonu gelmez çarpışmaya kendimi bırakır, dalar giderdim.

O yaz akşamları saat dokuzdan gece yarısına kadar hep böyle geçti. Saadetle, neşeyle, umutla yüklüydüm. Ama bunları herkesten, hatta kendimden bile gizlemek istiyordum. Bir kıskançlık içime dolmuştu. Saadetime yabancı gözler ortak olmamalıydı. İlk karanlıktan, ilk aydınlığa kadar onun bana verdiği saadet dolu, geniş hayaller içinde kaybolurdum. Her gece oturup saadetimi bir gramofon plağı doldurur gibi kâğıtlara bırakmak isterdim, yapamazdım. Ondan, aşkımızdan, müşterek sevincimizden başka şeyler düşünmek, başka bir şeyle uğraşmak elimden gelmezdi. Belli belirsiz hayallere dalıp dalıp giderdim.

O günlerde yalnızlığım saat dokuzdan sonra başlardı, şimdi ise ne başladığı ne bittiği var. Bir büyük boşluk içinde yüzer gibiyim. Sabahtan akşama kadar bir şey arayıp onsuz bütün tadını kaybeden bu büyük, kalabalık şehirde hiçbir şey anlamadan insanlara, denize, vapurlara, sevdalılara, tenha yollara, park kanepelerine, uçan kuşlara, renkli bulutlara bakıp hoş olmayan serüvenler ardında kendimi oyalamak istiyorum. Hele saat dokuz olmuyor mu, aysız sonbahar gecelerinin nemli karanlığı, yapışkan hüznü çökmüyor mu; ben, bu şehrin eski bir sevdalısı olan ben, bu şehirden korkuyor, ondan

uzaklara, kimsenin beni tanımadığı, hiç görmediğim, ismini bilmediğim yerlere kaçıp gitmek, kaybolmak, unutulmak, kendimi unutmak istiyorum. Ama bütün bu hülyaları bir park kanepesinde bir sigara dumanının dağılışında yaşayıp gene her geceki yolumdan, elimi kolumu sallayarak evin yolunu tutuyorum.

1949

Bizans Definesi

Bizans Definesi

Ama nasıl heyecan ve umut içinde günlerce didinir dururduk! Ara sıra hatırlıyorum; büyük ağabeyimin elinde kazma, ortancada kürek, küçüğünde sönük bir gaz lambası, onlar önceden, ben birkaç adım geriden, o korkunç mağaradan içeri giriverirdik. Ağabeylerim önce biraz aralarında konuşurlar, lambanın ışığını karanlık içinde bir süre gezdirirlerdi. Böcekler, akrepler, örümcekler, daha bir sürü garip biçimli yaratık aydınlıktan korkup kaçardı. Mağaranın içi uzun bir dehlize benzer, birtakım acayip şeyler var gibi görünür, durmadan tepeden damla damla su sızar, yer her zaman ıslak olurdu. Ağabeylerim bir süre dört yanı seyreder, lambayı koyacak uygun bir yer ararlar, sonra nereyi kazacaklarını kararlaştırırlardı. Küçük ağabeyim, “Bir de şurayı kazsak ha!” derdi. Gösterdiği yer çok karanlık olur, ortanca ağabeyim korkardı; lambanın ışığından ayrılmazdı. Aralarında konuşur, hafif sesle bir şeyler anlatırlardı. Sonra yavaş yavaş o karanlık köşeye doğru yürüyüp lambanın kasvetli ışığında kazmaya, küreğe sarılırlardı.

Ben mağaranın önünde, bir ayağım içerde bir ayağım dışarda beklerdim. Bir kapkaranlık mağarayı, bir ışık içinde yüzen bahçeyi seyrederdim. Güneş ağaçlardaki eriklerin üzerinde ışıldardı. Komşu bahçeden küçük ağabeyimin sevgilisi “Ayva çiçek açmış” şarkısını bize duyurmaya çalışır, arada bir annem evin penceresinden belirir, bana “Sakın sen içeri girme...” diye seslenip çekilirdi. Yaz akşamının tatlılığı geniş bahçeye, yeni açmış çiçeklere, meyve dolu ağaçlara sinerdi. Komşulardan birinin su çektiği çıkrığın gıcırtısı derinden gelir, bir yandan da ağabeylerimin sesleri, kazmayla küreğin çarpmasının gürültüsü işitilirdi.

Sur dibindeki mağara bana korku verirdi, gündüzleri yalnız başıma kapısından bakmak bile beni ürkütürdü. İçerisi hep karanlıkla, rutubetle, bitip tükenmeyen çıtırtılarla dolu olurdu. Geceleriyse

bahçeye çıkmak imkânsızdı. Bizans'tan kalma bu surların dibinde neler olmuş, neler geçmişti! Babam çok defa bu surların hikâyesini alayı, şakayı, mübalağayı seven güler yüzlü haliyle anlatır, bizleri heyecandan heyecana sürükler, sonra: "Biz de vaktiyle bu mağaradaki defineyi çok aradık. Hele biçare Nihat Bey amcanın ömrü bu define peşinde geçti" der, bizi sıcak hayallerle dolu bir "Binbir Gece Masalı"na doğru götürürdü.

Ailemiz kuşaklar boyunca bu defineyi aramış! En korkak olanlar bile kazma küreği sırtlayıp insana ürperti veren mağarayı altüst etmişler. Ara sıra bir şeyler bulmuş, ev halkını heyecandan heyecana düşürmüşler, ama sonuç hep sıfır olmuş. Babam bu ele geçmeyen defineden söz açarken, "Bu define, Nihat Bey amcanın hayatına mal oldu" derdi. Bu söz şaka değildi. Amca oğlu Nihat Bey korkaklığına, çelimsizliğine, medrese öğrencisi oluşuna bakmadan, işini gücünü, derslerini, medresesini bir yana bırakmış, yıllarca Bizans definesi ardında koşmuş, hayal içinde yaşamaktan bir baltaya sap olmaya vakit bulamamıştı. Ben onu hayal meyal hatırlarım; ufacık bir boyu, aklaşmış saçları vardı, bir de tombul, kalın bacaklı karısı... Hiç konuşmaz, susar, hep düşünürdü. Bugün yarın defineyi bulup zengin olacağı umuduyla evden çıkmaz olmuş, bunu iş edinmişti. Aylar yıllar geçmiş, her gün yarına kalan, her gün tazelenen bu umutlar sonunda toz gibi uçup gitmişti. Hayal sever define avcısını bir kış sabahı omuzlar üstünde, evden alıp çok uzaklara götürüp bıraktılar.

Babam o zamana kadar gerçekten bir define var sanırmış, fakat amca oğlunun yıllar yılı süren çabasının sonuçsuz kalmasından sonra bu masalı aklından çıkarmış, unutulmuş gitmiş... "Ben de Nihat Bey gibi yapsaydım, yanmıştık" derdi. Ama mağaradaki define onun renksiz, sevinçsiz, sıkıntılı yaşamının, bir mutluluk, ümit ve hayal kaynağı olarak kalmıştı. Ara sıra ağabeylerime, "Ne dersiniz bu pazar bir daha denesek mi talihimizi?" der, içinden kıs kıs gülerdi. Artık biz, dört kardeş heyecanla pazarı beklerdik. Zaten ağabeyler dünden hazırdılar. Durmadan aralarında bir şeyler konuşurlar, habire tatlı hayaller kurarlardı. Bu umutlu düşünceleri geceye, yan yana yer yataklarına uzandıkları zamana bırakırlardı. Tembel bir öğrenci gibi gününü

geçirip, saat dokuza kadar önlerinde bir kitapla çalışır görünüp dalga geçtikten sonra, bu define hayalleri ne tatlı gelirdi onlara kim bilir! Ortanca ağabeyim defineyi büyük, ama çok büyük bir sandık içinde hayal ederdi. İçinde her şey olacaktı: Altından bir kılıç, zümrüt gerdanlıklar, yakut yüzükler, inciler, daha neler neler... “Ama” derdi, “o koca sandığı ufacık kapıdan nasıl çıkaracağız?” düşünekalırdı. Sandığı yan çevirir, baş aşağı yapar, bir türlü mağaradan dışarı çıkaramazdı; çaresiz içindekileri oracığa döker, sonra onları teker teker mağaradan dışarı taşırdı. Daldığı düşler içinde “Ah” derdi, “ah!” Ötekiler daha gerçekçiydiler. Büyük ağabeyim mağaranın kazılmadık, el değmedik bir yerini bulmaya çalışır: “İstanbul alınırken o telaş içinde herifler hazineyi pek uzağa götüremezlerdi, herhalde mağaranın hemen ağzına gömüvermişlerdir” derdi.

Günler geçip gider, pazar gelir, öğleye kadar mutfakta börek pişiren babamın çevresinde dört dönerdik. Öğle yemeği telaş içinde yenilir, son lokma yutulur yutulmaz, hep birden yerimizden fırlardık. Babam eline bir kazma alırdı. Yavaş yavaş mağaraya doğru yürürdük. Babam çok önemli bir iş yapıyormuş gibi dört yanı inceler, düşünür taşınır, sonra, “Bir de şurayı kazalım” derdi. Hep birden işe bir girişirdik! Bana pek iş düşmezdi ya, ben de seyreder, heyecanlanırdım. Derken on dakika geçiverir, ter içinde kalan babam bir bahane uydurur, “Ben şimdi geliyorum, siz kazadurun” deyip eve girer, tabii bir daha da çıkmazdı. Ama biz dört kardeş akşamlara kadar uğraşır, didinir, toprağı kazmalarla küreklerle altüst eder, böcekleri ezer, örümcekleri kaçırır, akrepleri ürkütür, geceye doğru yorgun, ölgün, fakat bir dahaki pazara içimiz zengin, sonu gelmez hayallerle dolar taşardı. Geceleri düşlerimizde altınlar, elmaslar, zümrütler içinde yüzer, kendimize otomobiller, evler, yalılar, kayıklar, pastalar, uçurtmalar, parlak bilyeler, beş numara futbol topları alırdık.

Ne oldu bilmiyorum, bir gün komşulardan biri, mağaranın tekin olmadığını, gece yarıları oradan acayip sesler geldiğini söylemişti. Belki bunları bizi korkutmak için uydurmuştu. Babam hemen bunu duyar duymaz bir masal yaratıvermişti; sözde o hazineyle bir Bizans prensesi de orada gömülüymüş, filmlerdeki gibi, babasının düşmanı

olan bir adamı sevmiş diye prensese bu cezayı vermişler, onu bütün servetiyle birlikte oraya gömmüşler... Bunu babam öteden beri bilirmiş, bizi korkutmamak için söylemezmiş, günün birinde prensesin tabutunu da hazineyle birlikte bulacakmışız... Hepimizin uykuları kaçıp gitmişti. Prensesi canlı canlı mı gömmüşlerdi, yoksa mumyalamışlar mıydı? Geceleri mezarından kalkıp bahçede geziyor muydu? Bizim ağabeyler bahçeye bakan odalarında başları yorganlarının içinde uzun geceler boyunca hep Bizans prensesinden konuştular. Bir tanesi tarih kitabından Bizans bölümünün özetini okumuş, hep dinlemişlerdi. Hani neler de olmamıştı o sıralarda!

Uzun zaman mağaraya yaklaşmaktan korktuk. En yüreklimiz olan küçük ağabeyim bile geceleri su çekmek, kömür taşımak için bahçeye adım atmaz oldu. Ama gün geçtikçe, bu çekingenlik ve ürkme duyguları hafifledi, eski umut ve hayaller kat kat artmaya başladı. Yeniden mağarada Bizans penceresini ve hazinesini, o sıralarda oynayan esrarengiz bir filmdeki gibi, heyecanla, korkuyla aramaya koyulduk. Hepimiz bir serüven filminde oynayan birer kahramandık sanki... Günlerce kazma kürek sallamaktan yorulduk, bittik, harap olduk ama usanmadık. Teneke parçaları, eski terlikler, paslı bıçaklar, çatallar bulduk ama ne prenses ne de defineden bir iz!..

Çocukluk yıllarım boyunca süren bu telaşlı, heyecanlı, umut içindeki didinmelerimizi şimdi acı bir sevinçle hatırlıyorum. Hayallerimi durmaksızın besleyen bir şeyler vardı o zaman... Olur olmaz şeylerdi ama aldanmak iyiydi. Babamın her pazar kürek sallaması, sık sık defineden, prensesten, onu bulunca yapacağı işlerden, alacağı yalıdan, açacağı sinemadan, biz dört kardeş için yaptıracağı özel locadan söz açması, yani bile bile kendini aldatmak istemesi gibi, biz de aldanmak istiyorduk. Bizim öyle bol hayallerle yüklü bir Bizans definesi masalına ihtiyacımız vardı. Onu biz yaratıyor, kendimizi belki de isteyerek aldatıyorduk. Bilerek aldanabilmek mutluluğu yok şimdi! Bu artık uzun, çok uzun yılların, o çocukluğun uzak, çok uzak, bir düşte görülmüşe benzeyen günlerinde, gecelerinde unutuldu kaldı. Umudunu, hayalini, avuntusunu bana verecek ne bir Bizans definesi, ne de onun heyecanıyla titreyen o günlerin insanları var... Kimi geri

dönülmeyen ülkelere gitti, kimi de bambaşka bir insan halinde içimizde, ama onlarda o eski zamandan bir iz aramak gereksiz!.. İşte biri de benim! Şu satırları karalayan adam. Yaşamak için, günlerini geçirmek için yeryüzünde var olmayan bir Bizans definesi hayali arayan, bir türlü bulamayan...

1948

Kızkıran Haydar

Şimdi bütün o şarkılar değişti. Ne radyolar çalıyor, ne gramofonlar ne de kıyı kahvelerinin hoparlörleri... Onlar, artık gençliklerinin sonuna yaklaşmış savaş öncesi çocuklarının hayallerine karışmış bulunuyor. İnsanı içinde olduğu andan ayırıp çok uzaklara, birkaç yüzyıl öteye götürüyormuş gibi, sekiz on yıl önceye atıveren o şarkılar, kenar İstanbul semtlerinin basma entarili uzun saçlı kızlarının ağızlarından düşmeyen “kemanımla ona bir ses” veren, “tesadüfe tutulup”, “çektiğini unutturan bir aşkın son gecesinde alev alev” yanan, “bakışlarının esiri olunan bir sarışın”dan, “çok uzakta kalmış bir ilkbahar gecesinden” bahseden o tangolar, şimdi belki de artık yaşlanıp kartlaşmış bir kadının o zamanki ılık sesiyle pencerelerden, kıyı gazinolarından, vapur radyolarından taşar, göklere yayılırdı. Her insanın kendi derdine, üzüntüsüne, aşkına ortak olan tangoları, şarkıları vardı o zamanın... Gecenin karanlığı içinde erimiş semt caddesi boyunca yürürken o tangolardan birinden yükselen bir nağmenin insanın kalbinde ve ruhunda gizli, kapalı kalmış, belki eski ve uzak bir aşkın, belki gelecekte saklı bulunan bir serüvenin özlemini hayal ettiren, tadını duyuran ahengini uyandırıverirdi.

Herkes gibi benim de bu eski tangolarla birlikte gittiğim, sevdiğim, hatırladığım gizli duygularım, özleyişlerim vardır. Çoğu kez rasgele duyuruverdiğim o eski günlerin şarkılarıyla kendimi çok uzaklarda buluvermişimdir. Örneğin, “Mehtaplı bir gecede, görmüş sevmiştim onu” diye başlayanı vardır, mırıldanır mırıldanmaz, mahallemin yıllar önceki hali içinde kendimi bir ortaokul öğrencisi kılığıyla hissediveririm. Akşamüstüdür. Sıcak bir haziran akşamı. Eve doğru ilkyaz düşleri içinde yürümüş, o bol gülüşlü çapkın kadının penceresi önünden geçmiş, mahalledeki bildik yüzlerle selamlaşmış, karşı evlerdeki genç kızlardan birinin penceresinden yaza, yaz akşamına kopmaya hazır bir haziran yemişi gibi sarktığını görmüşümdür.

Penceremin önüne geçmiş, okul heyecanını, sınav telaşını bir yana atıp yazın heyecanını, iksirini duymak üzereyimdir. Sokak toz içinde, gürültülü, kalabalık. Kahvenin penceresi açık, ardında iki kişi görünmektedir. İleriki evin penceresinden iki kız kardeşin yaşama, kendi yaşamlarının durgunluğu, sıkıcılığı, boşluğuna rağmen dost gözlerle bakmak isteyişleri, gülümseyen yüzleri. Ellerimizi sallarız, bu gece gene oyun vardır arka çayırda. Ya saklambaç ya başka bir şey... Her gece, her yaz gecesi böyle geçerdi. Mahalle çocukları, en büyüğü benimle o iki kız, bir de amca oğullarından kurulu bir sürü çocuk, kimi yalınayak arabacı, kimi manav çırağı, kimi karamela satıcısı, kimi ilkokul öğrencisi, kızlı erkekli bir kalabalık...

Kıpkırmızı elbisesiyle o esmer işçi kız akşama kadar gözlerini yorduğu fabrika tezgâhını gece vakti asla hatırlamayacak, dolgun göğsüne, tombul vücuduna bakmadan bizlerle, daha bir sürü yumurcakla beraber kayaların, harabelerin, çukurların içine saklanacak, koşacaktır. Ötekiler de hepimiz de o haziran gecesinde, o yaşların kayıtsız sevinci içinde kendimizi unutmaya hazırızdır.

İşte o şarkı yok mu, “Mehtaplı bir gecede” diye başlayanı... Saklambaç oynadığımız o gecelerde en çok duyulanı, söyleneniydi. O, kıpkızıl elbisesi içinde akşamın karanlığında bir alev gibi parlayıp duran kızla, bir iki çocuk çimenlerin üstüne uzanıp hafif sesle bu şarkıyı geceye doğru söylerdik. Sanki mutluyduk. Gelecek yılların neler sakladığını örtmek ister gibiydik. Gündelik sevinçler içinde yaşardık. Aşkı bilenlerimiz de vardı, ondan haberi olmayanlar da... “Her aşk gibi bunun da...” Uzaklarda, karşı semtin ufacık evlerinde yoksul ışıklar yanar, yoksul odacıkları sarartırdı. Bir ev dizisi parlardı karanlıkta. Aralarından ışıklı böcekler gibi tramvaylar kayıp geçerdi. Gökyüzünde kocaman bir ay aptal aptal sırıtır, şarkımız ona vız gelirdi. Yavaş yavaş şehir uyur, karşı semtin ışıkları söner, tramvaylar seyrekleşir, ay tepemizden kaybolur, ama biz hâlâ “ardından yıllar geçti, günlerim gece oldu, nerdesin kaç ilkbahar geçti” diye yaşanmamış serüvenlerimizin, yalnızca düşte kalmış aşklarımızın ardından, kız erkek seslenir durur, yorulmazdık.

Şimdi bana bütün bu eski şarkıları, geceler, geceler ardında kalmış

haziran günlerini hatırlatan insana gelelim. Yani Kızkıran Haydar'a... Onu, hep "Mehtaplı bir gece", "Kemanımla ona bir ses" tangolarıyla birlikte düşünüyorum. Ama o ne keman çalardı ne de şarkı söylerdi. Ne de benim gibi, o iki işçi kız gibi, komşu çocukları gibi çimen üzerine sırtüstü uzanıp bulutları, ayı seyrederdi. Onu, dalgalı saçları, gece içinde parıldayan ateşli gözbebekleri, yıpranmış ama ütüsü düzgün elbisesiyle gözümün önüne getiriyorum. Ortaokulun son sınıfındaydı, benim gibi. Annesi çamaşıra gidiyordu. Bizim sokaktan aşağıda, ucuza kiraya verilen birtakım kulübecikler vardı, onlardan birinde otururdu. Bilmiyorum hangi rastlantıyla aramıza karıştı. Bir gece şarkımızı duyup da mı gelmişti yanımıza... Aramıza, oyunlarımıza farkına bile varmadan karışıveren, adlarını bile bilmediğimiz çocuklardan biri oydu. O da bizimle birlikte koşuyor, oynuyor, saklanıyor, şarkı söyler gibi görünüyordu. Ama gün geçtikçe dikkati çeken bir şey vardı, o da Haydar'ın hep kızların yanında oluşu, hep onlarla ilgilenmesi, göğüsleri yeni tomurcuklanmış, genç kızlığa yeni açılan küçük kızları çapkın süzmesiydi. Hepimiz aşağı yukarı aynı yaştaydık, duygularımızın da birbirine yakın olması gerekirdi. Oysa ne bende ne de ötekilerde o takunyalı, uzun saçlı kızlara karşı bu çeşit bir yakınlık vardı. Bu yüzden Haydar'ın bu elle tutulur, gözle görülür halini garipsiyordum. Bir gece karanlık bir çukurun içine gizlenmiştik. Dört kişiydik; ben, Haydar, o uzun saçlı kızlardan biri, bir de karşı evdeki kız kardeşlerin küçüğü, o gece hırsız polis oyunu oynuyorduk. Kaçmıştık, bizi arıyorlardı. Bir çeteydik, bir bankayı soymuştuk, çukurun içine saklanmıştık. Ben büyük bir ciddiyetle polislerin nereden geleceğini anlamak için başımı çukurdan dışarı çıkarmış, yolu gözetliyordum. Uzun saçlı kız da benim yanımdaydı. Haydar'la öteki kız da arkada. Yine mehtap aydınlığı vardı. Kırık, yıkık mezar taşları aydınlanıyor, ama ay, bulutlu gökyüzünde, ara sıra kaybolduğu sıralarda her yan kararıyordu. Bir ara başımı çevirdiğimde Haydar'ın elini, komşu kızının bacakları üzerinde gördüm. Şaşkınlıktan hemen çukurdan fırlamışım. Tabii o anda, biz gangsterleri polisler enselediler. Ama ben hep Haydar'ın kızın bacaklarını okşayan tecrübeli ellerini düşünüyordum.

Haydar’la akşamüstleri cadde boyunca uzak semtlere doğru açılırdık. Bazen öteki çocuklar da arkamıza takılırdı. Haydar yakasını, eski ceketinin üzerine çıkarır, rüzgârda gözleri üstüne düşen saçlarını durmadan eliyle kaldırırdı, sonra ilk gençlik sigaralarımızı ateşlerdik. Uzaktan, yakından geçen kızlara baygın baygın bakar, laf atmaz, bir şey söylemez, ama onları gülümsetmeye, kendisine baktırmaya zorlardı. Her zaman anlatamazdı, bazen gece fazla ılıksa, keyfi yerindeyse, annesi o gün çamaşırdan fazla yorgun dönmemişse, cebinde beş on kuruş harçlık varsa, gökyüzünde yıldızlar parlıyorsa, o zaman koluma girer: “Seni bir yere götüreyim” derdi. Haliç’e bakan kenar mahallelerin daracık sokaklarından birine sapıverirdik. “Seni” derdi, “konuştuğum kızın sokağına götüreyim. Dün gece buluştuk. Bu gece de çıkacaktı; ama ağabeysi gelmiş, bir iki gün sabret dedi.” Biçimsiz bir yokuştan iner, kaldırım taşları altüst olmuş başka bir sokağa sapar, bir meydana çıkar, bir çeşme başında birkaç çocuğun sıra beklediklerini görür, boş bir arsayı seçerdik. Haydar birden duraklar: “Duralım, belki komşulardan gören olur.” Dururduk. Karşıki ahşap evlerden soluk bir ışık düşerdi önümüze. “İşte o ev var ya, o değil, onun arkasındaki... Geceleri mektup atıyor, gidip alıyorum. Çeşmeye diye çıkıyor.” Gösterdiği ev karanlık içindeydi. Bir şey göremezdim. O bakar, bakardı. “Gördün mü, pencerede biri var, odur, bensiz tabii sıkılıyor.” Ben bakar, yine bir şeycik göremezdim. Ayak sesleri arnavutkaldırımlarında duyulurken, “Mahallenin çocukları beni tanıyorlar, geçen gece ardıma düştüler, ama atlattım, bizi görmesinler” derdi. Duvarın gölgesine sinerdik. Yüzü gözü görülmeyen yaşlı ya da genç insanlar önümüzden geçerdi. Biraz daha dolaşır, evin ardından, önünden cesaretle bir daha geçer, dönerdik. O zaman başlardı Haydar öyküsüne... Atar mıydı, uydurur muydu, yoksa gerçek miydi anlattıkları?.. “Bir tane daha var elimde” derdi, “o daha aşağıda, ama yokuş çok dik, dönmek güç olur...” Eski mahallesinde kız yüzünden kaç defa dövüştüğünü anlatır: “Elinden geçmeyen mi kalmıştı. Hele bir tanesi...” gülerdi. Bir şeyler hatırlıyormuş gibi... Uzun yıllar ardında kalmış serüvenlerini düşünen çapkın bir ihtiyar tavrıyla bir iki ay önceki dalgalarını anlatırdı. Tenha köşelerde, yangın yerlerinde, bir

ağaç gölgesinde, bir yıkık duvar dibinde o, yeni yaşama açılan on üç, on dört yaşlarındaki kızları öpmenin tadından söz ederdi. Kimi utanır sıkılırmış, kimi de öyle sıkı sarılırmış ki ipincecik kollarıyla...

Yürürdük... Haydar'ın öyküleri de bizimle beraber. Bu semtte her köşenin ona ait bir yanı vardı. Hele medresenin yanındaki boş sokak, karanlık, kimsenin geçip dönmediği o aralık Haydar'ın başlıca dostuydu. "Sırtını verirsin duvara, hele bir yarık var, oraya kızı yerleştirdin mi, bekçi bile göremez seni..." Eski mahallesinden zorla kaçmışlar... Annesi ne yapacağını şaşırmış, konu komşu düşman kesilmişler. Hele zengin komşularının evlatlığını baştan çıkarınca efendileri bir gece Haydar'ı yakalatıp bir temiz ıslatmışlar. "Ben de herife iki kroşe kondurdum. Zaten bana vız geldi, ertesi gün kız yine benimle mektuplaştı..." Öyle ki Haydar'a o mahalledeki kızlar bir ad bile takmışlar: Kızkıran Haydar.

Kızkıran Haydar'la o yaz boyunca süren bir ahbaplığımız oldu. Artık gece oyunlarında onun hangi komşu kızla dalga geçtiğini, biz hararetle yeni bir filmi birbirimize anlatırken karanlıkta yumuşak bir eli avuçlarında ısıtmakta olduğunu biliyor, bazen gecenin geç saatlerinde kim bilir hangi harap evin penceresi karşısında düşecek bir kâğıt ya da uzanacak titrek bir el gözlediğini düşünüyordum. Yaz sonlarına doğru Haydar'la bir iki defa daha bulvar boyunca, kenar sokakların olanca derinliğince dolaşabildik. Geçen defa önünden geçtiğimiz evin yakınından geçtik, ama eski sevgilisi için değildi, onu bırakmıştı Haydar, başka biri vardı şimdi... Yine eskisi gibi birbirine benzeyen öyküler anlatıyor, hafif bir sesle sevgilisiyle arasında parola olan "Mehtaplı bir gecede..." tangosunu mırıldanıyordu. Köşede durup bunu ıslıkla çalıyormuş, beş dakika geçmeden de kız kollarında... Karanlık yolun uzunluğunca biz de bu tangoyu ıslıkla çala çala giderdik. Gece yarılarına doğru bulvar bomboş, tramvaylar mahzun, tek tük taksiler sevinçli olurdu. Ortalıkta ne savaş vardı ne de ekmek sıkıntısı... Bir şarkının içinde genç insanların olanca istek ve hayallerini yaşatabildikleri, kendilerini bir filmde, bir romanda, bir şarkıda buldukları günlerdi onlar...

Sonra biz, o sokaktan taşındık. Yıllar yılı Haydar'ı göremedim. Bir

defa annesi bize çamaşıra gelmişti. Haydar'ın askere gittiğini ondan öğrendim. Bir defa bilmem hangi rastlantıyla yolum vaktiyle Haydar'la beraber gecenin karanlığı içinde dolaştığımız o daracık sokaklardan birine, hem de o köhne evin önüne düştü. Akşamdı, mehtap vardı, çevrede kadınlar, çocuklar da. O, burada durur, ıslıkla sevgilisini çağırırdı. Bir de ben denedim. Beceriksiz bir ıslıktı benimki... Ne bir pencere açıldı ne de bir insan başı uzandı.

Hiç ummadığım bir gün Haydar'la bir tramvayda burun buruna geldim. Beni tanımadı bile. Ben de onu zorlukla tanıyabildim. Yanında çirkin, yaşlı suratlı bir kadın... Tramvaydan indiler, kol kola asfalt caddede yürüdüler. Haydar, o eski günlerin Kızkıran Haydar'ı, gözlerindeki o kıvılcım sönmüş, buruşuk elbiseli, süklüm püklüm bir kocaydı. Onun ardından atılıp ıslıkla "Mehtaplı bir gece"yi çalmak, sonra da kaçmak isterdim. Savaştan önceki bir yazın Kızkıran Haydar'ını içinde diriltmeli, şu bulvar boyunca anlatılan aşk maceralarını, bir ıslıkla, bir bakışla kollarına aldığı, duvar oyuklarında tatlı anlar yaşadığı esmerleri, sarışınları, onlarla birlikte elinden giden o ele geçmez zamanı zalimcesine hatırlatmalıydım...

Ama dedim ya o şarkılar öldü. Bizim içimizde bir şeylerle beraber... Ne mehtaplı bir gecenin bize verebileceği yepyeni bir duygu, ne de herhangi eşsiz bir rastlantıyla yaşantımızın değişebileceği umudu, ne de geçen baharları özleyen bir kalp... Radyolarda, gramofonlarda, bana, Kızkıran Haydar'a, onun sayısı belli olmayan sevgililerine, o günleri, o inanılması güç anları yaşamış olanlara, kısacası bütün hayal edenlere, bütün umut içinde yaşayanlara, kavuşulması güç bir mutluluk özleyenlere yabancı, tatsız ve çirkin gelen birtakım şarkılar... "Şu karşıdan gelen esmer..." vs. vs.

1948

Ester ile Roza

O vıcık vıcık kaynaşan sokaklardan birine adım atar atmaz bir duraklarsınız. Hele akşamüstüyse, pencerelerde, kapı önlerinde, köşe başlarında renk renk kılıklarda, kıpkızıl saçlı çocuklarla; endamlı, parlak bakışlı, kor gibi yakıcı kızlarla; beyaz saçlı ama yirmi-otuz yıl öncesinin yakıcılığı hâlâ küllenmemiş yaşlı kadınlarla gözünüzün önüne sarhoş edici bir dünya serilmiştir. Sonu gelmez bir gürültü, nereden çıktığı anlaşılmayan bir uğultu pencerelerden taşar, kaldırımlardan evlerin üst katlarına doğru yükselir, gökyüzüne doğru boşanır. Üç dört kız kahkahalarıyla, kısa etekleri, tüysüz sarı bacakları rüzgârda, bir sokak dönemecinden kıvrılıverirler... Ne kadar sevinçlidirler, ne kadar mutludurlar görünüşte! İnsan çok defa merak eder mutluluklarının nedenini o kenar semt Musevi kızlarının!.. İçine kapanık, dünyayı kapkara, hayatı, yaşamayı anlamsız bulduğunu sezişiyle olsun, aklıyla olsun, bilerek bilmeyerek duyan, yaşayan, sonra da bu ruh halini gözlerinin ışığı, adımlarının kararsızlığı, sesinin titreyişiyle belirten bir Musevi kızını hayal etmek bile güçtür. Çoğu defa o dapdaracık, pis, karışık sokaklara, onların kalabalığına, korkulu, endişeli bir insan haliyle girmiş, o insanların anlaşılmayan, belki de içinde bulundukları anı bütün duygularıyla yaşamaktan gelen bir çeşit sevincin bana da yapıştığını duyarak çıkmışımdır. O küçücük kızların göz açıp kapayana kadar kabuklarını kırıp birden açılıverdiklerini, ayrı ayrı birer hayat iksiri gibi yeryüzüne kendilerini bırakıverdiklerini görmüşümdür. İçimde birdenbire bir utanç, bir küçülme duygusu belirivermiştir.

Ester ile Roza'yı ilk gördüğümde onların da bu sokaklara benzer bir yerde oturduklarını düşünmüştüm. Öteden beri Musevi mahallelerini gezerken gördüğüm, hayal ettiğim her şey bir bir gözümün önünden geçmişti. İki üç arkadaşıyla birlikte nasıl kol kola sokak boyunca gezindiklerini, nasıl kabak çekirdeği kemirdiklerini, nasıl acele acele

konuştuklarını... Belki de birkaç yıl önce o sokaklardan geçip dönerken karşılaştığım o kısa etekli, bol kahkahalı, gürültücü kızlar arasındaydılar. İkisi de neşeli, canlı, kıpır kıpır, sımsıcaktılar. Bir kenar semt bahçe sinemasının gişesinde çalışıyorlardı. Bir Musevi semtinde; yalnız yaz ayları çalışan bir sinemaydı bu. Tertemiz, muntazam sandalye dizileri, daima sulanan çiçek tarhları, bembeyaz perdesi, iki yanına, gelecek programın resimleri asılı levhalarıyla her yerde görülen sinemalardan. Akşama kadar gürültüsü hiç eksik olmayan bir cadde üzerindeydi. İki tarafında Haliç kıyısına giden sokaklar vardı. Birinden de iskeleye varılırdı. O yan sokaklar gece gündüz kalabalık, hararetliydi. İnsanlar kaynaşır dururdu. Ne olurdu, ne yaparlardı bilmem, ama oranın insanları sanki yerlerinde duramaz, boyuna pencerelerden, kapılardan taşardı. Hep Musevi sokakları, Musevi mahalleleriydi. Adım başında insanın ağzını açık bırakan, Amerikan filmlerindeki gibi ıslık çalmak hevesi veren, bir Dorothy Lamour bacağı, bir Ava Gardner profili o yıkık, harap evlerin kapısından, bacasından taşıp karşınıza çıkıverirdi.

Yakın bir arkadaşım o sinemanın makinistiydi. Her yaz başka bir bahçe sinemasında çalışan arkadaşım, o yıl da bu sinemaya girmişti. Birçok akşamlar beraber gider gelirdik. Aynı semtte oturuyorduk. Ta ortaokuldan arkadaşımdı. İlk defa bir yaz akşamı Haliç'i kuşbakışı seyreden bir yokuştan aşağı inmiştik. Daracık yollardan, merdivenli bir sokaktan geçmiştik. Alışageldiğim yerlerin dışında bir ülkeye gider gibiydim. Yeni bir kıtaya, başka bir dünyaya adım atmıştım. Daha ilk akşamdan şaşakalmıştım. O heyecan, o gürültü, o neşe, kızlar, kadınlar neydi öyle!.. Yolda arkadaşım boyuna anlatmıştı, öyle memnundu ki işinden, buradaki hayatından. Boyuna adlar saymıştı, birçok kızlardan bahsetmişti. En çok biriyle ilgilendiğini, onunla bir iki defa gezdiğini, doğrusu çok umuda düştüğünü söylemişti. Bu kız sinemanın gişesinde çalışıyordu. İlk defa Roza'yı o akşam gördüm. Kumral bir kızdı. Gişe açılmadığından bahçede bir sandalyeye oturmuş, bir çikolatayı ısırıyordu. Kısacık robu diz kapaklarını aşmıyordu bile. Boyuna gülüyordu, ne anlatsan, ne desen gülüyordu. İki yıldır sinemada çalışıyormuş, ortayı bitirmiş. Serbest serbest konuşuyordu. Ben önce

arkadaşımın gezip dolaştığı kızın Roza olduğunu sanmıştım. Biraz sonra bahçeye esmer bir kız girince işi anladım. Zaten arkadaş da kolumu dürtmüştü. Ester buydu. Hep geç kalırdı işine. Hep elinde sandviçini ısıra ısıra, koşa koşa... Hemen gişesine giriyordu. İki kelime konuşamıyordu kimseyle. Bir merhabadan sonra ikisi de işlerinin başına geçtiler. Biz de arkadaşla makine dairesine çıktık. Kocaman makinelere film bobinlerini yerleştirirken arkadaşım boyuna anlatıyor, bense sokağı tepeden gören pencereden, sinemaya girip çıkanları seyrediyordum. "Yoksul bir kız Ester. Roza şımarığın biridir. Bir sürü tutkusu var. Kaç kişiyle kırıştırdı Allah bilir. Ben ikisiyle de ahbaplık ediyorum. Ester'le birkaç defa Beyoğlu'nda sinemaya gittik, bir defa da Ada'ya, dans ettik. Ester öyle çekingen durur, ama o da kaçın kurası!.." Ben arkadaşımın hikâyelerinden bu kadarını anlayabilirdim. Hemen her defasında aynı şeyler olurdu. Ben makine dairesinde fazla kalamaz, film başlar başlamaz aşağıya iner, gişelerin yanına giderdim. Roza göz kırpardı. Ester boyuna ikinci mevki biletler satardı. Roza'nın gişesine yaklaşırdım. Filmlerden bahsederdik. O gün ilk olarak Clark Gable'ın bir filmi oynuyordu. Ama geçen yılın filmiydi bu. Beyoğlu'nda Gable'ın yeni bir filminin oynadığını söylerdim. "Gördüm onu" derdi. "Bir daha görebilirim ama..." Bakardı gözlerime. Dilimin ucuna kadar gelirdi, yarın gidelim mi, demek... Lafı değiştirmek daha kolaydı. Döner dolaşır onunla buluşma sözü almak isterdim, yine sıkılırdım. Parlak gözleri mi, incecik robunu delercesine fırlamış göğsü mü, yoksa arkadaşımın anlattığı çeşitli hikâyeler mi beni ürkütürdü bilmem!..

Geceleri arkadaşımla sinema boşaldıktan sonra çıkardık. Roza'nın ağabeyi gelip onu erkenden götürürdü. Ester yakındaki evine yalnız giderdi. Biz hep onun sokağından, evi önünden geçerdik. Yolumuz oraya düşerdi zaten. Ester'in evi yokuşun dibindeki üç katlı evdi. Çatı katında oturuyorlardı. Bütün ailesi çalışıyordu. Babası, ablası, kardeşleri... Bir de nişanlısı varmış... O da önceleri sinemada çalışıyormuş, makinistmiş... Sonra İsrail'e gitmiş. Ester oradan gelen mektupları hep okurmuş arkadaşına... "Ben de bir gün oraya gideceğim" dermiş. Arkadaş anlatırdı: "Sinemaya gidince başını

dayıyor, elini elime bırakıyor... Dudaklarımı saçlarında, yüzünde gezdiriyorum. Okşuyorum, sesini çıkarmıyor... O da öpüyor beni... Ama hep nişanlısından bahsediyor. İsrail'den gelen mektuplardan. Bir oyun oynuyormuşuz gibi. Benimle gezmesi, sevişmesi gerçek bir şey değilmiş, bir oyunmuş gibi." Esterlerin katında gecenin kaçı olursa olsun soluk bir ışık yanar dururdu. Bana öyle gelirdi ki Ester, anası, kardeşiyle oturmuş çeyizini hazırlamakta, İsrail'de giyeceği gelinliğini dikmektedir. Söylemezdim arkadaşıma ama böyle düşünürdüm. O ise hep Ester'den gerektiğinden fazla bir şey elde etmeyi düşünür, bu konudaki planlarını anlatırdı. Bir arkadaşının odasına götürecekti, sabahlayacaklardı, ama nasıl, nasıl? Gece yarısından sonra o yollar korkunç derecede tenhalaşırdı. Bekçiler bile geçemezdi. Elimizdeki elektrik feneriyle yürüdüğümüz yolu aydınlatırdık. Semtimize kadar varabilmek tehlikeli bir serüvendi. Köpekler havlar, sarhoşlar narayı basar, uzaklarda bir yerden acayip sesleri gelirdi. Yokuşun tepesine varıncaya kadar Roza'yı da Ester'i de içinden geldiğimiz o bambaşka dünyayı da unuturduk. Ancak tramvay caddesine çıktıktan sonra hayallerimize koyulurduk. O, Ester için kim bilir nasıl planlar kurardı. Sanki Roza önüm sıra, arkam sıra yürürdü. İçimden yalan derdim, her gece onu sinemadan alıp götüren ağabeyi olamaz, olsa olsa âşıklarıdır. Kim bilir şimdi nerededir? Bir içki masasının başında. Elinde kadeh. Ayak ayak üstünde. Dudaklarında hoppa bir hava... Arkadaşım kendi derdi içindeydi: "Diyor ki Ester, sen hiç üzülme, ben İsrail'e gitmeden sana bir kız bulurum. Bana benzeyen bir esmer..." Bu sözlere öyle içerlerdi ki arkadaşım. Sanki kızın elinde bir oyuncaktı. Bugün var yarın yok. İsrail'deki delikanlı elini bir sallasa demek koşa koşa ona gidiverecekti...

Sinemanın müstahdemlerinden biri gibiydim. Yalnız film seyretmek için gazoz satan, leblebi satan o küçük çocuklardan... Her gece arkadaşımla birlikte o bir buçuk saatlik yolu aşardım. Bazen vapurla o semte gittiğim de olurdu. Roza'yı arardım, hiç görmezdim vapurda. Bazen birini ona benzetiverirdim. Kâh Beyoğlu'nda, kâh Tepebaşı'nda... Bir türlü rastlayamazdım ona. Ne yapardı gündüzleri, ne ederdi? Clark Gable'ın filmine belki gelir umuduyla iki kere

gitmiştim. Yoktu hiçbir yerde. Tek çare bahçe sinemasına koşmaktı. Saate bakardım, daha iki saat vardı filmin başlamasına. Soluk soluğa vapurdan inip sinemaya varan yolu geçerdim. İkisi de gişelerindeydiler. Selamlaşırdık, gülüşürdük. Birkaç dakika için yerinden ayrılır, bahçeye gelirdi. Bir gazozumu içer, hep neşeli, alaycı sesiyle konuşurdu. Bir gün önce gittiği plajı anlatırdı. Nasıl yarış etmiş delikanlılarla... "Ah" derdi, "Don Ameche'nin bir filmi var." Çapkın çapkın bakardı. Sonra, "Yarın ağabeyimle gideceğiz..." derdi. Sinemacının madamı görününce hemen kalkar giderdi. Makine dairesine tırmanırdım. Arkadaşımı ter içinde bobinleri sararken bulurdum. Küçük çocuklar bahçedeki çiçekleri sularlardı. Pikabın başına geçer, beş on plaktan semtte en çok sevilenini, en çok aşınmışını seçerdim: "Arjantina..." Bütün cadde, semt çift hoparlörle çın çın çınlardı. Film başlayınca aşağı iner, arka tarafta bir boş sandalyeye ilişir, filmi seyrederdim. Karşımda oynayan Betty Grable değil, Roza'ydı. Dans eden, öpüşen, mayosuyla boy gösteren Roza. Arkadaşım da bazen yerini yardımcısına bırakıp yanıma gelirdi. Kaç defa seyrettiğimiz filme baka baka konuşurduk: "Bugünlerde hiç oralı değil" derdi. "Kim?" "Ester... Hiç konuşmuyor, düşünüyor hep... Bir yere götürmemi istemiyor." Sonra birden, "Sen de bırak şu Roza'yı, gezmedik adam bırakmadı." "Kim görmüş?" diye sorardım. Bu gece onu evine kadar ben götürmeliydim. Evi neredeydi, kimin nesiydi? Filmi yarıda bırakıp o makine dairesine, ben de gişelerin yanına koşardık. Roza gitmek üzereydi. Sinemacının madamı da yanında. Ester'le konuşuyorlardı. Sevinç içinde uçuyorlardı. Hepsini bir arada görünce bir sigara yaktım. "Ne sıcak hava" dedim. Madam'la Roza çıkıp gittiler. Ester kalmıştı yalnız. Bir sigara uzattım, yaktım. "Roza kimseyle dolaşmaz" dedi. "Seninle de." "Öyleye benzemiyor" dedim. Ester beyazperdeden gelen caz şarkısının bitmesini bekledi. Dumanı burnundan çıkartıp "O evli" dedi. "Çocuğu bile var, kimse bilmiyor bunu." Beraber sokağa çıktık. Dışarıda bir bayram yerinin durgunluğuna benzeyen bir hal vardı. Bedavacılar duvarlara tırmanmışlar, tahta kapının deliklerine göz uydurmuşlardı. Ilık bir rüzgâr esiyordu Haliç'ten. Ester'le denize doğru yürüdük. Ufacık bir

vapur kalkmıştı. Kasımpaşa'ya doğru yolu yarılamıştı. "Roza orada oturur. Gündüzleri de terzide çalışıyor. Para biriktiriyor. Bugün mektup almıştı... Kocası İsrail'de. Ondan bu kadar neşeliydi. Hoş o her zaman öyledir ya." Sonra kendisinin, Roza'nın düşlerini bir çırpıda anlattı. Orada onları bekleyen yaşamı. Bir yuvanın mutluluğunu... Umulup da bir türlü kavuşulmayan birtakım şeyleri... "Yakında beraber gideceğiz" dedi. Orada yeni bir ülke kuruluyordu. Bir vatan! O toprakların ilk öncüleri olacaklardı. Geniş hayalleri, umutları, bekleyişleri vardı... Konuşa konuşa evlerine vardık. Üst kattaki ışığın gece yarısından çok sonra söneceğini, ana kızın kim bilir neler üstünde göz nuru dökeceklerini düşünüyordum.

Gece gene aynı yollardan arkadaşımla döndük. O Ester'den bahsetmeye başladı. Artık bu işin bir sonu gelmeliydi. "Bu kızlara fazla önem vermemeli, değmez" diyordu. Bir odaya atsaydı Ester'i, tamamdı. İnsan eğlendirmeliydi gönlünü, o kadar. Hepsi de anasının gözüydüler. Ne anlatırlarsa hepsi masaldı... İsrail'deki nişanlıya da inanmıyordu dostum. Roza'nın hikâyesini, Ester'in hayallerini yalnız ben içimde taşıyordum. Ona bunlardan bahsetmedim bile. Boşuna olurdu bu. Ama yol boyunca o iki genç kızın şu koskoca dünya içindeki didinmelerini, çırpınmalarını, insanlara, onların kötülüğüne karşı, gece gündüz çarpışarak, arzuladıkları bir mutluluğun ardı sıra koşuşmalarını düşünüyordum. Bir daha ne Roza'yı ne Ester'i görebilirdim. Ne de bahçe sinemasını. Arjantina plağını, Betty'nin filmini... O değişik, bambaşka âleme bir daha adım atamazdım.

Atmadım da. Arkadaşım çok geçmeden işini bıraktı. Yaz da sona ermişti. Roza ile Ester ancak hayallerimin genişliğinde bir yer alabilirlerdi. Bir daha Ester'den de Roza'dan da laf açmadık. Arkadaşımın başka hikâyeleri, başka gönül işleri vardı anlatacak... Yalnız ben, gizli bir hazineyi saklarcasına, dünyamızda bulunmayan bir masal semtinde geçirdiğim geceleri, yaşattığım hayalleri, insanları, içimde gizledim. Sonra, çok sonra, limandan kalkan o ufacık, o çürük, eski zaman kadırgalarına benzeyen gemilerden biriyle Ester'le Roza'yı özledikleri yerlere, insanlara doğru yolcu ettim. Yıkılacak kadar insanla yüklü gemilerdi bunlar. Ama içlerinde yarınki yaşamlarına

atılmaya koşan yığınlarla insan vardı. Bu arada dünyayı bitmeyecek bir serüven olarak kabullenen Ester’le Roza...

1951

Cambazlar

Haziranın ilk haftasında gelirlerdi. Gelişlerini bir akşamüstü sokak aralarında mola türküleri okuyarak cambazhanenin ilanlarını dağıtan, yüzü gözü boyalı soytarıyı görür görmez anlardık. Ardına takılan çocuk zinciri, her sokakta biraz daha uzardı. Yarı bahar, yarı yaz bir akşamdı. Okuldan dönenler, cami avlusunda çift kale oynayanlar, en uzak mahallelerden gelenler, soytarının ardı sıra, o yıllarda kenar İstanbul semtlerinin pek sevilen bir şarkısını tuttururlardı: “Kalplere vur bir zımba – Rumba da rumba rumba!” Bu rumbalar hep bir ağızdan söylenir, ses yüksek, büyük ahşap evlerin en kuytu odalarına kadar sokulurdu. Pencerelerde, kapı önlerinde kadınlar, tek tük erkekler, çoğunlukla genç kızlar, mutlu bir gülüşle, aralarında konuşurlardı: “Cambazlar...” “Nihayet gelebildiler...” “Esmer kız da gelmiş mi?” Soytarı, şarkısını bitirince elindeki boruyu havaya dikip olanca sesiyle bağırırdı: “Atlar Cambazhanesi altı aylık Balkan turundan döndü. Bugünden itibaren her zamanki yerinde temsillerine başlıyor. En heyecanlı numaralar. Ölüm geçidi. Matmazel Nelli, Madam Anjel ve dünyaca meşhur Mösyö Aleksi... Ölüme meydan okuyorlar... Saat üçte başlıyor... Duhuliye on, çocuklara beş.” Bu sözleri söyler söylemez olduğu yerde bir takla atıp şarkısına başlardı: “Ol bir salon gelini – Koy kalbime elini.”

Ben soytarının peşine takılanların en gerisinde olurdum. Sokak sokak gezerdik. Soytarı taklalar atar, çocuklar çığlığı basarlar; kahkahalar, şarkılar, alaylar arasında cambazhanenin bulunduğu yere varırdık. Soytarı burada son taklasını atıp “Duhuliye on, çocuklara beş” diye bağırır, elini uzatıp dururdu. Cambazhane de cambazhaneydi hani: İki çadırla, birbirine iple bağlı iki direkten ibaret! İpin altında genişçe bir ağ. Ağın altında dörtgen şeklinde bir sahayı, kazıklarla tutturulmuş bir ip çevirmişti. İşte o dörtgen şeklindeki yer paralıydı. O paralı yer hiçbir zaman dolmazdı. Millet dışarıda durur, bedavadan

seyretmeye çalışırdı. Soytarının feryat ve teşviklerine rağmen para vererek sandalyelere ancak beş on kişi kurulurdu. Ama her numaradan sonra Matmazel Nelli hafif şortuyla bedavacılar arasına karışır, kırıtıp sırıtarak, bacaklarını sallayarak, parsa toplamaya çıkardı. En çok parayı da o toplardı galiba. Sonra meydandaki boşluğa doğru koşar, bir iki takla atıp paraları yere düşürmeden Aleksi'ye teslim ederdi. Esmer, yanık deriliydi, simsiyah gözleri vardı. Sımsıcak, fıkır fıkır bir kızdı. On yedi, on sekiz yaşından beri tanırlardı. Birkaç yıl önce bacak kadar, zayıf, saçları kısacık bir yumurcaktı. Birdenbire ertesi sabaha onu genç bir kız olarak, ıslıklar çaldıran, iç gevşeten bir afet halinde buluvermiştik. Lastik pabuçları vardı. Bacaklarının derisi ip üstünde, batmak üzere olan güneş ışığı altında yanar sönerdi. Madam Anjel de kırkını geçkindi, ama vücuduyla, bakışıyla, tükenmemiş, bitmemiş bir kadınlığın, sönmemiş bir alevin yakıcılığını tattırırdı. En zor numaraları o yapar; kocasının sırtında ip üzerinden geçerdi. Mösyö Aleksi'ye gelince... Onu aldatmak öyle kolay değil. Yaşı hiç mi hiç belli olmayan, otuzla elli arası bir adam. Saçları akla karışmış koyu siyah. Daha çok şakakları beyazlamıştı. Uzun bir boy, geniş omuzlar. Bir eliyle Anjel'i bir eliyle Nelli'yi yakaladığı gibi havaya kaldırabilecek kadar güçlüydü. O takla filan atmazdı. Bu işi Nelli'ye, her defasında sayıları değişen soytarılara bırakırdı. Yüzleri boyalı, üzerlerinde garip garip elbiseler bulunan bu adamları bir türlü tanıyamazdık. Ara sıra ortalıkta dolaşır, itişir, yuvarlanır, taklalar atar, seyircilere sırnaşır, bin bir şaklabanlık, rezillik ederlerdi. Atlas Cambazhanesi haziranın ilk on günü semtimizde temsiller verir; sonra bir sabah vakti kimsenin haberi olmadan çekip giderdi. Aksi gibi tam sınav zamanına rastlayan bu on günün anısı, belki de tatmaya pek fırsat bulamadığımızdan olacak, bana, benim gibi semtin bütün öğrencilerine eşi benzeri olmayan bir eğlence gibi gelirdi. Küçük ağabeyimle okuldan döner dönmez, kahvaltımızı atıştırıp, bahçe kapısından sıvışırdık, birer gölge gibi. Onun da dersleri vardı çalışacak, benim de. Hem onunkiler daha zor, daha önemliydi. Boş verirdi anlaşılan. Ya bizler gibi cambazhanenin yabancı, ama ılık havasından ya Nelli'nin karanlık bakışlarından vazgeçemezdi. Köşede

bir arkadaşıyla buluşurdu. Hep beraber cami avlusuna dalar, bizim evden kimseye görünmeden, konu komşunun dikkatini çekmeden sur dibindeki çayıra koşardık. Nedense, bu haziran ayları hep ılık, rüzgârsız, şeker gibi olurdu. Hiç yağmurlu, rüzgârlı, fırtınalı günleri olmamış mıdır? Temsiller hiç tehir edilmemiş midir? Bunları hiç düşünmedim. İçimde yıllardan beri, bu hazirana ait on günü, belki de isteğime uygun bir biçimde yaşattım.

Ağabeyimle arkadaşı –bu sarı suratlı, çilli bir çocuktu– onar kuruşu bayılıp sandalyelere yan gelirler, bense kalabalığa dalıp, yaşıtlarımı bulur, oradan oraya gezer dolaşırdım. Sandalyeler dolardı. Buraya gelenleri birer birer tanır, seçerdim. Her temsile gelenler: Bakkalın ortağı esmer adam göbeğini avuçları arasına alır, gözlerini daha açılmamış çadırın kapısına diker; göre göre iyice tanıdığım iki şoför boyuna leblebi atıştırırlar; kasabın çırağı, semt kabadayılarından ne iş yaptığı anlaşılmayan bir hovarda; genç tüy gibi, saçları uçuşan bir üniversiteli; bir de kumral bahriye eri... Her zaman görülmeyenler: Başörtülü, mahcup, utangaç bakışlı yaşlı semt hanımları; ellerinden tuttukları çocuklarının şaşkınlıktan bir karış açılan ağızlarına soktukları parmağı boyuna çekip çıkaran anneler, babalar... Sonra bedavacılar, çocuklar, esnaflar, yorgun argın memurlar, polisler, apışıp kalan emir erleri...

Saat beşe doğru kalabalıktan bir alkış kopar. Derken meşhur soytarı ünlü şarkısına bilmem kaçıncı defa başlar: “Sevdiğim tatlı dilini – Rumba da rumba.” Çadırın içinden çatlak bir plak ötmeye koyulur. Dikkat kesilirdik. Ağabeyimin iskemlesinin ardına gizlenip, ikisi arasından seyre dalardım. Önce tombul bacaklarını titreterek Madam Anjel ortaya çıkar, iki tarafa selam verir. Ardından Mösyö Aleksi fırlardı. Kadını bacağından tuttuğu gibi omzu üzerine çıkarır, kadın adamın tepesi üstünde türlü türlü tehlikeli numaralar yapardı. Ağabeyimin arkadaşı bir ara kolunu dürter, rüzgârda kısa etekliği uçuşan Anjel’in baldırlarını gösterirdi. Az sonra Nelli görünürdü. Her yıl bizlere o, daha güzel, arzudan yanan bakışları, kıvrılışlarıyla daha çekici gelirdi. Gramofon bir cambazhane havasını tutturur; üçü birden ip üzerinde yürümeye, çeşitli numaralar yapmaya koyulurlardı.

Ellerinde kocaman sırıklar vardı. Bütün başlar havaya dikilir, ağın dört köşe aralıkları arasında kâh Aleksi'nin kıllı bacağı kâh Anjel'in tombul baldırları görünürdü. Ama Nelli'nin aşağıdan yukarıya doğru, esintiyle kalkan etekliğinin altından yanık derisi, gökyüzünün maviliği üstünde yanar dururdu. Nelli tam üstümüze gelince, ağabeyim, arkadaşı, bahriyeli ve kasap çırağı şöyle mahcup bir bakışırlar, sonra gözlerinin bütün gücünü toplayıp seyre dalarlardı.

Ben cambazlardan, Nelli'nin bacaklarından, ip üstünde tutturduğu Rumca şarkıdan, Anjel'in cilveli hallerinden çok etrafımı, yüzleri, gözleri, bütün varlıklarıyla değişmiş, başkalaşmış insanları seyrederdim. Yıllarca önce şekercinin oğlunu verem eden kadın bu muydu? Bu şişman, göbekli, yağ bağlamış kadın... O zamanlar tiyatroda oynarmış... Şekercizade onu orada kanto söylerken görüp yanmış, tutuşmuş. Ne çok para harcamış, sonunda hastalanmış, verem olmuş zavallı!.. Bunları komşudaki ihtiyar hanımlar, kızgın ve nefretli sesleriyle anlatırlardı. Daha başka hikâyeleri de vardı. Anjel o kadarla kalmamış. Aleksi'nin karısı olmasına rağmen her yıl cambazhane geldiğinde, semtin en zengin gençlerini de baştan çıkarırmış, kocası da bu işte yardımını esirgemezmiş!..

Gizli gizli dinlediğim bu hikâyeler tombul, beyaz gerdanlı, pudralı Madam Anjel'e hiç yakışmazdı. Kocası Aleksi'nin o erkek güzeli hali de mi boşunaydı?.. Nelli için o ihtiyar hanımlar ne derlerdi bilmem. Herhalde onu fazla tanımazlardı, ama yine de lafı dönüp dolaştırıp "anasının kızı" deyimini kullanırlardı. Ben Nelli'yi daha çok, ağabeyimle arkadaşlarının konuşmalarından, mahalledeki çocukların o çok bilmiş, tecrübeli, feleğin çemberinden geçmiş kelimelerle yüklü gevezeliklerinden tanımıştım. Dediklerine göre iki yıl önceye kadar tecrübesiz, saf bir kız olan Nelli, meğer geçen yıl birisini sevmiş, o genç tarafından baştan çıkarılmış... Artık o zamandan beri anasının yolundaymış... Her gittiği semtin zenginleriyle, delikanlılarıyla işi pişirip keyif ediyormuş...

Soytarının taklaları ve şarkılarıyla oyun biterdi. Ama kalabalık bir türlü dağılmazdı. Mösyö Aleksi çadırdan bir çıkar bakar, tekrar içeri girer. Ortalık alkıştan inlerdi. Arabalar, tramvaylar durur, gelip

geçenler toplanırdı. Dayanamazlardı, çıkarlardı üçü de. Kısa süren bir iki numaradan sonra tekrar çekilirlerdi. Ağabeyimin arkadaşı, “Şu köşede duralım. Neredeyse çıkarlar” derdi. Dakikalar geçer, ahali yavaş yavaş dağılır, bazı tutkunları kıpırdamazlardı yerlerinden. Soytarılar yüzlerindeki boyaları silmeden sandalyeleri toplarlar, ilerdeki kahveciye götürüp teslim ederlerdi. Bizse Matmazel Nelli’yi beklerdik. Onu giyinmiş, canlı bir varlık olarak, bizden biri gibi sokakta yürürken, vitrinleri seyrederken görmek isterdik. Ama karanlık çökerdi tepemize. Çadırdan çıkan üç gölge, bekleşenlerin arasından kayıp geçiverirlerdi. Peşlerinden koşanlar, az sonra kayıp giden bir taksinin ardı sıra bakakalırlardı.

Aynı yoldan cami avlusunu aşıp evin yolunu tutardık. Ağabeyimle çilli çocuk fısıl fısıl konuşurlardı... Bu gece Nelli’yi o şişko bakkal alıp götürecekti... Anasına bir ellilik toslamıştı. Bunu, mahallemizdeki kasabın kıza tutkun çırağı gözleriyle görmüştü. Karanlık içinden başka tutkunların sesleri, küfürleri duyulurdu. Bana, herkes aynı konuyu konuşuyormuş, herkes aynı heyecanı paylaşıyormuş gibi gelirdi. Ağabeyim durur durur, birden “Hey kahpe dünya...” derdi. Bu sözü neye söylediğini düşünür, birtakım şeyler sezerdim. Son sigaralarını köşede içip bitirirler, ertesi gün gene aynı yerde buluşmak üzere ayrılırlardı.

Eve giden eğri büğrü kaldırımlarda hiç konuşmazdık. Benim içimde ipleri, ağları, takla atan soytarıları, kadın erkek cambazlarıyla dünyanın en zengin cambazhanesi kuruluverir, ancak yaz akşamları duyulan çeşitten bir çocukluk mutluluğu da buna eklenirdi. Ağabeyimin hayallerindeyse, Matmazel Nelli’nin kıvrak bacakları gergin bir ipin üzerinde gezinir durur, gezinir durur. Sonra bu ip birden kopar, o yaz geceleri gibi taze, ılık, esmer vücut; yağlı, şişman, kanlı gözleri parıl parıl yanan semt bakkalının kucağına düşüverirdi...

1951

Gar

Bir yana çekilip garı seyre daldım. Sabahtı. Ayaz zehir gibi. Koca koca katarlar peronlar boyunca dizilmiş duruyordu. İstanbul'dan gelen yataklının yolcuları eşyalarını hamallara yükletmekteydiler; garın sabah kalabalığını kent emiyor, tüketiyordu. Neredeyse katar birinci perondan ayrılıp yerini boş bırakacaktı. Yolcular otomobillerle evlere, otellere dağılacak, hamallar dinlenmeye gidecek, garın hoparlörü, birkaç saat için sesini kısacak, ortalıkta şişman gazete satıcısı, ne beklediği bilinmeyen birkaç asker, tek tük hademelerin telaşlı gidip gelişlerinden başka bir şey kalmayacaktı.

İstasyon gazinosunun kabak kafalı, altın dişli garsonuyla durmadan sırıtan arkadaşı birer sigara tüttürmüşler, yataklının geri kalan yolcularını seyrediyorlardı. Bu son yolcunun eşyaları bitip tükenmek bilmiyor. Bavullar, çantalar, denkler... Kırmızı yüzlüydü bu adam. Karısının sırtında kahverengi bir kürk. Bir yanda durup, hamalların eşyaları indirip taşımalarını izliyorlardı... Başkente ilk mi geliyorlardı yoksa bu gelişleri öteki gelişlerinden daha mı başkaydı? Neydi o tavırları, hamallara emredişleri, karısının kocasına, kocasının karısına bakışları, laf edişleri, çevreyi seyredişleri... Kimdiler, neyin nesiydiler? Benim gibi, garsonlar da işsiz hamallar da avare ve dalgacı odacılar da seyirdeydi. Kocaman kocaman denkler indiriliyordu. Hanım sabırsızlanıyor, kocaman kürkünün yakalarını kaldırıp titriyordu.

Önümde gazete sergisi var. İşte dünkü gazeteler. Bir delikanlı ötede tartışıyor. Gazetelerin başlıklarını gözümün ucuyla görüyorum. "Kore", "Acheson", "Mao", "Gelir Vergisi", "Menderes". Sağ tarafta bir tartı makinesi. Bozuk olmalı! Gişeler kapalı. Daha erken... Bir tanesinin önünde yavaş yavaş birikmeye başlayan insanlar var. Deminki askerler falan. Yeni tezkere almış olmalılar. Heybeleri, torbaları şişkin. Yüzleri gülüyor. Aralarında konuşuyorlar. Ömürlerinde ilk defa karşılaşanlar, belki bir daha birbirlerini

göremeyecek olanlar var. İlk sözcükle nasıl da kaynaşıveriyorlar, nasıl da yaşamlarını aynı sokakta, aynı çatı altında geçirmiş insanlar gibi, en gizli serüvenlerinden, en basit sırlarından söz açarlar. İzmirliyle Vanlı ilk bakışta, bir sözcük söyler söylemez kardeş çıkmış gibidir.

Çömelenler, yere bağdaş kuranlar, sigara tellendirenler... Yanlarında olmak, uzak evlerin, uzak insanların, uzak havaların rüzgârlarını, kokusunu onlarla beraber duymak... Gişe önünde birikenler çoğaldı. Doğu postasının yolcuları olacak. Kimi parasını sayıyor, kimi düşünüyor. İki yanı açık gar, buz gibi. Dışarıda kar, yağmur yok. Yalnız zehirli bozkır soğuğu. Garsonlar ikinci sigaralarını yaktılar. Yataklının son yolcularının eşyaları tamamen taşındı. Kürklü hanım kocasının kolunda, hamalların ardı sıra sürüyor. Çevreyi inceleyen gözleri, ara sıra bekleşenleri seçti. Herhalde bu kente ilk geliyor. Kocasının önemli bir kişi olduğu, devetüyü renkli paltosundan, uçları kalkık şapkasına kadar her şeyinden belli. Fethetmeye geldiği başkenti teftiş eder gibi sağına, soluna bakışlar fırlatıyor.

Sıkıntılı bir kış sabahı bu. İnsanları, havası, garı, tren düdükleriyle kişiye bir genişlik, bir ferahlık vermeyen günlerden. Bozkır kentinin insana yaşamayı unutturan, ağzını açıp etrafındakilere, suya sabuna dair iki çift söz söylemek arzusunu bile vermeyen, duyan, düşünen, hayal eden insanoğluna, bir karıncanın, daha doğrusu gözleri bağlı bir dolap beygirinin, hep aynı renkle, hep aynı değişmezlikle çizgili yaşantısını hatırlatan sayısı pek çok günlerinden. Kaçıp kurtulunamayan, yakamı elinden çekip alamadığım, tekdüzeliğin içime kaybolmaz tortusunu boşalttığı bu anlarımda, bozkır kenti benim düşmanımdır. Başını alıp yitip gideceğim, kimsenin seni tanımadığı, bir gördüğün evi, insanı, köşe başını bir daha görmeyeceğin bir semti; hayallere bir sonsuzluk çizgisi çizen gökleri, denizleri; bir kanepesinde kendini bütün iç sızılarından, üzerine geniş bir ağ gibi kapanıveren yaşama isteksizliğinden, bir kuşun kanadı, bir dal çıtırtısı, bir küfür, bir ses, bir şarkı parçası, bir şimşekli bakışla seni kurtarıveren caddeleri, parkları olmayan, ruhunu yok eden bir kenttesin. Sabah gardan geçersin, akşam tren yollarından. Hep aynı insanlara, hep aynı değişmeyen bakışlara rastlarsın, hep aynı yolları, sinemaları, kahveleri,

parkları görürsün. Kaçamazsın ellerinden. Nereye gitsen gelirler. Tek başına, geçmişin, anıların, kişiliğin, gölgen, başıboşluğunla yapayalnız olamazsın. Kendi kendine, gözlerden uzak, bitemezsin, tükenemezsin.

Gişe açıldı. Yataklının kibar yolcuları gittiler. Garsonlar gevezelikteler. Askercikler bilet alıyor. Sonra çekilip gidiyorlar. Kimseler kalmıyor. Bir ben, atkım boynumda, kapı aralarında, gişe önlerinde gidip geliyorum. Gar boş, sessiz ölü. Soluk almadan uyuklayan bir eski zaman yaratığı.

Artık gitmeli. Bu sessizliğe dayanamazsın. Rüzgâra rağmen, boş, anlamsız bir asfalt yol boyunca yürümeli. Dışarısı hayli soğuk olmalı, yakamı şimdiden kaldırmalıyım. Bir de gazete almalı. Boş koridordan geçiyorum. Bir yanda, cam kapının kenarında, nerdeyse saydam denecek kadar beyaz, bembeyaz bir köylü kadın. Genç yaşta çökmüş bir adam yanıma yaklaşıyor. Adeta sis içinden gelir gibi. Ağzından buhar çıkıyor. Ellerinde beş-on lira.

“Efendi, hastaneden çıkardık. Bilet alacaaz da, bu para yeter mi ki?”

Yeter mi? Yetmez mi? Kadının kâğıt beyazlığındaki yüzü, aralık kapıdan esen rüzgârın titrettiği hayal insan. Garın ıssızlığı, loşluğu. Kara bir elin parmakları arasında beş-on lira. Elimle bir yer gösterdim. Kadın sırtını kapıya dayamış. Camın yanında kâğıt beyazlığı. Kadının başı üzerinden bozkır kentinin asfalt yolu görünüyor. Ta ötede kent. Anıtları var, mağazaları, söylevleri, gürültüsü var. Renkli renkli vitrinler. Kumaşlar. Sinemalar. Hayalimizdeki bin bir ışıklı geceleriyle... Bir yanda da kâğıt gibi bir yüz... İncecik bir düş yaratığı var yok arası... Belki de vardan çok, yok. Hiçbir zaman var olmamış insanlarımız. Belki de onlar var değiller de bize varmışlar gibi geliyor. Ya biz aldanıyoruz ya onlar... Ama belki de yalnız onlar var da bizler anıtlarımıza, gürültümüze, gazetelerimize, kürklerimize, yataklı vagonlarımıza, azametimize, söylevlerimize rağmen var değiliz. Bizler, onlardan daha çok birer hayal yaratığına benziyoruz. Asfalt yollar, blok apartmanlar, cayırtılı vitrinler. Bunlar, gerçekte olmayan, bize varmış gibi görünen yalnız bunlar belki de...

Artık bu sıkıntılı bozkır kentinin upuzun asfaltında bomboş, yapayalnız değilsin. Sağında, solunda kâğıttan yapılmış insanlar ve

kâğıttan bir dünya olduğunu görüyorsun, seziyorsun. Gerçek mi bu dünya? Bunu, rüzgârın alıp uçurduğu bir tek cümlede aramalı:

“Efendi, hastaneden çıkardık. Bilet alacaaz da bu para yeter mi ki?”

1950

İlk Gençlik Sevdaları

İşin doğrusu, ben arkadaşımın hatırı için öyle görünürdüm; onu üzmek istemezdim. Yoksa bisikletim olsun diye hiç de içimi yediğim, bir bisiklet üzerine hayaller kurduğum, düşler yarattığım yoktu... Zaten ömrüm boyunca tek başıma bu acayip nesneye bir kere olsun binmedim. İki tekerlek üzerinde yuvarlanmadan gidişine ta çocukluğumdan beri şaşıp kaldım, ama hiçbir zaman bisiklet sevdalısı olmadım. Bu sevdayı tanımadan başka sevdalara atlamasını bildim.

Ama arkadaşım öyle değildi. Sabah akşam, okuldan eve beraber gidip geldiğimiz yolda, teneffüslerde, bahsettiği iki şey vardı: Bisiklet ve sinema. Çok sevdiğim bir çocuktu. Eskiden zenginmişler, fakat babasının hastalanması durumlarını altüst etmiş, adamakıllı fakirleşmişler, sonunda bizim sokağa kadar düşmüşlerdi. Vaktiyle babasının bilmem hangi taşra şehrinde büyük bir sineması varmış, hep onu anlatırdı. Çift makineli, otuz kısımlı filmler oynatan bir sinemaydı bu. Arkadaşım babasıyla birlikte gişede oturur, bilet kesermiş... Film başlayınca da doğru makine dairesine... Bayramları sinema dolar dolar taşarmış... Sonra ne olmuşsa olmuş, ne sinema kalmış ellerinde, ne de başka bir şey. Yalnız, bol bol çocukluk hatırası... Bir de sürüyle sinema, film katalogları...

Pazar öğle sonları, ya onlarda ya bizde buluşur, bu katalogları sedire yayar, resimlere birer birer bakardık. Ama kataloglar epeyce eskiydi, sesli filmin ilk zamanlarına ait filmlerin, artistlerin resimleri vardı içlerinde. Onları da tanırdık. İşte Marlene, sarışın melek; işte Garbo, Billie Dow, gözlüklü Lloyd, Şarlo, bıyıklı Douglas... Kovboylar, Tom Mix, Tim McCoy... İri bıyıklı haydutlar, kocaman silahlı, favorili delikanlılar, vamplar... Bütün bir pazar gününü sarhoş ederlerdi. Hangi filmler arkadaşımın sinemasında oynamışsa onu ezbere bilirdik. Sonra yorulunca, kendi kendimize hayaller kurardık. Beyazıt Meydanı’nda – bilmem neresinde?– kocaman bir bina inşa ettirir, şehrin en esaslı

sinemasını içine yerleştirirdik. Bir Alman malı –dostum, Almanların en sağlam makineyi yaptıklarını söylemişti– makine alırdık. Adını da söylerdi. Bir sürü firma adı sayardı. Ne de çok bilirdi bunları! İki katlı olacaktı sinemamız. Bir de büyük holü. Duvarlara gelecek programın, pek yakında oynayacak filmlerin afişlerini, fotoğraflarını asardık. Daima iki film bir arada oynatacaktık. Ya Metro Goldwyn, ya Paramount malı, ara sıra RKO, ötekilere fazla önem vermezdik. Biri aşk, biri serüven filmi olacaktı. Gişede platin saçlı, Beyoğlu sinemalarındaki gibi bir matmazel... Kıpkızıl dudaklı iki yol gösterici kız. İkisi de esmer mi esmer... Sinema böylece balkonu, paradisi, locaları, memurları, simitçisi, gazozcusu, seyircileriyle içimize yerleşirdi. Hayalen merdivenlerinden iner, localarına kurulur, film seyreder, her akşam da hasılatı cebe atardık.

Bu hayaller beni daha uzak yıllara doğru uçurur ta babamla gene buna benzer bir sinema işletme hesaplarıyla baş başa tatlı anlar yaşadığımız günlere götürürdü. O sinemayı da Beyazıt'ta kurmayı düşünmüştük. Babam bizlere, yani çocuklarına özel bir loca yaptıracak, içine rahatça uzanıp yatılacak kanepeler koyduracaktı. Gişeye önce kendimiz oturmayı kararlaştırmış, fakat hemen vazgeçmiştik. Çünkü gelen bütün eş dosttan para alamaz, bedavacılar yüzünden iflas edebilirdik... Gayet ciddi, babamla enini boyunu hesaplar, daima ertesi güne bırakılan bir tarihte sinemamızı üzerinde inşa ettireceğimiz arsayı gidip görmeye karar verirdik.

İşte arkadaşımın ufacık odasında, bir yığın katalog arasında yaşattığı, beni de ortak ettiği hülyası, daha doğrusu hülyalarından biri buydu. Ötekisi de dediğim gibi bisiklet... Vaktiyle sahip olduğu yepyeni, mavi renkte bisikletini anlattı, onunla nasıl yokuş aşağı indiğini, yarışlarda bütün arkadaşlarını nasıl geride bıraktığını... Bir sürü bisiklet markası sayardı. En iyilerinin Fransız bisikletleri olduğunu, NSU'lerin hepsinden üstün olduğunu söylerdi.

İkimizin de cebinde metelik yoktu. Elbiselerimiz yıpranmış, ayakkabılarımız örselenmiş iki çocuktuk. Yalnız, içimizde hayata, dünyaya, her şeye rağmen sevgi besleyen bir şeyler kıpraşırdı. Hayallerimize büyük şehrimizin caddeleri, vitrinleri, mağazaları bir

başka genişlik, bir başka berraklık verirdi. Tatil günlerinde, hele sıcak yaz öğle sonlarında, uzak semtimizden yola çıkar, tramvay yolu boyunca kentin akışına kendimizi kaptırıverirdik. Sıcak, rüzgârsız günlerden biridir. Kent uyuşmuştur. Tramvaylar yokuşlardan inleyerek çıkar, insanlar canlarından bezmiştir. Aydınlık vitrinler, gürültülü sesler; vapur dumanı. Köprü, Galata; seyyar satıcılar, simitçiler, merdivenli sokak; nişan atma yerleri, kafası elli kilo gelen adam, siyah elbiseli bir kız bağırır. Bir manken bebek elindeki trampete üç defa vurur. Bir oyuncak tren bir yandan öbür yana geçer. Daha ileride bir çadır, giriş beş kuruş. Marmara'da yakalanan denizkızı. Sıcak günlerin cansız kalabalığı, terli, yorgun, işsiz güçsüzler, arka sokak kadınları... Adam boru gibi sesiyle öter. Küfecileri küfürle kovalar. Öteden bir plak Rumca bir tangonun melodisini serin bir rüzgâr gibi hayallerimize karıştırır.

Birkaç dakika dalar giderdik. Beş kuruş verip o çadırlara girerdik de. Hatta herifin hilesini de bulur, dışarı atılırdık. Sonra kitapçılar, gramofoncular, radyocular... Ben kitaplara, dostum radyolara, binbir çeşit aletlere bakakalırdık. Arkadaşım vitrindeki acayip bir nesnenin ne olduğunu, ben resimli bir romanı seyrettiğim sırada anlatır dururdu. Köşede birer soğuk limonata içer, üstümüze biraz çekidüzen verirdik. Caddedeydik. Büyük bir serüvene, zengin bir düşe, yabancı bir âleme açılacaktık. Elbiseler, gömlekler, sutyenler, korseler, roblar, çoraplar, kravatlar... Bize vız gelirdi bunlar. Matmazeller, madamlar da. Koca koca vitrinli sinemalarla kendi sinemamızı kıyaslar, kapısı şurada, gişesi burada olacak, vitrinler şu tarzda kapanacak diye tartışmalara girişirdik. Tam sinema saatiydi. Çiftler bekleşirdi kapıda. Ondan bundan beşer kuruş dilenip bilet parasını tamamlayan çocuklar da vardı. Bunlar kendilerine para vermeyenlere hain hain bakarlar, küfrederlerdi. Tombul bir kadın kaldırımda dolaşır durur, garip garip adamlar yaklaşır, uzaklaşırlardı. Çok oyalanmazdık. Sinemalar, kovboylar, çıplak kadınlar, silahlar gerimizde kalırlar. En güzel bisikletleri satan mağazanın önüne giderdik. Bu, caddenin köşesindeki bir mağazaydı. Bütün vitrinleri boyunca renk renk otomobiller sıralanırdı. Aralarında da bisikletler. Arkadaşım bakar, bakar, yutkunur,

kendi bisikletleriyle bunların arasındaki farkı anlatırdı. İçeriye girip fiyatlarını sormak aklımıza gelmez değildi, ama cesaret edemezdik. Fransız, Alman, İngiliz bisikletleri vardı. Ben bu nesneleri fazla bir şey duymadan seyrederdim, canım sıkılırdı, ama dostuma hiç belli etmezdim.

Gene caddeleri aşar, başka vitrinler, başka mağazalar önünde dalar kalırdık: Birden ışıklar caddeleri korkunç bir loşluğa boğar. Vitrinlerin içindeki otomobiller, bisikletler sanki canlanırdı. Konuşacakmış gibi olurlardı! Bazen dalıp giderdim bu anlarda... Bu bisikletlerden birine atlayıp şehrin en dik yokuşundan, çocukluğumun mahallesine doğru inivermek... Tozu dumanı ardında yıldızlı bir ışık gibi bırakarak... Kadınlar, kızlar kaçışır... Küfür savurur çocuklar, taş atar... Ve sen bisikletinle hoşuna giden esmer kızın penceresi önünden kayıp geçersin!

Konuşmazdık böyle şeyler. Hayallerimize geniş kanatlı kapılar açmazdık. İçimizde kalırdı bunlar. Bunlar gibi birtakım şeyler... İlk gençlik yıllarıydı. Savaşın yalnız adı vardı. Sokaklar kalabalık, vitrinler ışıklı, dopdolu... İçimizde sebebini hâlâ anlayamadığımız, her şeyin bizim olduğuna inandıran garip bir duygunun sevinci, mutluluğu... İlk sevdaların belirsizcesine yanan ateşi... Çabuk yanan, kül olan bir ateş... Hatta külü bile kalmayan.

1950

Parktaki Kanepe

Dönüp dolaşıp o parka geldi. Yağmur sonrasının serin rüzgârı vardı. Gökyüzünde kopuk kopuk bulutlar uçuşuyordu. Ağaçlardan titrek damlalar, otlar, yapraklar kanepeler üzerine düşüyordu. Uzakta kurşuni bir renk alan deniz, şurasında burasında yerinde sayar gibi yüzen küçücük vapurlar, nokta halinde motorlar, sandallar... Küçük bir parktı burası. Şehrin yüksek tepelerinden birinde. Yeni yapılmıştı, birkaç yıllıktı henüz. Küçük çamlar, ağaçlar, çiçek tarhları, çimenler, daracık yollar... Üzerlerinde belediyeye ait numaralar taşıyan kanepeler. 245-246 vesaire... Güzel, sağlam kanepelerdi bunlar. İnsan böyle bir akşamüstü bunlardan birine oturup bir sigara yaksa, dört yanını bir seyretse, hatta seyretmese de içinde dünyanın yükünden, sıkıntısından sıyrılmış bir ferahlığın ürperişini duyardı. Ama şimdi kanepeler boş, park tenha... Bütün bu manzara, ağaçları, gemileri, minareleri, otomobilleriyle yalnız onundu. Onun, anısındaki insanın.

Şimdi bakışları ufka kadar gidiyor. Kız Kulesi, Sarayburnu, liman, köprü, kuleler, saraylar üzerinden aşıyor. Bir vapur köprüye doğru gitmekte. Ufacık bir Boğaz vapuru. Bir de kocaman şilep duruyor açıkta. Bayrağı ufacık. İsveç'ten mi geliyor, İtalya'dan mı? Adam ayak ayak üstüne attı. Niye park bu kadar ıssız?.. Soğuk da değil o kadar hava. Birkaç çift şu kanepelerde oturabilir, ağaçlar altında dolaşabilir, ihtiyar bir emekli, gazetesini bir köşede okuyabilir, iki yaşlı mürebbiye çene çalabilir. Hepsi, hepsi, bütün hayal edilenler şu anın içinde olabilir. Her şey, her şey yıllarca önceki o eylül günündeki gibi, o eylül gününün geç bir saatindeki gibi yeniden dirilebilir... Hele şükür, insan olarak görünürde ihtiyar bir bahçıvan var!.. Biriyle konuşuyor. Parkın bekçisi olmalı. Bahçıvan, adamın oturduğu kanepeye doğru yürüyor. Elinde bir de kazma var. Geniş bir tarhın önünde eğilip toprağı kazıyor. Yıllarca öncesi gibi. Sakalları uzamış gene. Hep aynı mı bu adam? Hiç mi tıraş olmuyor yoksa? Ona bakmıyor bile. Tek başına oturan, soluk

şapkalı adam ne diye ilgisini üzerine çeksin... O, uzaktan, herhangi biridir. Adım başında karşılaşılan, bir görülüp geçilenlerden. Bütün parkların kanepelerinde sık sık görülenlerden.

Bir de plak çalınıyor. Bir Amerikan havası. Uzaktan değil, arka tarafa düşen o gazinodan. Ağır, ağlamaklı bir kadın sesi “Some day...” diye başlıyor. “The Man I Love” şarkısı bu... Tam şu saate, şu yalnız adam, şu unutulmuş şeylere uygun bir şarkı. Adam şarkının anlamını pek kavrayamıyor. Sezer gibi oluyor. İçine bir şeylerin doluverdiğini, gözlerinin önünde duygularının birer canlı varlıkmış gibi renk, şekil aldığını, uzaklarda yitip gitmiş anıların oynaştığını elle tutulurcasına görmeye başlıyor... Şu küçük yollardan ilk bu parka girdikleri akşam... Hiç değişiklik yok zaten. Yalnız bazı çiçekler kurumuş, ama ağaçlar yerli yerinde. Asfalt yokuşu tırmanmışlardı. Kol kolaydılar, tek bir insan, tek bir gölge gibi. Geceydi, ama saat şimdiki saatti. Yalnız o günlerde hava erkenden kararıyordu. Mevsim gereği. Uzun bir yoldan yürüyerek geçmişlerdi. Keten elbisesi vardı onun sırtında. Beyaz pabuçları. Telaşlı, ürkek hali. Şeker gibiydi her adımda. Avuçları iç içe. Aysız bir gece şehri yutmuştu, denizi, tepeleri, yapıları, insanlarıyla. Bir an hiçbir şey seçmeden oldukları yerden Boğaz’ı seyretmişlerdi. Lükslerden düşen ışıklar yuvarlak yuvarlaktı. Karanlık denizin ötesinde berisinde yer yer projektörler parlayıp sönüyordu. Gazinonun radyosu da birden susmuştu. Yalnız bulvar boyunca piyasa eden semt delikanlılarının, genç kızların sevinçli sesleri... Son moda film şarkılarıyla kızlı erkekli bir grup önlerinden geçip gitmişti. Şarkıları karanlık gece içinde uzadıkça uzuyordu. “You are always...” İşte ilk oturdukları park kanepesi bu. Adam önceleri de bu parka gelmişti. Bu kanepe en gizli, en ıssız köşesindeydi parkın. Tahtadan yapılmış basit bir nesne... İki karış toprak parçasının üstüne sağlamca oturmuş. İki ağaç arasında bir çiçek tarhının arkasında. Kim bilebilirdi, park kanepesinin de yarı yarıya canlı bir yaratık olduğunu, insanların anılarına, hayallerine böylesine yerleşeceğini, kararlarına, yaşamlarına, mutluluklarına, mutsuzluklarına karışacağını... Önce hiç konuşmamışlardı. Gelip geçen otomobil seslerini, uzaklaşan şarkıları, ta ötelerden sisler, bulutlar ardından gelirmişçesine dinlemişlerdi.

Sonra görünmeyen bir el onları birbirine itivermişti. Bir an sonra başka birer insan oldular. Gecenin, yeryüzünün karanlığı yoktu, her taraf aydınlıktı, yürüyecekleri yol dümdüz, insanların hepsi iyi, sevimliydi, yaşam koşa koşa geçilecek bir parktı, bahçeydi.

Ayrı ayrı yaşantıların, ayrı ayrı hayal ve düşüncelerin, çevrelerin iki insanıydılar. Yıllar boyunca birbirlerini tanımadan, birbirlerine rastlamadan yaşamışlardı. Ayrı yollara, ayrı yazgılara sahiptiler. İkisinin de içlerinde, ruhlarının en gizli, en karanlık yerinde, kendilerinin bile bilmedikleri, keşfedilmemiş aydınlık bir yer vardı. O aydınlık yeri bulabilmeleri için, şu park, şu kanepe, şu an gerekliydi. Şu anın ölmezliği içinde o yeri keşfetmişler, birbirlerini o gizli ışığın altında seyretmişlerdi. Bayağı bir kanepenin üzerinde olduklarını unutmuşlardı. Oysa çevrelerinde kentin korkunçluğu, kalabalığı, yalnız insanın duymaktan kurtulamayacağı bir ıssızlık, hiçbir vakit aynı hayali, aynı inancı birbirleriyle bölüşemeyen insanlar vardı. Bunları düşünmeden aynı yollardan geri dönmüş, yokuşlardan inmiş, çıkmış, dapdaracık yollardan geçmişlerdi. Ayrıldıkları zaman bile kopamadıklarını, kopamayacaklarını duymuşlardı. Kilometreler girseydi, dünya, evren girseydi aralarına, bir anın kıvılcımlı aydınlığında keşfettikleri o gizli yerin sırrını ellerinden alamazdı.

Adam başını kaldırdığı zaman karşısında, dost, düşman geceyi buldu. Yanmış bütün ışıklarıyla kenti buldu. Kâh yakın kâh uzak kenti, parıltılı haliyle uzak semtleri, uzak caddeleri buldu. Sonra da ufacık parkı, ağaçları, kanepeleri... Sonra anıların derinliği içinde kendini aradı. Ne kendini ne de hiçbir aydınlığa benzemeyen iç ışığının altında tanıdığı insanı bulamadı. Birdenbire bir şeyler yok oldu. Bu, elle tutulur bir şey değildi. Bu yüzden onun yitip yitip gitmesine şaşmak da gereksiz. İnanmamalı gözle görülmeyen şeylere. O ışık, onun içinde de yanıyordu. Peki, ne oldu? Onu söndüren nedir?

Parkın bekçisi feneriyle geziniyordu. Adamakıllı kararmıştı ortalık. Bekçi fenerini öteye beriye tutuyor. Kimleri yakalamak istiyor, birtakım gölgeleri mi? Gecenin havasında gizli bir fısıldaşma, uçup silinen bölgeler var sanki. Belki de en gizli, en saklı kanepeye gelip tek başına oturduğu için ona kızan delikanlılar, kızlar vardır. Bir gölge

gibiydi kanepenin üstünde. Yaşamdaki gibi. Bir delikanlı parka girdi. O da birtakım yitirilmiş şeylerin ardında... Belki onun da uzun bir öyküsü vardır. Yalnız o, bu öyküsünü dudaklarındaki sigaranın dumanıyla paylaşıyor... Kalkıp gitmeli artık. Gidip o gazinoda gelmeyecek keten elbiseli bir kızı beklemeli. Bir an, içinin ışığında, aşkını yaşamına egemen kılan, kendi aydınlığını sevdiği adamınkiyle birleştirmek isteyen o genç kızı... Ama o, içindeki ışığını kararttı, uzak, dolaşık bir yoldan yitip gitti. Sonra geçen günler, aylar, yıllar, bütün serüven romanlarındaki, filmlerdeki gibi... Kopup geçen bir şerit, sessiz akan nehir. Bir park kanepesinden başlayıp aynı park kanepesinde sona eren bir yol. Başlangıç, bitiş tek bir nokta halinde. Demek hiçbir şey olmamış! Olmuş gibi görünmüş.

Bir otobüs yokuşu tırmanıyor. Buharlı camların ardında sıkışmış bir kalabalık. Şehrin göbeğine gidiyordu otobüs. Uzaktaydı kent. Orada insanlar, gürültü, biralar, rakılar, şaraplar, çığlıklar, şarkılar... İnsan yalnız olamazdı istese de. Dalardı bir daracık yere, kapkaranlık bir yere; iki kadeh şarap, biraz peynir ekmek, sosis. Kimseleri tanımazdı çevrede. İkinci kadehte hepsiyle ahbap olurdu. Küfrederler, açık saçık öyküler anlatırlardı. Bir tanesi kendinden bahseder, ötekiler kendi yaşantılarını onun öyküsünde yarı yarıya bulurlardı. Sonra çıkarlardı dışarı. Laf atarlardı kadınlara. Uyardı onlara da... Ama şimdi her şey silinsin. Park da kanepesi de ürkek, hayal de. Onu istemeyen, ondan kaçan, yoluna çıkmayan, bu eski anının, serüvenin insanı da... Ya şu oturduğu tahta kanepe? O da silinecek mi anılarından? Hiç ummadığı en coşkun, en sarhoş anlarında bile bu park kanepesi bir hayalet gibi görünmeyecek mi? Olanca öyküsü, anlamıyla, ruhuyla, canlı taraflarıyla.

Sarhoş gibi kalktı. İleri doğru üç adım attı. Dönüp kanepeye baktı. Düz, basbayağı bir nesneydi bu. Cansız, ölü, tahta parçası. Hiçbir anlamı yok. İnsan anlamı bilebilir mi? Uzaklaştı, dalların ardından onu yine seyretti. Uzaktan ufacıktı, ama yine de gözden kaybolmuyordu... Üzerinde geçen her anı yaşamakta devam ediyordu. İşte şuradan gelmişlerdi. O şuraya ilişmiş, sonra da başını erkeğinin omzuna bırakmıştı. Sol elini sağ eliyle mi tuttu? Saçlarını nasıl okşadı? Şöyle,

şöyle... Konuşuyor kanepe, serüvenini anlatıyor. Denize, göğe, kente karşı bağırıyor. Kaçmalı, kentlerin en civcivlisine, en karışık, en akıntılı noktasına gitmeli. Daha uzaklara, köylere, kasabalara saklanmalı. Anılardan, sevdiğinin hayalinden, yapışkan geçmişinden uzağa değil; şu basit, cansız, tehlikesiz nesneden uzaklara, çok uzaklara...

Asfalta çıkmıştı. Bir dolmuş bulmalı. Nereye giderse gitsin. Onu bir tarafa götürsün yeter. Bu yerden, bu asfalttan, bu parktan, bu kanepeden uzağa... Düşlerinde bile buraya uğramamalı, yaklaşmamalı. İleride manevra yapan tramvaya doğru koşarken, korkunç bir iç ürpermesiyle başını birden geriye çevirdi. Parktaki kanepeye sanki, uzak bir akşamın anılarını yüklenmiş, sürüklenircesine ardında koşuyor, ona yetişmek istiyor gibiydi. Oysa kanepe, kendisinden kaçanın dönüp dolaşıp tekrar oraya döneceğini biliyor, eski yerinde bekliyordu.

1950

Havuzlu Ev

O purolu şişman adamı, o uzun boylu sarışın kadını, semtin nazar boncuğuna benzeyen o havuzlu evde birleştirmek her muhayyilenin becereceği iş değildi. Bir defa kadın epeyce güzeldi, adamsa kara kaşlı, iri göbekli, koca burunlu... Ama nasıl olduysa oldu. Uzun yıllar boyunca semt caddesinde sık sık gördüğüm sarışın kadınla; berberde, tramvayda, bakkal dükkânında karşılaştığım o purolu, çatık kaşlı adamı, yeni yapılmış o evde bir arada görünce hayli şaşırdığımı itiraf ederim.

Kenar semtler tuhaftır. Bilenler bilir. İnsanları hep birbirine benzer, kadınlar da öyle, genç kızlar da okul çocukları da. Bu benzerlik onları memnun etmezse de üzmez. Bu yüzden, semt içinde kendilerine benzemeyen bir insanın görülmesi onlar için önemli bir olaydır. Diyeceğim şu ki bu daima puro tüttüren şişman adam semt içinde belirir belirmez bütün ilgiyi üzerinde toplamıştı. Ben o sıralarda sabah erkenden sokağa fırlar, buzlu rüzgâra, kalabalık tramvaylara rağmen günlük yaşamın akışındaki yerimi almaya koşardım. O çatık kaşlı adam da öğrenciler, işçiler, memurlar, o erken saatlerin mutat yolcuları arasına, başında Halifaks stili şapkası, koltuğunda gösterişli çantasıyla karışırdı. Hiç gülümsemez, kalın kaşları çatıldıkları şekli hiç bozmaz, simsiyah gözbebekleri, insandan insana tehdit edici, şüpheci, küçümseyen, korkak bir ifadeyle atlar sekerdi. Oturduğu yerden ancak ineceği zaman kalkardı. Ne kadınlara, ne ihtiyarlara yer verirdi; kılını kıpırdatmaz, yer vermeyen fakat yanı başında duran ihtiyar adamı, gebe kadını görmezliğe gelip pencereden dışarısını seyredenlerin tersine, o haşmetli hali, gururlu bakışı, kalın kaşlarıyla, ihtiyarlara, kadınlara, hem de onların ta gözlerinin içine bakar dururdu. Bütün tramvay halkı sinirlenirdi. Bakışlar üzerine doğru çevrilir, ama o tınmazdı bile. Nereye giderdi her sabah böyle? Nerede inerdi, bunu bir türlü bilemedim, çünkü ben daima ondan önce inerdim. Bazen aynı

kanepede oturduğumuz olurdu, konuşmak için bir vesile arar, elindeki gazeteye bir göz atardım, bana dik dik bakardı, korkar başımı çeviririrdim. Akşamları caddeden telaşlı telaşlı geçerken kahvenin penceresinden onu görürdüm. Bazen de semtin berberinde tıraş olurken onu iki ayna ortasında dört parça halinde seyrederdim. Acayip bıyığı birinde, kara gözleri ötekinde, kurnazlığı, esrarengizliği öbür aynalarda karşılıklı yansır dururdu. En geveze berber bile ondan laf alamazdı. Şakaklarında Valentinovari favoriler bıraktırır, bıyığına makas değdirmezdi. Berber de bakkal da saatin altında sergi kurmuş olan gazeteci de onun hakkında fazla bir şey bilmiyordu. Gene de bir şeyler söylüyorlardı; kimi avukat, kimi memur, kimi gazeteci, kimi tüccardır, diyordu.

Kısacası, o purolu, uzun favorili adam uzun zaman çözemediğim bir esrarlı düğüm oldu. Yaz gelince baştan başa beyazlar giyiniyor, birden kayboluveriyor, sonbaharda tekrar meydana çıkıyordu. Böylece kâh azalan kâh çoğalan merakımı uzun bir zaman parçası içinde tatmin edemeden, onu lise öğrenciliğinden beri tanıdığım o sarışın kadınla beraber görmeye başladığım zaman şaşakaldım. Tabii işi gücü bırakıp hep onunla uğraşacak değildim ya!.. Hem onun şişman göbeğinden, tehdit eden bakışından, esrar dolu halinden bana neydi!.. İster dolandırıcı, ister hırsız, ister katil olsun. Ama ne de olsa o sarışın, güzel kadını ona yakıştıramıyordum bir türlü...

Bu arada bizim mahallenin bir sokağına yeni bir ev yapılmıştı. Doğrusu savaştan sonra öyle inşaat var ki insan hiçbiriyle ilgilenemiyor. Yalnız bu yeni yapılan evin kendine mahsus bir sürü özellikleri vardı. Bir kere rengi bir tuhaftı, yarısı sarı, yarısı lacivert, evin önünde ufacık bir bahçe, bahçenin içinde çiçek tarhları, orta yerde de bir havuz ve fıskiye... İki katlı olan bu ufacık evin üstü taraçaydı. Ev tamamlanır tamamlanmaz, rengi, şekli, hele fıskiyeli havuzuyla bütün semtin diline düştü. Kim taşınacak, kim gelecek diye millet meraka kapılmıştı. Derken bir gün iki araba bir sürü eşyayla tıklım tıklım bir halde bizim sokağı geçip o havuzlu evin önünde durunca iş anlaşıldı... Neler neler inmedi o arabadan! Hepsi yeni alınmış koltuklar, yatak odası takımı, halılar, büfe, yazı masası, insana

şaşkınlık veren bir sürü şey... Aradan birkaç gün geçti, sabahın dondurucu ayazı içinde yeni açılan o yoldan caddeye doğru havuzlu eve baka baka giderken, o şişman, purolu adamın, her zamanki kılığı, hali, paltosu, çantasıyla bahçe kapısından çıktığını gördüm. O sarışın kadın da alt pencereden bakıyor, gülümsüyordu. O sert bakışlı, kalın kaşlı adamın yüzünde bir rahatlık, bir mutluluk izi vardı. Gene o kocaman purolardan birini tüttürüyordu. İki adımda bir geri dönüp elini sallıyordu karısına. Köşeyi dönene kadar havuzlu evin kapısıyla adamın purosunun dumanı arasında görünmeyen bir bağ vardı sanki. O soğuk, rüzgârlı bahar sabahı, yıllardır tanıdığım, hakkında türlü hayallere, kötü düşüncelere kapıldığım insanı, bütün iç çıplaklığı, bütün insanlığıyla gördüğümü sanmıştım. Artık insanların yüzlerinden, dış görünüşlerinden, bir iki bakışta tanınmayacağını öğrenmeliydim.

Havuzlu ev sanki benimdi. Akşamüstü önünden geçerken bir ferahlık duyuyor, onun ufacık, çiçeklerle süslü bahçesine, gökyüzüne doğru yükselen fıskiyesine, pencerede görünen sarı saçlara, bir kadın yüzüne karşı içimde bir sevgi duyuyordum. Her sabah, şimdi yüzünde o kadar sert bir ifade bulmadığım, hatta birazcık sevgi ve dostluk hisseder gibi olduğum purolu adamı gene görüyor, onun evinden, çiçekli bahçesinden çıkıp, penceresindeki karısını şefkatli bakışlarla seyredişini izliyor, ardından yürüyerek caddeye çıkıyordum. İkisi de muhakkak büyük bir aşkla sevişiyorlardı... O çatık kaşlar, karısına çevrildiği anlarda nasıl yumuşuyor, tatlılaşıyordu!..

O bahar böyle akıp gitti, yaz da sonbahar da... Soğuk kış günlerinde yolumu değiştirip daha kestirmeden gidip geldiğim için uzun zaman havuzlu evi ve mutlu insanlarını kendi dünyalarına terk etmiş, hayallerimin içinde onlara ufacık bir yer bırakabilmiştim. Karlar bahçeyi örtmüş, havuzu da doldurmuş olmalı. Pencere camlarında hafif bir mutluluk buharı, evin üstünde huzur kaynağı bir duman, evin içinde ılık bir sıcaklık, yakınlık, aşk...

Güneşli bir mart sabahı havuzlu evin önünden geçmeyi; bilinmeyen, önüne geçilmez bir istek halinde duyduğumu hissettim. Okul öğrencileri, kılıksız küçük memurlar, yorgun iş güç sahiplerinin akıp gittiği saatlerde, kenar sokaklardan ana caddeye doğru inen insan

seline kendimi bıraktım. Havuzlu ev yerinde duruyordu, bahçesi de fıskiyesi de. Bir pencere açıktı, ama kimse görünmüyordu. Bahçedeki çiçeklerin ne zaman açacağını, fıskiyenin havaya nasıl yükseleceğini düşünür dururken, sokak kapısı açıldı, eski kıyafeti ve haliyle Halifaks şapkalı, çatık kaşlı adam dışarı çıktı. Ardından sarışın kadın... Kucağında bir de çocuk... Demek havuzlu evin sakinleri çoğalmıştı... Üçü de o nazar boncuğuna benzeyen eve nasıl yakışmışlar! O suratsız herif bile! Bir türlü kapıda ayrılamıyorlardı birbirlerinden... Adam çocuğunu öptü, elini salladı, iki adım attı, döndü gülümsedi onlara.

Yol boyunca beraberdik, tramvayda da. Gene kimseye yer vermiyor, ihtiyarları itiyor, biletçiden paranın üstünü sert bir sesle istiyor, çevresindekilere aşağı gören bakışlarla bakıyordu. Bense hepsine, her hareketine bir sebep, bir bahane uyduruyordum. Acele işi vardır, belki rahatsızdır, sinirleri bozulmuştur, belki işleri yolunda gitmiyor, yaptırdığı ev onu borca soktu, güç durumda bıraktı... Ama hâlâ yolda, bakkalda, berberde, nerede beni görse öfkeli, kızgın bakardı. İçinden sanki küfür basardı. Purosunu çekiştirir, dumanını burnuma doğru üflerdi. Ben bunları da affederdim, aldırmazdım. O havuzlu evin mutluluğunu, o kadını, kucağındaki çocuğu, o bakışlardaki huzuru, aşkı, akşamüstleri çiçekli bahçe içinde fıskiyenin havaya yükselişindeki güzelliği hatırlar; o sert suratı, çatık kaşı, puro dumanının sisi içinde eritir, yok eder hatta biraz güzelleştirirdim.

Hayallerimle gerçek hep böyle uygun sürüp gidecek sandım. Oysaki hep aldandığımı unutmamalıydım. Böyle kolay, yalın görünüşlere kendimi kaptırmamalıydım. Ama olan oldu. Hayallere gerçekten ötede bir anlam ve değer vermek alışkanlığım beni öteden beri tatsız kırgınlıklara, acı bezginliklere sürüklemişti. Bu defa da böyle olacağını nasıl bilemedim! Belki de bilmek, anlamak istemedim. Her şeyde olduğu gibi, bu havuzlu evin serüvenini, hikâyesini de kendi isteğime, düşünceme uydurmak, istediğim biçimde sona erdirmek hevesine kapıldım.

Ama bir gün havuzlu eve, çatık kaşlı adama ait haftalardır bütün semtin ağzında dolaşan gerçek benim de kulağıma gelecek, bütün hayallerimi alt üst edecekti: Bu purolu herifin dolandırıcının biri

olduğu, girmediği iş kalmadığı, hapiste bile yattığı, emlak komisyonculuğu ederken, zengin bir aile kızını baştan çıkardığı, onunla evlenip nesi var nesi yoksa cebine indirdiği... Bunlara hemen inanmak istemedim, fakat herif gözümün önüne geldi, yalandır da diyemedim. Zaten olaylar, benim o havuzlu evle purolu adam konusunda beslediğim bütün güzel düşüncelerimi ardı ardına yalancı çıkarmaya başladı. Önce adamın, kadının mücevherlerini iç edip kaçtığı söylenildi, sonra kadının bir dava açtığı, adamın izinin bulunmadığı mahalle çocuklarının ağzına kadar düştü.

Ev tabii yerinde duruyor. Havuzda su da var. Alt ve üst kata kiracılar taşındı, ev kalabalıklaştı. Bazı akşamüstleri radyoyu açıyorlar. Sarışın kadını kimsenin gördüğü yok. Çocuğunu alıp annesinin evine gitmiş, diyorlar, başka bir şey bilinmiyor. Bense, öteden beri bütün güzel umutları, sevinçleri elinden alınmış, hayalleri en güzel yerinden kırılmış bir insan halinde, sabah akşam o kalabalık evde, o gürültülü bahçe içinde, o fıskiyeli havuz başında, beni yeni hayallere sürükleyecek, insanlara, onların büyüklüğüne, ölmezliğine inandıracak bir şeyler arıyor, arıyorum...

1947

Sonra Tren Kalktı

Sonra tren kalktı. Trençkotlu adam önce kampananın çınlayışını, sonra silindirlerin sesini işitti. Elini, uzaklaşan bir kompartımanın penceresinde ona bakan bir hayale doğru uzattı. Mahzun bir yüz istasyonun donuk ışıkları altında yavaş yavaş silindi, kaybolduğu ana kadar bir el trenin penceresinden rüzgâra karşı bir kuş kanadı gibi çırpındı. Ekspresin rüzgârı son defa trençkotlu adamın yüzüne çarptı. Banliyö istasyonunun heyecanı bir an içinde silindi. Trenin kaybolmasıyla beraber orada duran insanlar kendi âlemlerine dalıverdiler. Birkaç asker bir yana çömelivermiş, iki köylü torbalarını önlerine koymuş, kararan istasyonu seyrediyordu. Simit, su, ayran satan çıplak ayaklı çocuklar birden ortadan kayboluverdi. Uzaktan ekspresin, o anda genç adama acı bir insan çığlığından farksız gelen sesi titredi, rüzgârlı havada yok oluverdi.

Şu anda o acı çığlık senin içine de böyle bir özlemle mi doluyor?.. Hâlâ pencerede misin? Başını arkaya dayamış, geçtiğin yerlere mi bakıyorsun? Yoksa elindeki küçük dergiye mi? Karşında anlaşılamayan insanlar... Koridorlarda yolculuğun her zamanki gürültüleri...

“Ağam Tuzla’ya tren var mı?”

Tuzla? Neresiydi Tuzla? Masmavi bir çift bakış, loşluk içinde ta gözlerinin içine dikilmiş... Sırtında kocaman bir torba. Yaşlı mı genç mi, belli değil.

“Bilmiyorum, memura soruver...”

Trençkotun yakalarını kaldırdı. Rüzgâr arttı mı nedir? Acaba ona, son görünüşünde nasıldı? Deminden beri hep öyle mi durmuştu; böyle bir ayağı önde, biri geride, şaşkın, bitkin. Saçları dağınıktı, kravatı dışarıda. Ne yapacağını bilmez bir hal içinde... Ya gözleri, neyse ki karanlıkta fark edilmiyor. Ya bu tuhaf sıcaklık, bu nem, boğazına tıkanan şu yumruk, içinde birdenbire açılıveren baş döndürücü

derinlik, boşluk? Hâlâ şu karanlığın ötesinden, bozkır ortasında koşan ekspresten düdük sesi duyuluyordu sanki... Bir canavar gibi mesafeleri yutan o kırk ayaklı devden.

Gene buluşacağız, dedin. Dedin ve kentin bu son banliyösündeki durakta birbirimizden koparcasına ayrıldık. O büyük gardan buraya kadar, rüzgârlı pencere önünde sana ne çok şeyler söylemek, neler anlatmak istemiştim! O kalabalık, küstah gülüşler, o anlamsız telaş ortasında, ikimiz el ele, baş başa ne kadar gariptik. Ortaçağ sevdalıları gibi. Uzaktan nasıl görünüyorduk başkalarına?.. Benim yüzüm pek fazla mı solgundu, sigara içişim mi sinirliydi, kim bilir! Ya sen, dudaklarının ucunda gizleyemediğin itiraflar, gözlerinin parlayışında yalnız benim bildiğim anlamlar... Başını pencereden çıkarıyordun, saçların gözlerinin üstüne yapışıyor, tel tel dağılıveriyordu. Benden ayrılacağın, beni o uzak, ufacık istasyonda bırakıp gidebileceğin düşüncesine kızıyordum; dünyaya, insanlara düşman oluyordum. Talihsizliğime, acı kadere hızlı koşan trene, ardı ardına geride bıraktığımız istasyonlara, kompartımandaki insanlara... Bu yolculuk yarım saat bile sürmeyecekti, biliyordum. Bu ekspresle şehrin sınırını geçmek bana yasaktı. Seni ancak son banliyö istasyonuna kadar götürebilirdim. O, düşlerdeki gibi geçen kısa zaman parçası içinde, sana, uçuşan saçlarının tellerine, yazlık köşklere baktıkça ağlamaklı oluyordum. Sen yanı başımda, sisli bir düş içinde görülen solgun ve mahzun bir insan gibiydin. Son istasyonda, bir pencereden elini sallayarak, uzaklara, dağlara, tepeler ötesine, o bozkır şehrine doğru kaçıverecektin.

Akşamın ilk karanlığıyla beraber bütün dükkânlar kapanmış, sokaklar boşalmıştı. Bir fırının kepengi gürültüyle birden iniverdi. Bir kahvenin camı ardında bir sürü insan duman içinde kaybolmuş gibiydiler. Boğuk bir radyonun sesi derinden duyuluyordu. Bu sokak kıyıya doğru uzanır, orada birkaç yazlık gazino vardır. Köyün sokaklarında köpekler havlıyor, sesleri yakınlaşıp uzaklaşıyor... Trençkotlu adam solgun bir fenerin ışığı altında önüne düşen gölgesini gördü, içinden soğuk bir rüzgâr geçti, geri döndü. Ne yapmalı? Kafasında durmadan dönen bir tren tekerleği, işleyen bir lokomotif

silindiri. Ya durmadan kesik kesik bağıran şu tren düdüğü!

Derinden gelen bir kadın kahkahası sanki ona atılmış bir tokattı. Uzaktan görünen gölgeler onun peşinden gelir gibiydiler. Her sokak, her ev, her köşe feneri ona yabancı, düşmandı. Sıcak, kalabalık bir yere gitmeli, bol gürültülü, şarkılı, küfürlü bir yere... İstasyona doğru yürüdü, orada birtakım insanlar birbiri arkasına dizilmiş, gişeden bilet alıyorlardı. O da peşlerine takıldı. Birisi yandan girip önüne geçti. Ardında iki kişi konuşuyordu:

"Yağmur yağacak mı dersin?"

"Vallahi bilmem."

Biletini aldı. Tren bir saat sonra. İleriden bir şarkı geliyordu. Yürüdü o yana doğru. Dumanlı, şarkılı bir istasyon büfesi, öteye beriye dağınık birkaç masa... Plakta tanıdık bir kadın sesi, "Sensiz geçen her gün gecelerden de siyahtır" diyordu... Ve bu sözü, orada ancak o, o yalnız ve mahzun, saçları dağınık trençkotlu adam anlayabilirdi.

İşte bir ufacık masa, bir bardak şarap –hem de çatlak bir bardak– biraz peynir, ekmek, domates salatası... Bir paket de sigara. Sağımda solumda masalar dolu, taşralı erkekler, genç hovardalar, başı dumanlanmış insanlar. Tezgâh başında bir adam, bir kadın, küçük bir çırak. Birinci bardak, ikinci bardak, üçüncü bardak. Ses hep söylüyor, ta içinde akisler bırakıp kayboluyor: "... gecelerden de siyahtır..." Şu şarap gibi mi? Yok, bu siyah değil, kırmızı. Bir şair dostum renkli şarap karaciğere dokunur mu demişti? Evet, Beyoğlu'ndaki o küçük lokantada. Şimdi Orta Anadolu'da hangi şehirdeydi arkadaşım!.. Yan masalardan birinde biri feryadı bastı: "Yaşa be aslan!" Üç delikanlı hararetle tartışıyorlar: "Fener'in Vefa'yı yenmesi yüzde yüz." "Bugünkü maç ne oldu?" "Cihat oynayacak mıydı?" Öteden yüzünü seçemediğim bir gölge, treni soruyor: "Saat kaçta?" "On buçukta."

Demek benim bineceğim tren çoktan gitti ha!.. Demek on buçuğa kadar... Niye trençkotu çıkarmadım sırtımdan? Şu Birinci sigarası da ne kadar berbat! Kibrit de kalmamış... "Ahbap sigaranı lütfeder misin?" "Eyvallah." Şu gençlerle konuşsam mı? Vefa'yla, Fener'le de bir ilgim yok, ama Cihat'ı methedebilirim, uçan kalecidir, müthiştir diye... Ya, şu tek başına kederli kederli rakı içen taşralı. Muhakkak

Orta Anadolu'dandır, Konyalı, Niğdeli... Onlarla da ahbap olabilirim... Ekmeğin fiyatından, Vişinski'nin nutkundan, DP'nin kongresinden, seçimlerden... Yine o şişman kadın, aynı plağı mı koydu nedir? Kafamın içinde bir dalgalanma var... Birtakım sözler itiyor hayallerimi, itiyor, itiyor... "Sensiz geçen her gün..." Yahu başka plak yok mu? Bir parça da "Gönül yaresine çare bulunmaz"ı koysan, ne olur? Bir de sandviç ver.

Trençkotu birden sandalyeden yere düştü. Garson hemen koşup kaldırdı. Genç adam oralı olmadı. Küçük çocuk, üzgün delikanlının masasının üzerindeki ekmek dilimini seyrettiğini, kâğıtlara anlaşılmaz bir şeyler karaladığını görerek şaşırdı. Genç adam ekmek dilimini tutmuş, dakikalardır seyrediyordu. Dudaklarında çoktandır sönmüş bir sigara parçası.

Şimdi sen elindeki dergiyi karıştırıyorsun. Ardında bıraktığın, talihten, mutluluktan nasibi olmayan genç adamı, o banliyö istasyonunda bıraktığın andaki haliyle, hayalinde dondurdun. Onu, sana gülümsemeye çalışan, kimsesiz, ürkek haliyle içinde götürüyorsun. Gece vakti, uzandığın kanepede, komşularının rahat ve huzurlu horultularını dinleye dinleye o bozkır şehrine doğru giderken o mahzun delikanlı için sakladığın bir damla yaş var mı? Şu, elimdeki ekmek diliminin üzerine çatalın ucuyla bir demiryolu çiziyorum. Burada bir köprü var. Geçenlerde yıkılmıştı, ama yaptırdılar. Oradan geçiyorsunuz şimdi. Yol arkadaşlarından biri esnedi, derhal ötekiler de. Adamcağız biraz sıkılıyor, erkenden yatacağı için, ama ne yapsın. Ceketini de çıkardı, hiç sıkılmadı. "Şu kasetleri açsak, saat onu geçti" diyor. Sen dışarı çıktın, pencereden, camın üzerinde kendi hayalini ve o hayalin ardında geçtiğin yerleri seyrediyorsun. Kendi gözlerin sana bir şeyler söylüyor değil mi? O gözlerden derinlere doğru bir şeyler iniyor mu? Bu anın ölemeyeceğini duy, yeter. Şimdi, şu yarı taşra yarı kent havasını taşıyan köyde, külüstür bir istasyon büfesinde dört şarap bardağını devirmiş, bir dilim ekmek üzerinde koca bir yolculuğun planını çizebilmiş, eski bir avare olan genç adamı görüyor musun? Bu haliyle... Bu haliyle...

"Hesap iki yüz kırk kuruş" dediler. Nasıl oldu bu kadar, anlayamadı.

Dört bardak şarap, vesaire vesaire... Al dedi garsona, otuz kuruş verdi. Garson trençkotu tuttu, giydirdi. Ayakları biraz halsizdi, galiba başı dönüyordu. Sigarasını garson tutuşturdu.

“Haydarpaşa treni ne zaman?”

“On dakika sonra, fakat istasyonda duruyor, gidip oturabilirsiniz.”

Rüzgâr da rüzgârdı hani. Sarhoş değildi, ama başında bir ağrı, bir ağırlık... İçinde garip bir sam fırtınası esiyordu sanki. Trene koşan tek tük insanlar yanından geçiyorlardı, bir tanesi koluna çarptı, özür dilemeden yürüdü. Trençkotun kuşağı yerde sürükleniyordu, saçları da rüzgârın elinde...

Gene o telgraf direkleri birbiri ardınca geçip gidiyor. Ama bu şimdi ters yönde, geri geri. Yarım saat içinde, bir masal içindeymiş gibi geçip gittiğimiz yol, bu kez sona ermiyor bir türlü. Pencereden esen nemli bir deniz rüzgârı kafamın içindeki ağırlığı söküp uçurdu sanki. Şimdiyse içerimde kocaman bir yelken kabarıyor, kabarıyor, garip bir rüzgâr onu şişiriyor, şişiriyor... Yarı yarıya uzandığım kanepede, kimse görmesin diye yüzümü ellerimle örtüyorum... Bir şeyler birikiyor içimde, bir sel yükseliyor, taşacak, boşanıverecek. Utanmayacak mısın sen, sen trençkotlu adam? Şu telgraf direklerinden, tenha banliyö treninden, kimsesiz kıyı gazinolarından, çok uzaklarda parıldayan adalardan, bu güzel kentteki eşi, benzeri olmayan anılarından; içinde boyuna seninle konuşan, seninle yaşayan o esmer hayalden... Kaldır trençkotunun yakalarını, çevir karanlıklara doğru gözlerini... çevir...

Geri sıralarda oturan delikanlı, dakikalardır hafif sesle söylediği iç titreten şarkıyı kesti. Trençkotlu adamın, oturduğu yerde uyukladığını görünce yanındaki kıza yaklaştı, kompartımanın loşluğunda birbirlerine iyice sokuldular. Oysa o anda genç adam hayalindeki ekspresi İzmit yakınlarında bir küçük istasyonda durdurmuş, kendini o istasyonda, bir kenarda durmuş şaşkın şaşkın treni seyreden küçük bir köylü çocuğun yerine koyarak, o aydınlık pencerelerde omuzlarına dökülen saçları ve iri parlak gözleriyle, şehrin son banliyö durağında elinden kaçırdığı insanı görmek, bulmak istiyor, ama bir türlü bulamıyordu.

1948

Keçi

Hem ne kadar çirkin bir keçiydi! Başımıza açtığı bunca dertlere göre, bari biraz sevimli olsa!.. Üstelik bir de armağan olarak getirmişlerdi onu bana. Eve geldiği zaman küçücük bir şeydi, acı acı meliyor, boyuna koşuşup duruyor, bir şeyler arıyordu. İlk defa bir keçi yavrusuna sahip olduğum için çocukluk heyecanıyla onu nasıl sevmiştim! Büyük bahçenin bir köşesinde ürkek, çekingen, önüne konan otları yiyor, boyuna sıçrayıp duruyordu olduğu yerde. Rengi süt gibi beyazdı, sesi de kendisi gibi çirkin mi çirkin! Ama ben o zaman bunları göremezdim, o benim için her şeydi. Bir keçim vardı ya meleyen, sıçrayan, ot yiyen bir keçim... Okuldan döner dönmez hemen yanına koşar, onu seyrederek saatler geçirirdim. Nedense evde yavruyu kimse sevmemişti. Babam bile bütün iyi niyetine rağmen, keçiyi getiren arkadaşı için: “Ondan, bundan daha üstün bir şey beklenemezdi ya!” demişti. Annem ev işlerine öylesine kendini kaptırmıştı ki! Ağabeyleriminse binbir serüvenleri vardı. Kiminin sınavları yaklaşıyordu, kiminin başka işleri...

Yavru, gözle görülecek bir hızla büyüyordu. Büyüdükçe de çirkinliği artıyor, hırçınlaşıyor, yerinde durmuyor, önüne konulanları beğenmiyor, iple sıkı sıkı bağlamak gerekiyordu. Bahçede meyve ağaçları, çiçek tarhları, fasulye sırıkları falan vardı, her pazar günü öğleye kadar çapaladığı, suladığı bahçesinin en ufak bir köşesine biraz zarar gelirse babam kıyametleri koparırdı. Ama bizim keçi de yerinde durur şey değil ki!.. Ne ip dayanıyordu ne başka şey... Gözüne kestirdiği ağaçlara tırmanmaya kalkıyor, o güzelim şebboyları, krizantemleri, karanfilleri altüst ediyor, fasulyeleri, domatesleri yiyordu afiyetle! Sıkı sıkı sağlam iplerle bağlıyorduk, ama ertesi gün bir de bakıyorduk ki ipi sürükleyerek girmiş domateslerin içine...

Kocaman bir şey olmuştu artık. Boynuzları bile çıktı. Yanına gelene bir tos vurup kaçıyordu. Ama benimle arası iyiydi. Dizlerimde yatar

uyurdu kedi gibi... Ne çok severdim onu, alıp birine verecekler, satacaklar diye ödüm kopardı. Ağabeylerim bazen onu keseceklerini söylerlerdi, geceleri uykum kaçardı. Fakat her gün bahçede ağaçlara, çiçeklere verdiği zarar yüzünden keçimin durumu bana karanlık görünmeye başlamıştı. Sonunda bir akşamüstü babamın sevgili dut ağacına tırmanmaya, yapraklarını kemirmeye kalkışınca artık kesin karar verildi: Keçi akşama kadar odunlukta kapalı duracak, akşamüstleri de benim tarafımdan cami avlusunda ve sur dibindeki çimenlikte gezdirilip otlatılacaktı. Bu bende hem sevinç hem de korku uyandırdı. Cami avlusu, sur dibi, hele akşamüstleri hayli korkunç yerler haline girerdi... Mahallenin haşarı çocukları, serseriler, işsiz güçsüzler, ne aradığı bilinmeyen avare adamlar dolaşır dururlardı.

Daha ilk akşam başıma gelmedik kalmadı. Keçimi çeke çeke cami avlusuna geldiğim zaman, orada çift kale maç oynayan çocuklar yavaş yavaş çevremde toplanmaya başlamışlardı. Nereden çıktığı belli olmayan bir adam öteden tuhaf bir şekilde bana bakıyor, çocuklar da oyunu bırakıp aralarında fısıldaşıyor, sanki bana karşı bir plan hazırlıyorlardı. Bizim keçi yavrusuysa otların, ağaçların arasında dolaşmak için elimdeki ipi boyuna zorluyordu. Ama ben kötü niyetli havayı seçmiş, ipe sıkı sıkı yapışmıştım. Fakat uzaktan beliren bir mahalle arkadaşımın eliyle “Hemen kaç” işaretini verdiğini görünce, inatçı keçiyi çeke çeke bizim sokağa doğru önce yavaş adımlarla, sonra hızlı bir koşuşla ilerlemeye koyuldum. Bu davranışım onları şaşırtmıştı. Neden sonra bir ikisi ardımdan atılmak istedi, birkaç küfür savurdular, bir de irice taş... Ben soluk soluğa kendimi sokağımıza atmıştım... Sanki ardımdan atlı haydutlar geliyordu. Kovboy filmlerindeki gibi her an bir kurşunla beni yere serebilir, elimden sevgilimi alabilirlerdi. Bahçe kapısından içeri nasıl daldım bilmiyorum. Keçi elimden ipini koparmış, dosdoğru domateslerin içine dalmıştı. Ağabeylerim kahkahayı basmışlardı. Annem bir daha tek taşıma beni yangın yerine göndermeyeceğini söylüyordu. Zaten kim gider.

Ama ertesi akşamüstü güneş minarenin gölgesini avluya bütün uzunluğunca düşürdüğü sırada, benim elimde keçinin ipi, ağabeyimin

elinde bir ders kitabı küçük kapıdan içeri giriyorduk. Bu kez kimseden korkum yoktu, mağrur ve pervasızdım. Hatta çimenliğe varınca keçiyi salıverdim. Gene o çocuklar top oynuyor, arada bir bize bakıyorlardı. Ama bir şey yapsınlar bakalım, hadleri miydi! Yanımda uzun boylu ağabeyim; başına bir de keçi çobanlığı çıkmasından ötürü kızgın kızgın bir şeyler söylenip duruyordu. Beraber bir ağaç altına çöktük. Bir sigara yakmış, çevresini seyrediyordu, galiba biraz da akşamüstleri evden kaçabilmenin yolunu bulduğu için memnundu. Rahat rahat, babam görmeden sigara içebilir, karşı evin tahtaboşunda çamaşır asan kadınları seyredebilirdi. Ben ağabeyimin yanında ıslık çalıyor, dolaşıyor, hatta top oynayan çocukların yanına kadar gidip, bana doğru gelen topa bir şut çekerek onu daha uzaklara atıyordum. Keçi ise ağaçların altında koşuşup duruyor, çocuklar onu seviyor, okşuyorlardı... Yangın yerinde öteye beriye oturmuş, uzanmış işsiz güçsüzler bir keçiye, bir de uzun boylu ağabeyimin efe haliyle sigara tüttürüşüne bakıyorlardı. Hani ağabeyim uzaktan ne yamandı! Karşısına çıkana, biraz kafa tutana dersini verecek bir kabadayı sanki... Oysa keçinin serbest serbest koşuştuğu şu anlarda onun içindeki korkuyu kim bilebilirdi... O zaman ben de bilmiyordum, ama sonraları anladım ki, o sıralarda biri keçiyi alıp götürse sesini çıkaracak değilmiş!.. Herhalde sigara tüttürmesi, etrafa tükürmesi, cakalı yürüyüşü kendine yüreklilik vermek içinmiş. Hem zaten biz daha hava kararmadan cami avlusunu terk ederdik. Karanlıktan korkardık ikimiz de... Keçiyi yakalar, avluyu kaplayan caminin gölgesi boyunca evin yolunu tutardık. Sokak dönemecinde, cami avlusunun uzun karanlık kapısı önünde hani biri sert sert öksürse, ikimiz de keçiyi bıraktığımız gibi en yakın sığınak olan bozacının dükkânında soluğu alırdık ya!.. Neyse ki, ağabeyimin uzun bir boyu ve dudaklarında sigarası vardı.

Gün geçtikçe keçi irileşti. Zor zaptedilir olduğundan sokak ortasında kaçıvermesin diye ipin ucunu artık ağabeyim tutuyordu. O okuldan döner dönmez, uzun bir kahvaltıdan sonra ikimiz görevimiz başına geçerdik. O da alışmıştı. Biraz da hoşlanıyordu bu işten... Ben söylemeden, annem hatırlatmadan keçiyi odunluktan çıkarır, yola koyulurduk. O geniş çayırda, ağaçların altında çocuklar oynar,

pencerelerden kadınlar bakar, ben kim bilir nelere dalıp giderken, bizim ağabey elindeki geometri kitabı üzerinde bir şeyler karalardı. Sonra parmaklarıyla bir şeyler hesaplar, gene yazardı. İşte, her akşamüstü keçimiz çayır boyunca koşup oynarken biz de kendi evrenimizde kaybolup giderdik. Bizden başka da koyunlarını, kuzularını otlatanlar vardı. Onlar bir yanda, bizler bir yanda... Bazen o hayvanların sahipleriyle konuştuğumuz olurdu. Ben kısa zamanda hepsiyle ahbaplık kurmuştum. Hele günün birinde cami avlusuna bir küçük kuzuyla iki kız çıkageldikten sonra, gözüm o kuzudan ve sahiplerinden başkasını görmez olmuştu. Kuzu, uzun saçlı genç kızla küçük kardeşi, ağabeyimle beni bütün vakit geçirtme konularından uzaklaştırıvermişlerdi birdenbire. Küçük kızı tanıyordum, mahalledeki ilkokula gidiyordu, ara sıra görürdüm. Ama bizim evin yakınlarında oturmuyorlardı herhalde... Daha gerilerdeydiler... Arka sokaklarda... Her akşamüstü kuzularıyla çayırın en tenha köşesi olan bizim bulunduğumuz yere gelirlerdi. Bir ağaç dibine oturur, kuzuyu serbest bırakırlardı. Ağabeyimin birkaç gün içinde hali, kılığı kıyafeti, tavırları değişivermişti. Saçlarını muntazam tarayıp briyantin sürmeye, kravatını itinayla bağlamaya başladı. Biz her akşamüstü evden çıkarken sanki keçi otlatmaya değil de baloya gidiyorduk!.. Ayakkabısı boyalı, eli yüzü temiz... Ben o yaşların saflığı içinde ağabeyimdeki bu değişikliğe bir anlam veremiyor, yalnız o kuzu sahibi genç kumral kızla kardeşinin belirmesiyle yaşantımızda hoş bir değişiklik olduğunu seziyordum.

Önce keçiyle kuzu dost oldu, sonra küçük kızla ben. Onlar bir yanda beraberce otlar, biz de bir ağaç altında üç taş oynardık. Ağabeyimle kumral kız, ağaç diplerinden birbirlerine bakışır dururlardı. Kumral kızın saçları kâh örtülü olurdu kâh dağınık... Hep düz renkte basma bir entari giyerdi. Küçük kızla üç taş, seksek, top oynamak en büyük eğlencemdi. Ağabeyimin de karşıdan kıza bakıp içini çekmek, bir kâğıda bir şeyler yazmak... İki üç gün içinde küçük kızla kırk yıllık ahbaplara döndük. Surların dibine kadar koşuşuyor, yalnız üstüne çıkmaktan korkuyorduk. Bizim birader günler geçtiği halde, hâlâ iç çekip eliyle saçını taramaktan, kıza uzaktan bakıp ah etmekten başka

bir şey beceremiyordu. Sigara üstüne sigara içiyor, akşam karanlığında keçimiz önümüzde eve dönerken, öte kapıdan çıkmakta olan kumral kızla kuzunun alacakaranlıkta kaybolan gölgelerine bakıp kalıyordu. Sonra beni sorguya çekiyordu: Neler konuşmuştum o küçük kızla, nerede oturuyorlardı, o kızın adı neydi? Söylediklerim onu tatmin etmiyordu. Sokağımıza varınca günlerdir süren tereddüdüne kızıyormuşçasına ani bir kararla durup, sanki gerisingeriye koşmak, o uzun saçlı kızı saçlarından tutup çevirmek istiyormuş gibi bir hal alıyordu. Köşe fenerinin ışığı altında geçip dönen insanların, akşam satıcılarının, evlerinin kapılarına vuran gölgelerini görünce kim bilir ne düşünüp ürkerek beni kolumdan çeker yürürdü.

Bilmem kaç gün böyle geçti. İyiden iyiye sıcaklar basmıştı. Farkına varmadan, keçi otlatmalarımızın alışkanlığı içinde çocukluğumun en güzel anılarını yaşıyordum. Fakat bir gün bilmem ne oldu, fazla mı koşup terlemiştim, üşütmüş müydüm, yapışkan bir nezleyle birkaç gün evden çıkamadım. Ateşim de vardı. Annem babam bir hayli korkmuşlardı. Birkaç gün sonra bir şeyim kalmadı. Ama tam iyileşmeden yataktan çıkmama izin vermiyorlardı, ben de yatağımda güneş yavaş yavaş odanın eşyaları üzerinden atlayarak pencereden kayıp gitmeye hazırlanırken, o anlarda cami avlusunda veya ardındaki yangın yerinde keçi otlatmakta olan ağabeyimi düşünürdüm. Kim bilir yalnız başına nasıl sıkılırdı? O küçük kız belki onunla konuşur, benden haber sorardı. Ablası birkaç adım ötede elinde şiş örgüsü, uzun kumral saçlarıyla dururdu. Ağabeyim her an onun yanına yaklaşmak, bir şeyler söylemek, kaç akşamdır içinde biriktirdiği duyguları birden boşaltıvermek ister, ama yerinden kıpırdayamazdı. Yine sigara, sigara... Kim bilir dönüşte asi keçiyi nasıl çekiştirir, hıncını ondan nasıl çıkarırdı.

Yeniden keçiyi önüme katıp ağabeyimin elini tutarak çayıra çıktığımızda ne kadar sevinçliydim! Ağabeyim ceketsizdi, hava da öylesine sıcaktı ki!. Bir şeyler söylemiyordu bana. Hasta yattığım günlerde de yatağımın yanına geldiği zamanlarda da hiçbir şey söylememişti, ben de ortak serüvenimiz konusunda hiçbir şey sormamıştım... O gün ağabeyim eski günlerdeki gibi değildi. Islık

çalıyordu, bir Viyana valsi... Elindeki zinciri keyifle havada döndürüyor, yüzü gülümsüyordu. Ben kaç gündür özlemini çektiğim cami avlusuna, sur dibine, o koca çayıra, küçük kıza ve keçisine, yanına hiç yaklaşmadığım, hep uzaktan bir resim gibi seyre daldığım kumral ablasına kavuşmak için heyecanlanıyordum. Keçi de benim kadar telaşlıydı. Daha uzaktan melemeye başlamıştı. Her zaman oturduğumuz ağaç altında genç kız, kardeşi ve kuzuları görülüyordu. Keçiyi salıverdik, bizden önce o yana koştu. Ben birden eski günlere, o küçük arkadaşıma kavuşmuş olmanın sevinciyle ağabeyimi falan unutuvermiştim. Küçük kızla ve orada bulunan iki çocukla karşılıklı top oynamaya, koşuşmaya başlayıverdik. Neden sonra kan ter içinde biraz dinlenmek için yere çömeldiğimde ağabeyimi aradım... Tuhaf... Görünürde yok! Acaba nerede? diyerek yangın yerine açılan küçük kapıya doğru yürüdüm. Küçük kız arkamdan koştu. Gülümseyerek: "Ağabeyini mi arıyorsun, orada, ablamla beraber" dedi. Orada, o tenha surların üstünde, gezilmesi, dolaşılması yasak ve tehlikeli olan o yerde otların, dikenlerin arasında iki insan vardı. Yavaş yavaş o tarafa doğru yaklaştık. Kız boyuna gülüyor: "Öpüştüklerini de gördüm ablamla... Tıpkı sinema gibi..." Çok yaklaşmadım, ürkerek geri dönüp çift kale oynayan çocukların yanına koştum. Kız da peşimden... Hemen keçiyi yakalayarak bir ağaç altına oturdum... İçimde kımıldayan sorulara karşılık bulmak istiyordum. Ne zaman başlamıştı bu serüven? O mahcup, ne yapacağımı bilmeyen, ortaokul öğrencisi, korkaklıklarıyla türlü alay ve şakaya sebep olan bizim birader bey demek kumral saçlı kızla!.. Ama beni şaşırtan bu değildi. Onun surların üstünde kızla sevişmesi!.. Bir sürü serserinin dolaştığı o yangın yerinde... Bizans surlarının üstünde, bir sürü dikenler, yılanlar, akrepler, böcekler arasında... Ya sinema gibi öpüşmeler! Kız anlaşılan onları birçok defa seyretmiş olmalı!.. Hani bir de ben görmeliydim bu manzarayı...

O akşam dönerken her şeyi öğrendiğimi ağabeyime sezdirmedim. O, mutluluk içinde tangolar söylüyordu. Eve varınca büyük taşlıkta bana sarılıp birkaç kez döndü. Ertesi akşam küçük kızla ağabeyimin arkasına düşerek onları surun dibinde bir yerde baş başa yakaladık. Bu defa öpüşmüyorlardı, ağabeyimin suratı asık, kızın dediklerini dinliyor,

boyuna sigarasını dertli dertli çekiştiriyordu. Çok önemli bir karar veriyorlardı sanki. Dönüşte keçinin ipi elinde düşünceli düşünceli, ama kararını vermiş bir insan haliyle yürüyordu. Benimle konuşmuyor, ıslık da çalmıyordu. Ne olduğunu anlayamamıştım. Ertesi akşam diyordum, her şey meydana çıkar...

Ertesi gün!.. Onu hiç unutamıyorum. Hani unutulur şey de değil ki!. O gün öğleden sonra okul tatildi. Ağabeyimle sinemaya gitmemiz için babam para vermişti bize. Benim sevincime rağmen ağabeyim tuhaf bir durgunluk, korkunç bir sessizlik içindeydi. Giyinmiş, tam kapıdan çıkıyorduk, birden üst katta unuttuğum mendilim aklıma geldi, hemen merdivenlere fırladım. Tam geri dönüyordum, sokak kapısı müthiş bir gürültüyle kapandı. Hemen pencereye atıldım, ne görsem... Bizim ağabey elinde koca bir çanta, sırtında bir bohça, var hızıyla köşe başına doğru koşuyor. Kaşla göz arasında o şeyleri nerden bulmuş, nereye gidiyor, ne götürüyor, ne diye kaçıyor?.. Ben de evdekiler de bundan bir şey anlayamadık. Pek de önem verilmezdi zaten. Olan bana olmuş, ağabeyim sinema paralarıyla kaçmıştı... Akşam olsun ben ona gösteririm, diyordum. Derken akşam oldu, gece oldu, babam, büyük ağabeyim geldiler, yemek yendi... Ortanca ağabey yok, yok... Bir telaştır aldı evi. Gece vakti kapı çalındı, firar eden ağabeyimin arkadaşı mektup getirmişti. Babam şaşkın şaşkın okuduğu kâğıdı yırtıp attı: “Hay koca ahmak!” diye bağırdı. Sonra anneme dönüp, “Sevdiği kızın evine kaçmış... Şu işe bak... Oğlan kızın evine kaçıyor!” O gece hepimiz merak ve telaş içindeydik. Babam erkenden yattı, anneme, “Ben bu işi hallederim” dedi.

Ama ben uyuyabilir miyim! Gözümün önünde sırtında bohçası, elinde çantasıyla kumral kızın evine doğru koşan ağabeyim, o mahcup, korkak, çekingen ortaokul öğrencisi duruyordu... Acaba yakında mıydı o ev? Demek dün akşamki o gizli konuşmanın, o ağırbaşlı halin, acıklı tavırların... Yatağımda saatlerce ağabeyimin kaçtığı evi hayalimde kurmaya çalıştım. Şimdi kızın yanında mıydı? Acaba bu gece bir odada mı yattılar?.. Küçük kız, kapının anahtar deliğinden içeriyi seyreder mi? Kız uzun saçlarını adamakıllı çözmüş müdür?.. Ağabeyim içi titreyerek onu, saçlarını, gözlerini nasıl seyreder?..

Sonra, sonra neler olur? Sabaha kadar binlerce soru, içimde yılanlar gibi kıvrandı durdu.

Keçiyi ertesi sabah fasulye ve domates sırıklarının içinde bulduk. Babamın sevgili çiçekleri, ağaçları da keçinin elinden kurtulamamıştı. Babam dünkü garip olayın da verdiği kızgınlıkla: “Şu Allahın belasını def edin, bir daha gözüm görmesin” deyip evden çıktı. Hizmetçi kadın gidip biraz sonra zayıf bir adamla geldi, bu bir çobandı. Annemle konuştular, keçiyi her sabah alıp akşam getirecekti, ayda bir lira istiyordu. Keçiyi o yabani, kılıksız herife istemeyerek teslim ettim. Annem: “Oh ne âlâ, bir de keçi yüzünden para vereceğiz şimdi!” diye söylenip duruyordu.

Bilmem ağabeyimin serüvenini babam nasıl halletti. Bunu hiçbir zaman ayrıntılarıyla anlatmadı. Doğrusu fazla ilgilenmedi, telaşlanmadı ya da öyle göründü bile bile! Uzun yıllar sonra anladığıma göre bir gün yazıhanesine süslü püslü bir hanım gelmiş... Babamla konuşmuş... Bu kadın, bizim biraderin sevdiği kızın anası!.. Babam gayet ciddi mahdum beyin daha ortayı bitirmediğini, kendisinin bu aşkı pek komik bulduğunu, fakat kız tarafı isterse, onların evinde kalması şartıyla razı olacağını, fakat kendisinden hiçbir maddi yardım beklememelerini söylemiş... Bunun üzerine süslü püslü hanım kızgın kızgın kalkıp gitmiş... Gitmiş doğru eve, bizim biraderi bohçası ve çantasıyla misafir edildiği odadan kapı dışarı... Meteliksiz damadı ne yapsın? Kumral kız ne yapmıştır, bilmiyorum, ama bizim ağabey sokak ortasında, yapayalnız kalınca ne yapacağını şaşırmış... Eve geri dönmeye de yüz ister. Binmiş bir vapura, Bursa’ya gitmiş... Birkaç ay bir akraba yanında kalmış...

Tabii o yıl sınıfta çaktı, hem de bütünlemesiz... Yaz geçti, eylüle doğru, anneme ve babama göre pek çocukça, büyük ağabeyime göre sersemce, fakat benim için bir masal gibi, bir unutulmayacak şarkı kadar eşi olmayan bu serüven, yavaş yavaş silinmeye yüz tuttuğu sırada, ortanca ağabeyim o eski bohçası elinde, perişan bir kılıkla, mahzun, ürkek geri döndü. Kimse ona başına gelenlerden bahsetmiyordu. Yalnız babam: “Bu yıl dişini sık da bari belge alma” dedi, o kadar... Büyük ağabeyimse arada bir takılırdı: “Hey Âşık

Kerem... Uslandım mı bari?..” diye. O biçare de dalgın, ürkek, ev içinde bir gölge gibi sessiz sedasız dolaşırdı. Sokaktan çevresine bakmaktan çekinerek geçer, karşılaştığı insanlardan yüzünü, bakışlarını kaçırırdı. Onunla pek az konuşurduk... Hele o eski serüvenin lafı bile geçmezdi aramızda... Ne o cami avlusu, o keçi otlatmalar, sur üstündeki sevişmeler, sinemavari öpüşmeler... Çok uzak bir hayaldi bunlar artık, unutulmaya da mahkûmdu... Bilmem unutabildi mi? Pek sanmıyorum. Yalnız bu telaş arasında bir unutulan vardı, bizim keçi... Onu artık kimse hatırlamıyordu. Galiba hizmetçi, çobanın aylığını cebe atmış, çoban da keçiyi sahiplenmişti... Ama bunu ne düşünen ne de üzülen oldu. Annem, neden sonra bunu hatırladı, her ay para vermekten kurtulduğu için galiba biraz sevindi de. Yalnız her zamanki gibi gündelik yaşamın akışı içinde yeni yeni olaylar, harikuladelikler, bir masal zenginliği arayan o küçük, ürkek çocuk, yani ben, çok defa o sıcak cami avlusunda, o tenha yangın yerinde, sur dibinde, bütün boş arsalarda, çayırlarda dolaşır; o sarı saçlı kızı, kardeşini, kuzusunu bir daha görmek isterdim. Hele keçimi, o zalim çobanın kim bilir nereye kaçırdığı o çirkin keçimi geri almak için bütün semti karış karış dolaştım durdum boş yere. Çok yıllar sonra bir gün kentin uzak bir semtinde bir keçi sürüsüyle karşılaştığımda o kalabalık içinde bir tanesini gözüm ısırmıştı... Bu benim keçim, diye düşünürken aklıma aradan uzun yılların geçtiği geldi, kendi kendime güldüm... Öyle uzun yıllar ki, elimden giden yalnız keçi değildi, bütün bana yakın olanlar teker teker gitmişti gidecekleri yere... Çocukluk, ilk gençlik de uzak bir hayal olmuşken o yıllar, yıllar ötesinin keçisi ve onunla ilgili anılar içinde bir rüzgârla titredi, titredi. Sonra her titreyen nesne gibi o uzak, sisli anının sevinci de bir an içinde sönüp kayboldu.

1948

Bulutun Rengi

Yitirdiğimiz

“Çok değişmişsin” diyecekti, “sen hiç değişmemişsin” dedi.

Bu bakış, ilki değildi. Oysa ilk kez karşılaşmış gibiydiler. Yer üstünde bu gözleri, saçları, dudağın şu kıvrık halini, sanki binlerce kez seyretmiş değil. Geceler, gündüzler dolusu onu yaşamış değil. Ayak ayak üstüne atmış. Bacakları eskisi gibi. Hep böyleydi pabuçları. Hep böyle pabuçları severdi. Hep böyle kalmış. Onu iki adım ötesinde değil, yılların gerisinde kalmış bir bakışla seyretmek isterdi. Şimdi on-on iki yıl öncenin gene böyle bir nisan öğle sonundaki, güneşin çekilmek üzere olduğu bir andaki halini, gene o bakışlarla seyredebilse. Saçlarının beyaz telleri azalsa, yüz çizgilerindeki acılar, kırışıklar, hayalsizlikler silinse gitse. Onu yirmi yaşının büyük aşkı olarak görebilse.

“Hiç değişmemişsin.”

“Sen değişmişsin ama.”

Her zaman bu kadar zalimdi o. Sözünü saklamazdı. Saklar mıydı? Belki de söyledikleri sakladıkları değil, bambaşka şeylerdi. O, bu sözleri bilememişti, tanıyamamıştı.

“Sen çok değişmişsin.”

“Nasıl değişmişim?”

“Bilmem, bana öyle geldi işte.”

Nasıl sözler gereksiz, boş. Ne deneceği bilinemiyor. Bakıyorlar birbirlerine.

“Oturalım mı şuraya?”

Vapur kalkmıştı. Tenhaydı güverte. Rüzgâr serince esiyor. Kadının sırtında ince bir rop var.

“Üşüme burada?”

“Yok, yok.”

Beni düşünüyor dedi kadın. Acaba seviyor muydu hâlâ? Muhakkak. Onu unutmazdı. Olamazdı bu. Seviyordu, hep on-on iki yıl öncesi gibi.

Kafasında onunla lise, üniversite öğrencisi hayallerini aradı. Bulamadı. Hayaller üst üste çekilmiş fotoğraf camları gibi. İçinden birini çekip almak imkânsız. Onun, on yıl önceki halini hatırlayamadı. Tek tük parça parça sözler, hareketler, o kadardı hepsi. İşte, gene böyle bir deniz kıyısındaydılar. Vapurda falan değil, bir ufacık kıyı kahvesi. Birer gazoz içmişlerdi. Sonra birer de kahve. Fal bakacaklardı çünkü. Bilmiyorlardı ya, atmışlardı kahve telvelerinin kabartılarına bakarak. Çılgın gibi seviyordu. O da sever gibiydi. Çok gençti. On sekiz yaş ne demekti. Sanki hiç bitmeyecekmiş gibi gençlik önü sıra açılıyordu. Sanmıştı ki hep böyle gidecek. Çaylar, balolar, sinemalar, flörtler, danslar. Bir yanda da bir erkeğin büyük aşkı. Elindeki oyuncaklarla yetinmeyen bir çocuk gibiydi. Her oyuncak onu bir yanda beklesin, o istediği zaman onları bıraktığı köşede bulsun istiyordu. Ama bu oyuncaklar insandılar. Kırıldıkları zaman ne yapıştırılabilir ne de eski hallerine getirilebilirlerdi. O da bol bol oynadı. Tüketti hepsini. O kıyı kahvesinden bu vapura kadar yürüdüğü yol korkunç göründü gözüne. Ürperdi birden. Yakasını kaldırdı ceketinin.

“Üşüyorsan aşağı inelim.”

Hep onu düşünüyor. Seviyor. Her şeye, bütün o gelmiş geçmişlere rağmen.

“Yok” dedi, “bana kendinden bahsetsene. Ne yapıyorsun? Neredesin?”

Adam bir sigara uzattı. Kadın istemedi. Kendisi yaktı bir tane.

Hep böyle içerdi sigarasını, diye düşündü kadın. Kızardı, alay ederdi onunla, bilmiyorsun sigara içmesini, derdi. Gene öyle, sigara parmaklarından düştü düşecek.

“Söyleyecek çok bir şey yok” dedi. “Çalışıyorum işte. Birkaç yıldır İstanbul’dan uzaktaydım... İki ay önce geldik. Yerleştik, yaşıyoruz.”

Söyleyecek şey mi yok! Bir kere son buluşmalarından beri neler olmadı, neler geçmedi. Evlendi, çocukları oldu. Karısını sevdi. Ötekini unuttu. Hatırlamadı. Yıllarca. Bazen bir tatlı esin gibi anıların rüzgârı eski yaprakları açıveriyordu. Onu nedense bir düşman gibi değil, vazgeçilmez bir yakınıymış gibi hatırlıyordu. Bunca olaylara, yanılmalara, aldanmalara rağmen.

“Ben de bir şirkette çalışıyorum. Hep eski evimizdeyiz.”

Sormamazlık edemedi:

“Karın, çocukların nasıl?” Biraz durdu, sonra: “Mutlu musun?” dedi.

Mutluluk... Onu düşünmek, beklemek, eski çağların, o bomboş geçen günlerinin işiydi. Artık yer kalmadı ona. Aramak için vakit de. Sadece gündelik sevinçlerin, acıların karışıklığı içindeydi o. Karısını bir zamanlar sevmiş olabileceğini unutmuş gibiydi. Artık o da herhangi bir kadındı. Rasgele evlenmişlerdi. Belki onunla da evlense sonuç gene böyle olacaktı. Bu iş böyleydi. Mutluluğun var olup olmadığını düşünmek bile saçmaydı, yersizdi. Yoktu öyle şey. Mutluluk denen şey, insanoğlunun gerçekleşmemiş bir hayali, gereksiz bir umuduydu.

“Mutluyum tabii” dedi. “Ya sen?”

“Ben de.”

Güldü:

“Saçmalıyorum” dedi. “Yani saçmalıyoruz” diye düşündü.

Nasıl da biliyordu? Bakışları boşlukta buluştu. On beş yıl ötede kalmış bir duygu nereden çıkıp geldi, bilinemez. Girdi aralarına. Kadının gözleri nemlendi. Başını dalgalara çevirdi. Köprü uzakta kalmıştı. Beyoğlu tarafı filmlerden tanıdığımız Manhattan Yarımadası’nın ilk görünüşünü hatırlatıyordu. Bunu da gene ilk o söylemişti.

“Bak senin Manhattan’a” dedi.

Galata Kulesi, Tünel binası, hanlar, rıhtımlar, apartmanlar, vapurlar, şilepler, tramvaylar. Aradan geçip giden şeylerin farkında değildiler. Hep böyleydi zaten. Zamansa onların farkına varmamalarını zaten beklemezdi. Aşklar, umutlar geride kaldı, hep geride kalakaldı.

Seviştikleri günler herhalde çok güzel olmalıydı. Gerçekten kadının onu sevdiği bir an olmuş muydu? Seviyorum sanıyordu. Ama şimdi kadın, o duygularının aşktan başka bir şey olmadığını hissediyordu. Avcunun içinde aşkı yitirmişti. Sanmıştı ki, her insanda bunu bulacak, duyacak.

Sigarasını denize attı.

“İstanbul’dan uzak kalınca çok özledim” dedi adam.

“En çok neresini?”

“Boğaz’ı, vapurları, köprüyü, Beyoğlu’nu, sinemaları.”

“Başka.”

“Sevdiklerimi, tabii.”

Ne anlamsız sözlerdi bunlar. Diyecekleri kalmamış insanların sözleriydi. Keşke birbirlerine hiç rastlamamış olsalardı. Hiç değilse bu kötü anın izi kalmayacaktı. Birbirlerini o eski günlerin insanları olarak hatırlayacaklardı. Bu rastlantı büyüyü bozmuştu. Aklına hep bir soru geliyordu: “Niye evlendin sanki?” Sorulur şey miydi bu? Sadece birbirlerine bakıyorlardı. Sonra bakışlarını çevrede gezdirdiler. Laf tükenmişti. İğne üstünde oturur gibiydiler. Erkek:

“Çok şıksın” dedi. “Her zamanki gibi.”

“Yok canım, eski elbiselerim.”

“Güzel ama, yakışıyor.”

Alttan ıslıkla bir hava tutturmuştu biri. Yeni moda bir Fransız şarkısıydı. Solup giden yapraklardan bahseden bir şarkı. Yaşam sevişenleri daima ayırır, diyordu, “deniz siler izlerini ayrılmış âşıkların...”

Niye şimdi bu şarkının sözlerini hatırlıyor? O günlerde başka şarkılar vardı. Bu, yeni çıktı. Başkaları da on-on iki yıl sonra kendi serüvenlerini bu şarkılarla hatırlayacak. Duyacak.

Martılar uzakta batıp çıkıyordu. Onları seyrettiler. Hava kararıyordu neredeyse.

“Eve mi gideceksin?” dedi.

“Hayır, önce bir arkadaşa uğrayacağım. Sen...”

“Benim de bir işim var, acele.”

Sözleri kalpten değil de, sanki sözlüğün herhangi bir sayfasındaki sözcüklerin yan yana gelmesinden çıkıyordu. Boştu sözcüklerin içi. Dolu olan bir şey varsa, bu bakışların ötesindeydi. Orada yaşıyordu. Dilsiz, kıpırdamadan, soluk almadan. Bir daha hiç rastlaşmasak dedi adam. Çok bozulmuş; ben onu böyle düşünmüyordum. Çökmüş, yaşlanmış bayağı! Nasıl oldu? Birbirinin ardına geçip giden sabahların, akşamların sona ermez akışı, sevilen bir varlığı nasıl olur da bu hale getirebilir? Belki kadın da böyle düşünüyordu onun için. Şu göbekli, tüccar yapılı erkek nereden çıktı? Aşk için yaşayan o tüy gibi uçucu,

dağılıcı çocukla ne ilgisi var onun?

Rahatsızdılar. Hep denizi seyrediyorlardı. Kadın birden:

“Çocuğun kaç yaşında?” dedi.

“Biri dört, biri bir buçuk.”

“İki tane demek? Hangisini daha çok seviyorsun?”

Sözüm ona durumu düzeltmek istiyordu.

Adam güldü, bir şey demedi.

Kadın, ne anlamsız söz dedi. Vapur iskeleye bir an önce yanaşsa. Boşunaydı bu konuşmayı uzatmak. Yitirilmiş şeyleri hatırlamak, hatırlatmak. Eski bağlardan kopmalı, bizi yeni tanıyanlarla dostluk etmeli, sevişmeli, gezmeli. Eski aşklar sevgiler, yalnız düşlerde kalmalı.

Tam bir İstanbul akşamıydı doğrusu. Kıpkızıl bir ufuk. Laciverte doğru giden bir gökyüzü. Martılar. Ufak motorlar. Tren sesleri. Islıkla çalınan havalar. Bildik insan gülüşleri. Yıllar önce de öyle, yıllar sonra da. Yitirilmiş bir şeyler var. Ama ne? Bunu insan anlayamıyor.

“Ben” dedi kadın, “otobüse yetişeceğim, önden çıkacağım, sen otur istersen.”

Kalktı. Adam sevindi onun gideceğine, yerinden kıpırdamadı. Onu gene istediğim gibi içimde kurarım dedi. Gitsin daha iyi. “Güle güle” dedi. “Seni gördüğüme çok sevindim.”

“Ben de. Allahaısmarladık.”

Uzaktan eskiden olduğu gibiydi. Saçları uçuyor. Çabuk çabuk yürüyor. İlk buluşmalarına geldiği gün de böyleydi. Aradan hiç zaman geçmedi sanki. Ardından seslenmek istedi, vazgeçti. “Ne saçma konuştum” dedi. “Bir söz bulamadım. Ne diyeceğimi bilemedim.”

Karısı, çocukları evdeydiler şimdi. Yemek hazırdı. Gerçek olan buydu. Bu, gündelik yaşamdı. Sabahla gidilen işler. Akşamla eve dönüşler. Yorgun argın uykular. Aşksız günler. Huzursuz gecelerdi. Yaşam bu kadarcıktı işte. Geriye kalan ne varsa hep yitip gidecekti. Yitirilmiş şeyler olacaktı. Yitiklere acımak da boştu. Aşklar, serüvenler gibi, o anılar içindeki insanlar da, onları çevreleyen nesneler de yitip gitmeye mahkûmdu. Yitirilmiş şeyleriyse hiç aramamalı. İnsan yalnız içinde bulunduğu şu zaman parçasını yaşamalı. Zaten o da yitip

gidecekti, bir masal olacaktı günü gelince.

1953

Boşluk

“Bu boşluk duygusu sanki bir denizanası. Bir açılıp kapanıyor. Ya da birdenbire başlayıveren bir çöl. Tek bir ağaç, tek bir bulut, tek bir canlı olmayan...”

Görünürde tek bir canlı yoktu sahiden. Boşluk, her yandaydı. Otobüsün tozlu penceresinin dışında olanca derinliğiyle boşluk uzanıyordu. Buralarda ağaç da yoktu. Bırakılmış bir dünyaydı sanki geçtikleri. Ta ilk çağlardan beri böyle olmalıydı.

“Şu boşluktan kurtulmak, kendinden kurtulması değil mi insanın? Kendini unutmak gerek. O zaman doluverirsin. Başkalarıyla içini doldur. Onların sesleri, sevinçleri, acılarıyla.”

Otobüs yeni değildi öyle. Hep gördüğümüz otobüslerden. Kalabalık da değildi. Kanepelerden boş olanları vardı. Hemen hemen her sırada tek bir yolcu oturuyordu. Kentten yeni çıkmışlardı. Düzgün, asfalt yollar gitmişti. Tek tük ufacık köylerden, tepelerden geçmişlerdi. Daha kimse kimseyle konuşmadı. Kimse kimseyi tanımadı daha. Gözler pencerenin dışında, dalgın, düşünceli. Otobüsün titrek sesli radyosunda bildik sabah valsleri... Derken film havaları. Şu yalnız topraklara ne uyuyor ya! Şoför ıslıkla katıldı. Muavin arkadaki kanepede sabah kestirmesi yapıyordu. Yolculardan biri Ankara’nın o biçimsiz simitlerinden iki tane almış geveliyor, gençten bir adam... En önde genç bir kızla bir delikanlı, orta yaşlı bir kadın arkalarında, sonra sakallı bir taşralı, elinde sinema dergileri tutan bir delikanlı, bir başçavuş, bir başka delikanlı, yerinde uyuklayan şişman, sakalları uzamış bir adam, bir karı koca, bir de içindeki boşluk içinde bocalayan...

“Her kişioğlunun apayrı bir boşluğu yok mu? Ama her biri bunu kendine göre dolduruyor. Kimi içerek, kimi çalışarak, kimi unutarak, kimi de kendi boşluğunda boğularak... En iyisi de bu belki... Ama o boşluğa düşüp de boğulmazsan, boyuna çırpınıp durursan ölümle

hayat arasında... En kötüsü o... Açılıyor o canavar, kollarını açıyor... Aman bir şey... bir şey...”

“Beyim, şu şey meselesini nasıl halledeceğiz acaba... Şeyi?”

“Neyi kardeşim?”

Bir insan, herhangi bir insan, sadece sıcaklığıyla, sesinin ılıklığıyla... Denizanası büzülüveriyor birden.

“Neyi?”

“Yani. Bilmem siz bindiniz mi bu otobüslere? Şimdi aklıma geldi. Şey... Affedersiniz su dökmek demek istiyorum.”

Öyle ya!.. Az önemli değil... Şu anın, şu saatin en can alıcı sorunu budur. Her dünyanın, her kendine yeten ufak, büyük evrenin derdi onlar için varoluşun en büyük davası, değil midir? Bu da her an yeni, başka bir çevre içinde bulunan, kendine göre bir havası, anlamı, rengi, biçimi olan bir bütün...

Sakallı taşralı başını çevirmiş bakıyordu. Korkunç bir ilgisizlik var bu gözlerde. Çevresindekiler, konuşanlar ona düşman sanki... Sanki istila edilmiş bir kentte bir o kalakalmış. Sinema dergilerini okuyan gencin sorusunu öteki delikanlı yanıtladı.

“Kızılca’ya kadar gideceğiz. Orada beş dakika mola var. Ondan sonra da Gerede’de...”

“Desene” dedi öteki, “dayanmaktan başka yol yok... Zor be.”

Tarlalar başladı. Hafif bir yağmur camlara düşüyor. Daha ötede gökyüzü aydınlanıverdi. Bir vadiye inilmişti daracık bir geçitten... Yağmur hep düşüyor. Gene kimse konuşmuyor, tuhaf bir kasvet çöktü içlerine. Yağmurlu sabahlarda duyulan çeşitten bir acı, bir belirsiz özlem, bir yalnızlık. Ankara Radyosu günün programını verdi, “Sevinçli ve mutlu bir gün!” dileğinin sıcaklığı arabaya yayıldı. Yalnız motorun sesi var, bir de yol üzerindeki mandaları kaçırtmak için bağıran korna. Ahbaplıklar da başladı. Uyuklayan şişman adam hemen karı kocayla ahbap olmuş. Delikanlılar da şoför muaviniyle.

“Her biri kendinden kaçmak istiyor. Kendi yalnızlığının sınırlarını yok etmek için. Bizi kim bundan kurtarabilir? Ancak, bir an süresince belki. İnsanlar, kitaplar, yaşamın türlü olayları... Ama o dev gibi denizanası içimizde birden uyanacak... Bir açılıp bir kapanacak.”

Otobüs sarsıldı. Sonra hızlandı. Şoför muavini bir küfür bastı. On pencereden dümdüz, sanki ufka kadar uzanıyormuş gibi görünen bir yol belirdi, incecik, ışıltılı...

Bir upuzun yol... Böyle bir yol hatırlıyordu o da. İlk geçişlerinde iki yanı boştu. Bir iki yapı vardı. Bir gece yarısı geçişlerini yaşıyordu yeniden. Öteki içkili gazinonun şarkıları onlara kadar uzanıyordu. Dünyanın var oluşundan habersizcesine geçip giden bir aşk dalgası, bir aşk akımı halinde... Ama o yoldan bir daha öylesine geçemedi. Çünkü o yıl her günkü yolu oldu. Bir, iki, üç, dört yıl. Sokağın iki yanı doldu. Evler, apartmanlar, bir karış boş yer kalmadı, içinde, ta içinde, kendini bildiğinden beri durup duran o canlı yaratık, yitip gitmişti bir ara... Aşktı, bir çeşit başka bir varlıkta erimekti, yeniden yaratılmak, yeniden dünyaya gelmekti bu. Alıştı o yeni kişiliğine. O, durmayan, kıpırdayan ruh hallerinin, insana vergi oluşların adamıydı. Yirmi dört saati belirli sınırlarla çevrelenmiş hayatı yaşamamalıydı, belirli saatlerde belirli duyguları olmamalı, belirli sözleri söylememeliydi, hep alışageldiği yollardan geçmemeli, hep önceden bilinen duyguları, sözcükleri, anlamları yaşamamalıydı. Bir gündü o canavarın yeniden geldiğini duyuverdiği... Öyle basit bir akşam vakti. Bir kitap okuyordu. Soba yanıyordu. Karısı sokaktan gelecekti. Karısı, karısının babası, kız kardeşi... Mutlu bir akşamın içinde olacaklardı. Radyo çalacaktı, Hamiyet'in şarkıları yetecekti onlara. Belki de bir akşam bir sinema, bir revü filmi ya da acıklı bir salon dramı. Sonra hep aynı bitmez yollar, sözler, mutluluğun gerçek mutluluktan olabileceği kadar uzak bir anlamı... Bu düzen içinde yaşıyordu, yaşayacaktı. Görünürde mutlu bir adamdı. Herkes gibi. Toplumun dayanağı olan kişilerden... O canavar, kitabın bir cümlesinden can kazandı sanki. O, mutluluğa, ne olduğu belirsiz nesneye inanmayan insanoğullarından birisinin bir tek cümlesinden çıkıverdi ortaya. Kitap, sevgilerin çoğu, diyordu ya alışkanlıktan ya da birdenbire koparmaya cesaret edemediğimiz bir ödevden ibarettir. Uyuşmuş canavar kıpırdayıverdi. O her zamanki uçurum açılıverdi. Artık ne ev ne sevgili ne ana, baba ne ödev ne de o küçük mutluluklar dünyası vardı. Yalnız o dev gibi açılıp kapanan denizanası. Dipsiz, karanlık, boğucu bir boşluk...

Otobüste bir sınıf, bir ilkokul sınıfı havası, içtenliği esiyordu. Karı-koca bu defa jandarma çavuşuyla dertleşiyorlar, askerdeki oğullarını anlatıyorlardı. Taşralı hep o anlamsız gözlerle onlara bakıyor. Sinema dergileri elden ele geziyordu. Şimdi muavin direksiyona geçmiş, şoför dergilerden birini eline almış, Rita Hayworth'un yalınayak bir resmini süzüyordu. Yaşlı adam geçilen yerleri seyrediyordu. Çok güzel yerlerdi doğrusu. Çam ormanları bir yamaçta yükseliyordu. Galiba ilk durağa geliyorlardı. Bir ara, sakallı adamla aynı yerleri seyrettiler. Ufacık bir kulübe vardı bir tarlanın ortasında.

"Buralardan iyi mahsul alınır" dedi adam. "Verimli topraklardır. Kıraç yerler geride kaldı. Bundan ötesi cennettir beyim, cennet. Hiç buradan geçtiniz mi daha önce?"

"Hayır, ilk defa."

"İstanbul'a değil mi?"

"Evet, oraya."

"Ben Bolu'ya. İşim orada. Bir dükkânım var. Ben de gidecem İstanbul'a, ama bahara... Hiç sevmem şu Ankara'yı. İçim sıkıldı."

"Öyledir."

"Güzel kadını bol... Hele dün Kavaklıdere'ye doğru gittim. Beyim..."

Öndeki delikanlı bu sözlerle ilgilendi. O da karıştı söze. Bir öykü de o anlatmaya başladı. Ne komikti ne de merak verici. Ama küçük insanın gündelik avunmalarının, vakit geçirişlerinin, yaşamı unutuşunun ya da onda bir bağlanma nedeni bulmasının açıklamasını, bu basit öyküde, daha doğrusu bütün bu yol arkadaşlarının sözlerinde bulmak mümkündü. Az sonra jandarma çavuşu karnının acıktığını gür sesle açıkladı. Babacan adam:

"Bolu'da" dedi, "bir lokanta vardır, bir patlıcan kebabı yapıyorlar, İstanbul'da bulamazsan... Ama daha kaç saat gideceğiz?"

Bir patlıcan kebabı şu anda kişioğlunun yaşama nedeni olabilirdi. Ona kavuşmak umutla beklenirdi. O zamana kadar mutlulukla, yaşama sevinciyle öyküler anlatılabilirdi. Biri boşadığı karısından, öteki bir Ford otomobilinden, beriki yakaladığı hırsızdan, dükkâncıdan, köyünden, komşusundan, ilk aşkından bahsedecekti. Yaşantılarının sıcaklığını insan birden duyuverirdi. Dünya ısınıverirdi,

aydınlanıverirdi birdenbire. Gökyüzü bilinmedik bir mavilik içinde, dağlar yeşil, yol cetvelle çizilmiş, yaşam her yerdeki gibi anlamsız, ama hoş, çekici. Sanki o canavar ölüp gitmiş. Şimdi orada, evde, sevdiklerinin yanında olmak... Küçük insanın mutluluğunun yeterliğiyle yaşamak...

Şoför kornayı nasıl öttürdü. Hep birden sıçradılar.

"İşte Kızılcahamam, geldik bile."

Daracık yollar, ufak bir kahve, hep bildik yüzler. Sanki hepsi de kırk yıllık mahalle arkadaşları. Otobüs yolcuları bir sevindiler!.. Delikanlılardan biri:

"Neyse" dedi. "Daha fazla dayanamayacaktım."

Araba durur durmaz, ilk o indi, karşıdaki barakaya koştu.

"O boşluk duygusu nasıl şeydi? Onu unuttu sanki. Nasıl açılır, nasıl kapanır. Her şey o kadar tatlı, yeryüzü bir mucize, insanlar tabiatın bir armağanı, içindeki denizanası öldü ha!.. Demek kımıldamıyor artık... O da bu insanlarla, onlardan biri gibidir. Onlardan biri olmanın, düşünmemenin, duymamanın, anlamamanın mutluluğu... Bu hep böyle sürse, sürse."

Ama bir zaman geçecek... Kim bilir hangi dönemeçte içinde varlığını duyduğu, ne olduğunu bilmediği şey, sessizcesine çekilip gidecek gene. Dağlara o koca koca bulut gölgeleri nasıl ağır ağır düşerse, öylesine, kapkara bir gölge, bir inanmazlık, bir şüphe, aldatılmış insanın ruh hali, bir duman, bir zehir gibi içine iniverecek, yayılıverecek... Sonra o ölmez canavarın, kendi canavarının bir denizanası gibi bir açılıp bir kapandığını duymaya başlayacak. Bu, hep böyle sürüp gidecek... Hep böyle, ölümle yaşam arasında, daha doğrusu her an kopması beklenen bir ip üstündeymiş gibi... Hep böyle...

1953

Karanlık Benim Ülkemdir

Aydınlıkta kimse yüzüme bakmaz. Film başlayınca benim dünyam ışıklanır. Flemen elektrik fenerimi yakar, kapı önünde dururum. Olduğum yerden perde yandan görünür. Anlarım ama ne olduğunu. Şimdi kim var perdede, ne yapıyor? Bilirim. Sinema benim için karanlık değil hiç. Gözlerim teker teker her insanı seçer. Ta ön sıralarda uzanıp yatmış gazozcu çocuktan arka localardaki süslü kadınlara kadar. Kapıların üstünde kırmızı lambalar. Perdede artist sesleri. Dış kapının perdesi aralanır. Bir ışık parçası düşüverir ayaklarımın ucuna. Bir adam girer dışarının yağmurunu, rüzgârını, karını taşıyarak. Karanlıkta uçsuz bucaksız bir boşluktaymış gibidir. Elini uzatır sağa sola. Bilirim onun ne duyduğunu. Biletini almak için elimi uzatır, fenerimi yakarım. Fenerin sarı ışığı beni karanlıktan kurtarır. Bana öyle gelir ki, vücudumun çizgileri karanlıkta bir yanıp sönen fenerin ışığı altında oynar durur. Yüzüm kayıp, vücudum belirli. Adamın eli değer parmaklarıma, gelir ardımdan. Oturur, çıkarır bir on kuruş verir, teşekkür eder bazen de. O beni görmemiştir, ama ben onu görürüm. Ya genç bir adamdır, ya orta yaşlı, ya bir öğrenci. Bazıları da ardımdan gelirken ellerini vücuduma dokundurur. Yanlışlıklaymış gibi. O kadar. Oralı bile olmaz. Sonra bir daha, bir başkası, bir öteki. Film yarılanınca kapıdan kimse girmez artık. Koltukların sonuna gider, locaların arasındaki aralıkta dayanır dururum. Şimdi Clark Gable, Ava Gardner'ı kucaklamıştır. Localardan sesler duyarım. Fenerimi içeri bir uzatsam. Hepsini bilirim, yapamam. Örneğin şu çifti az önce ben yerleştirdim. Daha kapıdan girer girmez sarıldılar birbirlerine. Elimde elli kuruşla ben kapı ardında kaldım. Öpüş sesleri perdedekinden canlı. Bir ara hafif konuşmalar gelir. Sonra kesilir. Gene gelir. Öpüşler başlar daha sonra. Lambalar yanmadan hırsız gibi çıkıp gideceklerdir. Bazen bir boş koltuk bulur, filmi seyre dalarım. Kaçıncı defadır Ava Gardner'ı soyunurken görüyorum. Benimki filmi seyretmek değil,

yaşamak. Önümde, yanımda oturan erkeklere bakarım, onlar anlamazlar, dalmışlardır. Şimdi derim, hepsi bir Ava Gardner hayalini iyicene içlerine sindiriyorlar. Bu hayalle çıkacaklar. O Ava, sokaktaki, komşudaki, okuldaki, düşlerindeki herhangi bir kadın oluverecek sonunda. Ama beni bilmezler bile. Ben ki hep yanlarındayım, ellerinin uzanacağı yerdeyim. Sıkılır birinci mevkiye geçerim sonra. Uyuyanlar vardır. Gazozcu, simitçi, frigocu arayı beklerler, bense ürkerim. Lambalar yanmamalı sinemalarda, hiç ara verilmemeli. Filmler hep sürmeli, giren girmeli, çıkan çıkmalı. Sabah girmeliyim ben, gece çıkmalıyım. Karanlıktan karanlığa geçmeliyim. Ama yanar ışıklar az sonra. Filmdeki o yaşam, o serüven, o aşk, beş dakika için duruverir, kesiliverir. Birden korkunç bir kalabalık. Bir insan hercümerci. Sesler çığlıklar, gülüşler, sigara dumanları. O karanlıkta sanki başka bir dünyadan alıp getirdiğim insanlar bunlar mıydı, şu muydu elimi sıkan, belimi elleyen ya da para vermemek için beni azarlayan. Kaçarım dışarı. Küçücük sinemamız aydınlık içinde hüzünlü kasvetli. Boş, anlamsız, soğuk. İki duvarda eski zaman adamları yıllardan beri hep aynı anı yaşamakta. Kavuklar, sandalda feraceli hanımlar. Çaresiz ben sokağa açılan kapının önündeyim. Sanki bütün bu yüzler beni seyreder. Gülüşler bana. İğrenç bakışlar bana. Kaçamam ellerinden. Önümden geçerler, sigara içerler, kızlara frigo alırlar, laf atarlar, şakalaşırlar, açık saçık konuşurlar. Bakmazlar bile bana. Baksalar, gülerek de acıyarak da olsa, baksalar ya... Yok, ben orada tatsız, yaşamsız, anlamsız bir nesneyim sanki. İtip geçerler, üzerimde bir an durmaz bakışları. Niye bakmıyorlar sanki? Bir an bir çift göz beni seyretse belki hoşlanacak, sevecek. Bir şeyler bulacak bende. Şu gözlerim aydınlıkta kim bilir denizlerin dibine vuran güneş ışınlarının yansıyışı kadar parlaktır. Saçlarıma bir el değse, zerrelerine kadar aşk ve mutluluk duyacak. Dudaklarım, görüldüğü gibi sadece pembe bir et parçası değil. Sonra, içimde yatan, uyuyan, şu siyah önlüklü, saçları arkadan bağlı, kara kuru kızdan başka biridir. Ama ben sokak kapısı önünde beş dakika durmak zorundayım. Bu, benim işim. Kaçamam, gidemem, onların kayıtsızlıklarına, kendini beğenir hallerine katlanırım. Hele o kızlar! Sanki benden ne üstünlükleri var?.. Ama nasıl gülüverirler, nasıl

darılıverirler! Nasıl naz ederler, cilveleşirler! Tepemizde o kocaman avizeler yanar durur. Aydınlıktan nefret ediyorum. Dakikalar geçmez, geçmez. Gene gelirler, geçerler, biri ne elini uzatır ne bir şey der. Ne ihtiyarları ne genci! Sonra kapıları kaparım, gene Ava kaldığı yerden işine koyulur. Benim saltanatım başlar artık. Karanlıkta değiştiğimi duyarım. Sanki ben giderim, yerime başka bir kadın gelir. Karşımdaki perdeden içeri girerim. Ava, o soyunuk haline rağmen bir kenara çekiliverir, Clark Gable ona bakmaz bile. Gözlerimde, karanlığın saltanatını bulur benim. Filmin her zamanki akışı değişecektir artık. Arabalarda mı gezmeyiz, gondollara mı binmeyiz, otomobillerde mi uçmayız; ne zaman ne mesafe fikri kalmıştır. Olmaz şey yoktur. Bir aralık tutar elimi, öper. Siz der, nereden çıktınız, bir anda nasıl doğuverdiniz şu bomboş dünyamıza, şimdiye kadar nerede gizlendiniz? Kimseler görmedi mi sizi? Kapkaranlık bir gecedir orada da çevremizi kuşatan. Hep bu dünyadan öte birtakım yaratıklar, insanlar, kadınlar gezinir durur çevremizde. Elimi okşar, parmaklarımla oynar. Bileğime yükselir. Artık yücelerdeyim, uçuyorum, uçuyorum, bir vals uzaktan başlar, bir Irving Berlin valsi. O ara nasılsa yanımda oturan adam titreyiverir, zevkten mi, korkudan mı?.. Sihir bozulur, çözülür bir yumak gibi, akıp gider. Yalnız bir el çıplak kolumdadır. Yanımdaki erkek eğilir üstüme, elimi kendine doğru çeker. Okşar, sıkar durur. Ne de olsa bir erkek. Çirkin mi, genç mi, güzel mi? Hiç görmemiştim onu önceden. Belki de o, beni görmüştü. Seçmişti. Bile bile kalkıp yanıma geldi. Sevdi, hoşlandı. Utanıyor, bir şey diyemiyor. Hareketleriyle konuşuyor yalnız. Parmaklarımla oynar durur boyuna. Başımı ona döndürmeden öylece dururum. Eli ürkek ürkek kolumu, omuzlarımı tutar, kaçar sonra. Hepsi senin derim ben, ama sabırlı ol, yeri değil, bir şeyler söyle kulağıma, kendini, beni anlat. Dök derdini. Senin olurum ömrümce. Senin kadının. Demez bir şey, parmaklarımı okşar hep. İçimde ışıklar yanıp söner. Güneşler doğar. Dünya yıkılır, kurulur. Film bitecek. Belli oldu artık. Seyirciler bile anladılar. Paltolarını giymeye başladılar... Gidip kapıyı açmalıyım. Kalkarım. Bırakmaz ki elimi. Dur, derim, bir an bekle, işim var. Bu son seans zaten, gece yarısı oldu, salon boşalsın,

kapıları kapatayım, mantomu giyer, sana gelirim, beraber gideriz. Beni dışarıda beklersin. Kalkarım birden, kapıya koşarım. O anda gürültüyle film biter. Işıklar... Kalabalık birden ayağa kalkar. Paltolar, şapkalar, şemsiyeler, kürkler, kadınlar, gençler, çocuklar, yaşlılar, esmerler, sarışınlar. Filmin heyecanı, Ava'nın sıcak anısı, Clark'ın erkekçe bakışı, salonun ışıklı havasında akseden uğultuya karışmıştır. Kapılardan çıkarlar, çıkarlar. O, hangisi? Beni gördü mü? Nerede? Şu mu, öteki mi? Bilmem... Herhalde sona kalacak. Yanıma gelecek. Sıcak bir erkek sesiyle "Seni dışarıda resimlerin önünde bekliyorum" diyecek. Boşalır sinema. En sona aileler kalır. Çoluklu çocuklu insanlar. Çıkarlar, lambalar söner. Belki o da dışarı çıktı. Beni bekliyor. Mantomu giyerim. Resimlerin asılı olduğu hole çıkarım. Neon ışıkları altında yabancı bir dünya beni karşılar. Ne çok insan var gelip geçen. Hepsi yabancı. Bir teki bile bana bakmaz. Beni bekleyen yok. O, bir düş müydü? Onu bir daha ne zaman bulurum? Yağmur ıslatır yüzümü. Saçlarımı yüzüme gözüme yapıştırır. Koskoca caddede yalnızım, bir başımayım. Bir sinema memuru. Esmer, kara kuru, soluk mantolu bir kız. Sevgilisiz, aşksız, anlamsız. Caddenin aydınlığı bir canavar gibi üstüme yüklenir. Yan sokaklara sapmalı. Belki de beni kalabalıkta kaybetti. Bulamadı. Bir gün gene aynı koltuğa gelip oturacak, beni elleriyle arayacak, bulacak da. Bir daha hiç bırakmayacak. Belki o, bugünkü insan değil de, bir başkası olacak. Ne farkı var. Hepsi bir benim için. Hepsi bir tek sevilen insandır. Benim, kimsenin malı olmayan, başkalarıyla paylaşmadığım erkeğimdir. Onu karanlık gecelerimden birinde gene bulurum. Karanlık boyunca mutluluğumu, aşkımı yaşarım. Benim saltanatım hep karanlıkta. Karanlık benim ülkemdir çünkü.

1952

Sinemanın Arka Kapısı

Bir gece içinde, koskoca sinema nasıl yanıp kül oldu, hâlâ şaşarım. O karlı, fırtınalı geceyi hatırlıyorum. Galiba tipi de vardı. Nice anılarımı saklayan o kocaman binanın tutuştuğunu duyar duymaz, uzak kenar semtindeki evimden nasıl dışarı fırlamıştım! Kızıl alev dilleri içinde can çekişen, yıkılıp giden binanın bu halini görmek ne acıydı! Sanki bir çocukluk arkadaşını yitiriyormuşçasına derin bir hüzün duymuştum. O büyük balkon, o daima gürültü içindeki paradi, o içine girenlerin gözden kaybolduğu ufacık localar, daracık koridor, geniş merdivenler miydi alevden sütunlar halinde yıkılanlar? Dondurucu, karlı gece içinde, itfaiye erleri, bir avuç seyirci arasında, öyle sanıyordum ki, bu yanan binayı eski bir dost gibi kendine yakın bulan benden başka kimse yoktu.

Ertesi sabah sinemanın yeri bir yıkıntıdan farksızdı, hâlâ yer yer duman tüten bir yığın... Etrafını çeviren itfaiye erlerinin çemberi dışında durarak onu son defa seyrettim. Güzelim renk renk afişlerin asılı durduğu antre, tertemiz beyazperde, localardaki ufacık aynalar ne olmuştu? Sevdiğim hiçbir parçası kalmamış mıydı? Ama birden bir parçasının ayakta durduğunu gördüm. Bu, sinemanın arka sokağa açılan iki kanatlı kapısıydı. Kapının tahtası üzerinde mahalle çocuklarının yazdıkları küfürlerle beraber...

İri parçalar halinde düşen kar taneleri, itfaiyecilerin sesleri, meraklıların konuşmaları, semt insanlarının telaşlı gidip gelmeleri içinden birden sıyrılıp kendimi çok eski, çok uzak bir bahar mevsiminde buluverdim. Sanki anlaşılmayan bir sihirle, bir nefes sigara içimi zamanda kar, yangın, yıkıntı, rüzgâr değişivermişti. Ortalık bahardı. Bir nisan günü. Savaştan yıllar önce... Bu sokakların eski halini, sırtına taktığı çantasıyla okuldan dönen mahzun, küçücük sevinçlerle kendini oyalamak isteyen bir çocuğu görür gibi oldum. Her akşam eve dönerken mahalle arkadaşlarımın sinemanın arka kapısının

ya da karşıdaki evin önünde oturup bilye oynadıklarını, ara sıra da sinemanın arka kapısını gözetlediklerini bilirdim, ben de onlara katılırdım. Bu kapı ancak sinema boşalırken açılırdı. Bazen aralık kalırsa içeri dalıverirdik. Oynayan filmi kaç defa görürsek o kadar kârlı sayardık kendimizi... Bunun için daima kapının yakınlarında dolaşır, çene çalardık. Ayrıca, en önemlisi, akşam karanlığında bu kapıdan çıkan çiftleri seyredip arkalarından açık saçık sözler söylemek az eğlenceli şey miydi? Hele cumartesileri, pazarları seyre doyum olmazdı. Korkak, çekingen, sağa sola bakarak, ürkek, kapıdan dışarı çıkan başı örtülü kızlar, ciddiliklerini bozmak istemeyen üniversite öğrencileri, kenar semt hovardaları, işini bilen pişkin piyasa kadınları, acemi sevdalılar, boy boy önümüzden geçerlerdi.

Bu arka kapıyı herkes bilmezdi. Yalnız loca sakinleri kimsenin kendilerini görmeyeceği bu sokağa arka kapıdan çıkarlardı. Binanın içi öyle karışık, dolambaçlıydı ki, bilmeyen kaybolurdu. Ama locaların koridoru dosdoğru kapıya uzanırdı. Koltuk ve balkon müşterileri içinde ancak pek aşina olanlar arka kapının yolunu bulabilirlerdi. Bu yüzden localarda bir iki saat kapanan sevdalılar, kimseye görünmeden arka sokağa çıkar, alacakaranlıkta kaybolabilirlerdi. Onları yalnız bizler, mahallenin haylaz, avare çocukları seyrederdik. Önümüzden geçenler üzerinde türlü tahminler yürütürdük; şu esmer kız geçen defa da yanındaki oğlanla sinemaya gelmişti, tanırdık... Başörtülü taze tam fındıkçıydı, her defa bir başkasıyla... Kızıl saçlı tombul kadınıysa bilmeyen yoktu, ver iki buçuğu al istediğin yere götür! Liseli kızla genç tıbbiyeli sessizce bu sokaktan geçip giderlerdi, bir defa peşlerine düşmüş, ta Fatih’e kadar izlemiş, orada el sıkışıp ayrıldıklarını görmüştük. Her zaman görülmeyen, bir belirip kaybolanlar da vardı. Onlar, çıktıkları sokağa bir yabancılık duyarlar, aşağıdan mı, yukarıdan mı gideceklerini kestiremezlerdi... İriyarı sinemacı son müşterinin ardından dışarı bir göz atar, kapıyı örterdi. Bazen de kapı aralık kalırdı, o zaman teker teker içeri dalar, karanlık salonda gizlice buluşur, iriyarı adam bizi yakalamasın diye elektrikler yanınca ya sıraların altına ya seyircilerin arkalarına saklanırdık.

Arka kapının önünde çok eğlenceli, çok heyecanlı sahneler

seyrederdik. Bir defasında uzun boylu, kırmızı suratlı bir adam, bütün gün sokak boyunca gezip dolaşmış, arka kapıyı gözetlemiş, sonunda yanımıza yaklaşıp lacivert mantolu, sarışın bir kadını sinemadan çıkarken hiç görüp görmediğimizi sormuştu. Her birimiz bir şeyler söylemiştik. Galiba o kadını bir iki defa görmüştük. Adam eğer o kadını görürsek izlememizi, kendisine gelip haber vermemizi – Küçükpazar'da bir dükkânı vardı– söylemişti. İki günde bir uğruyor, haber soruyordu. Biz bu hafiyelik oyunundan pek hoşlanmıştık; arka kapıdan çıkan her kadın acaba o kadın mı, mantosu lacivert mi, değil mi, diye heyecan içinde bekler dururduk. Günlerce o sarışın kadını bekledik, göremedik. Onu sanki hepimiz tanıyorduk. Sık sık bu kapıdan çıktığını görmüş gibiydik.

Birkaç gün sonra çok heyecanlı bir olay bütün semti ayağa kaldırdı. Bir akşamüstü sinemada bir rezalet çıktı. Polislerin koşuşmasıyla millet oraya birikti. Sözde içeride birini vurmuşlardı. Biz heyecan içinde bir caddeye, bir arka sokağa koşuşup duruyor, bir şey anlayamıyorduk. Derken, arka kapıdan iki polis bir adamı kollarından sımsıkı tutarak dışarı çıkardılar. Ardından baygın bir kadın, en sonra da bıyıklı bir herif... Polislerin yakaladığı adam, bize para veren adamdı, kadınsa lacivert mantolu, sarışın... Bıyıklı herifin kim olduğunu söylemeye gerek yok. İşi hemen anlamıştık. Demek biz olmadan da uzun boylu adam karısını yakalamıştı, hem de sinemanın içinde, o daracık locada... Herkes bir şey söylüyordu, sözde adam bıçak çekmiş, ama vuramamış... Ne heyecan ne telaştı bizdeki... O sıralarda gazetelerde savaşın adı sanı geçmezdi, bunun için günlerce sinemadaki olayı uzun uzun yazdılar, resimler bastılar... Ama bizleri, bu olayın başlıca kahramanları, tanıkları olan bizleri, kimse hatırlamadı.

İşte sinemanın arka kapısını, o müthiş yangının sabahında, çocukluğumdaki gibi sağlam, eski haliyle görünce bu eski serüvenler içimde canlanıverdi. O sokaklar, o evler yıkılmıştı, sinema da bir eski hayal oluvermişti artık. Yalnız o dost kapı yıllarca tek başına dayandı, yıkılmadı. Yağmurda, karda, rüzgârda, kanatları kopuk, felaketzede haliyle o aşk dolu günleri hatırlatır gibiydi. Bizlere, uzak günlerin şiirini tattırır dururdu sanki.

Geçen yıl o arsaya yeni bir sinema yaptılar. Bu daha küçük bir yapı. Arkadaki kapıyı kaldırdılar, yerine bir duvar ördüler. Böylece benim eski dostumun son parçasını da yok ettiler. Arka kapısız bir sinema olamayacağını hiç düşünmediler mi? Ya genç sevgililerin, tutkunların, serüven düşkünlerinin ne yapacakları akıllarına da mı gelmedi? Bilmiyorum. Bilemeyeceğim de. Çünkü o sinemaya hiç gitmeyeceğim.

1949

Matmazel Mathilda

Matmazel Mathilda’yı ilk defa o daracık, kasvet dolu sokaklardan birinde görmüş gibiydim. Daha çok genç olmalıydı o yıllarda. On yedi-on sekizinde ateş gibi bir Rum kızı. Sırtımda okul çantamla, o birbirinin içine girmiş sokaklardan geçerken onu ya bir apartman penceresinde, ya kapı önünde, ya bir nişan atma dükkânının tezgâhı arkasında görmüş olmalıyım. Anılarımın olanca derinliğine iniyorum. Bütün o tehlikeli evler, sokaklar gözümün önüne geliyor: Okul idaresi yokuşun aşağısındaki sokaklardan öğrencilerin gidip gelmesini yasak etmişti, ama dinleyen kim? Bir kere kestirmeydi, karda kışta, rüzgârda o dik yokuşu tırmanmaktansa, o hem korku veren hem de çocukluk ilgisini çeken kasvetli evlerin, garip insanların sokağından geçmek daha iyiydi. Hatırlıyorum, sabahları o sokaklar ağır bir uyku mahmurluğu içinde yüzerdi. Pencerelerde tek tük uykusuz kadın başları sarkar, kapılar gevşek kapanırdı. Hele akşamüstleri tam okul dönüşünde gerçeği bütün çıplaklığıyla bulurduk. Tombul, yarı çıplak kadınlar kapı önlerinde şakalaşırlar, gelip geçene takılırlar, birtakım gözleri dönmüş erkekler, askerler onları baygın bakışlarla seyrederdi. Öteden bir plak “İçilmez mi birer tek” şarkısını çalardı. Bu elle tutulur bayağılık, iğrençlik bizlere görünmezdi bile. O kadınlara sevgiyle bakardık. Pencerenin önünden geçerken bize laf atanları, birden kombinezonunu sıyırıp kendilerini gösterenleri de vardı. Ama çoğu biz öğrencilere acılı bir bakışla bakarlardı. O semtteki sokaklar hep birbirlerine benzerdi. Tehlikeli evlerin bulunduğu sokağın sınırını dondurmacılar, simitçiler çizerdi. Bazen bizleri geçirtmezlerdi oradan. Küfrederek kovarlardı. Şimdi bu dağınık anılar içinde, o sokakların yakınında sarı saçlı, tüy gibi uçucu, sıcak mı sıcak bir Rum kızıyla sık sık karşılaştığımı hatırlar gibi oluyorum. Merdivenli caddeden inerken kâh bir esmer delikanlının kâh göbekli bir taşralının kolunda gördüğüm kız o değil miydi? Çocukluk hayallerimin karışıklığı içinde

Matmazel Mathilda’nın yeri vardı; vardı ama nasıl, nerede? Düşünür düşünür, bulup çıkaramazdım.

Matmazel Mathilda’yı, o Alman Yahudisi Her Şimit’in kahvesinde görür görmez kendime hiç yabancı bulmamıştım. Saçları gene sarıydı, ama bu sarı renk, ölmüş, bitmiş bir şeydi. Dudakları boyalı, ama kansız. Yüzü pudranın altında silinip gitmiş. Bacakları incecik birer değnek. Sesiyle, bakışıyla uzak yılların ötesinden bir şeyler getirmiş gibiydi bana. Tanıdı mı yoksa o da beni? Belki de herkese gülümsemek âdetiydi. Her akşam kahvede bezik oynamaya geliyordu. Fransızca, bazen de İngilizce konuşurdu. Hep yalnız gelirdi. Hava kararmaya yüz tutar tutmaz görünürdü. Pencere önündeki hasır koltuğa çöker, konsolos emeklisiyle konuşur, onunla kâh bezik kâh satranç oynardı. Oturduğu pansiyon yakında bir yerdeydi. Akşama kadar çıkmazdı içinden. Herhalde yatıp uyurdu. Bir barda, o ufacık, iki adımlık dans salonlarından birinde çalışıyordu, ama hangisinde? İçimizden kimse bunu merak etmedi. Çünkü, açıkçası kadınlıktan çok uzak bir şeydi Matmazel Mathilda. O değnek gibi bacaklar üstünde nasıl dururdu, o bacaklar nasıl orta yerinden kırılıvermezdi... Hepimiz, en çapkınımız bile Matmazel’i boyalarına, kırıtmalarına, cesaret veren gülüşlerine rağmen kadın gözüyle görmezdik. Başkalarını bilmem, ama ben Mathilda’nın kahveye gelmesini beklerdim. İlk görüşümden beri onunla beni bağlayan eski bir aşinalığa inanmıştım. Sezmiştim aramızda bir şey olduğunu. Bazen günlerce görünmezdi. Kahveci madam, “Hastadır” derdi. Çok ahbap gibi görünürlerse de, o da geçmişini fazla bilmezdi. Sözde İtalya’dan gelmiş, on yıl önce. Bir Türk tüccarla. Birkaç yıl sonra adam onu atlatmış. O da barlarda şarkı söylemeye başlamış. Sonra hastalanmış, aylarca yatmış, bütün güzelliği elinden gitmiş. Çok serüven geçirmiş. Çok adam tanımış. Sözde eskiden güzelmiş. Hatta İtalyan Elçiliği’nden bir memur da ona tutulmuş, nesi varsa yedirmiş. Yalandı bunlar tabii. Gözümle görmüş gibi bilirdim. O, ne İtalya’yı görmüştü ne de Yunanistan’ı. O, doğma büyüme İstanbulluydu. Benim çocukluğumun insanıydı. Ama buna kimi inandırabilirdim. Kime ne diyebilirdim...

İstanbul’a gene bir Amerikan filosunun geldiği günlerdeydi.

Mathilda ortalıkta görünmüyordu. Kahveye de gelmiyormuş; ne geceleri ne akşamları. Madam, bu günlerin onun için vurgun günleri olduğunu söylüyordu. Caddedeki heyecana, telaşa rağmen kahvemiz sessiz, gürültüsüzdü. Saatlerdir kaptıkaçtı oynuyorduk. Derken birkaç kişi yemeğe gitti. Kahvede iki arkadaşla, kahveci madamdan başka kimse kalmadı. Sokak, ana caddeye taşan insanlarla doluydu. Tatsız bir büyük şehir kalabalığı, hele, Amerikan denizcilerinden adım atılmaz, bir yere gidilmez. İyisi mi şu dörtyol ağzına bakan tozlu camın ardında geceyi, gece insanlarını, karşı apartmanın içini seyretmeli... Radyodaki Amerikan havaları sanki konuklarımızın onuruna çalınıyordu. Arada bir, önümüzden geçen kafayı çekmiş Sammy'ler bize ellerini sallıyorlardı. Karşı pencerede yarı soyunuk bir kadın bize mi, yoksa geçenlere mi, kendini gösteriyordu. Üçümüz de dalıp gitmiştik. Nerelere kim bilir? Ama öyle uzaklara değil. Hiçbir şey düşünmeden, hayal etmeden o anın içindeydik. O anın içinde dinleniyorduk. Camlı kapının açılmasıyla Mathilda'nın girmesi bir oldu. Sevinçli kahkahalar içinde. Yanında da sivri yüzlü, uzun boylu bir Amerikan denizcisi. İkisi de sarhoştular. Yanımıza geldi. Fransızca: "Je vous présente mon fiancé... C'est Jerry..."** Jerry tüysüz oğlanın biriydi. On dokuzunda yoktu bile. Alık alık bakındı. Bir koltuğa çöktü. Radyodaki *swing*'i duyunca gene de dayanamadı, başladı ayağa kalkıp sıçramaya... Biraz sonra da koltuğunda sızdı kaldı. Mathilda bu gece daha da korkunçtu. Hiç bu kadar çirkin görünmemişti bizlere. Dudaklarının boyası yayılmış, saçlarının oksijeni bozulmuş. Daha da zayıflamış. Yalnız, gözleri... O lacivert gözlerinde, eskiden, o iyi ve güzel çağlardan kalmış izler vardı. Durmadan anlatıp durdu... Jerry onu Amerika'ya çağırmış. Evlenecekmiş onunla. Dallas'ta bir *ranch*'i*** varmış. Annesi, kız kardeşi... Tek katlı bir ev. Filmlerdeki gibi, bir taşra kasabası. Yarı eczane, yarı dondurmacı cinsinden dükkânlar. Kır gezintileri. Küçücük bir kilisede evlenen çiftler. Ufacık otomobillerle çıkılan balayları. Mathilda'nın, o benim çocukluğumun Rum dilberinin vazgeçilmez hayalleriydi bunlar. Daha o yıllardan beri yaşattığı dünyası buydu. Jerry iyiden iyiye dalmıştı. Sarstı: "Jerry, honey!"**** Sivri suratlı oğlan gözlerini açtı. Mathilda onu kaldırdı, koluna aldı,

çıktılar. Üçümüz de bir şey demedik, tek sözcük konuşmadık, ama şimdi yan sokaklardan birinde, üç dört kat yukarıdaki, pis kokulu odaya doğru tırmanan merdivenden nasıl çıktıklarını düşünüyorduk. O oda, o yatak nasıldı? Ne renkteydi? Mathilda'nın önünde saçını taradığı, dudaklarını boyadığı, kaşlarını yolduğu o aynanın kenarında ne çeşit fotoğraflar sıralanmıştı? Mathilda'nın, o 1935 yılının Beyoğlu'sunda ün salmış on yedi yaşındaki Rum dilberinin değişik pozları... Gece yarısı, ıssız bir köprünün biricik yolcusu olarak yürürken, gözümün önünde o soluk fotoğrafları görüyordum sanki. İşte plajda Mathilda. İşte bir dansta Mathilda. İşte anasıyla. İşte ilk sevgilisiyle Mathilda. İşte sokakta yürürken. İşte Yüksekkaldırım'daki evin penceresinde. İşte sırtında okul çantasıyla evlerinin önünden geçen çocukları penceresinden seyrederken Mathilda...

Sanki küçülü küçülüvermiştim. On üç yaşındaydım. Futbol oynarken topumuz arka sokağa kaçmıştı. Duvardan atlamıştım gizlice. O tehlikeli sokaklara giden yola inivermiştim. Karşımda ufacık bir ahşap ev vardı. Penceresindeki kız birden bana gülümsemişti. Saçları uçuyordu rüzgârda. Eliyle topun kaçtığı yeri göstermişti. Topu unutmuş, onu seyre dalmıştım. Bu gözler, bu saçlar, bu yüz içimde yer etmişti. Bir daha çıkmayacaktı. Rumca bir şarkının anlaşılmaz sözleri rüzgârda uzamış, uzamıştı. Topu da bahçedeki arkadaşların bağırışlarını da unutmuştum... Çalan ders zilini de. O sırada evin içinden bir çatlak kadın sesi penceredeki kıza doğru yükselmişti: "Maaaathildaaaa!"

1950

****** Fransızca "Size nişanlımı tanıştırayım... Jerry..."
******* İngilizce "çiftlik".
******** İngilizce "Jerry, tatlım!"

Hayaller Hayaller

Büyükbabamın köşkünde tam iki piyano vardı: Biri kuyruklu, biri kuyruksuz. Ama ikisi de anneme kısmet olmadı. Biri bilmem ne oldu, nereye gitti, ben yalnız kuyruklusunun satıldığını hatırlıyorum. Yakın zamana kadar köşkün alt salonunda bir köşede dururdu. Çocukluğumun eski aşinalarındandı. Az işkencemi çekmedi. Fırsat buldukça tepesine biner, bağırtır dururdum. Ciyak ciyak öterdi. Zar zor yetişip elimden kurtarırlardı. Bazen annem başına geçer, ahenkli bir şeyler çalardı. Ben koltuğuma gömülür, dinlerdim. Babamla büyükbabam da bir köşede gülümser dururlardı. Annemin çalışını seyretmek çok hoşuma giderdi, isterdim ki o, boyuna çalsın, hiç kesmesin. Kalkınca hemen yerini almaya koşardım. Bir türlü eteğimi bırakmazlardı. Sonunda büyükbabam bir kaşlarını çatardı, mümkünse artık yerinden kıpırda!..

Annem, hep bir piyano özlemi içindeydi. Vaktiyle eline toplu bir para geçtiğinde Beyoğlu'ndan güzelce bir piyano almak üzereymiş, büyükbabam evdeki iki piyanonun ne olacağını sormuş. Öyle ya, evde iki tane durup dururken para verip başkasını almak akıl mı? Annem de vazgeçmiş, nasıl olsa ikisinden biri benimdir diye. Büyükbabam bu, hiç inan olur mu? İlkin o kuyruksuzu yok olmuş, kimse de nereye gittiğini anlayamamış. Öteki de sonunda bir yabancıya satılmış. O günlerde babam, annemin üzüntüsünü hafifletmek için: "Elbet biz de bir tane alırız" demişti. Demişti ya, ben daha önce onun bir otomobil, bir yalı, bir yelkenli almak düşlerini de tanımış olduğumdan hemen bunlarla piyano arasında bir yakınlık kurmuştum. Babam, "Şuraya" diyordu, "tam şuraya." Üst kattaki oturma odasının pencere kenarını gösteriyordu. "Piyanoyu yerleştiririz." Annem sofayı tercih ediyordu. Orası daha genişti. Babam buna da itiraz etmiyordu. "Çalarken dışarısını seyretmek hoşuna gider, diye demiştim." Annem piyano olsun, sokağı seyretmemeye razıydı. Sofaya, aynalı dolabın yanına

yerleştirecekti onu. Hem kuyruksuz olsa da zararı yoktu. Daha lafı edilir edilmez küçük ağabeyim ıslıkla tutturduğu tangoları nasıl çalacağını kurmaya başlamıştı. “Zaten okuldaki piyanoda tek parmak çalıyorum. Görün ne tangolar dinleteceğim.” Annemse tangolardan nefret ediyordu. Önce usulünce çalmayı öğrenmek gerekti. Bu da işe yarar parçalar çalınarak öğrenilebilirdi, öyle tangoyla mangoyla değil.

Bir çekmece dolusu noktası vardı annemin. Arada bir çıkarır, tozlarını silker, sedire yayardık. Üzerindeki ufacık resimlere bakardım. Sayfalarını çevirir çeviririrdim, içim sıkılırdı, boyuna birtakım notalar. Başlıkları çat pat sökerdim. Chopin, Mendelssohn, Bizet, Gounod, Schumann... Hepsini çalabilirmiş eskiden. “En zoru Chopin’dir” derdi annem. Matmazelden ders alırken onları da çalarmış. “Şimdi nerede” diye hayıflanırdı. Belki de bir müddet parmaklarını alıştırdıktan sonra yeniden çalabilirdi. Bu, büyük umuduydu. Bazen şu kara kara işaretleri okumasını söylerdim. “Olmaz ki” derdi, mırıldanarak bir şeyler tuttururdu gene de.

Akşamları radyoda piyano parçaları çalmaya başlar başlamaz ses seda kesilirdi birden. Örneğin Paderevski’nin bir plağı... Ne inlerdi odanın içi!.. Parazitler arasından bir piyano gümbür gümbür öterdi. Bazen parazitler de başka bir ahenkle devam etmez miydi? Ne de çok gürültülü şeylerdi o yılların radyoları! O zaman onları da dinlemek bir zevkti belki. Hatırlıyorum dakikalarca o parazitli sesleri bayılarak dinlerdik. Gürültüler patırtılar arasında kâh baygın bir ses kâh bir keman kâh bir piyano solosu çıkar, kaybolurdu. “Matmazel de öyle çalıyordu, ben de bir iki yıl daha çalışsaydım artist olacaktım.” Bazen annemin, sofadaki hayali piyanosunun başına geçip neler çalacağını düşünürdüm. Herhalde müthiş bir gürültü olurdu. Belki de konu komşu şikâyete başlayacaktı. Şu nesne daha da yavaş çalınmazdı ki!.. Alafrangadan, Schumann’dan, Bizet’den anlar kimse yoktu komşularda. Var mı onlara Hamiyet’in şarkıları ve Yesari Asım!.. Hele köşedeki kabzımalın gramofonu, sabah akşam bütün mahalleye “Hisarlı Kız” şarkısını dinletmekten zevk alıyordu. Hepimiz ezberlemiştik: “Hisarlı kız - Sevdalı kız.” Böyle bir sokakta annemin günde bilmem kaç saat Schumann çalması nasıl karşılanırdı Tanrı

bilir!..

Ama bunları benden başka düşünen yoktu. Babam arada bir heyecan içinde geliyor, bilmem nerede bir piyanonun satıldığını anneme müjdeliyordu. Ertesi gün gidiyorlardı görmeye. Kurtuluş'ta bilmem kimin evine... Pazarlıkta hiçbir zaman uyuşamıyorlardı. Her defasında bu böyleydi. Babam: "Zaten adamakıllı demodeydi, görmedin mi?" diyordu. "Hem akordu da bozuktu." Ama annem piyanonun kusurlarından fazla, aradaki iki yüz lira farktan ötürü bu işin bozulduğunu biliyor, susuyordu. Babam böylece ayda bir iki defa piyano hikâyeleriyle evi birbirine katar, hepimizi heyecandan heyecana sürüklerdi. Hep de elden düşmesini ararlardı. Sözde eski mallar daha iyi olurmuş!.. Yenileri kötü malzemeyle yapılıyormuş da! Niye, niye diye düşünürdüm. Ortalıkta savaş falan yoktu ki!.. Niçin gidip bir mağazadan şöyle esaslı, gıcır gıcır bir Pleyel alıp eve getirmezlerdi? Soramazdım bunu. Çok küçüktüm. Daha çok şeye aklım ermiyordu. Babamın kahkahasının gerisinde olup biten şeyleri anlayamazdım. Günden güne işlerinin bozulduğunu bilemezdim. Bu durumda değil piyano almak, evi geçindirebilmek bile büyük bir sorundu. Hayaller bile bir lükstü.

Hayalciliği elden bırakmazdı ne de olsa. Hep olmayacak şeyleri olacakmış, çok kolay, mümkün şeylermiş gibi göstermeye bayılıyordu. Yok, Tarabya'da bir yalı bulmuş, ucuza kapatabilecekmiş. İflas etmiş bir tüccar satıyormuş. Bir de sandalı varmış. Gecelerce işi gücü bırakıp yalının kayıkhanesinden, denize bakan geniş taraçasından bahsederdi. Nasıl balık tutacağımızı, kaç çeşit olta olduğunu, denizin neresinde lüfer tutulduğunu, kürek çekmenin usullerini... Galiba onu en çok inanarak bir ben dinlerdim. Ağabeylerim bu çeşit hayalleri benden daha fazla dinlediklerinden belli etmeden esnerlerdi. Yarınki pazar günü sinema parasını nasıl kopartacaklarını düşünür dururlardı.

O günlerdeydi işte. Bir gün babam sevinç içinde eve geldi. Yepyeni bir kuyruklu piyano bulmuştu. Pazarlığını da yapmıştı, parası da vardı. Hemen yarın eve getirecekti. Bir Alman madamından alıyordu. Hiç kullanılmamış gibiydi. Alman malıydı bu, laf değil. Markası da bilmem ne. Annem biliyordu markayı. "Ayrıca madam bir sürü de

notasını beraber verecek” diyordu babam. “Kocası elçilikte memur. Berlin’e dönüyorlar.” Öyle uzun uzun anlattı ki, inanmamak mümkün değildi. Bütün gece sofayı adımladı, ölçtü, ancak yanlamasına sığabilecekti, o kadar büyüktü. “Evladiyelik bir mal, torunlarımıza bile kalır. Durduk durduk da sonunda...” Sesi de öyle güzelmiş ki... Bir iki tuşa basmış, ahengine bitmiş. O gece yalnız piyanodan bahsettik. Hepimiz sırayla çalacaktık. Her gün birimize annem ders verecekti. Belki yakında hepimiz birlikte bir konser verebilirdik. Annem öyle tangolar falan çalmamıza razı değildi. Tuşlar bozulur, diyordu. Tangoların tuşları nasıl bozacağını anlayamıyordum. Gece vakti bir kere daha nota çekmecesini ortaya çıkardık. Hayran hayran o büyük bestecilerin en seçme yapıtlarını seyrettik. Radyoyu açıp bir piyano solosu bulmak için çırpındık. Parazitler içinde bir şey çıkmadı. Notaları birer birer elden geçiriyor, “Şunu çal”, “Bunu çal” diye notaları önüne itiyorduk. Büyük ağabeyim Carmen’den bir parça, babam Chopin’den mazurka istiyordu. Bir heyecandır gidiyordu.

Ertesi gün öğleden sonra köşeden dönecek kamyonu beklemeye başladık. Herhalde atlı arabayla gelemezdi. Tartışmalar yapıyorduk pencerede. Niye atlı araba getiremezmiş! Ne diye? Araba köşeden içeri nasıl girecekti. Pencerelerden başlar fırlayacaktı. Şaşkın şaşkın bakacaklardı komşular. Bu da neyin nesi diye. Üç dört hamal güçlükle çıkaracaklardı merdivenlerden. Sonra kocaman nesneyi sofaya bırakıp gideceklerdi. Nasıl korka korka yaklaşacaktık yanına, nasıl seyredecektik... Kapağını açıp tuşlara ürkek ürkek nasıl dokunacaktık. Bir ince, bir kalın tuşlara basıp sesin evin içinde dalga dalga kayboluşunu dinleyecektik.

Her motor gürültüsü, her araba sesiyle heyecanlana heyecanlana karanlık bastı. Ağız açacak hal yoktu hiçbirimizde. Annem çoktan mutfağa inmişti umudunu tamamen keserek. Babam geceleyin çıkageldi. Hiç piyanonun sözünü etmiyor, tramvayda başına gelen eğlenceli bir olayı anlatıyordu. Bir kadın onu eski kocasına benzetmiş falan... Yemek masası başında herkes susuyordu. Ne gülen vardı ne öksüren...

Annem sessizce köfteleri dağıtıyordu. Babam artık konuştu: “Piyano

işi ne yazık olmadı” dedi. “Kadın fiyatı birdenbire artırdı, galiba başka bir müşteri bulmuş.” Sonra hepimizin yüzüne baktı baktı da: “Hem” dedi, “ben düşündüm, o koskoca nesneye evin merdivenleri de dayanmaz ki!.. Üstelik o canım kuyruklu piyano bizim şu külüstür eve hiç mi hiç yakışmayacak.” Sonra hemen yalıya geçti. Kuyruklu piyano orada olmalıydı. Denize bakan alt salona yerleştirirdik. Ağabeylerim köftelerini bitirmiş bekliyorlardı. Kimse ağız açmıyordu. Annem de bir şey demedi, hiç değilse, piyano üst kata çıkmasa da olur, alt kattaki odalardan birinde kalsın, ben razıyım buna, diyebilirdi. Öyle ya, şart mıydı piyanonun yukarıda olması?..

Kimsenin yalı öyküsüne aldırış etmediğini gören babam sustu, ilk köfteyi ağzına attı. Öyle daldı. Kimse konuşmuyordu şimdi. Çatal, bıçak, tabak sesi vardı sadece. Soğuk bir rüzgâr kapının altından geliyordu. Hayallerim arasında, üç dört hamalın sırtladıkları yükün ağırlığı altında boyuna gıcırdayan merdiven basamakları vardı. Sonra kocaman bir deniz, bir kıyı, kayıkhaneye giren ufacık bir yelkenli... Denize bakan pencereden bir piyano su gibi şırıldıyordu. Annem çalıyor olmalıydı. Ağabeylerim kıyıda oltalarını denize atmışlardı. Babam kürek çekiyor, ben dümen kullanıyordum. Deniz, defterlerimin kabı kadar mavi, masmaviydi. Birden, “Yelkenlinin adı olmayacak mı?” dedim. “Hem dümeni de hep ben kullanırım.” Bir kahkahadır koptu. Odanın havası değişivermişti. Annem de ağabeylerim de babam da gülüyorlardı Hepsi hayallerimiz içindeki yerlerini almıştılar. Bu yerlerinden memnundular. Babamın her akşamki hayallerine ortak olabilirlerdi. Annem yalının salonunda Chopinleri, Schumannları çalabilir, ağabeylerim lüferleri, istavritleri ustalıkla yakalayabilirlerdi. Biz de babamla açıkta sandalımıza kadar gelen piyano seslerini dinler, geçen vapurları, kayıkları seyrederdik. Sonu gelmeyen hayallerimizi kimseler elimizden alamazdı. Bunlar, gerçekten daha gerçekti. Elde edilmeden yaşanması daha güzel olan şeylerdendi. Boyuna yaşayacak olan şeylerden.

1950

Çamurlu Yol

Kalabalığa karışıvermiştim. Arabalar, vagonlar, insanlar gözümün önünde sis içinde gibiydiler. Sanki bütün bunlar benim var olmadığım bir dünyada olup bitiyordu. Yeryüzünden, kişioğlundan el etek çekip kendimi sıyırmak istediğim günlerimden birindeydi. Küsmüştüm dünyaya. Şehirler, insanlar, olaylar, tatsızlıkları, körlükleriyle bir yanda, ben bir yandaydım. Böyle, hep böyle kalmak istiyordum. En sevdiklerimi, en yakınlarımı bile, onlar beni görmeden, bilmeden, uzaktan seyretmek istiyordum. Tek söz söylemeden, elimi onlara değdirmeden, hayatlarına karışmadan... Bir bozkır şehrindeydim. Tatsızlığı, anlamsızlığı ile ünlü bir şehirdi burası. İnsan nereye gitse bir boşluktan, çepeçevre saran bir yokluk, bir hiçlik duygusundan kurtulamazdı. Evden, sanki bir daha dönmemesiye çıkmıştım. Kurtuluşum neredeydi? Kimde? Bu inansızlıktan, bu anlamsızlıktan ötelerde bir şey var mı? Yoktu, sokaklarda, caddelerde şöyle uzaktan olsun sevebileceğim, kendi dünyama mal edeceğim, yaşamın anlamını kişiliklerinde bulabileceğim tek kişi yoktu. Şehir, asfaltları, lüks binaları, olanca boşluğuyla beni bir ahtapot gibi ortasına almış, boğuyordu. Arabalar, o yalnız bozkır şehrinde görülen biçimdeki arabalar, o korkunç görünüşlü arabacılarıyla bir yere doğru gidiyorlardı. Ardı ardına... Sonunda bana hiç de yabancı olmayan bu çamurlu yola geliverdik. İlk kez o gün çamurlu sokağı her zamankinden başka bir ışık altında gördüm.

Bu çamurlu, daracık yoldan kış yaz geçerdik. Ben, birçok memur, odacı, asker, tren işçisi. Çok kestirmeydi. Lokomotifler, trenler, raylarla dosttuk. Bir değişiklik, bir yenilikle karşı karşıyaydım. Bu yolda insan yoksulluğunun sergisi vardı. Küçük küçük çocuklar, kadınlar, ihtiyarlar tren rayları içinde, topraklar, taşlar arasındaki ufacık kömür parçacıklarını tırnaklarıyla kazıyarak çıkarırlardı. Yalınayak kızlar, oğlanlar, dal gibi kadınlar, saçı, sakalı yoluk

ihtiyarlar ellerindeki sepetlere, torbalara bu kömür parçalarını doldururlardı. Bazen hayır kurumlarının burada yoksullara birer ikişer kilo kömür dağıttığı da olurdu. O sabah ayazında, sıra sıra dizilmiş insan zinciri bitip tükenmez bir sessizlikle ellerindeki çuvallara tozlu kömürden birer kürek doldurulmasını beklerlerdi. Uzakta bir yerde durur, onları seyrederdim. Yabancı gelmezlerdi bana. Hepsini bir yerden tanırdım. Kimi çocukluk semtimin, kimi hayallerimin, kimi de büyük yazarların insanlarıydı. İçlerinde birbirinin sırasını kapanlar vardı, hele o kocaman gözlü, ihtiyarlamış çocuklar... Onları hem burada hem de kömür arabalarının ardı sıra koşuşurken, kömür aşırırken görürdüm. Koşan arabalara atlar, kamçıya rağmen ellerindeki kömür parçasını sımsıkı tutar, bırakmazlardı. Kamçıyı yer yemez, mosmor yüzleri kararır, ellerindeki kömür parçasına benzerdi. Kömür gibi sert, acı duymaz oluverirlerdi. Bakışları canlılığını yitirmezdi gene de... O kalabalık, atların birbirine girdiği, arabaların geçmez olduğu kış sabahlarında oradan ayrılmazlardı. Dayak da, küfür de korkutmazdı onları. Ama yaşlı kadınlar, erkekler, dal gibi genç kadınlar, kalabalıktan, arabalardan çok uzaklarda durup o telaşı, o heyecanı sessiz, durgun seyreder dururlardı. Neden sonra, ortalıkta kimseler kalmayınca, atların pislikleri, içi su dolmuş tekerlek ve ayak izleri arasında, nasılsa unutulup kalmış kömür taneciklerini toplamak için birbirlerine girerlerdi.

Sokak fenerleri, bu dünyadan uzakta olduğumuzu anlatan garip bir ışıkla birden yanıverirdi. Aşağılık bir yağmur şehrin üstüne yapışır, karşı apartmanlarda yer yer ışıklar bir çeşit buharın ardından görünürdü. Bacalardan çıkan dumanlar, sıcak ev içlerini, mutlulukla, aşkla, umutla, güzel dileklerle dolu bir yaşamın anlamını gökyüzüne yükseltirdi. Çamurlu yolda eğilmiş kömür toplayanlar kâh itişerek kâh sessizcesine yerden bir şeyler alır dururlardı.

Akşamın bu vaktinde çamurlu yol, dünyamızdan uzaklaşırdı. Başka bir dünyaya giderdi. Sanki buradakiler ayrı yasalara, ayrı duygulara, ayrı hayallere sahiptiler. Bizlerden farklıydılar... Uzaktan geçip dönenler, pencerede beliren hayaller başlarını bir kez bu yana çevirip bakmazlardı. O kırmızı, garip aydınlığın ötesinde karıncalar gibi

çamur içinde durmaksızın bir şeyler arayıp duran yaratıklar, gecenin bu saatinde destanlaşırlardı. Bazen uzaktan bir gölge yaklaşır, uzaklaşırdı. Belki de bu gölge, bu bozkır şehrinde tek anlamlı yerin burası olduğuna inanmıştı. Gölgeleri gökyüzüne yükselen bu insanlar, her şeye rağmen tırnaklarını toprağa çakarak, dünyamızın insanları olduklarını, dünyamızda kalmaya, yaşamaya geldiklerini ispat etmek isterlerdi. Öteden başkaları kendi daracık boş hayatlarına doğru geçer giderler, başlarını bile o yana çevirmezdi. Belki baksalar da bir şey anlayamazlardı.

Yalnız hayal gibi bir gölge oradaki insanlara katılmak ister gibi, yaklaşır, uzaklaşır, bitmeyecek sıkıntısına, çevresini saran bu anlamsızlığa, kişiliğinin sonsuz boşluğuna, onlarda bir çare, bir avunma arardı. Bu, bir çamurlu yoldu; dünyada daha nice çamurlu yollar vardı. Ama onun, o gölgenin, üzerinde yürümeye mahkûm olduğu, muhakkak ki bundan daha çamurlu, daha batak, daha çıkmaz bir yoldu.

1951

Lokomotifler

Bu kadar çok lokomotifi bir arada daha önce hiç görmedim. Ne çok çeşidi varmış!.. Ben eskiden hepsini birbirinin eşi, benzeri sanırdım. Bir silindir, bir baca, bol bol duman, yüzü gözü kapkara insanlar... Ayrıca belirli aralıklarla çıkan gürültülü bir homurtu... Ardı sıra kayıp giden bir sürü vagon.

Çocukluğumda da trenleri çok severdim. Lokomotifleri hiç mi hiç tek başlarına görmüş değilim. Onları katarın başında azametli, heybetli bir tavırla kâh durur kâh koşarken görürdüm. İstasyonlarda, rayların üzerindeki lokomotifleri çok küçük yaşımdan beri bir çeşit korkuyla seyrettiğimi hatırlıyorum. O zamanlar ben çocuk düşlerimde lokomotifleri canlı birer yaratık saymıştım. Kımıldar, koşar, bağırır, kızar, öfkelenir bir canavar... Yaşım ilerledikçe lokomotifin bende uyandırdığı duygu da değişti; artık o canlı bir yaratık olmaktan kurtulmuştu. O, insanın eline düşmüş biçarenin biriydi, bizlerin yararına çalışan bir araç, kısacası uygarlığın bir kurbanı. Bütün o gururlu, haşmetli haline, kocamanlığına rağmen bu suratları kapkara ufacık insanların elinde tutsaktı.

Lokomotif üzerinde hiçbir zaman düşünce ve hayallerimi bundan fazla yormadım. Çocukluğun o korku duygusuyla ilk gençlik yıllarının acıması birbiri ardı sıra içimde uyanıp kayboluverdiler. Benim için lokomotif de herhangi bir uygarlık aracı gibi, yeryüzüne bağlı herhangi bir nesne gibi, fazla kafa yormadan benimseyiverdiğimiz binlerce şeyden biri olmuştu.

Hayallerimin karşılığı ve dolambaçlığı arasında lokomotifin de yer aldığı, bir görülüp kaybolduğu anılarımı nasıl unutabilirim? Banliyö trenlerinin gece içinde kıvılcımlar saçarak, homurtusu sessizliğin içinden, karanlığın üzerinden mesafeleri aşarak bütün köye yayılıp kaybolduğu anları; rayların kenarına çekilecek kadar vakit bulup trenin, rüzgârdan daha hızlı esercesine yanı başımdan geçivermesini,

buharlı dumanını ta ciğerlerime kadar çekişimi... Ama benim gördüğüm lokomotifler hep tek tekti. Birkaçını bir arada ancak istasyonlarda, garlarda görürdüm. Bu kadar çok lokomotifi bir arada görmem bunun için tuhafıma gidiyor. Bir tane, beş tane değil! Birkaçı hat üzerinde duruyor, biri sağdan, biri soldan geçiyor. Kimi ufak, kimi kocaman. Hele bacaları, silindirleri, tekerlekleri... Düdüklerinin çınlayışı bile başka...

Yolum, her sabah her akşam gidip geldiğim yol, bir bozkır şehrinin tren hattı boyunca uzanır. Rayların, üzerinden, kenarından geçer. Güneş, kar, yağmur, rüzgâr... Kış sabahları kimseler yoktur. Tam köşede bir nöbetçi kulübesi, her sabah değişen birbirinden farksız, ama her biri ayrı ayrı adlar taşıyan erler. Öte yanda kömür depoları. Çoğu zaman bu depoların önünde o lokomotiflerin en çirkini durur. Hep o... Niye o da bir başkası değil? Belki de hepsi ayrıdır da bana öyle gelir. Tepeleme kömür yüklü, kapkara insanların yönettiği vagonlar gelirler. Günler boyunca yüklerini boşaltırlar. İlk dostum o kara lokomotif oldu. Onu görür görmez Bacı adını taktım. Ama hiç güven olmuyor Bacı'ya. Bazen vagonlarını bırakıp geri geri gidiveriyor. Dalgınlığına gelirse insanın, tamam! Bacı'dan sonra her sabah sekiz buçukta gara giren banliyö treninin lokomotifini tanıdım. Kendi halinde bir lokomotifti bu. Ona da Babacan dedim. Tıklım tıklım gelir gara, öğleleri, akşamları gene ayrı yoldan tepeleme yüklü döner. Gidip geldiği mesafe o kadar kısa ki, onu atlıkarıncanın hep aynı daire üzerinde dönüp duran tahta atlarına benzetiyorum, acıyorum... Uzak uzak şehirlere gitmeliydi, Babacan. Hele İstanbul'a kadar bir uzanmalıydı. Pendik, Erenköy, Haydarpaşa ve deniz... Denizi görmeliydi Babacan. Korkar mıydı sudan? Ömründe o kadar çok su görmüş müydü? Öksüre tıksıra iki adım yolu güç aşıyordu zaten. Ama ne mutlu, yaşantısından ne kadar memnun, işlerini yoluna koymuş insanların rahat hali vardı üzerinde. Belliydi onun banliyö treni olmaktan hoşnut olduğu. Babacan hele saat beşte sabahleyin telaşla dairelerine götürdüğü memur kalabalığını salkım saçak geri götürürken kırk yıllık samimi bir arkadaş gibidir. Pencerelerinden, kapılarından, başlar, kollar, bacaklar sarkar. Mendiller, şapkalar, kravatlar sallanır. Babacan iki dakika ötede

şehre doğru düdüğünü öttürerek yola koyulduğu anda bütün zavallılığını, perişanlığını, ölgünlüğünü unutur. O hızla ta İzmir'e, Ege sahillerine, ta Haydarpaşa'ya, Marmara kıyılarına koşacak gibidir. Öylesine delikanlı, âşık ve özlem içinde. Babacan'dan hiç korkmuyorum. O, Bacı gibi sinsi değil. Halsizliğine, bitkinliğine bakmadan kıyameti koparıyor, ortalığı dumana boğuyor, bar bar bağırıyor.

Sabahları lokomotifler insanlardan önce uyanıyorlar. Ben hep onları hareket halinde buluyorum. Kar altında, yağmur altında. O saatlerde sesleri de başkadır. Belki de sabah havasının temizliğinden, berraklığından. Günün her saatinde başka başka seslerle öterler gibime gelir. Yavaş yavaş onları seslerinden tanımaya, ayırt etmeye başlıyorum. Pencereler, perdeler inik de olsa sesleri geliyor. Bu Babacan'ın, bu Bacı'nın sesi. Başkaları da var. Ankara Ekspresi'nin, yataklının, Doğu seferine çıkanın, Güney'e gidenin, Kuzey'den gelenin lokomotifleri. Bu lokomotifleri kaç kere sabah duşlarını alırken seyrettim. Mahremiyetlerine girdim. Ekspresin ve yataklının lokomotifleriyle dostluğum oldukça eskidir, ikisiyle de uzun yolculuklarım oldu. Aynı yollardan aştık, aynı manzaraları, küçük kerpiç kulübeleri, ipincecik çocukları, bozkırın ıssızlığında yitip gitmiş hayalet köylüleri beraber gördük.

Bu iki lokomotif de garın karışıklığı, tozu, dumanı, karı, gürültüsü arasında yabancı ve ürkek dururlar. Sanki, biz burada işte şöylece duruyoruz, akşama denize doğru kanatlanacağız, der gibidirler. Yepyeni, gıcır gıcır yıkanmışlardır. Silindirleri işlemediği, sesleri çıkmadığı zaman bile korku vericidirler. Çocukluğumdaki o canavar lokomotiflerle bunlar arasında bir yakınlık olmalı diye düşünürüm. Bazen yanlarından geçen Anadolu posta katarlarına, asker, eşya yüklü, yurdumuzun uçsuz bucaksızlığında unutulmaya giden lokomotiflere acır gibi bakarlar. O posta lokomotiflerinin de kendilerine acıdığını bilmezler mi?

O trenlerin, hatların, rayların kavuştuğu istasyonda durup bekleşen başka lokomotifler de var. Ufacıkları, eski mi eski olanları, en son sistemlileri. Her birinden uzun boylu söz etmek gerek. Aylar boyunca,

sabah akşam önüme çıkan, yolumu kesen, tehdit eden, avutan, neşelendiren bir onlar var. Kimseleri görmeden işime gidip kimseleri görmeden işimden dönüyorum. Bu bozkır şehrindeki dostlarım, o Babacan, o Bacı, ekspresin, yataklının lokomotifleri... Onların ateşleri, kokuları, sesleri, dumanları... Var, bir tane daha var. O pek nazlıdır. Ne zaman meydana çıkar kimseler bilmez. Nerede gizlerler, saklarlar kim bilir? Bir deniz kuşu kadar bembeyaz, bir İstanbul martısı kadar sevimlidir. Ardı sıra ahenkle sürüklediği bir düzine beyaz, süslü vagonu... Onu resimlerinden tanıyorum. Sık sık gazetelerde görünüyor. Gardan hareket etmesi, gara gitmesi ne kadar görülmeye değer!.. Kim bilir yükünü aldıktan sonra ne tatlı tatlı öttürür düdüğünü, işletir silindirlerini. Dumanının rengi de bambaşka olmalı... Ünlü bir atletin adalelerini seyredermişçesine, onun tekerleklerine, silindirlerine saygıyla baktım. Kömür yerine bitmez tükenmez gurur yakıyordu sanki. Yürüse, bütün lokomotifler, vagonlar önünden çekilip ona yol vereceklerdi. Ve o, makaslara, makasçılara, gardöfrene falan aldırış etmeden, beyaz lacivert vagonlarını, içlerindeki bir düzine dünya değer önemli insanı taşıyarak süzülecek, kanatlanacaktı.

Bazen garın bitimine, lokomotiflerin hiç bulunmadığı tek hattın başladığı noktaya kadar gidiyor, önüm sıra uzayıp giden rayların silindiği yere kadar bakışlarımı uzatıyorum. Akşamüstleri ilk karanlıkla beraber garın uğultusu ve heyecanı dinmiş oluyor. Yer yer ışıklar düşüyor raylara. Ara sıra bir lokomotifin sesi geliyor derinden, uzak bir yerden. Son banliyö treni önümden ışıltılı bir tespihböceği gibi kayıp rayların bittiği noktada eriyiveriyor. İşte o zaman uzak bir kıyı şehrinin insanı olan ben, önüm sıra uzanıp giden ıslak bir parıltıyla yanan rayların üzerine, o büyük şehre, çocukluğuma, eski anılarıma ait, en uzun bir tren katarından daha sonsuz hayallerimi yerleştiriyor, az önce uçup giden banliyö treninin izinden gönderiyorum. En hızlı ekspresler, son sistem lokomotifler bile benim hayallerimle yarışamazlar, biliyorum.

1950

Kara Kargalar Gibi

Kapkara paltoları, kirli yüzleriyle kargalara benzerdiler. Gözleri, bakışları, gülüşleri bizimkiler gibi değildi. Seslerinde, yürüyüşlerinde insanlığın ilk çağından kalmış bir vahşilik akardı. Gökyüzünün çeşitli yönlerinden gelip sipsivri bir ağaca veya unutulmuş bir leşe saldırıveren o çirkin sesli, iri gagalı kuşlar gibi, onlar da yıkılmış bir ev, eşyaları, anılarıyla bir anda acımasızca yok edilecek bir insanoğlunu gözler dururlardı. Günün birinde, ardına kadar yıkılan bir kapıdan, aşağılık gülüşleri, iğrenç halleri, tozlu şapkaları, bin bir dalaverenin bıraktığı çizgilerle yüklü yüzleri, elleri, ayaklarıyla bir evi, bir yuvayı istila ediverirlerdi.

Onlardan biri hep gözümün önündedir. Şişman, koca göbekli bir adamdı. Pabuçlarından şapkasının ucuna kadar kapkara bir rengin içinde kaybolmuştu. Onun gibi birtakım adamlar evimizin en değerli yerine, konuk odasına dolmuşlardı. Pabuçlarının çamuru halının üstünde yer yer kalın izler bırakıyordu. Ben hep o lekeleri seyrediyordum. Penceredeki ipek perdeleri yokluyor, çekiştiriyor, koltuklara, kanepelere bir oturup kalkıyor, yaylarını deniyordu. Ne çok sigara dumanı vardı odada! Sis içinde yüzer gibiydi eşyalar, insanlar, anılar... O kocaman çirkin ayaklar, gövdeler, şapkalar... Aralık kalmış kapıdan, o karga insanların bacakları, elleri, küfürleri, gülüşleri arasından içeri kayıvermiştim. Zaptedilmiş bir ülkenin, elinden bir şey gelmeyen zavallı hâkimiydim. Kalabalıktan kimse benim farkımda değildi. Kimi pencereden sokağa bakıyor, kimi harap cumbayı elliyor, kimi halının yumuşaklığını yokluyor, kimi avizedeki ampulleri yakıp söndürüyordu. Ortadaki masanın üstü dergilerle, kitaplarla örtülüydü. Bir yanda babamın sevgili tavlası... Kirli eller dergileri altüst ediyor, kitapların sayfalarını çeviriyor... Öteden, aralık kapıdan, aşağıda bağırıp çağıran tellalın sesi geliyor.

Bütün çocukluk yıllarım boyunca o kadar kutsal, o kadar

vazgeçilmez bildiğim bu konuk odasının tanınmayacak bir hale girmesini, çirkinleşmesini, adeta korkunçlaşmasını seyrediyordum. Bu pencereler, panjurlar, kanepeler, koltuklar, biblolar, resimler miydi benim öteden beri tanıyıp sevdiklerim, üzerlerinde yalnız kendime ait birtakım anlamlar, birtakım değerler bulduklarım... Bu oda benim aşinam değil, kâbuslu bir düşün bir görülüp bir daha unutulmayacak garip bir yeriydi. Babamın, konukların ayak bastıkları, sokağı seyrettikleri, kahve içip sohbet ettikleri bu oda, oturdukları bu koltuklar, bu masalar... Beri yandaysa tüyler ürperten bir karga sürüsü... Gözlerim masanın üzerinde. Bir el uzanıp tavlayı karıştıracak, pulları şaklatacak, zarı atacak olursa dayanamayacağım... Her şeyi yapabilirler... Yırtabilirler perdeleri, kırabilirler avizeyi, bozabilirler kanepenin yaylarını, tabloları, bibloları parçalayabilirler, ama dokunamazlar ona, dokunamazlar... Şişman adam masanın yanında. Sigarasından son bir nefes çekti, pencereden izmariti fırlattı. Eli tavlanın üzerinde, eviriyor, çeviriyor... Çengeli çekti, kapağı açtı, kırmızı sarı kemik pullara hayran hayran bakıyor, zarları eline aldı, attı... Duramıyorum, birden koşup tavlayı kaptığım gibi odadan dışarı fırlıyorum. Ne diyorlar ardından ne düşünüyorlar, vız geliyor bana. Karşıdaki, eşyası çoktan satılmış, boşalmış, çırılçıplak kalmış odaya kapanıyorum, kapıyı kilitliyorum. Odada kimsenin işine yaramaz, eski mi eski bir sedir var, büyükannemin sediri. Duvardaki pembe kâğıtlarla kaplı rafta bir şeycik kalmamış. Büyükannem bu sedire oturur, bahçeye bakarak sabah akşam çay içerdi. Akşamlara kadar önündeki mangalda çaydanlık boyuna fokurdar dururdu. Bir eliyle mangalı eşeler, bir eliyle fincanına şeker koyardı. Bu raflarda ona ait bir sürü eşya sıra sıra dururdu. Şu yüklüklerdeki yataklar, yorganlar da artık yoktur. Kimlere gitmiştir kim bilir!.. Odada tepemde sallanan ampulle, ihtiyar sedirden başka bir şey kalmamış... Pencereden ağaçlara, komşu evlere bakıyorum. Onlar da sanki değişik, sanki onları da açık artırmaya koymuşlar da birisinin üstünde kalmışlar, öyle mahzun bir halleri var. Yıllardır her sabah gözümü açar açmaz dost ve yakın olarak gördüğüm bütün bu ahşap evler, surlar, kaldırımlar bütün sevimli halleri, dost görünüşleriyle çekilip gitmişler.

Çok değil bir ay önceydi. Evin düzeni yıllardır süregeldiği gibiydi. Babam, annem, kardeşlerim, akrabalar, dostlar, komşular... Yağmurlu, güneşli günler, neşeli, mutlu bir ilkokul çağı. Bir okul dönüşüydü. Bir perşembe günü. Eve geldiğimde babamı yatağında bir gün önceki insandan tamamıyla farklı bulmuştum. İçi yaşamakla, belirsiz bir mutlulukla dolu insan gitmişti. Sonra bir taksi o insanı gözümün önünden uzaklaştırdı. Ardı sıra sokak köşesinden bakakaldığımı hatırlıyorum. Koşup gitmek, evimizden kaçıp giden çocukluk mutluluğunu, sevincini gerisin geriye getirmek istemiştim. Bir iki adım atmıştım ileriye. Otomobil çoktan caddeye çıkmış, hastanenin yolunu tutmuştu. Haftasına kalmadı, yaşamın bütün yükü sırtımıza yüklendi. Babam gerçekten aramızdan geri dönmemesiye uzaklaşmıştı. Yalnızdık, kimsesiz bir ev, açık bir şehir gibi, her yandan gelecek saldırılara karşı... Bir gün de yargıcı, daktilosu, mübaşiri, tellalının ardı sıra o kapkara kılıklı, ceplerinde tomarla para taşıyan, gözleri dört dönen birtakım insanlar evimize doluverdiler. Babamın terekesiydi bu. Ne varsa satılacaktı haraç mezat. Hepsi benden, bizlerden birer parça olan, yıllardır sesimizle, kokumuzla, soluğumuzla sanki bir parçacık biz olmuş o eşyalar yabancı ellere geçecek, evimizden birer birer koparılıp götürülecekti.

Tavlayı sedire açtım. Pulları sıraladım. Zarı fırlatıp atıyorum: şeşyek, dübeş, ciharıdü... Bir gölgeyle, bir hayalle oynuyormuş gibi, kapılar alıyor, pullar kırıyorum. Babam, sanki karşıma uzanmış, alaycı bakışıyla beni seyrediyor: Hey acemi oğlan, öyle mi oynanır dü se, kırıyor beni, yek kapısına gele atıyorum, kapatıyor yek kapısını. Topluyor, topluyor. Kaç defa olduğu gibi. Bu odada hatta... Bir kere daha marsın yolunu tutmuşken oyun yarıda kalıyor... Aşağıdan bağrışmalar geliyor. Tavlayı yükün görünmeyecek bir yerine gizledim. Merdivenlere koştum. Mutfaktaki satış bitmemiş henüz. Tavalar, havagazı ocağı, tencereler... Mutfağın yer yer oynayan zemin taşlarına basa basa havagazı ocağının yanına vardım. Şimdi o satılacak. Pamuk, ayaklar altından kaçıp pencerenin kenarına sığınmış. Yabancı, ürkek gözlerle bakıyor etrafa. Belki otuz-kırk kişi var burada. Eski zaman mutfağı bu. Ama hepsinde de umduğunu bulamamış bir insan hali var.

Neler bekliyorlardı gelirken kim bilir? Tellal bir sürü tencereyi satıyor... “Yok mu artıran, yok mu?” Aylarca önceki bir pazar gününü yaşamaya başlıyorum birden. Çevremdeki yabancı yüzler siliniyor, ortalıkta kimseler kalmıyor. Altüst edilmiş eşyalar yerli yerine gidiyor. Havagazı fırını yıllardır durduğu yerde, üstünde kaynayan iki tencere, fırında da pişmek üzere bir börek tepsisi... Babam, çevresine dolan biz çocuklara bir şeyler anlatarak bekliyor. Bu pazar böreğidir. O kadar alışık olduğumuz, bize her şeyden daha tatlı, daha güzel gelen pazar böreği. Sabah olur olmaz mutfağı zapteden babam, tek başına günün bütün yemeklerini yapmıştır. Sonunda da ünlü böreğini pişirmektedir. Konu komşu, dost, akraba çocukları davetlisidir o gün. Nar gibi kızarmış çıtır çıtır börek dilimlerini bizler atıştırırken, o dünyanın en dertsiz, en gamsız insanının neşeli kahkahalarını atacaktır. Ne annem, ne hizmetçi kadın o gün mutfağa adım bile atamazlar. Yasaktır onlara!.. Ancak öğleden sonra bir savaş meydanına dönmüş mutfağa girebilecek, o tarife sığmaz dağınıklığı düzeltebilmek için saatlerce didineceklerdir. Ama, bahçeye bakan yemek odasında babamın eliyle pişirdiği, eliyle kesip dağıttığı o böreği yiyenler onu bir daha unutmayacaklardır. Her ısırılan lokma çocukluğun bütün mutluluğuyla birlikte ağızda erir.

Ama artık ne o börek kalmıştı ne de o pişiren insan! Havagazı ocağı bile sonunda o korkunç bakışlı yabancılardan birine satılmıştı. Alan adamla bir arkadaşı ocağı elleriyle kaldırdılar, biraz ötede yığın halinde biriktirdikleri eşyaların arasına götürdüler. Onu da ellerinden çekip almalıydım. Tavlayı kaçırdığım gibi onu da kaçırmalıydım. Bir insanın, yitip gitmiş bir insanın olanca anılarıyla silinip gitmesine engel olmalıydım. Evin içindeki bütün izleriyle hâlâ odalarda çınlayan kahkahası, sesi, bağırışıyla babamın, biraz da bütün bu eşyalarda bulunduğunu bilmeli, onun böylece binlerce parçaya bölünerek yok oluvermesine, elimizden gitmesine razı olmamalıydık. Ne var ki, kimse dinlemezdi, kimse durdurulamazdı. Düşmanların eline geçen bir ülkede, onların bize aldırış bile etmediklerini görerek dolaşmaktan başka yapacak şey yoktu. Ufacık bir çocuktum. İlk o yıl uzun pantolon giyiyordum. Hayatın katılığını daha duymuyordum. Her şey, her olay

bana yalan gibi geliyordu. Hep, bu hayatı böyle süreceğimi düşünmüştüm. Buna kendimi inandırmıştım. İlk o gün, o tereke günü, birer birer odalarımıza girilip teker teker dolaplarımızın, sandıklarımızın açıldığı, her şeyin ortalık yere döküldüğü, babamın birkaç gün önce üzerinde taşıdığı elbiseye, kravata, gömleğe, kaleme, saate, para çantasına kadar nesi varsa hepsinin haraç mezat, o karga insanlar sürüsünün yağmasına bırakıldığı gün, kafama bir şey dank edivermişti. Değer verdiğim nesnelerin, bitmeyeceğine, tükenmeyeceğine inandığım şeylerin ne kadar boş ve çürük olduğunu anlamıştım, görmüştüm. Ne eşyalar ne insanlar ne de binlerce anı bir işe yarardı. Tıklım tıklım eşyayla yüklü, binlerce anısı olan bu kocaman ev hamalların sırtında bir iki saat içinde boşalıverecek, etiyle kemiğiyle değil, canıyla, ruhuyla da çırılçıplak kalacaktı. Şu mutfağın, şu yemek odasının eşyasız hali. Yıllardır ortada duran şu masanın, sandalyelerin, büfenin yok oluşu o odada bir zamanlar birtakım kişilerin yaşadıklarını, orada bir çeşit mutluluk bulduklarını ispatlayan bütün tanıkları da ortadan kaldırıyordu. Belki bu eve başkaları gelecek, yeni izler, yeni anılar, yeni insanlarla burası bambaşka bir ev olacaktı. Belki yıllar sonra bir gün kapısından içeri kaçamak bir göz attığımızda bu sofayı, odaları, pencereleri tanımayacak, bir zamanlar burada yaşadığımıza kendimizi bile inandıramayacaktık.

Son eşyaları da götürüyorlardı. Ucuza kapattıkları için sevinçle hamalların ardı sıra gülerek gidenler de vardı, hâlâ doymamış gözlerle sağa sola bakıp duranlar da. Her yanda bitmek üzere olan bir yangının, bir yağmanın son belirtileri... Bizim izlerimizi, bizim kişiliğimizi gösteren ne varsa alıp gitmişlerdi. Hepsini, hepsini alsalar da yükün içine gizlediğim tavlayı benden koparamazlardı. Düşman eline geçmiş bir şehrin enkazına benzeyen bu evden, dünyanın en değerli hazinesini kaçırıyormuş gibi heyecan ve korkuyla, tavlam elimde çıkacağım anı düşünüyordum, insanlar geçip geçip gidiyorlardı artlarına bakmadan. Şimdi onlara başka avlar, yeniden üstüne üşüşüp kanını son damlasına kadar emip kurutacakları taze bir ağaç gerekliydi. Gökyüzünün uçsuz bucaksız köşelerinden bir anda beliriveren o çirkin sesli kuşlara benzer birtakım insanlardı. Seslerinde, bakışlarında insanlığın ilk çağından

kalma bir şeyler taşıyan!

1951

Bulutun Rengi

Bir şarkıydı bu. Bulutun renginden bahseden bir şarkı. Şimdi kimse söylemiyor. Doğrusu ya, çok çabuk unutuldu. Daha çok kenar semt meyhanelerinde, kıyı kahvelerinde çalarlardı. Bir şeye benzemiyordu, açıkçası berbat mı berbattı. Ama o sıralarda benim o şarkıda kendimce bir anlam bulduğum olmuştu. Bu belki de o şarkıda var olmayan bir anlamdı. Ancak benim bileceğim, benim duyacağım bir şey. Meyhanenin neresinde bulunduğu kolayca kestirilemeyen pikaptan baygın bir ses yükselir yükselmez, ona kendini kaptırmayan kalmazdı. Bulutun rengi vurmadan cama...

Dışarıda gün sönmek üzereydi. Camda pembemsi, kurşuni, mor, siyah gölgeler kıpırdardı. Bulutun rengi olmalıydı. Elimi tozlu cama uzatır, bir şeyler arar, o rengi elimle tutmak isterdim. Ama o gürültü, patırtı, sarhoş sesleri arasında her şey yitikti. İnsanlar, aşklar, acılar, umutlar... Şarkıda herkes bencileyin bir şeyler mi bulurdu? Hep bir ağızdan tekrarlanan nakaratında, şu koca göbekli meyhaneci, sülün gibi genç çırağı, en devamlı müşterilerden ip gibi zayıf kayıkçı neler hayal ederlerdi? “*Bu ne sevgi ah, bu ne ıstırap.*” Alay eder gibiydi şarkı. Benimle, insanlarla... Bakışlarımı gizlerdim şarap kadehleriyle pencere arasında. Kimse kimsenin farkında değildi. Kötü ya da iyi, her biri bir dünyanın içindeydi. Yaşadığımıza hem benzeyen hem benzemeyen bir dünyaydı bu. Her insana göre değişik, başka, güzel, çirkin... Her anımıza göre renk, biçim, anlam kazanan... *“Al şu kadehi, gamla doldurma...”* Şu andaki ben, şu kötü şarkıya ne de uygundum!.. Garsonlar mı vardı çevrede, kirli ceketli?.. Bozuk sesleriyle şarkıyı rezil eden sarhoşlar mı vardı?.. Yanı başımda öteden beri kendime yakın bulduğum, ama şimdi kıtalarca uzaklarda kalmış dostlarım mı vardı?.. Ben miydim, şu anın, şu kadehin, şu şarkının, şu bulunmaz rengin içindeki?..

Sonra daracık bir yol önüm sıra uzanıyordu. Galiba diyordum; kıyıya

giden yol. Kızlar geçiyor. Bir fıstıkçı on kuruşluk tartıp elime tutuşturuyor, içimde gürültü, dışımda gürültü. Yabancı sesler, yüzler, adımlar, gülüşler içinde bir başına kalmak. Renkler, renkler içinde olmayanını, bilinmeyenini aramak: bir bulut rengini. Cama vuran bir akşam bulutunun rengini. Yalnız, gölgesiz, çaresiz. Dostlar nerede kaldı? O dumanlı yerde mi, bir karanlık sokak köşesinde mi, bir kadın ardında mı? Unuttum onları. Başımı alıp kaçıverdim. Uzaklara, çok uzaklara değil, bir iki sokak arkasında beni bekleyen apayrı bir dünya, bir anılar ülkesine. Belki de bulutun renginin bilindiği yere. Fıstıkları birer birer kırıp yerlere saçmak ne hoş! Derken ardım sıra bir tren olanca hızıyla kayıp geçti. Işıltılı pencerelerinde başlar, gölgeler. Nereye? Ya ben, nereden gelip nereye gidiyorum? Bir bulut ardında, ele geçmez bir renk izinde... Şu anda kenar bir mahallenin karışıklığı, ıssızlığı içinde anlaşılmaz hayaller yaşatan bir adamı anan, hayalinde ona bir çehre, bir değer veren tek insan var mı? Bilmediğim sokaklar, köşe başları. Deniz yok... Oraya gitmiyor bu yol. Öylesine karışık, değişik... Gökte, dost olmayan bulutlar. Renksiz, anlamsız. Ay yok, bir yalnızlık gecesine katlanamamış olmalı.

Ben bu yolları bilirim. Bu evleri, bu istasyonu, daracık sokakları, hayaletler gibi gidip gelen insanları, geçip giden treni... Şimdi bir caddeye çıkacağım. Kocaman bir bulvar. Aydınlık, düz, kocaman. Eskiden de büyüktü, güzeldi, ama böyle değildi. Daha canayakındı, daha bizdendi. Kocaman apartmanlar sıralanırdı üzerinde, şimdiki gibi. Hele birinde, bütün Marmara'yı, Adalar'ı gören yüksek bir pencere vardı. Bütün pencerelerden başka bir pencereydi o. Bana öyle gelirdi ki oradan bulutun rengi görülebilir, ona bir biçim verilebilir. Ama iş o pencerede olabilmekte. Kötü kötü perdeleri vardı, öyle görünürdü uzaktan. Caddeye sıralanmış bir sürü apartmanın düzinelerce penceresi arasında o bir taneydi. Onu görebilmek için insanın başını geriye atması gerekiyordu. Ya da karşıdaki kaldırıma çıkıp uzaktan seyretmesi. O zaman da pencereler küçülür, küçülür, noktalaşırdı. Bütün apartmanı, yanındakini, solundakini, caddenin bir köşesini, tepeden geçen bulutları, mavi gökyüzünün bir parçasını içine alan görüş çerçevemin ana noktası oydu. Çoğu zaman kimse durmazdı

önünde, boş olurdu. Onu en çok bu haliyle seyrettim. Şimdi bile onu hatırladıkça gözümün önüne bomboş bir pencere gelir. Arada bir o belirirdi. O, benim sevdiğim!.. Tek söz söylemeden, bir kez göz göze gelmeden, elini bir kez avcuma almadan sevdiğimdi. Yolda karşılaşırdık. Sinemada, tramvayda görürdüm. Ama bunlar bana yetmezdi. O ille penceresinde olmalı, ben ise onu orada seyretmeliydim. Saçları rüzgârda, bakışı ufkun ötesinde yitmiş. Bir aşk değildi bu, bir tutkuydu. Şaraba, şiire, şarkıya olan tutkular gibi. O pencerede olabilmeliydim. Onun bakışlarının değdiği yerleri, vapurları, kayıkları, kıyı evlerini tanımalıydım. Penceresine o kadar yakından geçen bulutları elimle tutmalı, ona uzatmalıydım. Onun odasıydı herhalde. Bir köşede masası, kitapları, yatağı, dolabı vardı. Yalnız başına kapanıp düşlerini yaşattığı, ufkun ötesinden gelecek bazı şeyleri umduğu odası... O ufkun ötesine gidip onun için geri gelmeliydim. Kaç kez apartmanın kapısı önünden geçtim, hatta içeri girip, birkaç basamak çıkıp korka korka geri döndüm. Kaç kez apartmanın tam karşısına düşen bostanların arasında dolaştım, şuracığa birkaç sandalye atıp kahve haline getirmemiş olan kişioğluna lanet okudum. Niye denizin kıyısına kahveler yaparlardı da, benim penceremin karşısına iki üç sandalye atmazlar, bir ufacık çırak alıp ciyak ciyak bağırtmazlardı!.. Bir külüstür gramofonda “Bulutun Rengi”ni çalmazlardı!.. Hoş o yıllarda bu şarkı yoktu, ama başkaları vardı. Saçlarıma ak düştü. Kalplerden dudaklara, Leyla gibi. Onlar da bu işi görürdü. Neyse ki kıyı yakındı, şarkılar ta oradan gelirdi. Kendimi bir kahveye dar atardım. Sandalda sevgilisiyle gezen delikanlıyı, ağ toplayan balıkçıları, uzaktan geçip giden bir şilebin dümen suyunu seyre dalardım. Derken o dümen suyu birden açılı açılıverir, bir pencere belirirdi. Bomboş bir pencere gözümün önünde durur, dururdu. Beklerdim ki, o gelsin, bu boşluğu doldursun... Hayır, yalnız dalgalar, köpüklü, köpüksüz dalgalar.

Ne o gün ne daha sonra, bulutun rengini bulamadım. O şarkıyı yüzlerce kez dinledim, gene bu hayallerden başkasını kuramadım. Neden sonra bir gün o apartmanın tam karşısına geçip ufkun ötesine bakan pencereyi aradım. O apartmanı, yanındakini, solundakini, bir

parça gökyüzünü, bir iki bulut parçasını içine alan bir görüş çerçevesi kurmak istedim, olmadı. Hepsi birden bir araya gelmedi. Biri girse, öteki kaçtı. Anladım ki, her şey değişmiş. Hele pencere artık yok. Onu duvarla örtmüşler, silmişler yeryüzünden...

Bütün ışıklar sönük, yalnız içimde pırıl pırıl bir yer var. Bir anda aydınlanan, sonra sönen. Şimdi şehre bulut rengi bir sis çöktü. Anlıyordum artık bulutun rengini, tanıyordum. Yeryüzünün bütün pencerelerine, camlarına, bütün kişioğullarına bulut rengi bir hüzün insin istiyordum. O gece, bu kötü şarkıyı, meyhaneyi dolduran dost sarhoşlarla beraber söylerken, dünyayı ve insanları unutmuş, var olan her şeyden uzak, bezgin, umutsuz, bir daha açılamamasıya örtülmüş bir eski pencerenin ötesine geçtiğimi duyuyordum. Sanki orada, o hayal insanın yanındaydım. Artık ufkun ötesini görebiliyordum, bulutun rengini biliyordum. Uzaktan, çok uzaktan gelen sesler benden bahsediyordu: *Bulutun rengi vurmadan cama*...

Tedirgin

Sokakta yağmur vardı. Buğulu bir pencereden, kenti, sis içinde erimiş denizi, apartman balkonlarında unutulan çamaşırları, minareleri, kiliseleri seyre daldım. Önümde yarılanmış bir çay bardağı, yeni çıkmış bir şiir kitabı. Yalnız sigaram yok. Çevrede garip bir gürültünün bitmeyen uğultusu. Şu camlı gazinoda kim bilir ne çok insan var! Arada bir, hukuk öğrencilerinin derslerinden parçalara, iki acemi sevdalının karşılıklı bakışlarına, garsonun laubali gidip gelişine, kolsuz patronun dakikalardır kımıldamaksızın masasının başında sessiz oturuşuna, camların buharına dalıyor, sonra bu bildik dünyadan sıyrılıp uzaklara, ötelere geçiveriyorum.

Ben kaç kez böyle buharlı camlar ardına oturup düşüncelerimle hayallerimle baş başa kaldım!.. Kaç kez böyle bol gürültülü, hareketli yerlerde sessiz ve durgun düşüncelere içimde yer verdim! Üzerime döndürülen o yabancı bakışlardan, en ufak sözlerden ürkerek, beyaz kâğıtlar üzerinde, çirkin çirkin yazılarla kendi kendimle didişmem, boğuşmam az mı oldu? Her hayalin, her düşüncenin, her umudun, boşluğa doğru açılan birer kapı olduğunu bilmiyor muydum? Aldanmaktan, kendimi kandırmaktan usanıp yorulmadım mı? Niye hep bazı serüvenlerin bütün ömür, bir insanın kapsadığı en uzun zaman parçası boyunca süreceğine inandım? En ufak bir olay, bir anı, bir sözcük, bir bakış, bir gülüş beni yordu, oyaladı. Niye kendimi hep mutluluğa, sevince doğru giden yolların önünde sandım, karşıma çıkan insanlara, kendi düşüncelerimle, hayallerimle bir biçim vermek; hayatı, dünyayı hayallerden ibaret bir film, bir roman, bir öykü, bir şiir gibi, bir sanat yapıtı gibi kurmak, yaratmak istedim?

Hep hatırlıyorum. O yağmurlu, yağmursuz, güneşli, karanlık günleri... Yıllar, yıllar öteden bir çocuk şu yağmurun düştüğü, şu sokaktan, şu meydandan, sırtında o ufak çantasıyla geçiyor... Saat dörttür. O uzun yokuşu, sert rüzgâra karşı aşmış, köşede

arkadaşlarından ayrılmıştır. Rüzgâra rağmen en kestirme yoldan evine gidecek... Belki bir pencere açılır karşı evlerde o geçerken... Belki evde, o büyük odada, o dolaplar, minderler, oyuncaklar arasında kısa etekli bir küçük kız vardır onu bekleyen...

Hep aynı İstanbul yağmurları altında, hiç eskimeyen hayallerle dolaştım. Bütün anılarımın üzerine bol bol yağmur damlaları düştü. Bütün sevdiklerimi, bütün bana yakın olanları, eski ve yeni bütün dostlarımı, arkadaşlarımı bir yağmur sisi ardında görür gibiyim.

Sanki yağmurdan başka anlatacak şey mi yok diyeceksin! Bu karışık sesler, gülüşler, konuşmalar arasında beni anlayan bir bu yağmur, camdan süzülen bu damlalar var. O damlalara şaşıyorum. Bir damla düşüyor. Öyle yapışıp duruyor camda, duruyor, sonra birden, nereden, nasıl oluyor, kayıveriyor, bir iz bırakıp ardında. Sonra o damla yok. Yeni, başka yağmur damlaları düşüyor cama. Bir tanesinin akmasına, yitip gitmesine engel olmak, onu hep orada, düştüğü yerde, bir şey bekler durumda durdurmak, akıp gitmesini önlemek isterdim.

Nelerden bahsediyorum? İş yağmur damlasına mı kaldı şimdi de. İşte insanlar arasındayım. İki genç fısıl fısıl konuşuyor. Bir adam çay içiyor. Bir başkası rakı. İyi ki radyoyu açmıyorlar. Bir o eksik. Bu uğultuyu, anlamı, ahengi, tadı, sıkıntı ve sevinci birbirine karışan bu garip uğultuyu bastıracak, hepsini alt edecek bir güç olmamalı. Hele o üzgün alaturka şarkılardan biri hiç. Kaç kişi var burada, sayamıyorum ya... Her birinin dostu, arkadaşı, sevgilisi olmak istediğim anlarım da olur, olur ama şimdi hiçbiri yanıma yaklaşmamalı. Tahammül edemeyeceğim. Böyle yalnız, yanı başımdaki camda, ufacık, gelip geçici damlalarla beraber olmalıyım.

Işıkları yaktılar. İnsanlar, eşyalar sarardı, sarardı. Denizde ufacık bir vapurun dumanı. O vapurda olmak, bir gölgeli gazinoya doğru yola çıkmak!.. Hayır bunu da istemezdim. Ne de çok gürültü yapıyorlar! Hele camlı kapıyı nasıl da hızla örtüyor girenler, çıkanlar... Bir kız geçti, kısa çoraplarıyla. Bir sigara geçti, bol dumanlı. Bir şarkı geçti, uğultu içinde yitik. Bir yol geçti, hayallerim arasından...

Şimdi o yolda yürüyorum. Yabancı, bilinmedik bir yol değil bu. Senin içinde de bu yol vardır. Belki sen önceleri o yolu bilmezdin, ilk

o akşam, o hafif sağanak altında tanıdın. Ama ben bilirdim, bir yanı mezarlık, hastane, yine mezarlık, bir yanı boş arazi, harap ahşap evler; tramvay raylarıyla döşeli, uzun uzun ağaçlıdır. Hiç de hoş değildir. Sen de o mezar taşlarını, uzun ağaçları gördün. Sevdiğin başka yollar da vardı elbet. Kaç kez geçtiğin, ağaçlı, ağaçsız, tenha, kalabalık yollar tanıdın. Ama o mezarlı, ağaçlı, uzun, çok uzun yolu hatırlayacaksın. Düşün, o eylül yağmurunu, o kederli gardan kaçışımızı, bir boş köprüden geçişimizi. Ne uzun yoldu o. Hem ne kadar karanlık!.. Korkmamız gerekti ya!.. Ben ürkerim karanlıktan, insansız yerlerden. Aklıma bile gelmedi. Gece içinde yok olmuş gibiydik. Yanımdaydın, elin elimde erimişti. Tek tük fenerlerin ışığında gölgelerimiz büyür, gelişir, sonra küçülürdü. Birtakım insanlarla karşılaşır, mezarlıktan gelen ürküntü veren sesleri duyardık. Korkar mıydın, koluma sokulurdun, bir şeyler konuşurduk. Ama neler bilmem ki?.. Hiçbirini hatırlamıyorum o yolda konuştuklarımızın; ya sen?..

Sahi, böyle bir gece yolculuğumuz oldu mu seninle? Yoksa bunu da mı ben yaratıyorum? Bu da tedirgin bir insana yağmur damlalarının cam üstüne çizdiği bir boş hayal olmasın? Hep olageldiği gibi... O uzun, korkunç, rüzgârlı yol yeryüzünde miydi, hâlâ kentin bir yerinde duruyor mu? O mezartaşları, o iri gölgeler, o harap ev hayaletleri ve o kadar canayakın, benden, benim dünyamdan bir insan olan sen, gerçekten yanımda mıydın? O uzun yol sonundaki boş iskele, vapur, vesaire hep uydurma şeyler mi? Hepsini ben birer birer hayalimde yaratmadım ya! Yoksa gerçeği hayallerimle böylesine altüst mü ettim sonunda. Boyuna elimden kaçırdığım, yarısında korku içinde uyandırıldığım, eski düşlerimden birinin içinde miyim gene?.. Bu serüveni bir romandan, bir filmden, bir şiirden çıkarıp bu kâğıtlara geçirmedim ya!

Olacak olan oldu. Alaturka şarkı değil, ama bu da ondan geri kalmaz, caz çalıyorlar. Üstelik bir de arkamdan aynı havayı ıslıklayanlar... Gözleri, elleriyle dans eden kızlar, neyse ki o “dil yaresinden, ömre bedel vuslatlar”dan bahsetmiyorlar!..

Şimdi karanlık kente karanlık bir yağmur yağıyor. Cam üzerindeki o uzun tenha yol silindi. Beyaz kâğıtlara bir sürü şey yazdım. Biliyorum,

bu da nasıl bir öykü diyenler çıkacak şu yazıya. O sevgisiz, çatık kaşlı insanlara, size, tedirgin bir insanı anlatmak istedim, bile diyemem, korkarım. Bu yazı zaten cam üstündeki o ufacık damlalara benzedi. Birdenbire bir damla düşüverdi içime, düştüğü yerde durdu, durdu, sonra birden bütün hayallerim, sıkıntım, yalnızlığım boyunca kayıp geçti, işte ardında kalan iz...

1949

Dünya Cümbüşü

Şu dünya çok büyük olmalıydı. Caddelerin sonu kim bilir nereye varırdı? Tramvaylar nerelere giderdi? Ne başlardı yolun bitiminde? Köşede durup çevreyi seyre koyuldu. Elinde file, içinde boş bira şişeleri, yoğurt kâseleri. Önü sıra, sona ermez bir geçit vardı. Bu, bir insan, ses, hareket karmasıydı. O ise bu akışın dışında dünyanın küçücük bir zerresi, bir yaşam noktası halinde duruyordu bir yanda. Kimse bakmıyordu yüzüne. Sanki insanların bakışları onu atlayıp geçiyordu. Kaldırımın kenarında başında örtüsü, ayağında kocaman ayakkabıları, soluk kurşuni entarisiyle o da bu dünya cümbüşüne katılmak isterdi. Bu yollara düşmek, bu arabalara binmek, bu insanların ardı sıra yürümek. Şu sonsuz hareketin içinde olmak. Sanki bir iki adım daha atsa o da bu cümbüşün içine karışacaktı. Kaldırımdan inip bulvarın karşı kaldırımına çıkmak yeterdi bunun için. Öyle dalıp gitmişti kendince. Ağzı aralık, bir ayağı çarpık. Arkadaki boyacılardan biri, yaşlısı, kapkara ellerini salladı:

“Hey!” dedi. “Ağzına sinek kaçacak.”

“Bana mı diyorsun?”

“Sana ya. Gitsene artık kız. Tahta perde kesildin önüme.”

Bakkala girdi, şişeleri, kapları verdi. Bir kilo şeker, iki bira aldı. Manavdan da domates, biber, patlıcan. File çatlarcasına doldu. Ekmekçiden de bir ekmek. İncecik bilekleri kırılacaktı sanki, iki eliyle iyice yapıştı. Sokağa çıkar çıkmaz gene o cümbüşlü dünyayı buldu. Yandaki sinemadan çıkmışlardı insanlar. Sevinçli konuşmalar duydu. Film eğlenceli olmalıydı. Bir gün götürmüşlerdi onu sinemaya. Nasıl olmuşsa olmuştu. Çok sevmişti sinemayı, üstelik o gün bir savaş filmi vardı, boyuna gemiler batmış, uçaklar düşmüştü. Doğrusu ne olup bittiğini anlamamıştı, korkmuştu. Ama hoşlanmıştı o hayal insanlardan, elle tutulmaz nesnelerden, yaşamlardan. Gidip resimlere baktı. Güzel kızlar yan yana bacaklarını sallıyorlardı. Bir resimde de

kızla oğlan otlara uzanmışlardı.

“Kız, kız” dedi bir ses, “gelir misin benimle sinemaya?”

Baktı, bir adam. Kocaman bir adam. Evdeki bir bey gibi.

“Sana dondurma da alırım” dedi adam.

Koştu hemen. Bakmadan ardına. Nedense ürkmüştü. Gene caddenin o kalabalık, insan selinin iki yandan karşılıklı boşandığı köşesindeydi. Bir otomobil durdu. Güzel bir kız indi. Yanmıştı vücudu, sırtı yarıya kadar açıktı. Bacaklar çıplaktı, ayak parmakları bile meydandaydı. Elini salladı içindeki delikanlıya. Otomobil yürüdü gitti. Nasıl koşuşuyordu bu koca nesneler. Kim itiyordu? Çeken de yoktu ki. Maviler giyinmiş bir kızı elinden tutmuş genç bir kadın bulvardan aşağı iniyordu. Kız yaşıtıydı onun. Saçları biçimli, örgülü, taralı. Sırtında incecik kumaştan mavi bir rop, başında mavi kurdele. Ayağında beyaz pabuçlar. Daha öteden bir bisiklet uçar gibi geçti. Birden gökyüzünden bir patırtı geldi. Boyacıların en genci:

“Tayyareciye bak!” diye bağırdı.

Gökte pırıl pırıl uçuşan bir şeyler vardı. Ne hoştu batan güneşin ölgün ışıkları içinde çırpınan ufacık ufacık kâğıt parçaları! Neydi bunlar? Kime atılmıştı? Renk renkti kâğıtlar. Onları tutmak için koşuşanlar oldu. O da bir davranmak istedi, vazgeçti.

“Boşuna” dedi yaşlı boyacı. “Onlar uzaklara gider şimdi.”

“Niye?” dedi birden, içinde o ne olduğu belirsiz şeyleri elde etmek isteği vardı. Sanki o, kâğıtlardan birine kavuşsa dünyalar onun olacak!

“Rüzgâr çok uzağa götürür. Şimdi onlar ta Cebeci’ye gider, belki de daha ötelere.”

“Cebeci çok uzak mı?”

“Epeyce.”

Oradaki çocuklar kim bilir nasıl sevineceklerdi!

“Nedir bunlar?” dedi boyacıya.

“Hiç. İlanlar. Sabun, sinema falan ilanları. İşe yarar şeyler değil.”

Yandaki genç boyacı:

“Bazen paraşütle küçük sabunlar da atıyorlar” dedi.

Kız şimdi çok uzaklara gitmişti, kâğıtlarla beraber göklerde uçuyordu. Cebeci’nin üstlerine varmıştı. Ağır ağır havada süzülen

pembeli mavili kâğıtlarla birlikte asfalta doğru iniyordu. Çocuklar çığlık çığlığa koşuyorlar, itişiyorlardı. Birden kendini o kalabalıkta buldu. Boyuna itilip kakılıyordu. Tekmeleniyordu. Saçını çekiyorlardı. Bir kâğıt kapmaya uğraşıyordu. Elindekini çekip alıveriyorlardı. Boşu boşuna koşuşup duruyordu. File elinde, içinde bira şişeleri, bir elinde de ekmek.

Birden boyacı:

“Adın ne senin?” dedi.

“Ne yapacan?”

“Hiç. Sordum işte. Benim de bir kızım vardı da.”

“Öldü mü n’oldu?”

“Yok” dedi, “anasında. Sen söylesene adını ya.”

“Zehra adım benim.”

Durdu, bir yerleri hayal etti.

“Kızılca’dan geldim ben” dedi.

Boyacı bir ikinci yaktı.

Önleri sıra akşamüstünün coşkun bir kent akıntısı vardı. Her akşam bu saatte böyleydi. Hüzün verirdi kişiye. Boyacıya İstanbul’da bir sokağı hatırlatırdı bu gölgelerin indiği saat.

“Yakında mı oturuyorsun?” dedi.

“Şu ileriki sokakta sarı bir apartman var ya, orada. Mühendis Necmi Bey’in evi.”

Sonra sözüne ekledi:

“Geleli yeni oldu” dedi. “Daha önce Kızılca’nın içindeydim, sonra buraya geldim. Çok hoşuma gidiyor burası.”

Ya babası ya anası Zehra’yı ilkin Kızılca’daki o beylerin evine, sonra oradan alıp bu Mühendis Bey’in apartmanına getirip bırakmışlardı. Ezgin, perişan. Üç beş kuruş almışlardı herhalde.

“Kimin kimsen yok mu senin?”

“Anam var; babam da var ama, ben hiç görmedim, sonra kardeşlerim var.”

Boyacı hikâyeyi kolayca kurdu. Yaşadı. Kolay bir hikâyeydi bu. Bir fakir köy. Üç beş çocuk. Renksiz suratlar. Dayak, yoksulluk, açlık.

“Burayı çok sevdin ha!”

Zehra başını çabuk çabuk salladı. Bir elinde file, bir elinde ekmek caddeye doğru iki adım attı. Boyacı onun içinden geçenleri düşünüyordu. Şimdi o başıboş, bu sokaklarda dolaşmak isterdi, bir otobüse binmek, kalabalığın arasına katılmak, parka gitmek, radyo dinlemek, dünyanın cümbüşlü akışı içinde bir anlığına yerini almak. Evdeki bulaşıktan, süpürgeden, çocuk bezinden, azardan, silleden, tokattan kurtulmak. Bir saat için. Yarım saat için.

Boyacı seslendi:

"Çok çıkma caddeye" dedi. "Kapar otomobiller sonra."

Bir gazeteci, uçaktan yeni inmiş İstanbul gazetelerini satıyordu. Bir motosikletli adam hızla geçti. Bir çocuk köşede gazoz içiyordu. Otobüs durmuş güzel kadınları indiriyordu. Yaşam akıyordu yoldan. Birden boyacı bu cümbüşlü manzarayı ta uzaktan, örneğin alçaktan giden bir uçaktan seyreder gibi oldu. Her yerdeki gibi yaşam vardı aşağıda. Yoksullukları, kirleri, öte yanda aşırı güzelliği, zenginliğiyle... Sanki taşmış bir nehir olanca gürültüsüyle akıyordu. Kimsenin kimseden haberi olmayan çılgınca bir akıştı bu. Bu akışın kenarında küçük bir kız duruyordu. Hayran, dilsiz, şaşkın, dünyanın cümbüşüne dalıp gitmiş, bir nokta kadar küçük, ufacık Zehra. Kent korkunçtu, güzeldi, insanlar da yabancı, ama canayakındı. Kadınlar, çocuklar, gençler de. Renk renkti arabalar. Çıkan sesler insanı sarhoş ederdi. Vitrinler bir masal kadar şaşırtıcıydı. Bu yolların ötesinde neler vardı daha! Bir arabaya binse, gitse. Köyünden gelirken şöyle bir görüp geçtiği o yerleri yeniden görse!

Boyacı:

"Haydi, haydi kız" dedi. "Çok uzattın, dayağı yiyecen evde."

Sahi, bir ev vardı gitmesi gereken. Kendi evi değildi o ev. Gece kıvrılıp yatacağı küçücük, daracık, penceresiz bir sandık odası vardı. Ne olurdu bir penceresi olsaydı odasının. Gök görünseydi. Biraz rüzgâr içeri girseydi. Yıldızları sayabilseydi. Kurşun gibi ellerini aşağı çeken fileyi kaldırdı, ekmeği öteki eline aldı. Caddeyi gerisinde bırakıp sokağa daldı. Şimdi hanıma gecikişinden dolayı ne diyecekti. Belki de tokatlanacaktı. Ağlamadan ağlayacaktı. Ama bu, geceye kadar sürerdi ancak. Hakaretler, küfürler, o penceresiz odaya girinceye kadardı.

Ondan sonrası kolaydı. Penceresiz de olsa, o naftalin, eski eşya, kömür, uykusuzluk kokan odanın içine dış dünyanın olanca tazeliğini kendi kişiliğiyle taşıyıp dolduracaktı. Bir daracık pencere değil, dört duvar yıkılıp çevresi açılıverecekti: caddeleri, insanları, ışıklı arabaları, uçan ilanları, uçakları, sesleri, kokuları, renkleri, mutluluğu, sevinciyle bütün bir dünya içine boşanacaktı. Küçük kafasında bu sesler, bu renkler oynaşıp duracaktı. Ne olduğunu anlayamadığı bir şeyleri düşünecekti. Bilemeyecekti, anlayamayacaktı birini. Daha gece yarısından, sabah erkenden çarşıya gönderileceği, dünyayı yeniden keşfe çıkacağı anı hayal etmeye koyulacaktı. Birden uçuşan o renkli ilanlar tepeden aşağı boşanıverecekti. Çeşit çeşit şeylerdi bunlar, renk renktiler. Kimse kapamayacaktı onları. Kimse onu itemeyecekti, kimse onu terslemeyecekti. Hepsi Zehra'nın olacaktı. Pembesi, mavisi, sarısı. Bu kâğıt parçaları düşlerinden süzülüp ona tatmadığı bir mutluluğu duyuracaktı. Küçük yaşamının zorlukları o kapalı odanın zengin hayalleri arasında eriyip gidecekti. Yer üstünde bir küçük yaratık, uzak bir köyden çıkagelmiş, bir garip Zehra da bu dünya cümbüşündeki yerini alacaktı.

Berber Aynası

Berber Aynası

Berber aynasında birden kendimi gördüm. Tanımadığım biri vardı karşımda. Bütün bütüne yabancı da değildi. Çok uzaklarda kalan bir dostu, bir arkadaşı hatırlatan bir yüz. Yıllarca geride bıraktığım bir bildik. Yarısı sabunluydu yüzümün. Bir el burnumu başparmağıyla yukarı itti. Ustura dudaklarımın üstünde dolaştı. Bir kol karşımdaki aynayı örttü. Deminki hayali yeniden yaşadım. Kirli aynadaki yüzü bu defa kendi içimde seyrettim. Sağıma soluma bakamıyordum. Çivilenmiş gibiydim sandalyemde. Göz ucuyla aynaya baktım. Karşı duvarda bir takvim asılıydı. Sarışın bir kız bacaklarını altına almış, oturmuştu. Bir rafta ufak bir radyo, yanda bir portmanto... Bir delikanlı gazete okuyarak sırasını bekliyor.

Daracık bir yerdi burası. Tramvaylar tam önünde duruyor, insanlar binip binip bir yerlere gidiyor. Soğuk olmalıydı hava. Camın önünden geçip dönen herkes paltolu, trençkotlu. Arkamdaki portmantoda üç palto asılı. Biri benimdi herhalde. Ama hangisi? Bir tanesi lacivert, bir tanesi kahverengi, öteki de devetüyü renginde. İki de şapka var. Bu şapkalardan biri muhakkak benim olacak. Severdim çünkü şapka giymesini. Ta lisenin son sınıfındayken bir fötr şapkam vardı. Öyle gider gelirdim okula. Kapıdan girerken şapkayı paltomun içine saklardım. Sınıfta ise sıramın kitap gözüne. Akşam okuldan çıkınca caddeye bir sokak kala geçirirdim başıma. Şapkalı olunca kim bilir ne kadar önemli bir kişi sayıyordum kendimi. Kızlar daha çok beğeniyor, insanlar daha çok sayıyordu. Sinemalardan, kahvelerden içeri daha başka bir ciddilikle giriyor olmalıydım. Selam vermek de ayrı bir değer kazanırdı bu şapkayla. Biri benimdi bu şapkaların muhakkak. Yanlarında bir de kitap vardı. Benim miydi acaba bu kitap? Bir merak aldı içimi. Nasıl şeydi o kitap, neler okuyordum, hangi yazarları seviyordum? Yerimden kıpırdayamadan karşımdaki aynadan paltoları, şapkaları, sarışın kızın çorapsız bacaklarını görüyordum. Hangi

yıldaydık? Ay hangi ay, gün hangi gündü? Delikanlının elindeki gazetenin başlığını tersinden hecelemeye çalıştım. Biçimsiz bir cümle çıktı: “SEATO Konferansı dün toplandı.” Kimdi, neydi bu seato? Takvimdeki günlerin yarısını kırmızı bir kalem çizmiş. Demek ayın ortalarındayız. Kış olmalı. Cumartesi, pazar değil, herhangi bir gün. Belki perşembe. Saat dörtten biraz fazla. Okul öğrencileri tramvay bekliyor çünkü.

Berber bıyıklarımı usturayla aldı. Önümden çekildi. Berber aynasında kendimle baş başa kaldım. Bu defa yabancı, yarı bildik bu yüze iyice baktım. Saçlardan çeneye kadar. Epeyce seyrekleşmiş saçlarım. Şakaklarım ağarmış. Alnımda üç dört kırışık. Orta yerde bir yara izi. Nereden kalmış, nasıl olmuş. Gözlerimde uykusuzluk var. Bir tanesi kanlı. Yorgun gözler bunlar. Yalnızlık içindeki bir kişinin gözleri. Anlaşılamamış, tanınamamış, kendini kimselere anlatamamış. Burnumda bir değişiklik yok. Yanaklarım şişik. Çenemin altında hafifçe sarkan bir deri parçası. Şişmanca bir insanın çenesi. Tek tek ele alınırsa anlamı olmayan vücut parçaları bunlar. Bütünüyle de bir kişioğlunun anlamsız görünüşünü çiziyor. Benzeri pek çok biri işte. Sırtımdaki ceket kahverengi olmalı. Beyaz örtünün arasından görünen kol ağızlarından anlıyorum. Boğazımı sıkıyor örtü. Yutkunamıyorum.

Berberin deminden beri bana bir şeyler anlattığını yeni fark ettim: “Ne maçtı beyefendi” diyor. “Ne maçtı! Lefter kaçırır mı penaltıyı hiç... Asıldığı gibi kalede...” Sesler uzaklaştı. Örtü sıkıyordu beni. Nedense berber örtüleri hep boğazımı sıkardı benim. Gık demeden dururdum gene de. Bitmesini beklerdim işkencenin. Aynada kendimi ilkokul öğrencisi olarak gördüm. Gene öyle bir beyaz örtü takmışlardı boynuma. Babam yan koltukta tıraş oluyordu. Saçlarımı üç numara makineyle kesmişlerdi. Çok dayatmıştım. Kabak kafamla okul arkadaşlarımın yanına çıkmak istemiyordum. Ama kafamın tam ortasında yürüyen makine ince, dar bir yol açmıştı saçlarımda. Bırakmıştım kendimi. Babamı seyrediyordum aynada. Lunaparka gidecektik o gün. Babamın bir arkadaşı da iki kızını alıp getirecekti. Kabak kafamla kızların karşısında ne yapacağımı bilemiyordum. Aynadaki çocuğun içi içini yiyordu. Berberdeki müşteriler bana

takılıyorlardı: “Tam pehlivan oldun işte.” Babam gülüyordu: “El ense çekilecek kafa böyle olur.” içimde hayata karşı hem bir sevgi hem bir düşmanlık vardı. Yaşadığımı ilk o gün, o berber aynası karşısında duymuştum.

Yaşamı zaman zaman böyle aynaların önünde, daha doğrusu aynaların içinde duydum. Yıllar geçerdi, yaşamadan yaşardım böylece. Türlü serüvenler olur biterdi. İşlere girer çıkardım, kadınlar sever unuturdum, ıstıraplar, sevinçler, mutluluklar, yoksunluklar... Hepsi, hepsi ben yaşamadan, yaşadığımı duymadan, bilmeden, olur biterdi. Çoğu defa kendimi, zalim bir aynada, bir berber aynasında seyrettiğim zaman buluverirdim. En çok, en uzun, en zorunlu olarak kendimi seyrettiğim yer berber aynalarıydı. Şimdi o tozlu, kırık, çeşit çeşit berber aynalarını hatırlıyorum. O aynalarda yaşayan, kaybolan kişiliklerimi. Örneğin bir defasında savaş vardı dünyada. Gazete satıcıları çığlık çığlık savaş tehlikesini bağırıyorlardı. Müşteriler sessizce gazetelerini okuyorlardı. Sonra gece bastırmıştı birden. Berber ışıkları yakmıştı. Ampulün üstüne mavi bir kâğıt geçirmişlerdi. Sormuştum: “Neye böyle?” Berber aynadan bana şaşarak bakmıştı: “Karartma yok mu beyim?” İlk gençliğimi yaşıyorum o sıralarda. Yaşadığımın farkında olmadan neler neler yaptım? Çevreme kendimi nasıl, hangi kişilikle tanıttım? Beni bilenler hakkımda neler düşündüler? Nasıl bir izlem bırakmıştım onların üzerinde? Yaşamın anlamsız boşluğunu berber aynalarında okuyordum. Aylar, yıllar geçiyordu. Bir gün bir berbere gidiyordum. Bir aynanın önüne oturtuyorlardı beni. Gerçek kişiliğimin yansımasını yarım saat, bir saat karşı aynadan seyrediyordum. Birden yaşadığımı, yıllardır şu dünyada, şu yer üstünde, şu insanlar arasında, onlardan biri, bir teki olarak didindiğimi anlıyordum. Kafama bir şeyler dank ediyordu. Bir berber aynasından öteki berber aynasına kadar geçip giden yolu bir koşuda, yeniden, ama bu defa gerçekten duya duya geçiyordum. Serüvenlerimi yaşıyordum. Şimdiki kişiliğimin ne olduğunu kavramaya çalışıyordum.

Bir bakıyordum, meğer ne boş ne gereksiz işlere zaman harcamışım. Yanlış, çıkmaz yollara sapmışım! Ben o olayların insanı değilim.

Olamam. Ben o kadınları sevemem. Yapamam üzerime aldığım bu işleri, bu görevleri! Her berber aynasında yaşantılarımın felsefesini yeni baştan yapıyordum. Bir saat kendimle baş başa yepyeni kararlar vererek çıkıyordum dışarı. Son kez başka bir şehirdeki berber aynasında kendimi bulmuştum. Yıllardır yaşamamış gibiydim. Ölmüştüm bir bakıma. Başka dünyalara gitmiştim. Sonra nasılsa birden zaman çarklarını geri geri işletmiş, bir berber sandalyesinde bana yeniden yaşama, düşünme imkânı vermişti. Geniş bir asfalt cadde vardı dışarıda. Karşıda iki büyük, geniş, parlak ayna. Çevremde kırmızı koltuklar. Bekleşen iyi giyimli insanlar. Yabancı bir yerde, başka bir şehirdeydim. Sokaktan büyük otobüsler geçiyordu. İstanbul'da bulunmayan taşıtlar. Neresiydi burası? Ne arıyordum? Birden bir ses, *Ankara Postası* demişti. Gazete satıyordu küçük bir çocuk. Ankara'daydım. Bir berber salonunda. Beni tıraş eden berber Ankara'nın sağlam soğuğundan bahsediyordu. Ben de: "Bu kış gene hafif geçti. Ya geçen yıl?" diyordum. Demek yıllardır buradayım ben. Bu yabancı şehirde yaşamıştım! Sonra bir bir hatırladım hepsini. Evlendiğimi, bu şehre yerleştiğimi, bir bodrum katında oturduğumu, bir işim olduğunu, karımın yakında doğuracağını... Yaşam berber aynasından çıkıp üzerime çökmüştü. Bir anda birkaç yıl yaşlandığımı sandım. Sandım değil, yaşlandım. Şunu anladım ki, ben onların birbiri ardına geçmesiyle değil, yılların içinde bir gün kendimi, bir aynada, çokluk bir berber aynasında duyuverince yaşlanıyordum.

Birden berber: "Siz gitmediniz mi?" dedi. "Böyle maç kaçırılır mı?" Bekleyen delikanlı radyoyu açtı. Bir kadın "Kiss me"yi söylüyordu. Berber: "Lefter'in şutunu kimse tutamaz. Bir gazetede okudum. Beara demiş ki..." diyordu. Aynadaki yüz bembeyazdı. Kolonya yüzümü yaktı biraz. Saçlarımın iki yana taranışını seyrettim. Paltomun, şapkamın hangisi olduğunu hâlâ anlayamamıştım. Tuhaf olacak kalkınca içlerinde bir seçme yapmak. Gerçek yaşantımı yavaş yavaş kuruyorum bir yandan. Gene ben o yalnız, anlaşılmadık insanım. Boşuna harcanan günlerin tümüne sahip. Yaşamadan yaşayan. Açıkçası yaşadığını sanan, yaşıyorum diye kendini, çevresindekileri aldatan. Şimdi buradan çıkıp işime gideceğim. Gece ikiye kadar çalışacağım.

Sonra işçilerle birlikte rüzgârda, karda, yağmurda uzun yollar aşıp evime döneceğim. Aşklar aramış bulamamış, mutluluk istemiş kavuşamamış bir yeryüzü insanı. Berber aynasındaki adam bir anda birkaç yaş ihtiyarladı gene. Berber de anladı galiba. “Bugün yorgunsunuz” dedi. “Evet” dedim. “Gece çalışmak kolay değil. Dün hele hiç uyuyamadım.” Dün, daha önceki gün, bir hafta, bir ay, bir yıl öncesi var mıydı? Ben yaşamamış mıydım? Başka bir bendi o, şu aynadaki değil.

Yan sandalyedeki müşterinin tıraşı benden önce bitti. Kalktı. Ne yapacak diye bekledim. Gri şapkayı, lacivert paltoyu giyindi, çıktı. İşim kolaylaştı. Delikanlı şapka giymezdi. Hele kitap okur muydu hiç! Devetüyü palto olsa olsa ona yakışırdı. Aynadaki yüze gülümsedim, o da karşılık verdi. Kim bilir ne zaman yeniden buluşacağız. Nerede, hangi aynada? Hem buluşacak mıyız? Kalktım kahverengi paltoyu, kahverengi şapkayı aldım. Kitabı cebime soktum. Fransızca bir romandı. Kapının önünde durdum; şapkamı, atkımı düzelttim. Berber aynasındaki yerimi o delikanlı almıştı şimdi. Radyodaki havaya uyup ıslık çalıyordu. Yaşamın içinde ayrı bir yaşam olduğunu sezmiyordu bile. Hiçbir şeyden kuşkusu yoktu. Mutluydu, memnundu kendinden. Her anını bile bile tadıyor, yaşıyordu. Berber aynalarına bıyığını düzeltmek, saçına briyantin sürmek için bakıyordu. Dünyayı umursamaz yaşantısına imrenen birinin bulunabileceğini nereden bilecekti. Hem böyle bir kuşkusu olsa kalır mıydı mutluluğu? Gerçek kişiliğimi berber aynasında bırakarak sokağa çıktım. Hepsi benim dışında olup biten serüvenlerin anlamsız akışına kendimi bıraktım.

1956

Film Koptu

Tam bir tabanca ateş etmek için doğrulmuştur. Delikanlı, sevgilisinin dudaklarına doğru eğilmiştir. Ekspres son hızla yıkık bir köprüye varmak üzere, iri bir yumruk kalkmış indi inecek. İşte film hep böyle anlarda kopardı. Sinema birden ayaklanırdı. Islıklar, tekmeler, küfürler. Yerinde duramazdı, o da başlardı bağırmaya. İki parmağını ağzına sokup ıslık çalmaya. Filmin kopmasıyla birden gökyüzünde giden bir uçaktan bir anda yere yuvarlanmış gibi olurdu. Kendini hiç beklemediği bir anın içinde buluverirdi. Hep kendini unutmalıydı. Film süresince o serüvenin içinde olmalıydı. Az çok filme karışmalıydı. Kendi yaşantısını, kişiliğini sokakta bırakıp filme katılmalıydı. Bunun için gider en ön sıralara otururdu. En boş sinemaları seçerdi. Böyle olunca film, bir uydurma hayaller şeridi olmaktan çıkar; yalnız onun için oynanan, sürüp giden, yeniden yaşanan ikinci bir yaşam, değişik bir dünya olurdu. Bir an için bu duyguyu yaşayabilince, sevinirdi gün boyu. Hep o anı uzatmaya çalışırdı, içine bir ışık dalı çökerdi o an. Sonra ona, bunun gibi başka anlar gerekirdi. Nedendi? Onu mutluluğa götürecek yollar tıkanmıştı. Yalnız zoraki avunmalar vardı. Bir çeşit zoraki mutluluklar. Hayalde kalan yaşamalar.

Ne çok çıplak vücut vardı! Yanık kollar, omuzlar sırtlar, çorapsız bacaklar. Beyoğlu’nda tam bir haziran öğlesi yaşıyordu. Hep bu kadınları, bu vitrinleri, bu dost yapıları seyretti. Bir ömür boyu... Bakışları hep bu yerlere, bu insanlara değdi. Bıkmadı, her defasında yeni buldu hepsini: Birkaç yıl önceki küçük kızlar şu olgun kadınlar mıydı! Bir süre kadınları seyretti. Esmerdiler hepsi de. Sarışınları bile. Sokağı gören bir pencere önüne çöküp zamanı öldürmeliydi. Yapacak başka şey yoktu. Oturdu, üç duble çekti. Bir sosis, bir cips. İki de sigara söndürdü. Belki bir saat sokağa baktı. Daha birdi... Gazete okudu. Okumadı, resimlere göz gezdirdi. Yer üstünde yalnızca sıkıntı

vardı o gün. Bu sıcak da onun işiydi. Bezginlik bir sis gibi inmişti şehrin içine. Neye baksa, ne etse, bir bitiş, tükeniş seziliyordu. Sanki varoluşun son günüydü, akşama kıyamet kopacaktı. Ya da bir tufan, bir kasırga, bir deprem, bir ihtilal, bir savaş çıkıverecekti. Alışılmış sıkıntılı, huzursuz düzenler düzensizlikler, duygular duygusuzluklar, yaşayışlar yaşamayışlar son bulacaktı. Bu yalnız benim duygum, benim sezgim mi, dedi. Bir vitrin önünde durdu. Kadın çamaşırları, eşyaları satan lüks bir dükkândı. Camın ötesinde güne güneşe, toza tere, yaşamın, insanın pisliğine, kirine, iğrençliğine meydan okuyan ışıl ışıl, renk renk bir dünya vardı. İncecik gecelikler, külotlar, sutyenler, kombinezonlar, sabahlıklar... Hangi vücutlar giyerdi bunları? Yanı sıra iki Rum kızı da duruyordu. Konuşmadan dalıp gitmişlerdi. Hiçbir zaman erişemeyecekleri nesnelerin esrarlı dünyasındaydılar. Hep bir cam ardında görmeye mahkûm oldukları şeylerdi bunlar. İstenilen şeyleri hiçbir zaman elde edemeyeceğini bilmenin bezginliği vardı içlerinde. Onlar için şu an, dünyanın sonuna yaklaşıldığı sezgisini veren bir andı. Umutsuzluk sarmıştı çevrelerini. Kişinin içinde bir yanıp bir sönen o iç ışığı da bir zaman için sönmüştü. Kapkaraydı dünyaları. Kimsesiz. Boş. Evet, yalnız değildi. Sona eren bir şey vardı yer üstünde.

Sıcak yakıcıydı. Güneş şehrin tam tepesindeydi. Caddenin iki kaldırımında da gölge yoktu. Elini cebine soktu, bozuklukları karıştırdı, parmaklarına iki üç ellilik takıldı. Bir de beş lirası vardı iç cebinde. Bu geceki içki parası. Yarın vardı, öbür gün vardı. Daha başka günler vardı birbiri ardına gelen, gelecek olan. Parasızlık, işsizlik, yalnızlık vardı o günlerin içinde de. Boyuna kadınlar geçiyordu. Kimi plaja gidiyordu, kimi erkeğiyle buluşmaya. İçlerinde şu günü yaşamın son anları olarak düşünmeyenleri vardı. Küçük yaşantıları için mutlu olanları. Bu kadarı ile yetinenleri...

Bir sinemada görmediği bir film oynuyordu. Heyecanlı bir polis olayının hikâyesi olduğu belliydi. George Raft vardı başrolde. Eskinin, ta çocukluğunun dostuydu Raft. Bir bir resimlere baktı. Kenar Şehzadebaşı sokaklarında geçen çocukluğunu hatırladı. Filmlerle anlamca değişen, zenginleşen çocukluk oyunlarını. Taklit ettikleri bazı

artistler vardı o zaman. Bir filmi mahallede arkadaşlarıyla yeni baştan çeviririlerdi. Filmdeki en tehlikeli sahnelere kadar. Artist bir pencereden sokağa mı atlıyordu, hemen ağaca tırmanır ya da duvara çıkar, çayıra bırakıverirlerdi kendilerini. Dövüş mü var, toprakların üzerinde yuvarlanır dururlardı. Bir keresinde onu Kızılderililer yakalamıştı, dut ağacına sımsıkı, belki de filmdekinden de sıkı bağlamışlardı. Marifet filmdeki gibi ipi kendiliğinden çözebilmekti. Bırakıp gitmişlerdi karanlık basınca. Saatlerce uğraşmıştı, ipler elini kolunu kesmişti. Neden sonra, geçen biri gelmiş, ipi koparmıştı. Çocukluğunun artistlerinin çoğu silindi gitti. Bir Walter Miller vardı örneğin. Bin bir tehlike adasındaki haydutların başıydı. Beyaz elbisesi, ince siyah bıyıkları, kibar, aşağılık haliyle tir yürüyüşü, bir gülüşü vardı. Sofadaki büyük dolabın aynasında kendini ona benzetmeye çalışırdı. Haydutların başıydı. Hafiyeyi yakalamışlardı, öldüreceklerdi, kız ona kalacaktı, hazinelere o konacaktı. Dünyada ilk defa bir film de haydutların kazanmasıyla bitecekti. Onun kendi filminde zaten hep haydutlar kazanırdı. Gerçek yaşamda öyleydi ya. Ama o zaman yaşamın böyle olacağını bilmiyordu. Sonradan öğrendi. Kötülerin dünyasıydı bu.

İyiler yenilmek zorundaydı. Kahramanlar, öyle geçinenler, kötülerdi hep. Ancak romanlarda, Hollywood filmlerinde iyiler kazanırdı. Zorla, gerçeğe aykırı bir kazanmaydı bu.

Sinemaya giren yok gibiydi. Boş sinemaları öteden beri sevmişti. İnsansız bir salonda film seyretmek işin sahteliğini, yalan tarafını yok ederdi. Birkaç kişinin seyrettiği bir yaşantı yalnız onlar için akıp geçerdi. Bir Birinci aldı. Salonda beş altı avare insan vardı. Onlar da birbirlerinden mümkün olduğu kadar uzak yerlere dağılmışlardı. Localar boştu. Işıklar sönüktü daha. Gitti, ön köşede bir koltuğa oturdu. Ceketini çıkardı. Duvardaki artist resimlerine, afişlere baktı. Hepsi dostuydu sanki. Beraber yaşamıştı onlarla. Kimiyle sevişmiş, kimiyle dövüşmüştü. Gerçekteki sevgililerinden daha yakın buluyordu o kadınları. Sıcak fena basmıştı. İçinde bir bunalma duyuyordu. Sanki bir ağırlık soluk almasını önlüyordu. Şimdi denizde olmalıydım, dedi içinden. Bir transatlantikte, bir şilepte düşündü kendini. Ya da bir yatın

güvertesinde. Hiç değilse Yalova'ya giden bir vapurda. En ön sıraya gider, ayaklarını uzatıp rüzgâra karşı bir sigara yakardı, soğuk bir gazozu dikerdi. Aydınlık, rüzgâr, sessizlik. Özlediği bu kadarcıktı. Buradaysa tam tersiydi ne varsa, hepsi. Karanlık, sıcak, gürültü. Yaşantısına benziyordu bu çelişme. Ne istediyse onu kaçırdı elinden, ne aradıysa onu bulamadı. Aşklar, dostluklar, amaçlar, hayaller. Tükenmiş, bitmiş bir insandı artık. Gününü geçirmek, sürüklenmek, yani yaşamadan yaşamak...

Filmdeki olaylar hep gece içinde geçiyordu. Gündüz orada bile yoktu. Takipler, silahlar, yumruklar. Karanlık salonun yavaş yavaş dolduğunu duydu. Önünden, ardından bilinmedik kimseler gelip geçiyor, sağına soluna oturuyorlardı. Film değil, kendi filmini yaşadı. Şu sinemada ne kadar insan varsa o kadar ayrı, başka, değişik film vardı. Perdedekinden daha çekici, daha heyecanlı, daha içler acısı, daha gülünç. Filmdeki serüvenlerin bir başı sonu vardı. Oysaki insanoğlunun serüvenlerinin başı da sonu da bilinmezdi. Umulmadık bir yerde, beklenmedik bir anda bitiverirdi. Hani bazen en heyecanlı yerinde film kopuverir ya, tıpkı öyle. George Raft'la sevgilisi düşmanlardan kurtuldular, bir taksiye bindiler. En sürükleyici bir andaydı film. Kaçabilecekler mi? Öndeki oğlanlar el çırpmaya başladılar bile. Araba yola çıktı, uçuyor. Birden kalbinde bir sıkışma duydu. Perdedeki hayaletler eridi. Karanlık aklaştı, sonra tekrar karardı. Elini göğsüne götürdü. Bir şey oluyordu, ama ne? Deprem mi, kasırga mı? Dünyanın sonu muydu? Bir insan kendi anıları, serüveni ile birlikte yok oluyordu. Fazla bir şey düşünemedi. Tam karşısında George Raft'ın haydutların eline geçtiğini gördü. Sinemayı heyecanın sardığı bir anda film koptu. Ortalık aydınlanmadı, tersine karardı, karardı. Koltuğunun sağ yanına yığılıp kaldı öyle. Filmin heyecanı içinde yanındakiler bile fark etmediler. Raft'la sevgilisini daracık bir odaya götürmüşlerdi. Burunlarının ucuna kocaman bir tabanca dayalıydı. Ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Birden önde oturan çocuklardan biri onu görüverdi. Yol gösteren kıza bir şey fısıldadı. Kız koştu, bir adamla dönüp geldi. Kocaman tabanca beyazperdede gözü çeken tek şeydi. Seyirciler o tabancanın yapacağı işi heyecanla

bekliyorlardı. Şu an ne olacaksa olacaktı işte.

Birden film koptu. Lambalar yandı. Homurtular yükseldi. Beş on kişi yerlerinden fırladı. Bir ses: “Bir şey yok baylar, oturun, oturun!” diye bağırdı. İki kişi onu kucakladı, kaldırdı. Koltukta oturan bir kadın: “Bayılmış mı?” dedi. “Sıcaktan olmalı.” Başka bir kadın: “Sarhoş mu ne?” diye mırıldandı. Öteden afacan bir çocuk: “Yok be” diye seslendi. “Öldü herif, öldü.” Yerlerine oturdular. Az sonra film koptuğu yerden başladı. Tabanca ağır ağır indi. Patladı. Ter vardı insanlarda. Bir el başka bir incecik eli buldu. Bir bacak ötekine yaslandı. Bir şey olmamıştı sanki. Her kişi kendi filmini sürdürmeye koyulabilirdi. Nerede, ne zaman kopuvereceği bilinmeyen filmlerini...

1954

Gece Korsanları

Bir arı ağlıyordu. Hiç arı ağlaması duymadım. Ama daracık bir yere sıkışan ya da kanadı kopmuş, iğnesi kırılmış bir arı, bir köşede ince ince ağlıyordu. Bitip tükenmeyen bir vızıltı. Gözümün önüne koskoca bir arı geldi. Bir filmde mi görmüştüm, bir romanda mı okumuştum, bir bilgin böcekleri büyütmenin sırrını bulmuştu. Minik bir hamamböceği, bir karafatma büyütülünce tarih öncesi canavarlarına benzer bir yaratık haline geliyordu. Kişioğlundan oldum olası korkan bu ufacık böcekler birdenbire onun baş düşmanı kesiliyorlardı. Demek mizaç da cüsseye bağlıydı. Onunla birlikte değişiyordu. Binlerce defa büyüyen arı kim bilir nasıl bir şey olurdu. Bir uçan kaleye ya da Pan Amerikan uçağına benzerdi. Vızıltısı kulakları sağır ederdi. Şimdiki gibi. Gerçi sağır edici bir ses değildi bu. Aynı tempoda, aynı tonda uzayıp giden bu vızıltı kesik bir inleyişe benziyordu. Başımı kaldırınca neon ışıklarla yazılmış bir banka reklamı gördüm. Arı onun içinde saklıydı. Meydandaki bütün reklam ışıkları sönüktü, vızıldayan bir bu vardı. Sabaha kadar gecede egemen olacaktı bu ses. İlk tramvaylar, ilk otobüsler, şehrin ilk yolcuları ile beraber vızıltısı yitip gidecekti. Kimse duymayacaktı onu. Belki de söndüreceklerdi. Ertesi akşam ilk karanlıkla beraber gene yanacaktı, ama kalabalık meydanın gürültüsü içinde onun içten içe vızıldanışını kim duyacaktı? Ancak gece yarısı olunca, sokaklar boşalınca meydan onundu. Neon lambasının sesi geceye doğru yükselecekti. Gece içinde geçip dönen yolcular bu arı vızıltısının nereden geldiğini ilkin anlamayacaklardı. Anlayınca şaşacaklardı bir neon ışığının içten içe ağlamasına.

Gecenin üçüydü. Daha doğrusu sabahın... Meydanda tek insan bendim. Havuzun önündeki kanepelerden birine oturmuştum. İnsansız görmeye alışmadığımız kapalı durakları, dolmuş istasyonlarını, kaldırımları seyrediyordum. Kendi dışıma çıkmıştım. Islak bir kanepenin üstünde oturan garip bir adamı uzaktan seyrediyordum. Ta

karşıdan, trençkotunun yakalarını kaldırmıştı. Şapkası alnındaydı. Ayaklarını üst üste atmış herhangi bir adamdı bu. İşsiz güçsüz biri işte. Sabahın ilk tramvayını bekleyen bir gece yolcusu. Kişi, uzaktan seyredilince yazılmamış bir romana benziyordu. O kitabın ardındaki sayfalar çoğu defa bembeyazdır. El dokunulmamış, yazılmamıştır. Harcanmamış yaşantıların işe yaramazlığı vardır sadece. Kendimi kendimin dışında seyrederken benim romanımın da bomboş sayfalarla dolu bir defter olduğunu düşündüm. Kişinin, yaşadığını, mutlu çağlar, eşsiz serüvenler geçirdiğini sandığı oluyor. Yıllarını boşu boşuna geçirmemiş, var olduğunu tanıklayan, belli eden bir şeyler yapmıştır. Boşa değildi geçen bunca yıl, serüven, bunca düş. Bunca çabanın bir anlamı olmalı. Örneğin bugün kaç saat çalıştı. Kaç kişiye dert anlattı. Kaç sayfa doldurdu. Kaç kahkaha attı. Kaç defa içini sise benzer bir hüzün doldurdu. Kaç defa bir şeylerin özlemini duydu. Gizliden gizliye yepyeni aşklar, mutluluklar düşündü. Bunlar yaşamanın ürünleri değil mi? Bir kişioğlunun şu yer üstünde yaşadığını ispat eden şeyler değil mi?

Bu tahta kanepede birkaç yıl önce bir akşamüstü gene böyle oturmuştum. Meydan ana-baba gününü yaşıyordu. Taşıtlar yarışıyordu, insanlar bir yangından başka bir yangına koşar gibiydi. Kalabalık yormuştu beni. Bir sigara içimi şu kanepeye oturmuştum. Kocaman kapılardan girip çıkanları seyretmiştim. Hiç kimse yoktu beklediğim. Geleceğini umduğum. Bir sevdiğim vardı. Sevdiğimi sandığım bir genç kız vardı o sıralarda. Şimdi içerimde izi bile kalmadığına göre ona karşı tutkum bir yalnızlık vehmi, isteği imiş. Onun saçlarına, gözlerine bakmak, konuşmak, onu öpmek bana yaşamın bir çeşit anlamını veriyordu. Yaşadığımı anlıyordum böylece. Onsuz geçen zaman yaşamın dışındaydı. Yaşamadığımı sanıyordum. Yaşamın var oluşuna inanmak için onu görmem gerekiyordu. O gün de bu inancı duymak istemiştim. Saatlerce kapıya baktım. Sayısız genç kızı inceledim. Binlerce öykü kurdum içimde. Değişik romanlar yazdım, yarıda kalan. Tek bir bildik göremedim. O günden, boyuna öten kornalar, çan sesleri, belirsiz düşler kaldı hatırladığım. Bu, herhangi bir insanın, herhangi bir anısı işte. On binlerce önemli önemsiz anıdan bir

teki. Belki de bir daha hatırlamayacağım. Bu meydana ait başka anılar daha ağır basacak. Ama şimdi hiçbiri önemli gelmiyor. Saatlerimi boşu boşuna harcadığım o kış gününü düşünüyorum. Kapılara bakarak, insanları seyrederek. Şimdi o günün, o anlamsız yere kayıp giden o zaman parçasının en mutlu günlerimden biri olduğunu anlıyorum.

Ben bu meydanın gece yarısından sonraki halini iyi bilirim. Benden başka hiç kimsenin bulunmadığı bu kaldırımlardan tek başıma çok geçtim. Bazen birkaç gece işçisi de yanımda olurdu. Gündelik, basit konulardan söz açarak yürürdük. Kendi içimde başka bir insan belirirdi, onlarla dertleşir, şakalaşırdı. Açık saçık öyküler anlatırdı. Dedikodular yapardı. Yaşamın çirkin ve anlamsız yönlerinden hoşlanır gibiydi. Günlerce, kendimi, kişiliğimi gece insanlarıyla kaynaştırırdım. Yitirirdim gerçekliğimi. Gerçek kişiliğimi. Belki en iyisi buydu. En rahatı, en doğrusu. Ama hep böyle kalamazdım. Kalmak isterdim. Mutluluğu bulmak, gerçek yaşamın serüvenlerinde mutluluğu bulabilmek için benim de onlar gibi, gece yarılarından sonra işlerinden evlerine dönen insanlar gibi olmam gerekliydi. Kendilerini bekleyen bir kadını, sıcak bir döşeği, altı saatlik bir uykuyu, yarın yenecek yemeği, ele geçecek aylığı tek amaç, tek yaşama nedeni belleyen bu insanlar gibi... Mutluluk herkes gibi olanlara vergiydi. Bunu biliyordum. Ama o çeşit bir mutluluğu istemiyordum. Kaçıyordum ondan. Onların mutluluğu, mutluluğu, mutlu olmayı düşünmemelerinden doğan bir şeydi. Yaşamı, insanları olduğu gibi kabul etmelerindendi. Böyle bir endişeyi hiç duymamalarındandı. Ben hiçbir zaman mutluluğa kavuşamayacağımı anlıyordum. Geceler, gündüzler dolusu yaşayacaktım. Yollar tepecektim. Yorulacaktım, acıkacaktım, sevecektim, üzülecektim. Yıllar geçirecektim. Hep bir şeyler isteyecektim. Bir şeyler arayacaktım. Elde edilmez çeşidinden şeyler. Yer üstünde bulunmayan. Eskiden de böyleydi. Şimdi de. Bu, değişmezdi.

Sabahın saat üçünde insansız, yaşamsız şu meydanda böyle şeyler kuruyordum. Tek bir canlı bile beni bu bir çeşit umutsuzluktan kurtarırdı. Yoktu ama. Ölüydü çevre, ölüydü şehir, yalnız o neon ışıklarının vızıltısı vardı. Yitip giden yıllar, gençliğin, anıların

gölgeleri... Birden ufak bir köpek belirdi. Sıska, kara bir köpek. Havuzun parmaklığını bir sıçrayışta aştı. Çiçekleri kokladı, geri döndü. Kapalı durağa gitti. Derken bir köpek daha çıktı ortaya. Ardından bir daha, sonra bir daha. Meydan köpeklerle doldu. Sayıları pek çoktu. Bir tanesi iriydi, o nereye gitse ötekiler ardı sıra geliyorlardı. Koskoca meydan onlarındı. Tramvay, otomobil tehlikesinden korkmaksızın koşup duruyorlardı. Hiç sesleri çıkmıyordu. Bağırmıyorlardı. Bir sessiz film seyreder gibiydim. Köpekler gün ışığında adım atamayacakları bu yasak meydanın sahibiydiler. Kendi aralarında acayip bir düğün yapıyorlardı.

Bir ses:

“Merhaba ağbi” dedi.

İki işçi çocuktu. Bir matbaada çalışıyorlardı. Geldiler. Yandaki kanepeye oturdular. Bir tanesi cebinden ağız mızıkasını çıkardı. Bir film havası çalmaya başladı. Öteki ıslıkla ona uydu.

Sonra durdu:

“Nerede kaldı şu tramvay?” dedi.

“Gelmedi daha” dedim.

“Vay anasını!” dedi. “Ulan şu gece korsanlarına bak.”

“Kaç tane var?”

“On beş-yirmi var. Yerlerinde duramıyor namussuzlar.”

Arının sesi duyulmuyordu artık. Yaşamın anlamsız yönleri yoktu. Mutluluk bulunması zor bir şey değil. Gece korsanları meydanı birkaç defa dolaştılar. Sonra tramvay caddesine doğru koşuştular.

Esmer çocuk:

“Sabaha kadar sokaklar onların” dedi. Mızıkasını yeniden çalmaya başladı. Yorgundular. Saatlerdir çalışıyorlardı. Yarın erken kalkacaklardı. Ama mutluydular. Yaşadıklarını duyuyorlardı. Haftada bir gittikleri sinema, futbol maçı yetiyordu mutluluklarına. Meydana bir grup daha çıktı. İşlerinden dönen matbaa işçileriydi bunlar da. Çoğu tanıdıktı. Paltolarına iyice sarılmışlar, sefertaslarını, paketlerini ellerine almışlardı. Kahkahalarını duyuyordum. Yanımıza geldiler. Bir tanesi uzaktan seslendi:

“Boş yere beklemeyin” dedi. “Bu gece tramvay yok, tabanvay var.”

Kalktık. Ağız mızıkası çalan çocuğa: “Ulan işe yarar bir şey çalsana!” dediler.

Çocuk “Avare”yi çalmaya başladı. Hem yürüyor hem çalıyordu. Hepimiz susuyor, onu dinliyorduk. Bazıları hafiften katılıyorlardı. Sokağa saparken gece korsanları sessiz bir ordu halinde yolumuzu kestiler. Başka bir karanlık yola saptılar. İşçilerden biri:

“Ne arar keratalar bu saatte?” dedi.

“Biz ne arıyorsak...” diye başka biri kesip attı.

Biz ne arıyorduk? Üzerinde düşünülecek bir şeydi bu. Bizler ne arıyorduk! Yer üstünde kişioğlunun işi neydi? Boşuna, hiçbir anlamı olmayan bir yolda ilerlemek. Fazla düşünemedim. Biri bir kadın öyküsü anlatıyordu. Gecelerin gerçek korsanları olan bizler yaşamın anlamını şu açık saçık öyküde bulacaktık. Bulmalıydık. Kimimiz bulacak, kimimiz bulmuş gibi davranacaktık. Zaten yaşamak kendini aldatmaktan ibaret değil miydi? Aldatamayan insana mutluluk yoktu. Bunu önceden bilen, mutluluğu yarı yarıya elde etmiş sayılırdı.

1957

Yabancı Okulda

Sınıfın yerden tavana kadar yükselen geniş penceresinden gökyüzüne dalıp giderdim. Tam karşımda bir de balkon vardı. Ara sıra genç bir kadın çıkardı. Çamaşır asar, birine seslenir, sokağa bir sepet indirirdi. Bazen konukları gelirdi, genç kızlar, kadınlar... Oturduğum sıradan öğretmene belli etmeden balkonu seyredebilirdim. Sınıfın sol duvarı yanındaki beşinci sıradaydı yerim. Arkamda bir sıra daha vardı. Jozef'le Ahmet'in oturdukları... Pencere sağdaydı, öğretmenin tam gerisine düşerdi. Öğretmene, karatahtaya bakar gibi yapar, balkonu gözetlerdik. Ama bu daha çok, güzel havalarda olurdu. Güneşli, iyi ılık günlerde. Yoksa Kumkapı açıklarından kopan ayaz balkonda cirit oynardı. Sıkıntılı anlarda, dersin en can sıkıcı yerinde, berrak camın dışına fırlamak, kaçıp gitmek için hayallerim çırpınırdı. Hele aritmetik sınavlarında. Önümdeki kâğıt büyür, büyürdü. Satırlar uzar, uzardı. M. Prim elinde cetveliyle dolaşır. Kopya edenlerin, sağına soluna bakanların önünde küt diye indiriverirdi. Ne yüzü gülmez adamdı! İnsanı duvarın önüne saatlerce çivilemeye, beş yüz satır ceza vermeye bayılırdı! Kocaman yassı cetveli en çok parasız okuyan fakir, öksüz Rum, Ermeni çocuklarının avuçlarında, enselerinde şaklardı.

Kimse yok balkonda... Hava kapalı, bulutlu. Sokak da her zamanki gibi çamurludur. Mösyö Prim'e bakıyorum: Parlak gözlüklerinin ardında bir bilmece gibi. Şimdi ne yapacak ne diyecek? Kitaptan bir şiir okuyor. Ezberleyeceğimiz bir parça. La Fontaine'den "La chêne et le Roseau... Un jour le Chêne dit au roseau". La Fontaine'in *Lecture'*de bir resmi vardı. Çok uzun saçlı, kırlarda dolaşmayı seven, çocuk kalmış bir adammış! Yüzyılların gerisinde yaşamış. Nasıl da canlı okuyor, M. Prim! Çınar ağacı gururlu bir insan halinde konuşuyor sanki. Sonra incecik gül fidanı... Derken arkamdan birisi dürtüklüyor. Jozef bu. Gene dürtüyor, fısıldıyor. "Amma korkaksın" diyor galiba. Ama M. Prim en heyecanlı yerinde. Yanımda Kevork

uykulu gözlerle karatahtayı mı, Prim'i mi, yoksa kendi hayallerini mi seyrediyor, belli değil. Arkadan bir kâğıt tutuşturdular elime. Çaresiz aldım, sıranın içinde açtım. Jozef'le Ahmet gülmeye başladılar. Kâğıtta şekiller var. Bir çıplak kadın resmi. Çarpık çurpuk çizgiler. "Birinin ablası." Altında da açık saçık sözler. Hemen kâğıdı buruşturdum, göze tıktım. Kevork düşlerinden sıyrılmış, "Bana da ver" diyor. "Sus" diyorum, "sus." Prim bu yana baktı. Jozef'i iyi tanır. Jozef de onun yassı cetvelini... Susuyoruz, dikkat kesildik. Bu anda fotoğraflarımız çekilse dünyanın en çalışkan, en dikkatli öğrencileri olduğumuzdan kimse kuşkulanmaz. Zile az kaldı neyse. Şimdi şişko Zare şiiri bir daha okuyor. Uzata uzata. Sınıfın birincisiyim diye gurur saçıyor. Doğrusu beş aydır hep o birinci. Jozef'le küçük Aram da sonunculuğu sırayla bölüşüyorlar. Ama Jozef hinoğluhindir, zeki, afacan. Gazete satar akşamlara kadar. Çok kazandığını söyler. Kumar oynarmış, sinemalara gidermiş, kızlarla konuşurmuş... Okula çocuk dergileri getirirdi. Papazlar onu parasız okutuyorlardı. Her gün 'Mon Père'lerden dayak yerdi. Dua saatlerini atlatır, kiliseye gitmez, bahçede bizimle top oynar, çikolata çekişirdi. Ne kitabı vardı ne defteri. Ben haftada bir kalemimi kaybederdim. Sonra onda görürdüm o kalemi. Bir şey demezdim, susardım. Binbir çeşit oyun bilir, bol hikâyeler anlatırdı. Oturdukları semt, Samatya, gazete satarak girip çıktığı Beyoğlu üzerine...

Açık saçık resim sıranın içinde, çantanın yanında. Kevork dürtüyor. Prim bu yana bakıyor. Ben ise önümdeki kitaba... Bir gelse, yakalasa!.. Kürsüden indi, geliyor mu!.. Karatahtaya bir sözcük yazdı. Şiirde geçen bir sözcük bu. Anlatıyor. Şimdi bana tekrar ettirirse. Sık sık başvurduğu bir şeydi bu. Dalga geçtiğini anladığı bir öğrenciye hemen konuyu tekrar ettirirdi. Zil çalsa ne olur sanki! Karşıdaki balkon... Bir kadın masa örtüsünü silkeliyor. Yağmur yağacak gibi. Kitapta resimler oynamaya başladı. Prim gidip geliyor konuşarak. Derken zil... Hep kalkıyoruz. Şapkalarımızı, astığımız çengellerden alıyoruz, koridordan gürültüsüzce çıkıyoruz. Çünkü Mon Père koridorda... Kevork yanımda, Jozef nerede acaba? Elimde şapka ve kâğıt. Bahçeye inen merdivenlerde Kevork koluma yapışıyor. İlle de o kâğıt. Yok, göremez

o. Bahçe kalabalık. Öğle paydosu... Evlerine gidenler var. Yemekhaneye koşuşanlar daha çok. Benim de yepyeni bir sefertasım var aşağıda. Kevork'u ittim, koştu geldi. "Niye göstermiyorsun, ben biliyorum zaten" dedi. "Ne yapacaksın pis bir resim işte." "Yok biliyorum ben, Jozef'in işi bu" dedi. Çok üzgündü. Anlayamıyordum. İncecik yüzü daha da inceldi, bakışları karardı. "O resimdeki benim ablam" dedi. Biliyordum bir ablası olduğunu. Bir iki defa okula gelmişti. Uzaktan seyretmiştik. Jozef bir ıslık çalmış: "Parçaya bak!" demişti. Sonra, yaşlarından daha büyük pozlar takınan, çok bilmiş çocuklarla yere çömelip bir şeyler anlatmıştı. Benden saklamışlardı. Kevork'un arkadaşıydım çünkü. Çocuklar itişerek yemekhanenin merdivenlerinden iniyorlardı. Onu bahçe kapısından çıkıncaya kadar seyrettim. Sessiz bir yürüyüşü vardı o kalabalık içinde. Jozef bir yandan gizlenip onu seyrediyor olmalıydı, fıldır fıldır gözleri oynayarak.

Yemekhane uzun, rutubetli, loş bir salondu. Küçük dar pencerelerden gelip geçenlerin yalnız ayakları görülürdü. Pencereye yakın masalar çoktan kapıldı, bir de sobaya yakın olanlar. Yemekhane ne olsa ısınmazdı zaten. Ayaklarım buz keserdi, ellerim ekmeği güç koparırdı. Sefertaslarımız her gün birbirine karışır, içinden çıkılmaz bir hal alırdı. Herkes sonunda kendi sefertasını bulur, soba başına koşar, itişirdi. Bu beş dakika sürerdi. Birden bir sessizlik başlardı. Père André, genç papaz Dubois görünürlerdi. Derken öteki öğretmenler de gelirlerdi. Matmazel Anna, Mösyö Bovy, Père Duschesne ve M. Prim. Onların masası soba önündedir. Peçeteler, bardaklar dizilidir, şarap sürahisi de daima dopdolu durur. Şimdi bütün öğrenciler ele geçirebildikleri yerlerde yemekleri başında bekleşirler. Okul idaresi fakir öğrencilere en karanlık bir köşede tahta bir masa ayırmıştı. Jozef gibi yoksul öğrenciler orada otururlardı. Kimsenin hiçbir zaman göremediği, ne olduğunu anlayamadığı yemeklerini beklerlerdi. Okul müdürü, siyah sakallı Père Simon'u, öğretmenler, öğrenciler, hademeler rutubetli salonda yarı ısınmış yemeklerinin önünde beklerlerdi. Hademeler masalar arasında gezinirdi. Biri önceden bir lokma ekmek ısırsa büyük bir günah işleyecekmiş gibi! Père Simon, o mübarek sakalını,

cüppesini, kayışını uçura uçura öğretmenlerin özel kapısından çıkıverince bütün salon ayaklanırdı. Gözlüklerinin ardından ışıldayan bakışlarıyla salonu bir gözden geçirir, sonra doğru masasına giderdi. O zaman kıyamet kopardı. Açlıktan tokluğa doğru koşuşan bir insan yığını bütün iştihasıyla coşardı. Loş salon doyan, doymak için bütün gücünü, zekâsını kullanan insanoğlunun taş devrinden beri değişmeyen ilkel görünüşüyle kıpırdardı.

Gene aynı şeyler oldu. Ben köfteleri ısıtmamıştım. Soğuk soğuk duruyorlardı önümde. Çatalımla isteksiz oynuyordum. Yanımda, karşımda oturanlara bakamıyordum. Ne halde olduklarını biliyordum. Hepsi günün en önemli anını yaşıyordu. Başka bir şey yoktu onlar için yeryüzünde. Fakirlerin masası kapkaranlık. Önlerindeki yemeği nasıl bulurlar? Çorba içtiklerini tahmin ettim. Jozef'in yüzü nasıl ışıklanmıştır, ya ötekiler? Şu köfteleri ona ulaştırabilsem ne sevinirdi. Yanımda oturan biri bana bakıyor. Önündeki helvayı çoktan bitirmiş, son kırıntıları ekmeğiyle topluyor. "İster misin?" diyorum. Hemen uzanıyor. Ben böreğimden birkaç lokma ısırıyorum. Salonda hüzünlü bir şapırtıdır gidiyor. Öğretmenlerin masasına bakıyorum. Konuşarak yiyorlar. Çorba mı? Acaba fakir öğrenciye verilen çorba mı onların içtikleri de? Yanımdaki köfteleri bitirdi, böreklere göz dikti, ama yağma yok.

İlk defa bu yemekhaneyi gördüğüm günü hatırlıyorum. Ne korkunç, ne kocaman, ne tahammül edilmez bulmuştum. Uzun cüppeli papazlar da çocuk dünyama ne kadar yabancı yaratıklardı. O ilk gün, annemin beni müdürün odasına bırakıp gittiği, o yağmurlu gün... Sırtımda yepyeni önlük, elimde ufacık çantam, sefertasım, içimde buruk, acı bir korku, bir heyecan. Bilinmedik bir dünyada yapayalnız bırakılmış, unutulmuş bir insanın duyacağı cinsten bir korku. Bilmediğim, anlayamadığım konuşmalar, gürültüler, garip garip insanlar, gocuklar arasında kaybolan yedi yaşında bir çocuk. Papaz beni elimden tutup bir odaya sokmuştu. Matmazel Anna ince yüzlü, zayıf bir genç kadındı. İlk gördüğüm öğretmen. Beni ön sıraya oturttu. Adımı sordu. Tahtada yazılar vardı. Kocaman, çirkin harfler. Sonra birdenbire çalan zil. Koşuşan, itişen, tüküren, su içen, tekmeleşen çocuk yığını. Okul denen

korkunç devle tanıştım. Ama o gün beni en çok ürküten, içime garip bir yalnızlık, bir çeşit bırakılmış insan duygusu veren bu loş, kasvetli yemekhane olmuştu. Yüz çocuk arasında yalnız, dostsuz, düşman bakışlar altında, tekme, tokat yemek, alay edilmek korkusu içinde. Sefertasımı bile açmadan salonun en karanlık köşesinde idim. Herkes yemeği ile boğuşuyordu. Ben ise kopuveren hayallerimin, uzaklaşıp giden çocukluk mutluluğumun yokluğu içinde ağlamıştım. Gözlerden uzak, içime kapanık. Bir el saçlarıma değmişti. Birden Matmazel Anna'yı görmüştüm. Yanıma oturmuş, benimle konuşmuştu. Çocuklar gülmeye başlamışlardı. Matmazel, siyah gözlerini dikerek: "Benim arkadaşım olmak istemez misin?" demişti. "Ağlama ama."

İşte dört yıl önce şu köşede bir küçük çocuk, evinden, ailesinden uzaklaşıp odasını, bahçesini, kedisini, civcivlerini bırakıp bir sürü yabancı arasına karışmanın hüznünü ta içinde duymuştu. Şimdi kimsenin beğenip oturmadığı o köşede Matmazel, daha başkaları dostum, arkadaşım oldular. Kirli sınıfları, bahçeyi, öğretmenleri yabancı bulmamaya başladım, ama yemekhane gene bana aynı korkuyu vermeye devam etti. Bana öyle gelirdi ki, bu yemekhanede tek başıma kalamazdım. Neyse börekler bitti. Yemekhane boşalıyor. Öğretmenler yemek yiyorlar. Matmazel Anna kalktı, yanımdan geçip gitti. Kaç yıldır onu ilk gördüğüm günkü gibi. Sanki yıllar onu hiç etkilemiyor. Gidip Barba'dan bir gazoz içmeli. Ya da bir çikolata almalı. Karşı masadan Halûk sesleniyor: "Bekle beni." Mermer merdivenlerde onunla karşılaşıyoruz. Bahçeye çıkıyoruz. Halûk elindeki Afacan'ı açıyor. Pire Nuri'nin serüvenlerini sırtımızı duvara dayayarak okuyoruz. Pire Nuri bisikletiyle uçuyor. Jozef ileride bilye oynuyor. Uzaktan bağırıyor: "Resim sende mi?" Ötede voleybol oynuyorlar. "Sen de gelsene."

Ben şimdi Kevork'la ablasının hayal ettiğim serüveni içindeyim. Halûk acı acı gülüyor. "Kevork'un ablası değil mi?" diyor. "Yoo, bilmem." "Jozef diyor ki, Samatya'da onu tanımayan, bilmeyen yokmuş... Neler anlatıyor bilsen? Beyoğlu sinemalarında onu erkeklerle kaç defa görmüş. Daha nerelerde bilsen! Hani şu Jozef yok mu?" Esmer ablasının yanında mutlu yürüyen Kevork geliyor

gözümün önüne... Onlar mutlu ya, bize ne? Sonra arkadaşımın acılı, üzgün hali... Ama dünya bu, kocaman yusyuvarlak. Kaynaşıyor insanlarla, bütün kötülükleri, bayağılıklarıyla. Elimdeki kâğıt bütün bu kötülükleri temsil ediyor. Birden kapıyorum onu arkadaşımın elinden, koparıp koparıp atıyorum, atıyorum...

1951

Ayakları Dibinde Gökyüzü

Birden gözlerini açtı. Bir şey göremedi ilkin. Ortalık kapkaraydı. Panjurun aralığından incecik ay ışığı yatağa düşüyordu. Elini uzattı. Sıcak bir vücuda dokundu. Bir kadın vücuduydu bu. Ay ışığında bir şeyler görmeye çalıştı. Yanında bir baş gördü. Bir kadın öte yana dönmüş uyuyordu. Tavanda kıpırdaşan birtakım gölgeler var gibi geldi ona. Oysa boş hayallerdi bunlar. Anlamsız görüntüler. Ay ışığının odaya doluveren parçası dış dünyanın gereksiz nesnelerini taşıyordu içeri. O ışıktan birçok şey yayılıyor gibi. Gelmişi, geçmişi ilgilendiren. Geleceği hayal ettiren. Gözlerini tavana dikti, öylece durdu. Yanındaki vücudu yeniden hafifçe yokladı. Sıcak parmaklarını yakıyordu. Ateş gibiydi kolları. Hafif tüylü. İpek gecelik omzundan aşağısını açıkta bırakıyordu. Saçlardan garip bir koku yayılıyordu. Lavanta kokusu değildi bu. Başka bir şeydi, kokudan başka bir şey. Sanki kadınlığın kokusu. Kadınlığın ta kendisi olan bir hava, bir rüzgâr. Tavanda hiçbir şey görülmüyordu. Sarkan avizenin karaltısı ona belki bir şeyler hatırlatabilirdi. Olmadı. Hatırlatmadı. Durmuştu saat. Durmuştu akıl, hayal, bellek. Şu saatte dünya durmuştu, dönmüyordu. Az önce başka bir evrendeydi. Ona düş evreni adı verilebilirdi. Evet bir düş. Bir düş evreninde yaşamıştı. Şimdiki gibi. O mu düştü, yoksa şimdiki mi? Hangisine inanmalı? Hatırlamaya çalıştı: Bir merdivenden çıkıyordu ya da bir cambaz ipine tırmanıyordu. Boyuna yükseliyordu, boyuna. Bitmek bilmiyordu basamaklar, adımlar. Yükseldikçe yükseliyordu. Sanki bir kovalayan vardı ardında. Elini uzatınca ona değecekti. Derken bir açıklığa çıkıvermişti. Bir balkondu burası. Kenarlıksız, parmaklıksız acayip bir yer: Ta kenara gelmişti. Aşağılara bakmıştı. Koyu lacivertti dört yanı. Alabildiğine lacivert. İri iri yıldızlar parıldıyordu tek tük. Ama hepsi ayaklarının dibindeydiler. Gökyüzü aşağıda kalmıştı. Gökyüzünü ta tepeden seyrediyordu. Ayakları dibindeydi yıldızlar. Kendini atmak istiyordu, içinden öyle geliyordu.

Bir kuyuya, bir denize atar gibi kendini gökyüzüne bırakmalıydı. Yıldızlara tutuna tutuna. Ta dibe, gökyüzünün dibine kadar. Sonra uyanıvermişti. Ya da yeniden uyumuştu. O mu düştü, bu mu? Anlayamıyordu. Anlayamayacaktı hiçbir zaman. Neredeydi? Hangi zamandaydı? Kimdi? Yavaşça kadına doğru döndü. Kolunu uzattı. Parmakları ılık bir yumuşaklığa değdi. Göğüsleriydi bunlar. İki ılık tepe. Sonra indirdi ellerini. Yorganı biraz çekti. Kadının bükülmüş bacakları çıktı meydana. İpek gecelik sıyrılmıştı. Bacaklar açıktaydı. Biraz ışık olsa. Bir kibrit çakabilse. Bir anlık aydınlıkta çevresini görebilse. Nerede olduğunu, kim olduğunu. Ama ne kibrit ne de elektrik düğmesi. Yoktu bir şey. Yalnız boş, kapkara bir evrende bir kadın, bir de kendisi vardı. Anlamsız bir kişilikle kendini duyuyordu. Kendini, derken düşündü. Düşten önceki kişiliğini hatırlamaya çalıştı. Adı neydi, nereden gelmişti, bu yatak, bu kadın, bu koku, bu bacaklar, bu saçlar, bu göğüsler. Belki de bir iki saat önce bu yatakta bu kadınla sarmaş dolaştılar, altüsttüler. İki dudak dakikalarca birbirini aramış, bulmuştu, iki vücut birbiri üzerine kilitlenmişti. En eşsiz gökyüzlerinde dolaşmışlardı. Düşteki gökyüzünü ayakları dibine indirmişlerdi gerçekte. Bulutlarıyla, yıldızlarıyla, ayıyla, güneşiyle... Bilemiyordu. Arıyor, arıyor bulamıyordu. Çıkamıyordu işin içinden. Çıkamayacaktı. İyisi mi boş vermeli. Bırakmalı anlamayı. Döndü gene kadından yana. Esmer olmalıydı. Saçları gece gibi kapkara. Ama karanlıkta belli olmuyordu rengi. Belki de dalgalıydı. Dalgalı saçları sevdiğini hatırladı. Küçükten beri... Bir sokaktan geçiyordu. Bir pencere açılıyordu birden. Bir baş uzanıyordu. Esmer bir genç kız gülümsüyordu yaz akşamına. Ona bakıyordu. Ona sesleniyordu. Sonra kaçıyordu içeriye. Uzun bir sokakta. Adı neydi o sokağın? Cüce. Bir cüce adıydı. İşte o sokakta büyük bir ahşap evin birinci katında bir penceredeydi o kız. Dalgalı saçları rüzgârda titreşirdi hep. Kaç akşam onu karşı kaldırımın oyuk duvar kenarlarına saklanmış, seyretmişti. Bazen karanlık birden bastırıverirdi. Kimsecikler kalmazdı sokakta. Evde onu beklerlerdi bilirdi bunu. Hep o pencerenin açılmasını, elektrik ışığının o dalgalı saçların üstüne düşmesini beklerdi. Gökyüzüyle kucaklaşırdı düşüncelerinde. Yıldızlar birer birer içine

düşerlerdi. Işıldatırlardı hayallerini. Bakardı ki o dalgalı saçları belirsin... Yok, yok. Dalgalı değildi o saçlar. Tersine, uzundu, adamakıllı uzundu. O kız, bu kadın olamazdı. O uzun saçlı kızla şu yanı başındaki kadın başka başka insandılar. Ayrı evrenlerin kişisiydiler. Ya o? Ya o pis bir sokakta tanıdığı kıvırcık saçlı kadın? Daracık bir merdivenden çıktıkları gece. İlk defa parasıyla satın almak istediği mutluluk. Ödenen bir mutluluk. Renkli kâğıtla kaplı bir odada yaşanan iki saatlik bir sevi. Ya da bir sevi oyunu. Bir ara o daracık sokağa, karşı evlerin loşluğuna, kirli suratlı insanlara bakan pencereye dayanmıştı. Gökyüzü dünyamıza inmemişti. Dünyamızı sarmamıştı. Gökyüzü olmayan bir gece içindeydik. Yıldızsız, aysız. Yarın güneş de doğmayacaktı. Gün de. İnsanlar yaşamayacaktı. Ne seviler ne mutluluklar... Yoktu, boştu her şey. O dalgalı sarı saçları yanı başında bulmuştu. Bulmak istemişti. O anı yeniden yaşıyor olmalıydı. Hâlâ o andaydı. Ondan sonra yaşamamıştı. Yaşadığı, serüvenler geçirdiği yalandı. Yitikti her şey. Hep o kenar sokağın kötü kadınlarla dolu evindeydi. O yataktaydı. O kadınla. O kokuyla. Yanındaki kadın birden inledi. Tatlı bir sesti. Yok dedi, bu başkası. O yana dönse. Eğilse baksa. Bilmeceyi bir anda çözebilirdi istese. Ama kıpırdamadı, incecik ay ışığı yer değiştirmişti. Şimdi yastığa vuruyordu. Sanki canlıydı bu ışık. Kişiliği olan bir yaratıktı. Neleri, neleri hatırlatan, duyuran, taşıyan. Bir çatırtı duydu. Bir böcekti. Bir böcek hayatın süregeldiğini, hep süregeleceğini duyuruyordu. Tahtayı içten içe kemiren bu böcekle zaman denen bir gücün varlığını duydu. Vardı zaman diye bir şey. Birçok kıvrımlardan döne döne aşıyor, ilerliyordu. Bir sürü dalgalı saçlar, bakışlar, kollar, bacaklar da dalgalanıyordu, uzuyordu, eskiyordu. Yok oluyordu sonunda. Yitip gidiyordu. Gökyüzleri değişiyordu. Gündüzlerinin maviliği, gecelerinin lacivertliği başka bir renk, başka bir anlam kazanıyordu. Kişioğlu düşlerindeki gökyüzlerini tanımaz oluyordu. O gene ulaşılmaz uzaklıktaydı. Eller yetişmiyordu. Gözler derinliğini delemiyordu. Kaç yıl geçti aradan? Kaç insan geldi, uzaklaştı? Bir bir gözünün önünde canlandırdı. Yanındaki kadın gene inledi. Tanıdık bir sesti. Bildik bir yerlerden geliyordu, ılıktı. Yakındı. Dosttu. Yüksek bir tepeden denizi seyrettiği o yaz gününde buldu

kendini. Küçük bir kır kahvesiydi. İki üç plağı vardı. Ya birini ya öbürünü çalarlardı. Hepsi de alaturkaydı. Bir kadın boyuna ağlardı bu şarkılarda. Sözlerini hatırlayamadı. Bir evren bağışlardı hatırlamak için... Sözsüzdü o şarkılar artık. Hatta ahenksizdi. Sözcüksüz, ahenksiz bir anlamları vardı. O anların havası. O kadar. Kır kahvesine dar bir taş merdivenden çıkılırdı. Beklerdi tahta masanın başında. Bir kitap okurdu. Bir şiir kitabı ya da bir roman. Ama o gün bir piyesti elindeki. Çehov'un *Martı*'sıydı. Bir genç kız vardı, Nina adında. Kendince bir sevisi, bir düşü olan. Bu sevi, bu düş yoktu gerçekte. Çünkü yok oluyordu. Daha başından mahkûmdu yokluğa. Ama okur, var olsun istiyordu. Bunun düşünü kuruyordu sayfalar boyunca. Nina, o anların kahramanı Nina mıydı yanındaki? Bir oyun kişisi miydi bu dalgalı saçlı kadın? Olamazdı, o elle dokunulmaz bir yaratıktı. Çehov'un düşünde yaşamış, canlanmıştı... Derken rüzgârda bir etek uçuşmuştu. O gelmişti. Beyaz elbise sırtında. Beyaz çantası elinde. Hafif üzgün, hafif alaycı haliyle. Yanına oturmuştu. Birlikte okumuşlardı *Martı*'nın serüvenini. Oydu bu dalgalı saçlar. O muydu? Sonra Boğaz'ı seyretmişlerdi. Bir vapur geçmişti o sıra. Bir sandal denizi ikiye bölerek karşı kıyıya doğru akmıştı. Akşamın ilk karanlığında inmişlerdi yola. Uzun uzun yürümüşlerdi. Hayallerini, düşlerini bölüşmüşlerdi. Gene bir gün bir tren onları alıp götürmüştü. Baş başa bir kompartımanda gecelemişlerdi. Birbirlerini yakından tanımışlardı. Birbirlerini tatmışlardı. Daha sonra küçük bir ev, iki odalı. Toprakla bir seviyede bir apartman dairesi gözünün önüne geliyordu. Yatak odaları arka bahçeye bakıyordu. Aralık perdeden sabahın ilk ışıkları yataklarına düşerdi. İlk kim uyanırsa sesini çıkarmaz, ötekini seyrederdi. Saçlarını hafifçe tutar kaldırır, bırakırdı. Uykusunu eliyle tutmak isterdi. Hafif soluması, hafif iniltisi. Bazen de geceleri kentin sokaklarında geceye karışırdı. Çevreleri ne kadar kalabalık olursa olsun vız gelirdi. Kol kola geçerlerdi topraktan gökyüzüne. Yıldızlara basarlardı, bulutlarda gezerlerdi. Bir park kanepesinde yan yana oturup gökyüzünü, yeryüzünü ayakları dibinde bulurlardı. Yükseğine çıkarlardı düşsüz bir gerçeğin, bir evrenin. Düş gerçeğiydi bu. En yıkılmaz gerçek buydu belki. İnanırlardı buna. O dalgalı saçlar bunlar

mıydı? Ellerini uzattı, saçları okşadı. Değildi, o yumuşak saç telleri değildi. Kalın kalındılar. Parmağına batıyorlardı sanki. Şöyle sıkıca bir tutsa bu başı, kendinden yana çevirse, kim olduğunu görse, yanında ne aradığını sorsa. Asıl önemlisi kendisinin kim olduğunu ondan öğrense... Şimdi ay ışığı kadının tam saçlarının üzerindeydi. Kulak, biraz da ense aydınlanmıştı. Tek başına pek çok şeyi anlatmaya yetiyordu. Bir gün demişti ki... Hiç küpe takmazdı o. Niçindi? Niye deldiler öyleyse, mi demişti? Küpesiz delik kulak olur muydu hiç? Belki de önceleri küpe takıyordu. Hâlâ da takıyordu belki de. Ama hiçbir zaman küpeli görmedi o kulakları. O yumuşak kulak memelerini iki parmağıyla tutar sıkardı. Öperdi. Isırırdı. Yaklaştı hafifçe dudaklarını değdirdi. Kadın gene inledi. Bir düş içindeydi. Belki şu anda o da gökyüzünü ayakları dibinde görüyordu. Belki de ulaşılamayacak bir yücelikte. Ne olurdu o kendisi gibi gökyüzünden de yukarıda olsaydı. Ne iyi olurdu. Ayakları dibinde bulsaydı yıldızları. Ama o hiçbir zaman gökyüzünü ayakları dibinde göremedi. Hep uzakta, hep tepelerde buldu. Hatta bakmadı bile gökyüzüne. Gereksiz, anlamsız buldu böyle düşlü şeyleri. Gerçek acının serüvenleriydi onu ilgilendirenler. Günün birinde o esmeri karşısında bulmuştu. Ertesi gün gene. Her gün, her gece yanındaydı. O dalgalı siyah saçlar her gece kollarına yayılıyordu. Her gece, o kulak memelerini öpüyordu. Her sabah yarı çıplak uyanışını seyrediyordu. Aylar, yıllar, gene aylar yıllar geçti. Sanki birer andı bunlar, ikisi hem o kadar yakın hem o kadar uzak. Böyle bir şeyler oldu. Ya da kendi uydurdu. Böyle bir yaşantıyı, böyle bir yaşama serüvenlerini düşündü. Her zamanki gibi. O esmer miydi bu kadın? Uzandı, başı kendine doğru çevirmek istedi. Kıyamadı. Sanki bir şeyler yitip gidecekti. Birden kişiliğine, o tatsız kişiliğine kavuşacaktı. Gökyüzünün yüceliğinden yeryüzünün dibine düşüverecekti. İyisi mi düşler olduğu gibi dursun. Kendisi de o yabancı kadın da bilinmedik kalsın. Kimseler karışamazdı bu mutluluğa. Bilinmeyenin verdiği bu acayip mutluluk varsın bir süre yaşasın. Ay ışığı ilerledikçe ilerledi. Işıklı ince bir yol yataktan pencereye doğru uzanıyordu. O yoldan geçip dışarı çıkmak kolaydı. Bir düş acununa gitmek, gökyüzünü yeniden ayakları dibinde bulacağı

bir tepeye çıkmak. Yalnız, kimsesiz, dostsuz. Düşmansız, sevgilisiz. Kim olursa olsun. Kendisi kim olursa olsun. Ne çıkardı? İlk insandılar ufacık bir odada. Yatmış, sevişmiş, tükenmiş. Dost ya da düşman. Yıllardır birlikte yaşayan ya da ilk defa karşılaşmış. Hiç farkı yoktu. İkisi de birdi. Gökyüzünü hep tepelerde, çok yükseklerde görmeye mahkûm iki insandılar. Az sonra uyanacaklardı. Gerçek acuna döneceklerdi. Tatsız konuşmalar başlayacaktı. Üzücü sözler. Anlamsız çekişmeler. Yaşam serüvenleri. Gökyüzü hep yüksekteydi. Hep yüksekte kalacaktı. Başlarını bile çevirip bakamayacaklardı. Vakit bulamayacaklardı en kötüsü... Saçma gelecekti böyle bir şey. Hep düşlerde kalacaktı umutlar, mutluluk dilekleri. Bir gün düşlerine girecektir o. Arayıp da ele geçiremedikleri mutluluk. Gökyüzüne doğru tırmanacak, tırmanacaktı. Ayakları dibine serilecekti mavilikler, lacivertler. Ancak o kadarcık bir huzur duyacaktı. Sonra uyanıverecekti. Bir de bakacaktı ki, sağ yanında yabancı bir kadın, iniltisiyle, saçlarıyla, kulaklarıyla, bacaklarıyla, kim olduğunu merak bile etmeyecekti. Boş verecekti. Dünya budur diyecekti. Bekleyecekti. Arayacaktı. Belki bir gün gene gökyüzünü ayakları dibinde bulmak umuduyla yaşayıp gidecekti. Ama bulamayacaktı. Bütün gökyüzleri üstüne yıkılacaktı. Elini kadının saçlarından çekti. Yanındaki kadın kim olursa olsun, umurunda değildi artık. Ne kendisi ne de o. Hiçbir şeyi umursamıyordu. Uyumak, düşler görmek, gökyüzlerini ayakları dibinde bulmak. Olmayacak şeyler, olan şeylerden, olacak şeylerden daha güzeldi. Yumdu gözlerini yeniden. Ayakları dibinde birden yıldızları buldu.

1958

Evden Kaçış

Babamla büyük ağabeyim o gece saat on birde geldiler. Annemle pencere önündeydik. Ablam soğuyan yemekleri tekrar ateşe koymuştu. Sedirin üstüne diz çökmüştük. Bembeyaz sokağı, gelip geçen karaltıları seyrediyorduk. Kilidin içindeki anahtarın sesi koca evin sessizliği içine yayıldı, üst kattan bile duyuldu. Pencereden geldiklerini görememiştik. Onları merdivenin başında karşıladık. Nasıl da sinirliydiler! ikisinde de bütün konuşacaklarını bitirmiş, sözlerini tüketmiş bir hal vardı. Babam ıslak paltosunu çıkarıp attı. Ağabeyim de. Soba yanan odaya girdiler. Ellerini ısıtmaya başladılar. Soru soran yoktu. Ne de ağzını açan. Ablam sofada sofranın başında, annem babamın arkasında, ben de dergilerim, kitaplarımla sedirin ucunda. İki yıl öncesinin bir sonbahar akşamını yaşıyordum. O geceki telaşın, korkunun yanında bu neydi ki?

Gene böyle okuldan döndüğüm bir gündü. Evi birbirine girmiş buldum. Kimsenin ağzı açılmıyordu. Herkes düşünceliydi. Ara sıra babam beceremediği birtakım küfürleri ağzında geveliyor, ablam ağlıyordu, Küçük ağabeyim yoktu ortada. Ne olduğunu kimse bana uzun boylu anlatamadı. Ama belliydi küçük ağabeyim o gece eve gelmemişti. Gelmeyeceğini, artık okula gitmeyeceğini, Bursa'daki akrabaların yanına gittiğini arkadaşlarıyla gönderdiği bir mektupla bildirmişti. Bütün eşyasını, elbiselerini, bu arada eline ne geçerse, hatta babamın yeni ayakkabılarını bile çantasına sokup götürmüştü. Kaybolan bir iki yüzük de vardı. Annem dolabı, çekmeceleri aramış bulamamıştı. O gece ablamla birlikte yattığımız küçük odada, yan yana duran karyolalarımızda, birbirimize belli etmeden, sabahı bulmuştuk. Hep ağabeyimi düşünmüştüm. Vapurda mıydı şu anda? Yalnız mı? Parası var mı? Herhalde Boğaz vapurlarından biraz daha büyücek olan o küçük gemilerden biriydi. Güz gecesinde Marmara'da yolculuk ne güzeldi kim bilir! Güneşin batışı, camiler, minare dizileri! Nasıl bir

serüvendi atıldığı! Ablamın o sabah gözleri ıslaktı. Annem üzgün, babam öfkeli. Büyük ağabeyim alaycı: “Tilkinin döneceği yer...” diye atasözleri söylüyordu kahvaltıda. Gerçekten öyle olmuştu. İki ay sonra bir ikindi vakti babam süklüm püklüm, bitkin bir halde küçük ağabeyimle eve geliverdi. Hikâyesi evde bir eski zaman masalı gibi günlerce anlatıldı. Önce iç sızlatan bir serüven gibiydi, sonra değişti, aramızda şaka, alay konusu oldu. Artık o da bu konuşmalara katılıyor, vapurda, Bursa’da, amcazadelerin evinde gördüğü, duyduğu şeyleri, tanıdığı insanları binbir hokkabazlıkla anlatıyordu. Kahkahayı basıyorduk hepimiz. Ama bunlar hep babamdan gizli oluyordu. O varken küçük ağabeyim ağzını açmaz, hep önündeki ders kitabını seyrederdi. O sayfalar üzerinde geometrik biçimler, tarih konuları yerine, çekiciliğine karşı konulmaz kaçışların heyecanını yaşıyor gibi gelirdi bana. Alıp götürdüğü yükte hafif nesneleri kimse ondan sormadı. Gereği de yoktu ki! Onlar gitmişlerdi bilinen yerlere. Yalnız değerli antika bir yüzüğün ne olduğunu annem dayanamamış sormuştu. Epey para ettiğini sanarak. On beş liraya sattığını duyunca deli oldu, günlerce acındı durdu.

Daha bu eski kaçışın şiirini çocuk hayallerimin genişliği içinde yaşatıp dururken küçük ağabeyimin yeniden ortadan kaybolması, kim bilir hangi eşsiz saydığı serüvenin ardı sıra atılması... Bir daha böyle şey yapmaz sanıyorlardı. Neydi sebebi? Gene okul mu? Geçenlerde babama liseden gelen mektupta “Mahdumunuz 39 Sahir Efendi’nin tekdiri aleniye” çarpıldığı yazılıydı. Babam ağabeylerimin odasında uzun bir konferans vermişti, okul, ödev, ahlak, aile, onur, namus sözcüklerini bol bol kullanarak. Kapının ardından konuşulanları gizlice dinlemiştim. O sessiz, sevinçli adam nasıl kıpkırmızı oluvermişti! Odadan bir çıkış çıktı! Ardından büyük ağabeyim de kardeşine verip veriştirmişti. Bu yıl da çakarsa belge alacağını hatırlatmış, öteki de “Ya babam senin yaptıklarını bilseydi” diye söylenince üstüne yürümüştü. Neyse ki bu sözünü çabuk değiştirdi, kimse de duymadı. İşi fazla uzatmadan kesmişlerdi.

Gece yarısına doğru babamla ağabeyim yemek masasına oturdular. Ben erkenden bir şeyler atıştırmıştım, annemle ablam da açlıklarını

unutmuşlardı. Ablam yarı ısınmış yarı ısınmamış, sahanları getirdi. Babam, anneme “Bir daha bu eve adım atmayacak, emin ol. Ulan, yıllardır dargın olduğum kimselerin yanına gider mi gene? Bu defa başka bir serseriyle beraber.” Ağabeyim sessizce köfteleri yedi. Birkaç bardak su içti: “Sarı saçlı çocuk, Unkapanı’nda oturuyorlar. Hiç öyle bir hali yoktu.” Annem bir şey sormaktan ürkerek dinliyor, seyrediyordu. Bir ara babam, uyku akar gözlerimle kendilerini seyrettiğimi gördü: “Yatırın şu çocuğu, bacak arasında ne işi var?” Ben uyuyabilir miydim ama? Oturmak, her şeyi babamın, ağabeyimin ağzından bir daha dinlemek istiyordum.

Tanıyordum o sarı saçlı çocuğu. Recep’ti adı, Sahir’in sınıf arkadaşıydı. Sık sık bize gelirdi. Odaya kapanıp sözde ders çalışırlardı. Masmavi gözleri, ince parmakları vardı. Pencere önüne sandalye atıp bahçeye bakan penceresinde şarkı söyleyen komşu kızını seyrederlerdi. Kapıyı iyice örterlerdi, ne yaptıklarını kimse görmesin diye. Bazen beni de yanlarına alırlardı, bana önem vermezlerdi. Bir şeyin farkında değilim sanırlardı. Kız da seyredildiğini, beğenildiğini bilen her hoppa mahalle kızı gibiydi. Cilveler yapar, yanındaki küçük kardeşine bağırır, takılır, türlü laflar söylerdi. Bu şarkısı vardı, o zaman dillerde gezen “Adaların ıssız tenha yolları...” Ona hep birlikte katılırdık. Kız penceresinde kıpır kıpır kıpraşır, gülüşürdü. Annesinin evde olmadığını şarkılarından, saçlarının taranış biçimlerinden anlardı bizimkiler. Aralarında bir parola gibiydi o şarkı. Duyar duymaz koşardık pencereye. Ağabeyimle Recep bana duyurmadan bir şeyler mırıldanırlardı. “İpek de çorap varsın düşsün dizlere.” Ilık bahar ikindilerinde beni, ağabeyimin ve esmer komşu kızının dolaştıkları bir dünyaya sürüklerdi. Öyle sanırım ki, o kızla bizim ağabey hiçbir vakit konuşmamıştır. Nedense o kıza ben de hiç rastlamadım, onu hiç yürürken görmedim. Ama Recep, ağabeyim kadar hayalci değildi. Kızın halleri, şarkıları, bakışı, gülüşü ve türlü oyunlarından çok kollarını, uzaktan uzağa seçtiğimiz göğüs kabarıklığını, dudaklarını, daha çok ilgiye değer buluyordu. Benim duyamayacağımı sandığı bir sesle “çıtırdayan bir dudak öpmenin, o kolları okşamanın, o incecik bele koluyla sarılmanın” tadını anlatıyor, coşup coşup kızın şarkısına

katılıyordu: “Hoş yaratmış Allah, sevdim seni billah.”

Ablam da uyumuyordu, anlıyordum. Sofanın ışığı kapının altından incecik bir çizgi halinde sızıyor. Dışarıda kar iri tanecikler halinde yağıyor olmalı. Başımı yastıktan kaldırıp yırtık perdenin altından bakıyorum. Karşı ev karanlık, Atiye Hanım, kızı ve yeğeni çoktan yatmışlardır. Kiracıların bölümünde bir tek oda aydınlık. Bu kızların odasıdır. Kim bilir Füsun hangi dersi hazırlıyor. Kıvır kıvır saçları vardı Füsun’un. Uzun boyu, edalı bir yürüyüşü. Güzel havalarda bahçelerine gider voleybol oynardık. Semih Ağabeyim ona Almanca ders verirdi. Aralarında gözle görülür garip bir yakınlık vardı. Bunun hep farkındaydık. Sahir de onlara bakıp tuhaf tuhaf gülerdi. Öteki kız şişman, tombul vücutluydu. Penceresinde hep dikiş dikerdi. Ablamla iyi dosttular.

Işık hâlâ sönmedi. Yoksa onlar da bizim evdeki olağanüstülüğü fark ettiler mi? Belki Semih Ağabeyim, Füsun’a anlatmıştır. Sık sık buluştuklarını mahalle çocuklarından duymuştum. Geziyorlarmış hep! Nerelere giderlerdi bilmem ki! Ne yaparlardı, ne ederlerdi? Hep gezmekten yorulmazlar mıydı? Neler konuşurlardı? O ciddi, ağır, hep Almanca kitaplar okuyan Semih, bizim yanımızda Füsun’la ağabeyce konuşurdu. Tenhada, baş başa oldukları zaman nasıl başka bir insan olurdu? Ne derdi, ne yapardı? Ya siyah önlüğüyle tertemiz akşam liseye giden o öğrenci kız, geceleri evlerine gittiğimizde ya kimya ya geometri çalışırken gördüğümüz, akşam sokaktaki şarkı söyleyen o hoppa kıza hiç benzemeyen, Sahir’e ders öğreten, cebir ödevlerini çözmesine yardım eden bu kız da ağabeyimle nasıl konuşurdu, nasıl bakardı gözlerine!

Hayallerim oradan oraya atlıyor. Yıllarca öteye, yıllarca sonraya. Okula, bahçeye, sokağa, arkadaşlara, öğretmenlere. Ben bu odada doğmuşum. Annemin yatağı tam buradaymış. Bu duvarlar, her yıl badanalanan, çocukluk karalamalarımı taşıyan bu duvarlar, bu kapı, beni yumruk kadarken tanımış görmüş. Annemin göğsünde yatmışım ilkin, sonra kanepeye koymuşlar, o gün babam sevincinden, heyecanından az kalsın üstüme oturuyormuş! Doğuşumdan da belliymiş. Babam anlatır bazen, memleket karmakarışık, düşman

elinde. Ben ise sütlaç yüzlü bir çirkin yaratık. Çilesini doldurmaya, dert, üzüntü içinde soluk alıp adım atmaya koşan. Herkes gibi, öksüz kuşağımızın öteki çocukları gibi...

Bu biçim şeyler düşünüyorum karanlıkta. Issız bir gecenin ortasında yitip gitmiş. Kapının altında ışık yok. Ablamın uyuyup uyumadığını kim bilebilir? Hangi düşlerin ardında daldıysa. Herkes yatmış olmalı, karşıki ışık da sönmüş. Demek ben biraz önce uyumuş, uyanmışım. Yarın gene okul, öbür gün pazar neyse. Pazarın mutluluğu dolduruyor içimi. Kaçan ağabeyimi unuttum, onun için üzülmemeli. O şu anda hepimizden daha mutludur. Vapurda mı, yoksa vardı mı yerine? Alışılmış bir yaşamın dışındaki başıboşluğa kendini kaptırmış uçuyordur. Ne evi, babası, kardeşleri, komşu kızı, şarkısı, baygın bakışı, gülüşü. Ben de bir düş boyunca olsun onun kaçıp gittiği yerlerde yaşayabilsem, vapurla, trenle sonsuz mesafeler, değişik havalar, yepyeni gökler, rüzgârlar, insanlarla içimi yıkayabilsem.

Karanlık gözlerimi korkutuyor. Ablamın karyolası çok gıcırdıyor. Bekliyorum, şimdi gene gıcırdayacak. İşte gene. Yayları bozulmuş olmalı. Muhakkak.

1951

Kapısı Çalınacak

Bir gün bir el kapısını çalacak...

Çalınan kapıyı alt kattan açtılar. Yatağından kıpırdamadı. Gözleri kapalı. Yarı aydınlık yarı karanlık bir çevreydi. Perdelerin dışında gece mi, gündüz mü vardı? Bilmiyordu. Saat masadaydı. Elini uzatmıyordu almak için. Odanın içi yarım yamalak seçiliyordu. Kitaplığın raflarında toz içindeki kitaplara baktı. Gece okuduğu kitap yere düşmüştü. Nasıl bir kitaptı bu? Roman mı acaba? Romanı bitirmeden bırakmazdı ki! Sabahlardı serüvenin sonuna varmak için. Roman olamazdı. Bir deneme eseri öyleyse. Belki Proust'un hayatı ya da Stendhal'in. Tavanda çatlaklar vardı. Birtakım lekeler, delikler. Yağmur şiddetli yağınca yatağının üstüne damlalar düşerdi. Hamam tasını ayak ucuna kordu. Sabaha kadar devrilmezse ağzına kadar su ile dolmuş bulurdu. Nereden düşüyordu bu damlalar? Bir türlü tavanda yerini bulamadı. Anlamak için bardaktan boşanırcasına bir yağmur yağmalıydı. Yağacaktı. Yorganı başına çekti. Sıcaktı içi. Yalnız, kendine ait bir dünya. Karanlık, hem de sıcak. İkisi de iyiydi. Çocukluğunda da yorganı başına çekince dünyayla ilişiğini kesmiş gibi olurdu. Gerçek yalnızlığı bulurdu. Karanlığın içinden hayaller geçti. Renkli bir şeyler. Korkusu azaldı. Merdivenden biri çıkıyordu. Gürültü etmemeye çalışarak. Ayak sesleri yakınına geldi. Kapıya çevirdi gözlerini. Kapıyı vuracaklardı. Ona bir haber getireceklerdi. Bir hışırtı oldu. Kapının altından bir kâğıt kaydı. Bir mektuptu. Dörtgen biçiminde uzun bir zarf. Yarısı dışarıda. Ayak sesleri silindi, sokaktan bir araba gürültüsü geldi. Bir çocuk bağırdı. Sanki etine sivri bir bıçak batırmışlardı. Ev sallandı. Çöp kamyonu gelmiş olmalıydı sokağa. Bir motor sesi kapının önünde kesildi. Kapısını çalacaklardı şimdi. Bir el kapının ziline doğru uzanacaktı. Tek önemli şey az sonra, zilin kesik kesik ötmesiydi... Şimdi şimdi! Ama kimse çalmadı kapıyı. Çöp kamyonu uzaklaştı. Mektuba baktı. Loş odanın içinde beyaz kâğıdın rengi göz

alıyordu. Kalkmak, bu zarfı yerden almak, açmak, okumak, üzerinde düşünmek, düşler kurmak, gerekirse karşılık yazmak. Hepsi, uzun, dayanılmaz derecede sıkıntılı şeylerdi. Elini, ayağını bile kıpırdatmayacak. Konuşmayacak. Düşünmeyecek. Düşlere dalmayacak. Okumayacak. Yalnız, yalnız korkusunu yaşayacak. Her an çalınması beklenen bir kapının uyandırdığı acayip bir ürperişle. Gözleri odada dolaştı. Soba borusunun yer yer renkleri değişik. Karyolanın renkleri de öyle. Kitapların beyazlığında zamanın karartısı var. Dergiler dağınık. Duvarda dededen kalma bir tablo. Ocakta yanan alevlere dönmüş bir kadın ellerini ısıtıyor. Çırılçıplak. Üstünde banyo havlusu. İnce ayakları yana kıvrılmış. Bazı soğuk geceler resimlerdeki alevlerden odaya bir sıcaklık dolar gibi olurdu. Çoğu kez o kadın canlanıverirdi. Resimden aşağı inerdi. Havlusunu atardı. Uzanırdı divana. Ocağın hararetini ona duyururdu. Ama bu sabah o alevler de soğuk, yabancı, düşman. Kadın bu yana dönse çirkin bir yüz görülecek. Çarpık bacaklı. Patlak gözlü. Sıska bir sokak kadını. Resmi dört yandan inceledi. Dikkatini tek bir konu üzerinde tutmak istiyordu. Hep o çıplak kadını düşünmek. Yeryüzünde ondan başka bir varlık, bir mesele yokmuş sanmak. Kartpostaldan büyütülmüş bu yapma, uydurma tabloyu gerçekleştirmek. Ona gerçek bir kişilik, bir güzellik vermek.

Çocukluğunda da böyle yapardı. Karne aldığı günler babasının eve gelişini beklerken heyecanını, korkusunu unutmak için olur olmaz birtakım şeylerle oyalardı kendisini. Örneğin tavlayı açar pulları yuvarlardı, zarları sallar, düşeş getirmek isterdi, dergilerden resimler keserdi, kediyi mıncıklardı. Olanca dikkatini onlara verirdi. Sanki babası eve hiç gelmeyecekti. Kapı hiç çalınmamalı, eve kimseler girmemeliydi. Saat ilerler, babasının geleceği saat yaklaşırdı. Kendini unuttuğu, dünyayı yalnız düşlerindeki çevreden ibaret sandığı, kendini buna inandırdığı anda birden kapının zili çalardı. O zaman zil yoktu. Şıngır şıngır bir çıngırak taşlıkta uğuldardı. Bir heyecan, bir korku dolardı içine. Ölüm korkusu gibi bir şeydi bu. İdama, kurşuna dizilmeye götürülecekmiş gibi. Karar saatiydi. Herhalde kurşuna dizilen, elektrik sandalyesine oturtulan mahkûmlar da bu çeşitten iç

bulantıları, baş dönmeleri duyarlardı. Nasıl olsa olacak bir olayı önceden an an yaşamak! Bir olayın belirli bir süre sonunda muhakkak olacağını bilmek. Şaşmadan, gecikmeden. Bir zaman süresinin ardından. Korkunç bir şeydi bu. Şimdi de aynı duyguları yaşıyordu. O böyle yatağında, sokak kalabalığı içinde, sinema karanlığında kendini, dünyadan, olaylardan uzak sanırken bir yandan, bir yerlerde, birtakım yapıların içinde birçok insanlar onun kötülüğü için çalışıyorlardı. Ardına adamlar takıyorlardı. Yollarını gözetliyorlardı. Kapısının önünden geçiyorlardı. İçine düşüp bir daha doğrulamayacağı tuzaklar kuruyor, kapanlar hazırlıyorlardı. Yorganı ne kadar yüzüne örtse, kapısını ne kadar kilitlese, kimselerle konuşmasa, selamlaşmasa da bu böyleydi. Değişmezdi. Değişmeyecekti. Boşuna çabaydı. Onlar da bunu biliyordu. Ardı sıra izliyorlardı. O bir sokağa girince başka bir gölge o sokakta eriyiveriyordu. Başka birinin ardı sıra yürüdüğünü duyuyordu. Bir iki sokak ötede biri adını fısıldıyordu. Hepsinin varlığını elle dokunurcasına biliyordu. Hepsinin bir yerlerde olduklarını, bir şeyler hazırladıklarını görüyordu. Günü gelince, çıkıvereceklerdi karşısına. Ne olduğunu bilmediği, ne diyeceğini kestiremediği sorular soracaklardı. Olacaktı bu. Er geç. Ne kadar kendini odasına atsa, yorganını başına çekse, kulaklarını tıkasa, gözlerini yumsa. Başka düşler içinde başka kişileri kursa. Başka kişiliklerle değişik uydurma serüvenler içinde kendini duysa. Kendini kendi dışında yaşasa. O serüvenleri gerçek yaşamdan daha katı, daha elle tutulur sansa. Düşlerle, hayallerle oyalansa. Boştu hepsi. Kurtulmak olanak dışı. Kaçmak. Sıyrılmak. Varlığın sınırları dışına çıkmak. Bir çeşit yaşamamak. Yaşamının bir noktasından sonrasına yeni baştan, yeni bir ad, yeni bir duygu, yeni bir vücut, yeni gözler, yeni sözcükler, yeni dostlar, yeni sevgililer ile başlamak. Yeni istekleri, yeni umutları, yeni düşleri olmak. Yeniden seviler, tutkular, kadınlar tanımak. Yeni yanlışlıklar, bağışlanmaz, kaçınılmaz işler yapmak, saklanmayı, gizlenmeyi gerektirmeyen bir görünüş kazanmak... Olmaz, olmayacak ne varsa odasının dört duvarı içinde olsun isterdi. Özlerdi. Gerçek olmalıydı ne varsa. Şu oda onun ülkesiydi. Kapıdan çıkınca dar, gıcırtılı bir merdiven, bir hela, sonra tozlu, kâğıt

parçalarının, fare leşlerinin, tükürük izlerinin süründüğü bir sokak, donsuz çocuklar, iğrenç kadınlar erkekler, tramvayları, otobüsleri dolduran gündelik yaşamın kişileri, bunların hiçbiri var olmamalı. Binlerce kez geçip döndüğü, her attığı adım, bastığı taşı, toprağı, karınca yuvasını, ağaç bölgelerini değiştirivermeliydi bir güç. Şimdi dışarı çıksa, başka bir çevrede, başka bir insan gibi gezebilse! Kimseler onun ardından koşuşmasa, onu seyretmese, onun için söz söylemese, mektuplar yazmasa, adını anmasa...

Evin içinden sesler geliyordu. Sokaktaki bir çocuk bağırıyor. Ötede bir radyo çalıyor, iğrenç bir şarkı giriyordu kapalı kapıdan, perdelerden içeri. Sözcüklerinde tek tük anlamlar vardı belki. Ama bütünü ile iğrenç. Pis, kirli. Gerçek denen şeyin, yaşamanın her yerde, boş, sevilerin, erkek-kadın kişioğlu denilen yaratığın bayağılığını anlatıyordu. Anlatmakla yetinmiyor, canlandırıyordu. Bir kadın havlusunu atıyordu. Bir erkek ıslak bir vücudu okşuyordu. Ama şarkıda bu iş çok iğrençti. Ressamlar böyle bir görünüşü daha iyi çizerlerdi. Hiç değilse iki güzel insan biçimi yaratırlardı kâğıt üzerinde. Bir sarışın kadın, bir esmer delikanlı. Alaturka şarkıdaki erkek de, kadın da sarhoş, iğrenç, çirkindiler. Şarkıyı odasından kovmak istedi, beceremedi bunu. Yabancı sesleri kendi odasında yeni bir şarkıyla bastırmak istedi. Açtı radyosunu, bir caz aradı. Hiç değilse bir blues. O zaman her şey düzelecek gibiydi. Dünyası istediği biçime girerdi belki. Cazın gürültüsü, anlamsız gibi gelen sesler ona istediği anlamları bulup çıkarmak gücünü verirdi. Kimsenin onu kovalamadığı, ardından gelmediği bir yer. Yeryüzünden uzak. Soyut bir çevre. Soyut bir dünya. Soyut düşüncelerle, düşlerle, yaratıklarla... Kimsenin onu tanıyamayacağı, kimsenin onu bulamayacağı. Kişileri Picasso’nun tablolarından fırlayıp çıkmış. Tek gözlü, üç gözlü, burunsuz, ağızsız yaratıklar. Kimse kimseyi bilmemeli. Seçememeli. Duvardaki resim yeni bir alevle parıldadı. Ocağa yeni bir kütük daha atılmış olmalıydı. Çıplak kadın sırtındaki havluyu bıraktı. Ayağa kalktı. İstediği kadındı o. Özlediği, bulamadığı. Düş gücüyle kişiliğini değiştirmiş, yeniden yaratmış gibi geldi ona. Yataktan kalkıp sokağa fırlamak, içinden doğan bu yeni güç yitip gidene kadar kuşkusuz korkusuz dolaşmak. O

tablodaki kadını bulmak. Onunla rüzgârlı bir yerde olmak. Kimseden çekinmeden yaşamak. Boyuna bir elin, kirli tırnaklı bir parmağın kapının ziline doğru uzandığını, ağır ağır zile bastığını, neredeyse sağır edici bir sesin evin içini kaplayacağını duymadan, görmeden... Güzel, olumlu olumsuz ne varsa hepsini bu hayalin, bu kâbusun yok edeceğini düşünmemek, bilmemek. Bir gün çalınacaktı kapısı er geç. Çünkü çalınacak bir kapısı vardı. Bir zili. İçinden çıkartılacak bir odası. Parça parça edilmesi gereken düşleri, istekleri, umutları. Kimselere benzemeyen yönleri. Oysa yaşamaya aykırıydı bütün bunlar. Yok edilecek, yıkılacak şeylerdi. Bir el çalacaktı kapısını çabuk çabuk. Başka bir el kovuğundan dışarı çekip çıkaracaktı. Sokağın en pisine, insanların en bayağılarına, yaşamaların en düşsüzüne, en hayalsizine doğru onu itecekti. Onlarla karıştıracaktı. Bir gün haline getirecekti. Sevmediği kadınlar, erkekler alacaktı çevresini. Gülüşlerine, acılarına katlanacaktı. Yaşayacaktı, yaşamak denilen anlamsız serüveni. Herkes gibi. Kaçamazdı. Kurtulamazdı. Ellerindeydi. Hiç ummadığı bir anda. Bir kirli el. Uzanacak. Kesik, korkak ötecekti kapının zili. Yaşadıkça o sesi bekleyecekti. Bugün yarın. Bir el. Er geç.

1956

Nelerden Nelerden Sonra

Nelerden nelerden sonra yeniden o semte döndü. Hiçbir şey değişmemiş gibiydi. Hep aynı tramvaylar, ağaçlar, insanlar. Yalnız evler, apartmanlar çoğalmış. Caddeye ışıkları yer yer düşen büyük mağazalar açılmış. Bu asfalt yol yıllarca önce oturdukları o küçük eve giderdi. Karşılarında kapalı bir durak vardı. Küçük balkon caddenin üstündeydi. Minder serer otururlardı. Göz alabildiğine iki yöne doğru uzanan rayları görürlerdi. Gece içinde tramvaylar birbiri ardına kayıp geçerdi. Tuhaf bir ses bırakırlardı arkaları sıra. Karşı semtin tramvayları da uzaktan karanlıkta bir yanar bir sönerdi. Gece yarısına doğru şehre çöken durgun sessizlik, bırakılmışlık içinde bulvarı, gelip geçen sarhoşları, âşıkları, koşuşan otomobilleri seyretmekten hoşlanırdı. Annesi erkenden yatardı. O, geceye karşı balkonda hayal kurar, kendini dinlerdi. Gelmişi, geleceği düşünürdü. Geçmiş o kadar yakındı ki! Bir yıl olmuştu babası öleli. Bu ufacık evin üst katına yeni taşınmışlardı. O kocaman evden sonra bu iki oda nasıl dar, sıkıntılı bunaltıcı gelmişti onlara. Evin çevresi boştu. Karşıda bir bakkal vardı. Okul dönüşü uğrayıp eve gereken şeyleri almak onun işiydi. Sıcak yaz gecelerinde ana oğul küçük balkonlarındaki minderin üstüne oturur, kavunlarını, peynir ekmeklerini yerlerdi. Bazen alt kattaki kiracılarda bir patırtı kopardı. Emekli komiserin karısını dövdüğünü anlarlardı. Sesler, şakırtılar, bağrışmalar yükselir. Birkaç kişi kapı önüne yaklaşır, uzaklaşırdı. İçlerini bir telaş alırdı. Başlarına bir şey gelecekmiş gibi ürkerlerdi. Kapılarını kilitler, ışığı hemen söndürürlerdi. Yalnızdılar, bir başlarına idiler şu koskoca yeryüzünde. Balkona çıkarlar, hayallerini, umutlarını akşam serinliğine karşı inadına yaşatmak isterlerdi. Bir balkonları vardı ellerinde, içe bir genişlik veren, yaşamalarına renk, anlam katan.

Balkon da yerindeydi, ev de. Ama sağına soluna öylesine iri apartmanlar yapılmıştı ki, vaktiyle sonsuzluğa bakar gibi görünen

balkon şimdi yerle bir oluvermişti. Apartman balkonları ona tepeden bakıyordu gururla. Gene de o balkonda bir gölge vardı. Biri sigara içiyordu alçak bir iskemle üstünde. Kim bilir onun da hayalleri niceydi. Şuralarda sokak içinde bir de çeşme olacaktı. Önü hep çamurlu bir çeşme. Küçük çocuklar, kızlar, kadınlar, erkekler ellerinde tenekelerle, kovalarla dizilirlerdi. Bir gürültüdür giderdi. Tenekeler devrilir, kovalar çarpardı birbirine. Bazı çocuklar dolu tenekeleri mahsus devirir kaçarlardı, küçüklere çelme takar düşürürlerdi, kovalara toprak, taş atarlardı. Çeşmeden bir kova su doldurabilmek yüreklilik işiydi. Birkaç adım atıp o sokağa girdi. Eskisi gibiydi çeşmenin önü, çamur içinde. İncecik su birikintileri sokak boyunca uzanıyordu. Sessiz, acelesiz... Caddeye döndü tekrar. Bir sigara yaktı, ağır ağır yürüdü. Akşamın ilk loşluğu koyuluğunu artırıyordu. Sanki aradan hiç zaman geçmemişti. Gene öyle on beş yıl önceki akşamüstüydü. Bahçe sinemalarının afişleri tramvay caddesine karşılıklı sıralanmıştı. Gene hep o Arap filmleri vardı. Kahvelerde radyolar, o bildik alaturka şarkıları, halk havalarını çalıyordu. Safiye'nin, Münir'in o hiç eskimeyen, yıpranmayan sesleri.

İşten dönüşün civcivli saatiydi. Tramvaylar dolu dolu geçiyorlardı. Hiçbir şey düşünmek istemeden yürüdü. Ağaçlar yolun sonunda itiyordu. Buradan sonra sur dışına çıkılırdı. Sur dibinde kavun karpuz sergileri vardı. Mumları bir karpuzun üzerine dikerlerdi. Çok severdi eskiden karpuz sergilerini. Geceleri evden gizlice çıkıp tuhaf bir ürkeklikle içi titreyerek buraya kadar gelirdi. Tramvay durağında durur, uzaktan bu titreyen ışık altında boyuna kıpırdayan, renkten renge geçen karpuzları, satıcıyı, akşam müşterilerini seyrederdi. Bazıları hemen oracıkta karpuzu parçalar, ellerine aldıkları kırmızı dilimleri ısıra ısıra sur dışına çıkarlardı. Gene öyleydi burası. Sergilerde hiçbir değişme yoktu. Yalnız kapalı bir durak yapılmıştı. Orada birkaç dakika durdu. İki tramvay geldi, yolcularını aldı gitti. Tramvaylar da yollar da tenhalaşıyordu artık. Aynı yoldan geri döndü. Caddenin bir yanında eskiden mahalle takımlarının top oynadıkları bir futbol sahası vardı. Gelir, bir yanda durur, kaleye çekilen şutları seyrederdi. Bazen pazarları renkli formalar giyinmiş takımlar

heyecanlı maçlar yaparlardı. Çevre tıklım tıklım dolardı. O da gider kalenin arkasında dururdu. Saha eskisi gibiydi. Yalnız bir kenara tahtadan bir tribün yapılmıştı. Karanlık akşamın içinde kaleler boş, yapayalnızdı. O zamandan bu yana bu kalelere kim bilir kaç bin kez şut çekildi, gol atıldı! O günlerde top peşinde terleyip koşuşan delikanlılar ne oldu? Belki de onlar şimdi şu kahvede tavla oynayan ya da masaya dirseğini dayayıp düşünceye dalan görmüş geçirmiş, işini bitirmiş, evli barklı, bezmiş insanlar... Futbol sahasından o masa başına kadar geçtikleri yol çağımızın bir destanı olabilir. Her adım başında yeni bir kişilik kazanıp eski kişiliklerini bir daha bulamamasıyla yitire yitire.

Kahvenin radyosu eski bir tangoyu çalıyordu. Plağı tanıdı. Kalın sesli bir kadın Suna'yı söylüyordu. "Karanlık, bak etrafımı aldı." Ses yılların gerisinden gelir gibi uzak ve bitkindi. Kim bilir kaç bininci defa dönüyordu plak, o kalın sesli kadın kaç bininci defa aynı duyguları yaşıyordu. Bir masaya çöktü, bir gazoz içti. Gece yolcuları azaldıkça azaldı. Tramvaylar seyrekleşti. Otomobillerin koşuları hızlandı. Hep o plaktı kafasında dönen boyuna: "Düştüm şimdi ben aşkın o zalim korkusuna." Bu şarkıyı gene bu semtte kaç defa dinlemişti. Çocuktu daha. Anlamıyordu sözlerdeki anlamı. Ezbere söylüyordu. Sözcükler birer kalıptı yalnız, içi bomboş. Bazı şeylerin anlamını duymak, ancak çok zaman sonra olabilirmiş demek! Şu şarkıyı bile, şu basit, şu değersiz sözleri bile...

Şimdi kendisi için yabancı bir yerden farksız olan şu semtin ortasında gerçeği bir daha yaşadı. Karanlık almıştı etrafını, aşklar yitip gitmişti. Bir de Suna vardı o yitiklerin içinde. Aşktan habersiz çağlarının insanı. Bir kere bayram yerine gitmişlerdi. Kız annesiyle beraberdi. O da arkalarına takılmıştı. Uzun örgülüydü saçları. Evlerinin arkasındaki sokakta otururlardı. Kulübe denebilecek bir evde. Babası gemiciydi, ayda bir gelirdi. Suna çeşmeden su taşırdı boyuna. Ara sıra mahalle çocuklarıyla seksek ya da top oynardı. Hiç konuşmamışlardı. Pencereden seyrederdi onu. Bakışırlardı bazen. Haşarı erkek çocuklar Suna'nın karşısına geçer, en bayağı bir sesle Suna tangosunu hep bir ağızdan söylerlerdi. Taşa tutardı hepsini,

küfreder, kovalardı. Ama ona karşı başkaydı, bakar bakmaz kızarırdı, eğerdi başını önüne. O gün bayram yeri yağmurluydu. Her taraf çamur içindeydi. Dönme dolaplar, salıncaklar renk renk elbiseler giyinmiş çocukların cennetiydi. Suna ile annesi küçük dükkânlardan birinde oynayan kukla tiyatrosuna beşer kuruş verip girmişlerdi. O da arkalarından...

Birden gece içinde o tiyatroyu aramak istedi. Kalktı. Karanlık yollardan geçti. Bayram yerinin kurulduğu meydanı buldu. Soluk sokak fenerlerinin ışıkları altında acıklı bir görünüşü vardı. On beş yıl önce nasılsa öyleydi. Bayram yeri gene her yıl burada kuruluyor olmalıydı. Salıncaklar uçuyor, kukla tiyatroları işliyordu. Dar, uzunlamasına bir dükkândaydı kukla tiyatrosu. Bayram günlerinden başka zamanlarda ne işe yarardı dükkân acaba? Belki kahvedeydi ya da hallaç dükkânı. Dükkânların kepenkleri inikti hep. Bilmedi hangisi olduğunu. Bir fener dibinde durdu. İnsansız, yalnız kedilerin dolaştığı kaldırımlara baktı. Sanki ortalık kalabalıktı. Bayram yerinin coşkunluğu bir hayal anı süresinde yeniden kurulmuştu. Yıllarca öncesinin çocukları, yıllarca önceki bir zaman parçasının içinde yeniden dirilmişlerdi. Yıllarca öncenin şarkıları gramofonlarda çalınıyordu. Taşkın bir kalabalık sokak aralarından meydana boşalıyordu. Suna, şarkının ve yaşamın o silinmez kişisi, kalabalığın içindeydi. Ardı sıra yürüyen bir çocuk gördü birden. Mahzun, sessiz, düzgün giyimli bir çocuk. Golf pantolon, dar bir ceket. Cebinde bayram harçlığı. Düşte imiş gibi incecik, sarışın bir kızı kovalayan bir hayal insandı. Kuklacı dükkânının kalabalığı arasındaydılar. Sahnede kuklalar dövüşüyorlardı. Millet kahkahadan kırılıyordu. Suna iki adım önündeydi. Başını geri çevirip bakıyordu arada. İğrenç seslerden, küfürlerden, çıngırak, zil, düdük şakırtılarından kaba bir duvar dört yandan onları sarmıştı. Boyuna daralan bir duvardı bu. Yapışkan, pis. Kalabalık sıkıştırdıkça o da Suna’ya yaklaşıyordu. Yan yanaydılar artık. Kimsenin kimseden haberi yoktu zaten. Kuklacı dükkânındaki insanlar kuklaların yapma, düşsel, ama belki de insanlarınkinden daha anlamlı, daha gerçek dünyasındaydılar. Suna’nın parmakları parmaklarına değmişti. Kulaklarına o şarkının parçaları gelmişti:

“Baktıkça deli olurum...” Ne inceydi parmakları! İç içeydi elleri. Birden sesler, gürültüler, kaba gülüşler bir masal görünüşü almıştı. İnsanlar bu masalın kişileri oluverdiler. Filmlerde olurdu bazen böyle şeyler. Bir an boyunca iki insan yaşanmamış gerçekleri seyrediyorlardı kendi içlerinde. Bir itme oldu, kız ötede kaldı, o akıntıya kapıldı, kapıyı buldu. Düş parçalanmıştı. Artık şarkılarda, kulaklarda, insanlarda, seslerde, yaşamda var olan şeylere vergi bir geçicilik, bir adilik, bir çirkinlik vardı.

Hep böyle çirkinlikler içinde yaşadı. Yanlış atılmış, isteyerek hatalı yapılmış bir sürü deneyin toplamı idi yaşantısı. Boyuna yitirilen dostluklar, aşklar, düşler, mutluluklar. Bildik, tanıdık, yakın sandığı nice kişilerin, nesnelerin, olayların günün birinde kendine düşman olduklarını gördü. Bu semt de ona karşıydı. Dost bellediği bir düşmanıydı. Işıklarıyla her zamanki gibi bir geceyi yaşayan, yeni bir serüvene yeni bir kişilikle çıkmaya hazırlanan, anısız, belleksiz, duygusuz evleri, caddeleri, insanları seyretti. Onun için yabancı, keşfedilmedik bir ülkeydi burası. En küçük bir ilgi yoktu. Ne selamını alan ne de bir merhaba diyen vardı. Boşunaydı aradığı, bulmak istediği şeyler. Neler, neler olmuştu. Geçip giden günler bildik bilmedik ne varsa alıp götürmüştü. Kişi, nesnelerde, sokaklarda, insanlarda olduğu gibi, anılarda da bir şey aramamalıydı. Tek gerçek, içinde olduğu anı yaşamaktı. Bundan başka ne varsa yaşama aykırıydı. Yalandı, yitip giden her şey. Duyar duymaz unutulan bir çocukluk masalıydı.

1954

Avuntu

Aslı gelecek dedi. Şu camlı kapıdan girecek. Uzakta görünen deniz çırpıntılarıyla. Yağmur yağdı yağacak. Az önce radyoda bir Harlem havası vardı. Kadının biri, “Evime gel sana şeker vereyim” diyordu. “Sana vereyim ne varsa.” Sesi en coşkun dalgalar kadar hırçındı, çırpıntılıydı. Aslı’dan uzağa sürükleyen bir düş verdi ona. Evine götüreceği erkeğe şeker veren zenci kadını içinde yaşattı. Tam zenci de değildi, beyaz dişli bir melezdi. Dağınık bir yatak odası vardı Sally’nin. Bir gece öncenin öyküsünü anlatıyordu. Görünen ne varsa. “Evime gel sana şeker vereyim.” Eski bir dolapta bir kutu çikolata bulunurdu elbet. Üstü yaldızlı bir kâğıt kutuda. Geçen geceki deniz eri getirmişti. Brooklyn’de yaptırmış. Harlem sokaklarından ürpere ürpere geçmişti deniz eri. Loş bir aralıktan, bir yapının uzun merdivenlerinden çıkmıştı. Melez güzeli ona bir çikolata vermişti getirdiği kutudan. Sonra nesi varsa ondan esirgememişti, “I give you everything.”

Derken ses uzaklaştı. Kalın bir erkek sesi, “İmdat edecek yok mu!” diye ağlamaya başladı. Harlemli melez, çikolata kutusu, dağınık yatak, birden kopuveren bir film şeridine benzedi. Yerini bir yerli film sahnesi aldı. Kolalı yakalı bir Osmanlı efendisi Küçüksu Tepesi’ne çıkmış, bir ağacın altından denize doğru mahzun mahzun bakıyor, avaz avaz sesleniyordu boşluğa. “Niçin şeb ta seher ben ahüzarım.” Garson elini alnına dayamış dalmış gitmiş şarkıya. Neler, neler kuruyordu düşünde? Onunkilerle hiç ilişiği olmayan şeyler. Bir kadın, bir içki masası, “Aman dostlar esiri zülfü yârim”, bu defa bir ince sesli kadındı söyleyen. Boğaz’ın karşı kıyısında, örneğin İstinye’de bir yalının penceresinde uzun saçlı bir İstanbul kızı duruyordu. Yalının bütün perdeleri akşama kadar kapalı durur, içeriden zaman zaman bir piyano sesi duyulurdu. Akşama doğru Küçüksulu bey çift kürekli bir sandala binip İstinyeli kızın penceresinin altından geçecekti. İkisi de bu kez

şarkılarını kendi içlerinden söyleyeceklerdi. Kız onu tül perdenin altından gözleyecekti. Erkek balkona bir karanfil atacaktı, küçük bir mektupla birlikte. Atar mıydı? Atmalıydı. Karanfilin denizden geçen bir kayıktan fırlatılıp balkona düşmesi çok güzel bir şeydi. Mavilik üstünden uçan kızıl ya da beyaz karanfil görüyordu sanki. Kız penceresini hemen açamıyordu. Sandalın gitmesini bekliyordu. Karanfil balkonda bir kan lekesi gibiydi. Ama karanlık nasıl olsa basacaktı... İstinyeli kız o karanfili alıp kaçacaktı içeri. Belki otuz-kırk yıl öncenin o taze karanfili şimdi eski bir romanın sayfaları arasındadır. Kurumuş birkaç yaprak halinde. Geçmiş yıllarda yitip giden bir aşkın dilsiz tanığı bir mumya gibi durmuş o kitabın içinde. Belki de o İstinyeli kız ile Küçüksulu bey evlendiler, çocukları oldu. Bir gün kızları nasılsa Halit Ziya'nın o romanını açtı, o kuru yaprakları buldu. Kokladı. Ya güldü ya da eski bir serüveni kendince yaşadı. Çağımızda bir karanfilin kişinin aşkında yeri kalmadığını duyarak üzüldü. Ya da bir karanfile aşkta verilen gereksiz anlamı düşünerek eğlendi içinden...

"Karlı dağı aştım da geldim" der demez karanfilin kuru yaprakları toz haline geldi. Kara basa basa dağa tırmanan iriyarı bir Mecnun çıktı. Yâr tek amaçtı. Ne dağlar ne kar ne fırtına. Derken başka bir kadın, "Sevin de a gönül biraz, biraz oyalan" dedi. Bu defa hayatta oyalanmak, avunmak isteyen bir kişilik belirdi. "Hayatın nesi var ellerde kalan." Doğruydu, hayatın elde kalan tek bir şeyi yoktu. Anılar bile kalmıyordu. Onlar da kişiyle beraber değişiyordu. Eskiyordu, kılıktan kılığa geçiyordu. Her yaşa göre başka bir biçim, başka bir anlam kazanıyordu. Aşklarsa bir avuntuydu sadece. Dayanmak için bir araç. Yaşandığı sürece kişiyi yaşamaya bağlayan bir duygu.

Şarkılar gelip geçiyor. Aslı yok. Evinden çıkmadı belki de. Okulda belki. Belki sinemada. Belki de bir erkekle. Geçen gün, "Kavak yelleri esiyor başımda" demişti telefonda. Kendine uygun bir sevgilisi olabilir pekâlâ. Olmamış mıydı? Hiç kimse Aslı'yı sevmedi mi? Ya o? Gazinonun boşluğunda, gönül şarkılarının içinde Aslı'yı kurdu. Boyasız dudakları vardı, Aslı'nın. Boyasız dudakları severdi. Kadını gerçeklikten uzaklaştırırdı. Kırmızı dudaklı kadınlar kaba birer gerçek

parçası gibi gelirlerdi ona. Aslı boya sürmezdi dudaklarına. Hiç sürmesin. İnce dudakları hep böyle soluk pembe kalsın. Dokununca, öpülünce daha da solan bir pembelikle. Aslı'nın dudaklarının biçimini şu kâğıda çizebilse. Aslı'nın yürüyüşünü kurdu düşünde. Bir gün o bilmeden onu uzaktan kovalamıştı. Karşı kaldırımdaki insanların arkalarına saklana saklana. Aslı iki arkadaşıyla beraberdi.

Gene bir şarkı düşleri durdurdu. "Geçti hayal içinde bunca yıl." Hayaldi bütün bunlar. O gün Aslı'yı bir saat kovalaması da hayal. Gerçekten yaşanıp yaşanmadığını kim savunabilirdi. Aslı'yı kumaş mağazaları önünde dururken, hoşuna giden bir şeyi arkadaşına gösterirken seyretmişti. Sonunda gözden yitirdi. Başka insanlar girmişti aralarına. Aslı kalabalık içinde yok oldu. Bir defa da Aslı okul elbisesiyle gelmişti. Alçak pabuçlar. Lacivert eteklik, beyaz gömlek. Çocuk yüzü, çocuk bakışı. Onun yanında utanmıştı kendinden. Şu küçücük kız mıydı düşlerini kurduğu. Lacivert eteklikli öğrenci kıza ne diyeceğini bilememişti. Sonra gene Aslı'nın yüksek iskarpinlerle, mantoyla değiştiğini gördü. Bir gün, "Siz kendinizi aldatıyorsunuz" dedi Aslı. Bir gün, "Bu duygumu önleyeceğim" dedi. Aslı boyuna değişecek çağdaydı. Belki bir iki yıl sonra onu tanımazdı bile. Sokakta rastlasa tanımazlıktan gelirdi. Belki de karşılaşmazlardı hiç...

Gelmedi Aslı. Gelmeyecek de. Şarkılar bitti. Hayaller eskidi. Anılar çıkmazlara saplandı. Aslı bu şehirde bir yerdeydi. Yaşıyordu. Aslı sevmeden duramaz gibi geliyordu ona. Aşk için yaratılmıştı. Sevecek, sevilecek bir yaratıktı. Önündeki kâğıda boyuna çizgiler çizen adam bakışlarını camlı kapıdan ayırdı. Kimse onunla ilgili değilmiş gibiydi. Fısıltılı bir sessizlik vardı çevresinde. Kızlarla delikanlılar bitip tükenmez bir şeyler konuşuyorlardı. Aşağıdaki meydanda insanlar geçiyordu. Taşıtlar kayıyordu. Radyoda bir ses, "Sevmek teselli şu boş âlemde" deyiverdi. Tam o sırada kolsuz patron radyonun düğmesini çevirdi. Sevmenin bir teselli sayılışına mı kızmıştı, yoksa âlemin bomboş oluşuna mı, yoksa bütün bunları biliyordu da açıktan açığa söylenmesine mi?

Şarkının tek mısrası içinde yankılandı. Aslı'yı sevmesi bir avuntu muydu? Bir bahane miydi? Kendi yarattığı bir kişi, bir sevgili.

Gerçekte olmayan bir yaratık. Anılarda yaşaması Aslı'nın gerçekliğini ispata yeter mi? Aslı gerçekse şu anda burada olmalı. Gözleri, elleri, dudakları, sesi, saçları, yürüyüşü ile. Ona dokunabilmeli. Onu sevmeli. Konuşmalılar. Gülmeliler. Gezmeliler. Aslı'nın gerçekliliği ancak bu kısa yaşama sürelerince duyulabilirdi. Şimdi yok! Ne Aslı! Ne de aşk! Boş bir gazino, sessiz bir salon, anlamsız kişiler, içindeki düşleriyle yalnız. Bir de şarkısı yarıda kesilen, sevmenin bir avuntu olduğunu söyleyen bir kadın. Evine çağırdığı erkeklere şeker veren Harlemli kadının kişiliğiyle bir bütün haline gelen o İstinyeli kız. İkisi de aşkı bir yaşama avuntusu saymışlardı. Sayıyorlardı. Harlemli ve İstinyeli kızın şarkıları bir noktada birleşiyordu: Boş bir çölde hayat. Aşk bu çöle yer yeşillik veren bir avuntu. "Aşk bir teselli şu boş âlemde" diyen kadının acısı ile, "Evime gel, nem varsa onu vereyim sana" diyen kadının çağrısı bir bakıma aynı özlemin, aynı sıkıntının, aynı dünya yalnızlığının dile getirilmesiydi.

Aslı'yı düşündü bu şarkılarla. O olsaydı dedi, anlardı bu anlamsızlığı. Anlamsız bir yaşamaya anlam katardı Aslı. Aslı'ydı. Aslılardı günleri, yılları yaşanılır kılan. Kişiye dayanma gücü veren. Yaşama bağlayan. Bir damla yağmur yandaki cama düştü. Bunun eşi bir yağmur damlasının da Aslı'nın penceresinden aşağı kaydığını görür gibi oldu.

1956

Dağınık Anılar

Günlerden beri karla karışık pis bir yağmur yağıyordu. Büyük odanın sıcak havasında, sedirlerin üstünde akşama kadar oturuyor, radyoyu karıştırıyor, dergileri okuyor, hayaller kuruyordum. Babamın getirdiği gazetelerde hep Habeşistan konusu. Haile Selassie'nin, Mussolini'nin, Hitler'in boy boy resimleri. İlk sınır çarpışmaları. Yunanistan'da Venizelosçuların isyanı. Siyasetten usanınca spor sütunlarına geçiyorum: Fener 0, Galatasaray 4... Sonra sinemalar: Tangolita, Gita Alpar. Hans Jaray... Marlene'in "Kızıl Kraliçe"si. Bu havada ne güzel film seyredilir! Kim bilir Şehzadebaşı sinemalarında neler var, nasıl kalabalıktır bayram günü gibi... Yok ortalıkta grip salgını varmış, okullar tatil edilmişmiş bu yüzden, aldıran kim! Sokağın taşları çamur içinde. Tatarların penceresine bakıyorum, kimse yok. Kim bilir Süheyla nerede şimdi? Çıkagelseydi bugün. Ama daha çok Laleli apartmanlarını düşünüyorum. Hastalık salgınına rağmen o koridorlarda çeşit çeşit oyunlar oynanır gene de... Ya cami avlusu! Günleri sayıyorum. Üç koca gün daha var. Ah, şu yağmur bir dinse, fırlasam, arka mahalleye doğru, yıkık okulun bahçesindeki dostlarımı bulsam...

Soba çıtır çıtır yanıyor. Annem mutfakta. Koca ev ıssız. Evi dolaşıyorum. Misafir odası, sandık odası, yemek odası, yatak odaları. Duvarda hep bildik resimler. İşte bir fotoğraf, kardeşlerimle ben. Sahir daha çocuk, ben kısacık pantolonumla, Semih her zamanki gibi kendinden emin öyle bir kurulmuş ki! Mutfağa dalıp kaçıveriyorum bahçe kapısından. Yağmur biraz hafifledi. Ortalık loş ama. Gökyüzü kapanık. Bütün evlerin pencereleri örtük. Sokak yağmur bekliyor. Su boruları yeniden boşalmaya hazır. Tatarların evi önündeki oluğun altına kocaman bir teneke konmuş. Ama bana, bulutlara, şu gözle görünür kasvetli, sıkıntılı havaya inat yağmur yağamaz gibi geliyordu. Caddeye doğru inen yolu tuttum. Bozacının önünden geçtim. Ak sakallı ihtiyar her zamanki yerinde. Tarçınlı, leblebili boza

bardaklarının dikenleri var. Yıkık okulun bahçesi göründü. Duvarları aşar geçerdik. Çok defa bize hayli uzak olan bu mahalleye gitmekten çekinirdim. Okulun tam karşısındaki ufacık ahşap evde oturan dört kız kardeşle dost olmuştum. En büyükleri şişman mı, şişmandı. Küçükleri de bacak kadardı. Beni görür görmez sokağa fırlarlardı. İkisi de okula gidiyordu. Biri benim kadardı, o şişman olanı. Bahçeye geçerdik. Bir topları vardı. Getirirler, oynardık. Ta mahallenin azılı erkek çocukları tehdit edici tavırlarla yanımıza sokuluncaya kadar. Kızlar, o erkek çocukları sevmezlerdi. Topu aldıkları gibi kaçıverirlerdi. Ben de eve dönerdim. Ama bahçe bomboş şimdi. Duvara tırmanıp bir taşa oturdum. Yoldan geçenler sağa sola bakmadan yürüyorlardı.

Fethiye göründü. Bahçeye geçtik. “Nuriye hastalandı” dedi, “annem bizi de bırakmıyor dışarı.” Geri döndü. Öteden birkaç çocuk belirdi. Bahçeye girdiler. Ayak yaptılar, iki takım kurdular, maç başladı. Birini bile tanımıyordum. Ne güzel kurtarıyordu kısa boylu kalecileri! İçim sıkıldı. Ne boş şeydi şu yaşam! Zaman ne geçmek bilmez şeydi! Sokağa indim. Yanıma gelen topa bir şut çektim, kaleciye yolladım. Bozacıya doğru koştum. Vitrinleri tertemiz parlıyor. Leblebiciden elek sesi geliyor. Zaten bu köşede sabahtan akşama kadar yalnız bu ses duyulur. Beş kuruşluk aldım, cebime bir sıcaklık doluverdi. İçim de ısındı, hayallerim de. Köşedeki lise birden boşaldı. Telaşlı canlı bir kalabalıkla sokak taştı. İtişen, koşuşan, çantalarını birbirine çarpan, uğultulu bir kalabalık. Bilmem ben de bu kapıdan girecek miyim bir gün? Aralarında tanıdıklarım var. Küçük ağabeyimin iki arkadaşı. Yaklaştılar. “Ağabeyin gelmeyecek mi mektebe?” Aralarında gülüştüler. Biri, “Bu yıl sağlam çakar” dedi. Aşağı yola saptılar. Leblebileri unutmuş gibiydim. Ben de o lise öğrencileri arasına katıldım. Sanki bir cebir sınavından yeni sıyrılmıştım. Ya da karne almış eve dönüyordum. İçimde ne olduğu belirsiz duyguları birikmişti. Gökyüzünde karanlık bulutlar. Kaldırımları bir kasvet bastı.

Dar bir sokağa giriyorum. Bu, benim sokaklarımdan. Bir avuç leblebi beni uzaklara götürüyor. Böyle bir akşamüstü birbirimize leblebi fırlatarak ağabeyimle geçişimize. O zamanlar Süheyla’nın burada oturan bir arkadaşı vardı. Şu ahşap evin üst katında. Yeşil

gözleri kocaman kocaman bakan bir kızdı. Babası ne iş yapardı bilmem, ama epey yoksuldular. Leyla'yı ilk defa Süheyla'nın evinde gördüm. Soluk bir önlük vardı sırtında, ders çalışıyorlardı. İkisi de aynı okula gidiyordu, benden bir sınıf aşağı idiler. Süheyla'nın tembel, şımarık olmasına karşılık, Leyla birincisiydi sınıfın. Ona ders öğretirdi. O gün Leyla ile biraz konuştum. Derslerine yardım ettim. Leyla beni tanıyormuş, evlerinin önünden geçerken görmüş. Yaşından daha olgundu. On iki yaşında bir kıza benzemiyordu hiç. Okuduğu dergilerden, gördüğü bir iki filmden söz açtı. Sonra ikisi de 23 Nisan için hazırlanan töreni anlattılar. Okulda büyük bir temsil verilecekti. Veliler gelecekti hep. Leyla piyesin başrolündeydi. Kara Fatma'yı oynayacaktı... Şimdiden ezberlemişti bile. Süheyla onun bir an önce gitmesini istiyordu. O da gitmek... Pörsümüş çantası ona ablasından kaldığını belli ediyordu. Kitaplarını topladı. Bahçeye çıkıp bizden ayrıldı. Saçları rüzgârda uçuşarak gitti. Süheyla ardından: "Ne ibret şey değil mi?" dedi. "Ama işime yarıyor. Sınavlarda kopya verir, ödevlerimi hazırlar. Babası dün gelmiş babama, ablası için fabrikada bir iş istemiş."

Leyla o günden sonra aklımdan çıkmamıştı. Gece hep onu düşündüm, okula giderken de. Onu görmek o kadar zordu ki! Zaten sokağa bakan pencereler konuk odasındakilerdi. Leyla arka odada otururdu. Olsun, onun yakınından geçmek de hoşuma gidiyordu. Yolumu bilerek uzatıyordum. Süheyla önce işin farkına varmadı. Okulu yakında olduğu için benden önce mahalleye gelir, köşe penceresine geçer, gelip gideni seyrederdi. Boyuna bir şeyler atıştırır, annesinin hazırladığı reçelli sandviçi pencere önünde iştahla ısırırdı. Sanki beni beklermiş gibi gelirdi bana. Bilmem mahallenin başka çocukları da böyle sanmışlar mıdır? Onu her akşam orada görmek, güldüğünü, bana baktığını, yolumu gözlediğini sanmak, alacakaranlıkta uzun kumral saçlarını, ışıltılı gözlerini seçmek içime bir hoşluk verirdi. Ama Leyla daha ağır bastı. Onu görmesem de sokağından geçmeden duramıyordum.

Bir bayram günü Süheyla'nın evinde Leyla'nın babasına rastladım. Bu kupkuru ufacık bir esmer adamdı. Misafir odasının kapıya en yakın

sandalyesine ilişmişti. Ev sahibinin her dediğine baş sallıyordu. Onu seyretmiş, seyretmiş, içime bir ağlamak gelmişti. Sanki bir dünya yıkılıvermişti. Büyük bir aşk sona ermişti. Bir daha Leyla'nın yüzüne bakamayacağımı anlıyordum. Odadan çıkıp gittiğinin kimse farkına bile varmadı, ben bile hayallerim arasında onu unutmuştum. Süheyla da Leyla'ya karşı ilgimi anlamış olmalıydı ki, kızcağıza yapmadığını bırakmıyordu. Leyla hep susardı. Gözlerinden kara bir gölgenin geçip geçmediğine bakardım, görmezdim. Ne derse yapar, hiç karşılık vermezdi. Sonra bir gölge gibi aramızdan çekilip giderdi. Bazı geceler, arka arsalara bakan odasında o kocaman gözlerinden dökülen yaşları hayal ederdim. Onun kupkuru babasının yanında Süheylalara bayram ziyaretine gidişi, el öpüşü, saygılı halleri önüm sıra geçit yaparlardı.

Leylalar artık bu sokakta değiller. Biliyorum o eve de başkaları taşındı. Böylece sokağın da bir anlamı, bir çekiciliği kalmadı. Sadece acılı, kasvetli... Yağmur yağsa da yağmasa da bu böyle. Leblebileri bir bir fırlatıyorum. Elektrik direğine nişan alarak. Leyla'yı görmek istemiyorum artık. Unuttum, onun hüzünlü bakışlarını, sessiz dudaklarını sildim içimden. Süheyla'nın o hoppa, şımarık hallerini hatırlıyorum. Onu görebilsem. İşte evleri. Derken yağmur. Tam kış yağmuru. Rutubetli, pis. Bütün anılar olanca çirkinliği ile görünüyor. İçimde kocaman, doldurulmaz bir boşluk açılı açılıveriyor. Artık her şey boştur. Yaşam özlenilmez bir şey. Kimse, hiç kimse insanı yaşamaya bağlayamaz. Ne Leylalar, Süheylalar, ne kitaplar, dergiler, filmler... Hele anılar hiç. Pencerelerde tanıdık yüzler bana bakıyor. Yoğurtçu, tahin pekmezci, turşucu, gazete satıcısı, yağmurlu akşamüstlerinin insanları... Her günkü gibi sessiz telaşsız sokaklar boyunca gidip geliyorlar. Telaşlı olan benim, bir de birbirlerini kovalayan kediler...

1951

Türk edebiyatının en güçlü kalemlerinden Oktay Akbal'ın bütün öyküleri...

Önce Ekmekler Bozuldu adını verdiğimiz ilk ciltte, yazarın 1940-1960 arasında yayımladığı beş öykü kitabı yer alıyor: *Önce Ekmekler Bozuldu, Aşksız İnsanlar, Bizans Definesi, Bulutun Rengi* ve *Berber Aynası.*

İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı savaş sonrası çöküntüyü atmosfer olarak taşıyan ve İstanbul'daki yaşam mücadelesini anlatan öykülerinde Oktay Akbal, bütün eserlerinde karşımıza çıkan derin insan sevgisini soyut bir kavram olmaktan çıkarıp kendi yaşantısıyla bütünleştirir.

"Korkulu bir hayat serüvenini yaşayan insan kütlesi içinde" yalnız olmadığını dile getirdiği öykülerinde, yavaş yavaş bu kalabalıktan sıyrılarak o kalabalığı kuran insanları izler. İzlediği insanları anlatırken gerçeğin, dış dünyanın algısından çok, insan bilincindeki yansımasında şekillendiğini keşfeder.

Usta bir öykücüden hayata ve insana dair öyküler...